

De gids voor animatoren

Bizon- boek



Bizon

© 2025 Bizon vzw

Tarbotstraat 61D, 9000 Gent

09 236 30 09

info@bizonvzw.be

www.bizonvzw.be

Met steun van de Vlaamse overheid



REDACTIE

Dit Bizonboek is het resultaat van vele discussies en overleg- en schrijfmomenten. Volgende mensen schreven en discussieerden mee over dit Bizonboek: Els Beelen, Jolien Cosaert, Hanne-Lies De Coninck, Jolijn Degrande, Hans Druart, Femke Hoorelbeke, Halinka Lannoo, Naomi Maene, Jonas Quinteyn, Lesley Rijmen, Kaija Vanden Broeck, Mathias Vanlede, Carla Van Riet, Mike Verkimpe, Marianne Willocx, Saartje Beunnens, Wietse De Beul, Jena Vankerrebroeck, Joren Gistelinck en Babette Musschoot. Nog vele andere vrijwilligers hebben (stukken) nagelezen en feedback gegeven.

Aan de voorlopers van deze editie werkten ook nog volgende mensen mee: Griet Braeye, Ward Braeye, Hannes Brouckaert, Geertrui Debosscher, Kobe Debosscher, Tine Creupelandt, Evelien Maerten, Nelle Messiaen, Lies Pauwels, Davinia Schoutteten, Iris Storme, Bart Vandenbussche, Stefanie Vandevoorde, Simon Vanhee en Ewout Vansteenkiste.

TOELATING TOT BRUIKLEEN

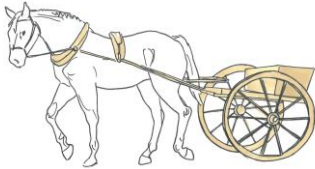
Dit Bizonboek is met veel zorg en inspanning geschreven. Bizon geeft de toelating dit boek voor consultatie beschikbaar te stellen en delen van het boek te kopiëren voor persoonlijk gebruik. Elk ander gebruik valt onder de beperkingen van het auteursrecht, in het bijzonder met betrekking tot de verplichting de bron uitdrukkelijk te vermelden.

Inschrijvingsnummer wettelijk depot bij de KBR (Nationale Wetenschappelijke Bibliotheek):
D/2021/11.352/1

Beste lezer

Voor jou ligt het Bizonboek: dé gids voor het animator-zijn op een Bizonkamp. Animator zijn in het jeugdwerk houdt heel wat uitdagingen in. Tegelijkertijd willen we onze jongeren, maar ook onszelf een mooie tijd te bezorgen. Met kinderen, jongeren en andere vrijwilligers omgaan, werpt steeds meer vragen op dan het antwoorden geeft. Net daarom willen wij jou dit Bizonboek aanraden. Het zal jou op activiteiten en kampen in het jeugdwerk ondersteunen. Het ambieert zeker geen volledigheid of grote waarheden, maar is geschreven vanuit de ervaring van heel wat mensen die jaren met overtuiging animator zijn (geweest). We trachten met dit boek achtergrondinformatie te geven die kan helpen in het ontwikkelen van de competenties vooropgesteld door kadervorming (KAVO). Wij symboliseren deze competenties bij Bizon aan de hand van een dier en voorwerp.

- Jongeren begeleiden



- Samenwerken



•



- Zelfreflectie als animator



- Enthousiasmeren



- Veiligheid waarborgen



- Respectvol handelen



- ALL IN



Het eerste hoofdstuk geeft je meer informatie over onze organisatie en haar werking. Bizon organiseert kampen voor een zeer diverse doelgroep die wij vatten onder een containerbegrip als 'kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie'. In het tweede hoofdstuk gaan we daarom dieper in op de maatschappelijke situatie waarin onze deelnemers soms leven en de factoren die een invloed kunnen hebben op de kwetsbaarheid van de situatie. Een derde hoofdstuk belicht vervolgens specifieke gedragskenmerken die zouden kunnen voorkomen bij *Bizondere* jongeren en wat er belangrijk is in het omgaan daarmee. In het vierde hoofdstuk lichten we uitgebreid ons pedagogisch kader toe. Aan de hand van dit kader proberen wij er telkens voor te zorgen dat we jongeren een schitterende en vooral zorgeloze vakantie kunnen bezorgen. We helpen hier zoeken naar een gepaste begeleidingsstijl en aanpak. Leren omgaan met groepen en enkele specifieke groepsdynamische processen zoals pesten en relaties zullen we toelichten in het vijfde hoofdstuk. Wat te doen bij conflicten komt aan bod in hoofdstuk zes. We kijken hoe we kunnen anticiperen ter preventie van moeilijke situaties en leggen uit hoe we op een geweldloze manier kunnen reageren als er zich toch een moeilijke situatie voordoet. In het zevende hoofdstuk staan we verder stil bij tips en tricks voor het voorbereiden, organiseren en begeleiden van een goede activiteit, aangepast aan de Bizon-doelgroep. We sluiten dit Bizonboek af met het thema 'teamwork' in het achtste hoofdstuk. Dit omvat onder andere zelfreflectie, zelfzorg, teamrollen, feedback en vergaderen.

Het Bizonboek is tot stand gekomen door de inzet van een grote groep vrijwilligers. Wij hopen dat dit Bizonboek inspiratie kan bieden bij het animeren en begeleiden van de *Bizondere* jongeren. Het boek komt tot leven bij de vele interactieve vormingen en cursussen die bij Bizon worden gegeven. Je kan erop terugvallen, erover discussiëren, het in vraag stellen of bekritisieren. Dit boek is namelijk nooit af. Het blijft evolueren. Met het oog op een 'reality check' schaven we het boek bij aan de huidige realiteit en vernieuwde inzichten. Kortom: het is een altijd evoluerend werkboek waarmee je aan de slag kunt in het jeugdwerk met een *Bizondere* doelgroep.

Heb je tips of constructieve feedback? Die is altijd welkom in de mailbox van info@Bizonvzw.be.

Tot slot willen we jou vooral succes wensen en enorm bedanken om de *Bizondere* kinderen en jongeren én jezelf een onvergetelijke vakantie te bezorgen. Hopelijk kan dit boek je hiermee helpen, want #you(th)shouldplay.

Veel leesplezier!

Bijzondere groeten

Het redactieteam van het Bizonboek

Inhoud

INHOUD	5
HOOFDSTUK 1: EEN BIZONDERE ORGANISATIE	12
1.1 DE KORTE ONTSTAANSGESCHIEDENIS VAN BIZON	12
1.2 DE FUNDAMENTEN VAN BIZON	12
1.2.1 <i>Missie – Youth Should Play!</i>	12
1.2.2 <i>Visie</i>	13
1.2.3 <i>Respect als basishouding</i>	13
1.3 DE KERNTAKEN VAN BIZON – TWEE PIJLERS	14
1.3.1 <i>Bizon is vrije tijd</i>	15
1.3.2 <i>Bizon is vrijwilligerswerk</i>	15
1.4 DE WERKING VAN BIZON	15
1.4.1 <i>Positie binnen het jeugdwerklandschap in Vlaanderen</i>	15
1.4.2 <i>Onze organisatiestructuur</i>	17
HOOFDSTUK 2: BIZONDERE FACTOREN	20
2.1 BIOLOGISCHE FACTOREN	21
2.2 SOCIALE FACTOREN	22
2.2.1 <i>Kansarmoede</i>	24
2.2.1.1 <i>De kringloop van armoede</i>	24
2.2.1.2 <i>De binnenkant van kansarmoede</i>	27
2.2.2 <i>Verontrustende opvoedingssituatie</i>	29
2.2.3 <i>Vluchtelingen</i>	31
2.2.3.1 <i>Niet begeleide minderjarige vluchtelingen</i>	31
2.2.3.2 <i>Identiteit</i>	33
2.2.3.3 <i>Trauma</i>	33

2.2.4	Hulpverlening.....	35
2.3	PSYCHISCHE FACTOREN	39
HOOFDSTUK 3:	BIZONDER GEDRAG	43
HOOFDSTUK 4:	BIZONDER PEDAGOGISCH KADER	63
4.1	POSITIEF STRUCTUREREND KLIMAAT (“HUIS”)	64
4.1.1	De pijlers	64
4.1.1.1	Structuur bieden: Hoe?	67
4.1.1.2	Een positieve sfeer creëren: Hoe?.....	69
4.1.2	Conclusie.....	71
4.2	BASISHOUDING (DE OVERAL).....	71
4.2.1	Openheid naar de anderen.....	73
4.2.2	Verantwoordelijkheid	74
4.2.3	Echtheid	75
4.2.4	Respect.....	75
4.2.5	Aandacht.....	76
4.2.6	Laat niet los, maar focus enkel op wat je zelf kan doen.....	78
4.3	HANDELEN (DE TOOLBOX)	78
4.3.1	Toolbox	79
4.3.1.1	Hoe handel ik het best?.....	79
4.3.1.2	Wat is het doel?.....	79
4.3.1.3	Wanneer gebruik je welke schuif?	80
4.3.1.4	Wat betekent dit nu concreet?.....	81
4.3.2	Handleiding.....	81
4.3.2.1	Maatwerk	81
4.3.2.2	Gebruikswijze.....	82
4.3.2.3	Persoonlijke invulling.....	85

4.3.3	<i>Schuiven</i>	86
4.3.3.1	<i>Animeren</i>	87
4.3.3.2	<i>Persoonlijke zorg</i>	91
4.3.3.3	<i>Veiligheid waarborgen</i>	96
4.3.4	<i>Overlap</i>	101
4.3.5	<i>Hoe handel ik niet?</i>	102
4.3.5.1	<i>Manipulerend handelen</i>	102
4.3.5.2	<i>Fysiek handelen</i>	103
4.3.5.3	<i>Niet handelen</i>	103
HOOFDSTUK 5:	BIZONDERE GROEPEN	105
5.1	GROEPSDYNAMICA	105
5.1.1	<i>Wat is een groep?</i>	105
5.1.2	<i>Groepsfasen</i>	105
5.1.2.1	<i>Vorbereidende fase</i>	106
5.1.2.2	<i>Vormende fase</i>	107
5.1.2.3	<i>Explorerende fase</i>	108
5.1.2.4	<i>De hechtende fase</i>	110
5.1.2.5	<i>De autonome fase</i>	112
5.1.2.6	<i>De afsluitende fase</i>	113
5.2	OMGAAN MET PESTEN	114
5.2.1	<i>De animatoren</i>	115
5.2.2	<i>De gepeste</i>	116
5.2.3	<i>De pester</i>	116
5.2.4	<i>De meeloper</i>	117
5.2.5	<i>De supporter</i>	118

5.2.6	<i>De verdediger.....</i>	118
5.2.7	<i>De buitenstaander</i>	119
5.2.8	<i>Gevolgen.....</i>	119
5.2.9	<i>Preventie & Reactie</i>	120
5.3	OMGAAN MET RELATIES EN SEKSUALITEIT	124
5.3.1	<i>De criteria</i>	125
5.3.1.1	<i>Criterium 1: wederzijdse toestemming</i>	126
5.3.1.2	<i>Criterium 2: vrijwilligheid</i>	126
5.3.1.3	<i>Criterium 3: Gelijkwaardigheid.....</i>	127
5.3.1.4	<i>Criterium 4: leeftijds- of ontwikkeling adequaat</i>	128
5.3.1.5	<i>Criterium 5: context adequaat.....</i>	128
5.3.1.6	<i>Criterium 6: zelfrespect</i>	129
5.3.2	<i>De vlaggen.....</i>	130
5.3.3	<i>De reactie.....</i>	131
5.3.4	<i>De Bizondere doelgroep.....</i>	133
HOOFDSTUK 6:	BIZONDER MOEILIJKE SITUATIES	134
6.1	CONFLICTEN	134
6.1.1	<i>Inleiding</i>	134
6.1.2	<i>Conflictcyclus</i>	134
6.1.3	<i>Moeilijke situaties.....</i>	136
6.1.3.1	<i>Fight – Vechten (Agressie).....</i>	137
6.1.3.2	<i>Flight – Vluchten (Weglopen)</i>	138
6.1.3.3	<i>Freeze – Bevriezen.....</i>	139
6.2	ANTICIPEREN	140
6.2.1	<i>Anticiperen op conflicten tussen jongere - jongere.....</i>	141
6.2.2	<i>Anticiperen op conflicten tussen jongeren - monitor(en).....</i>	142

6.3	GEWELDLOZE REACTIE.....	144
6.3.1	Inleiding	144
6.3.2	Pijlers van een geweldloze reactie.....	145
6.3.2.1	<i>“Smeed het ijzer als het koud is”</i>	146
6.3.2.2	<i>“Er is een heel dorp nodig om een kind op te voeden”</i>	147
6.3.2.3	<i>“Kies je strijd!”</i>	148
6.3.3	Hoe omgaan met enkele moeilijke situaties.....	150
6.3.3.1	Omgaan met ‘Fight’ – Vechten (Agressie)	150
6.3.3.2	Omgaan met ‘Flight’ – Vluchten (weglopen).....	154
6.3.3.3	Omgaan met ‘Freeze’ – Bevriezen	156
6.3.4	Principes van straffen	157
6.3.5	Relatiegebaar & Herstelgebaar.....	158
HOOFDSTUK 7:	BIZONDERE ACTIVITEITEN.....	161
7.1	INLEIDING	161
7.2	VISIE	162
7.2.1	Fun	162
7.2.2	Vorbereiding	165
7.3	LEEFWERELD.....	166
7.4	CONCEPTEN.....	168
7.5	SPELVOORBEREIDING	173
7.5.1	Brainstormen	173
7.5.2	SMARTIE.....	175
7.5.2.1	Spelers	176
7.5.2.2	Materiaal.....	176
7.5.2.3	Activiteit.....	176
7.5.2.4	Regels.....	177

7.5.2.5	Terrein	178
7.5.2.6	Inkleding.....	178
7.5.2.7	Extra	180
7.5.3	Safety First	182
7.5.3.1	On the road.....	182
7.5.3.2	Materials and how to use them safe	183
7.5.3.3	Veilig voelen	184
7.6	SPELUITLEG = JOEPIE'S	184
7.6.1	Je toont het voor.....	185
7.6.2	Omgeving.....	185
7.6.3	Enthousiasme.....	186
7.6.4	Planmatig.....	186
7.6.5	Inkleding	187
7.6.6	Snelle start	189
HOOFDSTUK 8:	BIZONDER KAMPTEAM.....	190
8.1	IK IN HET TEAM	190
8.1.1	Kunnen en durven reflecteren over eigen handelen.....	190
8.1.2	Zelfzorg; aangeven van grenzen als monitor	193
8.1.2.1	Grenzen vinden.....	194
8.1.2.2	Privacy nemen is ook aan zelfzorg doen.....	195
8.2	TEAMLEDEN	196
8.2.1	Functies en rollen.....	197
8.2.2	Verscheidenheid en posities in een groep	198
8.2.2.1	Type personen in een groep	198
8.2.2.2	Omgaan met verschillende types	198
8.3	COMMUNICATIE BINNEN EEN TEAM.....	200

8.3.1	<i>Overleg met het team: Vergaderen.....</i>	201
8.3.1.1	<i>De activiteitenvergadering</i>	201
8.3.1.2	<i>De evaluatievergadering.....</i>	202
8.3.2	<i>Individuele communicatie: feedback geven en ontvangen</i>	203
8.3.2.1	<i>Feedback geven.....</i>	203
8.3.2.2	<i>Feedback ontvangen</i>	205
8.3.3	<i>Informele gesprekjes met andere teamleden.....</i>	206
BRONNEN		207

Hoofdstuk 1: een Bizondere organisatie

1.1 De korte ontstaansgeschiedenis van Bizon

Op 23 oktober 2004 werd Bizon vzw opgericht door een 70-tal enthousiaste jonge mensen. Vanuit de visie dat elke jongere recht heeft op onbezorgde vrije tijd, het maken van vrienden en zichzelf te leren kennen, op avontuur, ontspanning en ontdekking, schaalden zij zich achter dezelfde missie: de uitbouw van een vrijwilligersorganisatie die kampen organiseert voor kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie. In de zomervakantie van 2005 konden al 170 jongeren genieten van hun deelname aan één van de acht Bizonkampen.

In 2006 werd Bizon erkend als een landelijk georganiseerde jeugdvereniging. De eerste beleidsnota leverde de noodzakelijke middelen om onze werking voort te zetten en te verstevigen. Dit vertaalde zich in zowel een groei in het aanbod van kampen en activiteiten als in een jaarlijkse groei van het aantal vrijwilligers. Er werden twee personeelsleden aangeworven om de vrijwilligerswerking professioneel te ondersteunen.

De ervaring met veranderende noden van de doelgroep – zoals jongeren met ernstige hechtingsstoornissen, niet-begeleide minderjarige vluchtelingen en jongeren met een migratieachtergrond – zette Bizon ertoe aan haar pedagogische aanpak bij te schaven en ook op maat van deze jongeren te gaan werken.

Als organisatie zijn we trots dat we een groeiend aantal jongeren bereiken en dat we dit doen vanuit een grondig gefundeerde pedagogische visie die de kwaliteit van deze activiteiten garandeert. Dit wordt mogelijk gemaakt door betrokken en ervaren medewerkers en meer dan 150 enthousiaste vrijwilligers, actief in verschillende werkgroepen en op de verschillende *Bizondere* activiteiten.

Bizon is gegroeid van een wilde en enthousiaste puber naar een volwassen organisatie met een duidelijke missie en visie. We zijn een organisatie die jongeren, vrijwilligers en andere jeugdorganisaties wil inspireren. We bouwen dan ook verder op onze stevige fundamenten om volop de kaart te trekken van jongeren die vaak uit de boot vallen en om onze expertise te delen.

1.2 De fundamenteën van Bizon

1.2.1 Missie – Youth Should Play!

Net zoals iedere (jeugd)vereniging vertrekt Bizon vanuit een duidelijk omschreven missie. De missie van Bizon is onze bestaansreden, hetgeen waarvoor we staan. Het is met andere

woorden het fundament van onze organisatie. Onze droom. Deze missie staat neergeschreven in onze statuten en vierjaarlijkse beleidsnota. Zoals de baseline *You(th) Should Play* al doet vermoeden, staan de jongeren tot wie Bizon zich richt centraal in de missie.

Bizon is een jeugdorganisatie, gedragen en gestuurd door vrijwilligers, die als doel heeft om vakantieactiviteiten te organiseren voor kinderen en jongeren van 7 tot 21 jaar in een maatschappelijk kwetsbare situatie uit Vlaanderen en Brussel. Bizon heeft als ambitie het sociaal isolement waarin deze kinderen en jongeren kunnen terechtkomen te verminderen en hen de mogelijkheid te bieden om zich te ontspannen.

1.2.2 Visie

Naast een missie heeft Bizon ook een duidelijke visie. Deze visie beschrijft waarvoor we gaan. Ze verwoordt concreet op welke manier we onze missie willen bereiken. Op geregelde tijdstippen, samen met het opmaken van een nieuwe beleidsnota, wordt onze *Bizondere* visie geëvalueerd en indien nodig bijgesteld.

Bizon brengt een positief en respectvol verhaal over haar doelgroep om zo bruggen te bouwen en taboes te doorbreken. Bizon zorgt daarom voor kennisopbouw en deelt haar expertise met andere jeugdwerkorganisaties in Vlaanderen en Brussel.

Bizon steunt op haar vrijwilligers bij het organiseren van vrije tijd in de vorm van kampen. Het is dan ook deze vrijwilligersgroep die de diversiteit en de grootte van het aanbod naar de kinderen en jongeren toe bepaalt. Geen vrijwilligers betekent geen kamp. Bizon zet daarom sterk in op een beleid waarbij elke vrijwilliger naar eigen vermogen een engagement opneemt. Bizon wil elke vrijwilliger hierin optimaal ondersteunen om zo mee te werken aan de realisatie van haar missie.

1.2.3 Respect als basishouding

Om deze missie en visie uit te voeren verwacht Bizon van vrijwilligers en jongeren een respectvolle basishouding. Bizon heeft een eigen en duidelijke filosofie over de begeleiding van onze deelnemende jongeren. Deze filosofie wordt door de diensten, de vrijwilligers én de jongeren heel positief ervaren. De basishouding is op respect gefundeerd, in de brede zin van het woord. Respect lijkt op het eerste zicht een vanzelfsprekende houding, maar toch bevat het heel wat betekenissen. Heb zowel respect voor de deelnemers, voor je medevrijwilligers als voor jezelf.

Respect voor de kinderen en jongeren betekent onder andere dat je aandacht hebt voor iedere deelnemer. De Bizonkampen zijn zeker en vast een moment om hen te laten genieten van een gezonde dosis daarvan. Heb aandacht voor zowel de groep, maar ook voor iedere individuele deelnemer op kamp. Heb hierbij ook oog voor diegene die je misschien minder liggen of die eerder stil en verlegen zijn. Sommige kinderen en jongeren kunnen niet zo goed

om met de positieve aandacht die ze krijgen. Ze gaan op een schouderklopje van een monitor soms onverschillig of verlegen reageren, maar wees er zeker van dat jouw aandacht hen veel deugd zal doen. Sta open en luister naar wat de kinderen en jongeren te vertellen hebben.

Met openheid bedoelen we dat je de deelnemers in hun waarde laat en open staat voor de zaken die zij belangrijk vinden en waar zij hun plezier in hebben. Luisterbereidheid is een bijzondere manier van aandacht geven. Wanneer je echt respectvol wil zijn ten opzichte van andere mensen, is het noodzakelijk dat je authentiek, eerlijk en betrouwbaar bent. Wees jezelf ten opzichte van die andere personen waarmee je communiceert en wees consequent in de beloftes die je maakt. De kinderen en jongeren zullen dit ongelooflijk appreciëren. Door je op een dergelijke wijze op te stellen bouw je vertrouwen op

Respect voor je medevrijwilligers wil onder meer zeggen dat je als een team op kamp gaat. Jullie zijn er samen om hetzelfde doel te bereiken: de kinderen en jongeren een fantastische vrijetijd bieden. Met teamwork bereik je de mooiste en meest memorabele resultaten. Hierbij kan je aanvullend aan de slag gaan. Iedereen krijgt de kans om zijn kwaliteiten uit te spelen en om uitdagingen aan te gaan. De clown van de groep kan samen met de zorgende monitor in slagen om een volledige groep te entertainen en te laten groeien. Hierbij is het belangrijk om op een goede en open manier met elkaar te communiceren. Ook hier is oprecht luisteren naar elkaar een must. Durf elkaar opbouwende en positieve feedback te geven, maar sta er ook voor open om ermee aan de slag te kunnen gaan. Iedere vrijwilliger, jong of minder jong, ervaren of minder ervaren, kan leren van een ander. Vergeet natuurlijk niet om, net zoals bij de jongeren, authentiek te blijven in de persoon die je bent.

Respect voor jezelf houdt in dat je jezelf kent en beter leert kennen. Wees jezelf en ken je grenzen. Durf met je medevrijwilligers te communiceren over je grenzen en sta open om daardoor te groeien in wat je doet. Door vanuit jezelf en je eigen persoonlijkheid te vertrekken bouw je op een respectvolle wijze mee aan het doel van Bizon.

1.3 De kerntaken van Bizon – twee pijlers

Vertrekkende vanuit de missie en visie is de werking van Bizon opgebouwd rond twee pijlers. Deze pijlers zijn de kerntaken van de organisatie, of concreter: de kernbezigheid van Bizon. In de eerste plaats bestaat Bizon om kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie een leuke vrije tijd aan te bieden. Een tweede kerntaak is het uitvoeren van een *Bizonder* vrijwilligersbeleid zodat we kinderen en jongeren op een onderbouwde en enthousiaste manier kunnen begeleiden.

1.3.1 Bizon is vrije tijd

De kernactiviteit van Bizon is het aanbieden van een vakantieaanbod aan kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie. Dit vrijetijdsaanbod geeft aan een doel dat anders dikwijls uit de boot valt de kans om een fijne vakantie te beleven en onbezorgd te genieten. Deze vrije tijd, waarin de druk om te presteren achterwege blijft, zorgt ervoor dat kinderen en jongeren op activiteit zich kunnen uitleven en zichzelf kunnen zijn. Deze positieve ervaring geeft hen de mogelijkheid om te groeien in hun sociale vaardigheden en zichzelf te leren kennen.

1.3.2 Bizon is vrijwilligerswerk

Bizon is haar vrijwilligers. Tijdens de Bizonactiviteiten worden de kinderen en jongeren begeleid door jonge en enthousiaste vrijwilligers. Deze Bizonvrijwilligers, die ondersteund en gevormd worden om de kinderen en jongeren te begeleiden, zijn door hun vrijwilligersengagement enthousiast en bereid om zich volledig te geven. Het contact met deze gemotiveerde vrijwilligers geeft de ervaring van de jongeren nog een extra positieve dimensie, weg van de professionele context. Dit vrijwillig engagement heeft een grote meerwaarde voor de vrijwilligers zelf, die in een ongedwongen sfeer ruimte krijgen om zich te engageren, te experimenteren, te groeien en een heus vriendennetwerk uit te bouwen.

1.4 De werking van Bizon

1.4.1 Positie binnen het jeugdwerklandschap in Vlaanderen

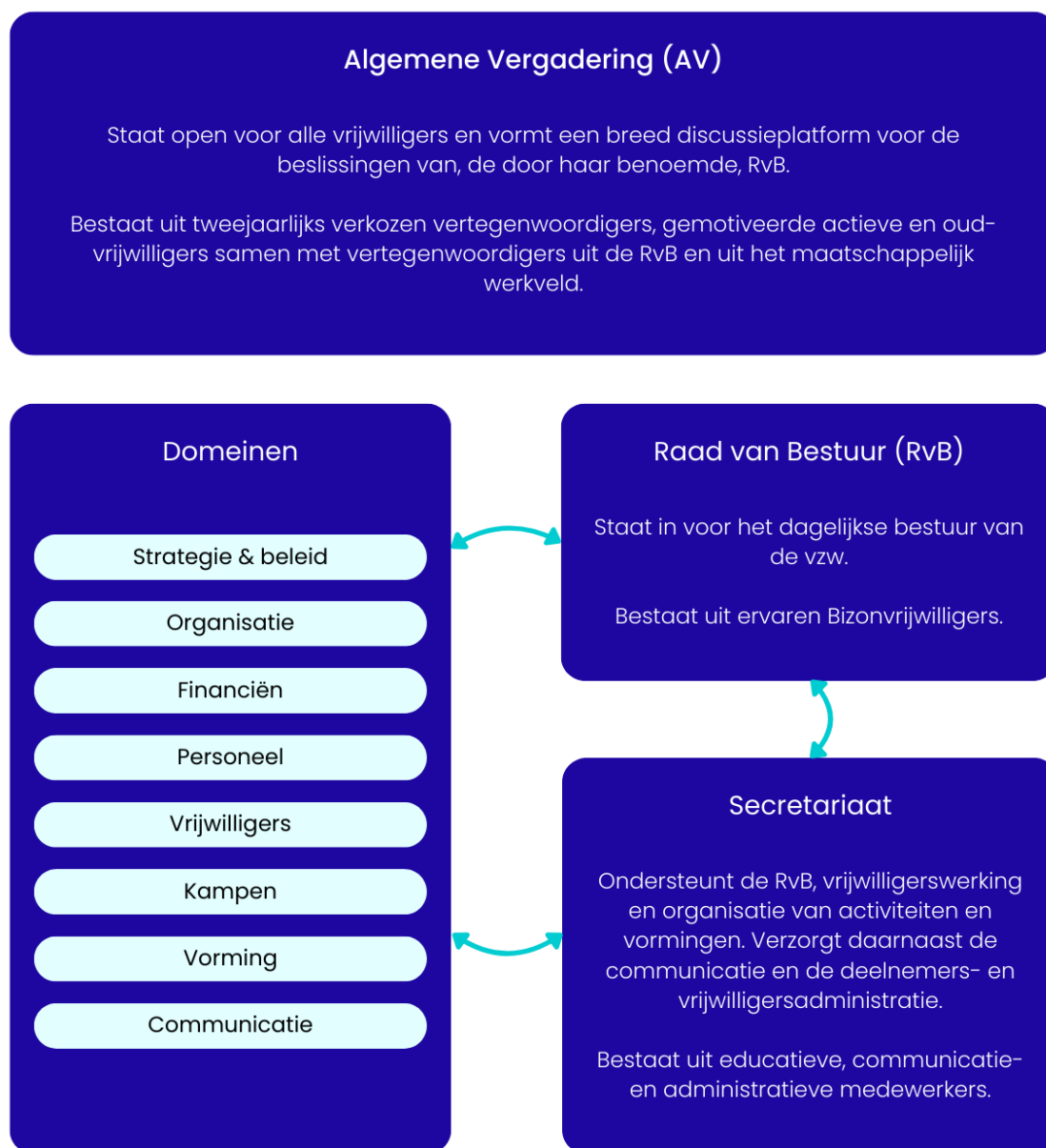
Bizon behoort tot het landelijk georganiseerd jeugdwerk en neemt daar een zeer specifieke positie in. We willen deze positie verder versterken door enerzijds een specifiek kampenaanbod voor kinderen en jongeren aan te bieden en anderzijds in te zetten op kwalitatieve vorming voor onze eigen vrijwilligers en andere jeugdwerkorganisaties.

Allereerst is er de **zeer specifieke doelgroep** waarvoor Bizon kampen organiseert: kinderen en jongeren die minder kansen krijgen om deel te nemen aan het maatschappelijk gebeuren en die doorverwezen worden door diensten uit de jeugdhulpverlening, door welzijnsvoorzieningen of andere brugfiguren. Kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie, die door hun specifieke noden zeer vaak uit de boot van de landelijk georganiseerde jeugdverenigingen vallen, kunnen bij ons op een positieve manier deelnemen aan het vrijetijdsaanbod. De structuur van de organisatie en de pedagogische aanpak door de vrijwilligers zijn hier specifiek op afgestemd. Vanuit de deelnemers en samen met de vrijwilligers wordt de werking van Bizon constant geactualiseerd.

Daarnaast is Bizon een **vrijwilligersorganisatie**. Anders dan bij heel wat collega-organisaties zijn het de vrijwilligers die de organisatie vormgeven. Zij krijgen daarvoor ondersteuning van de educatieve en administratieve medewerkers. Dat betekent dat vrijwilligers vaak een groot engagement opnemen en tegelijk ondersteund worden om in dit engagement en de daaraan verbonden taken te groeien. Het geeft onze organisatie een unieke dynamiek die zichtbaar is in de georganiseerde activiteiten voor jongeren, ontmoetingsactiviteiten voor vrijwilligers en diverse vormingen voor (externe) jeugdwerkers.

Dankzij deze combinatie neemt Bizon een unieke plaats in het jeugdwerklandschap in. Dat wordt vaak bevestigd door diensten en brugfiguren die jongeren inschrijven. Zij vertellen ons dat we dé organisatie zijn waar hun kinderen en jongeren nog terecht kunnen voor een kamp of activiteit en geven aan dat dit te danken is aan het enthousiasme van vrijwilligers en de goed uitgewerkte pedagogische aanpak ten opzichte van jongeren. Bizon wil haar **expertise en kennis** over deze manier van werken en aanpak dan ook op een professionele manier overbrengen naar andere jeugdwerkorganisaties.

1.4.2 Onze organisatiestructuur



Figuur 1: organigram van Bizon.

Vrijwilligers

Bizon legt heel wat verantwoordelijkheid en vrijheid bij haar vrijwilligers. Ze worden zoveel mogelijk actief betrokken bij de werking. Bizon stimuleert participatie en biedt autonomie. De vrijwilligerswerking is er voor en door vrijwilligers. De **Raad van Bestuur**, de **Algemene Vergadering** en de verschillende **werk- en projectgroepen** worden gestuurd en gedragen door vrijwilligers.

Bizon wil dat haar vrijwilligers zich goed voelen binnen de organisatie en hecht daarom veel belang aan verbondenheid, autonomie en ontwikkeling van vaardigheden. Een goede

verbinding tussen vrijwilligers onderling staat centraal. Daarom organiseert Bizon ontmoetingsactiviteiten om deze verbondenheid te bevorderen. Als jeugdwerkorganisatie creëert Bizon voor haar vrijwilligers de mogelijkheid om te groeien en vaardigheden te ontwikkelen. Daarom wordt er ook sterk ingezet op vorming en ondersteuning.

De Algemene Vergadering (AV)

De **Algemene Vergadering** bestaat uit 12 actieve vrijwilligers en twee oud-vrijwilligers die om de twee jaar verkozen worden door de actieve Bizonvrijwilligers. Elke actieve vrijwilliger kan zich kandidaat stellen om in de AV te zetelen. De verkozen vrijwilligers worden aangevuld met maximum vier leden van de Raad van Bestuur en eventueel nog twee externen. De leden van de AV vertegenwoordigen alle vrijwilligers als democratisch verkozen orgaan. Zij komen minimaal vier keer per jaar samen, waarvan jaarlijks één open algemene vergadering plaatsvindt op het reünieweekend 'Pow Wow'. Ook de overige vergaderingen zijn steeds openbaar voor alle vrijwilligers van Bizon. Tijdens deze vergaderingen geeft de AV input en keuren zij de algemene beleidslijnen, pedagogische kaders en begroting (swijzigingen) goed. Daarnaast dient de AV ook iedere kandidatuur voor een lid van de Raad van Bestuur goed te keuren.

De Raad van Bestuur (RvB)

De leden van de **Raad van Bestuur** staan in voor het dagelijks bestuur van de organisatie, maar ook voor het strategisch-, financieel- en personeelsbeleid. Deze groep vrijwilligers dragen de (juridische) eindverantwoordelijkheid van de organisatie. De leden van de RvB komen minstens één keer per maand samen en bespreken de verschillende domeinen binnen Bizon: strategie & beleid, organisatie, financiën, personeel, vrijwilligers, kampen, vorming en communicatie. Dat gaat onder andere over de begroting, de jaarrekening, de beleidsnota, de erkenning als landelijk jeugdwerk, de subsidiedossiers, personeelszaken, enzoverder. De leden van de RvB zijn gedreven vrijwilligers die ervaring opbouwden binnen de werking, het jeugdwerk en Bizon specifiek.

Werk- en projectgroepen

Vanuit de domeinen ontstaan er ook werk- en projectgroepen. Hierin zitten vrijwilligers die zich engageren om rond een specifiek thema regelmatig samen te komen. Binnen zo'n groep wordt er heel wat denk- en uitvoerend werk geleverd. Daarin worden ze steeds ondersteund door een secretariaatsmedewerker en een lid van de RvB.

Werkgroepen zijn vaste waardes in de organisatie die langdurig blijven bestaan. Het zijn groepen die we nodig hebben om alles vlot te doen verlopen. Denk aan de groep voor kamp-

en hoofdleiding (KHL), logistiek, beleid, communicatie en vorming. Daarnaast ontstaan er ook **projectgroepen**. Deze worden het leven in geroepen wanneer er een bepaald onderwerp onder de loep genomen moet worden of wanneer er een evenement georganiseerd zal worden. Deze projecten zijn tijdelijk en hebben een einddatum. Een projectgroep kan los ontstaan maar ook binnen een bestaande werkgroep.

Secretariaatsmedewerkers

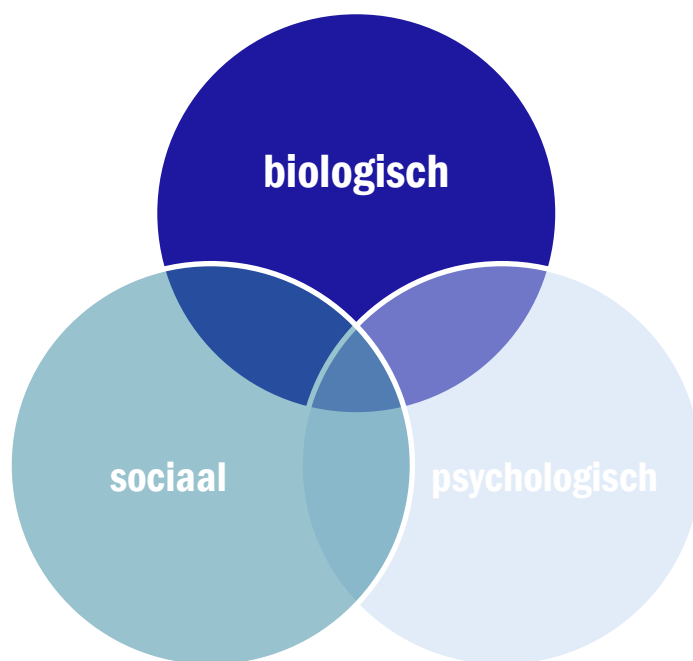
In Bizon zijn verschillende mensen aan de slag om het werk achter de schermen gedaan te krijgen. Het organiseren van de kampen, het vormingsaanbod voor vrijwilligers, bedankingen en ontmoetingen voor vrijwilligers, contacten met de diensten, ... er komt heel wat bij kijken! Dat werk wordt voor een deel opgenomen door vrijwilligers zelf, maar ook grotendeels door de secretariaatsmedewerkers, die deeltijds of voltijds, permanent of tijdelijk, voor Bizon werken.

Bij Bizon werken er zowel educatieve als administratieve medewerkers die opgevolgd worden door een coördinator. De **educatieve medewerkers** ondersteunen in hoofdzaak de vrijwilligerswerking en staan daarnaast in voor de voorbereiding en uitvoering van verschillende vormingsinitiatieven, volgen wervingsacties en promoactiviteiten op, zorgen voor de ondersteuning en de administratie op vlak van kampen en activiteiten, bieden uitgebreide communicatiemiddelen aan etc. De **administratief medewerker** staat in voor de ondersteuning van de vrijwilligers én deelnemers van de kampen inzake financiën, logistiek en administratie. De **coördinator** volgt de dagelijkse werking op en focust zich hoofdzakelijk op het dagelijks bestuur, beleid, personeelszaken en financiën.

Deze personeelsploeg kan tijdelijk uitgebreid worden met jobstudenten, stagiairs of projectmedewerkers.

HOOFDSTUK 2: Bizondere factoren

De ontwikkeling en het gedrag van een mens wordt beïnvloed door verschillende factoren. In wat volgt gaan we kijken naar de factoren die een invloed hebben op de ontwikkeling van een kind. We gebruiken hiervoor **het bio-psycho-sociaal model**. Dit model doet recht aan de complexiteit van de context waarin sommige jongeren opgroeien en biedt handvaten voor de ontmoetingen met Bizondere kinderen en jongeren.



Figuur 2: Het bio-psycho-sociaal model

In dit model kunnen we drie verschillende factoren onderscheiden: biologische, psychologische en sociale factoren. Die factoren kunnen **beschermend** werken (bv. de biologische factor: een hoge intelligentie), maar ze kunnen ook een **risico** inhouden (bv. de sociale factor: werkloosheid van de ouders).

Elk van die factoren speelt in mindere of meerdere mate een rol in de ontwikkeling van een kind en dus ook in hoe het zich zal gaan gedragen (*meer hierover in hoofdstuk 3*). Daarenboven is er sprake van een **constante interactie tussen de drie factoren** onderling. Sommige factoren kunnen het kind in zijn ontwikkeling versterken of beschermen en andere factoren kunnen het risico op agressie, storend gedrag of een andere specifieke stoornis vergroten.

Een jongere met ADHD (= een risicovolle biologische factor), die opgroeit in een gezin waar veel structuur wordt aangeboden (= een beschermende sociale factor), zal mogelijks een goede ontwikkeling kennen.

Een andere jongere met ADHD (= een risicovolle biologische factor) die opgroeit in een gezin waarvan de ouders altijd al in armoede en chaos hebben geleefd (= een risicovolle sociale factor) en hierdoor weinig zelfvertrouwen hebben (= een risicovolle psychologische factor), zal mogelijks een minder goede ontwikkeling kennen en hierdoor ander gedrag stellen.

Wanneer we in dit Bizonboek spreken over kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie, zullen we dat vanuit bovenstaand kader begrijpen. Kinderen en jongeren die opgroeien met meer risicovolle en minder beschermende factoren, krijgen minder kansen en zijn dus kwetsbaarder.

2.1 Biologische factoren

Wanneer we spreken over biologische factoren, hebben we het over de genen en het lichaam. Denk bijvoorbeeld aan kinderen met een aangeboren aandoening zoals onder meer autisme of aan jongeren met een bepaalde fysieke handicap. Dergelijke zaken kunnen een kleine of grote invloed hebben op hoe de ontwikkeling van een kind verloopt en dus ook op hoe het denkt, zich voelt en zich gedraagt ten aanzien van anderen.

Kinderen met een verstandelijke beperking zullen bepaalde zaken minder goed begrijpen en daardoor blokkeren of gedrag stellen dat op dat moment niet van hen verwacht wordt.

Wanneer een moeder rookt en/of veel stress heeft tijdens de zwangerschap, dan heeft dat een effect op de biologische ontwikkeling van het kind.

Een kind dat door een medisch probleem in zijn bed plast, zal misschien gepest worden of zich minderwaardig en onzeker voelen. Dat medisch probleem maakt het ook moeilijker om deel te nemen aan bepaalde sociale activiteiten zoals logeren bij een vriendje of op kamp gaan. Dat kan dan weer invloed hebben op de sociale ontwikkeling van een kind.

In Bizon merken we dat deelnemers op kamp soms gevolgen ondervinden van zo'n ontwikkelingsstoornis. Hiermee doelen we op een aangeboren stoornis die de ontwikkeling van het kind beïnvloedt. In wat volgt worden een aantal ontwikkelingsstoornissen kort besproken. Dit wil niet zeggen dat elk kind of elke jongere die zo'n ontwikkelingsstoornis heeft, precies in het hokje van onderstaande beschrijving kan geplaatst worden. Ontwikkelingsstoornissen zijn een samengaan van kenmerken die ook nog eens beïnvloed worden door andere factoren uit het bio-psycho-sociaal model.

Autismespectrumstoornis (ASS)

Kinderen en jongeren met een autismespectrumstoornis hebben **moeilijkheden op sociaal vlak**. Ze ontwikkelen slechts beperktere communicatieve vaardigheden en hebben vaker een vaste structuur in hun denken en handelen. Ze zijn soms overgevoelig voor prikkels (*bv. voor een geluid of aanrakingen*) en zullen moeilijker vrienden maken omdat ze o.m. de sociale normen minder goed aanvoelen, niet gemakkelijk oogcontact maken en minder (of een ander) gevoel voor humor hebben. Ook kunnen deze kinderen en jongeren soms obsessieel bezig met een bepaald thema (*bv. dino's, treinen, ...*). Vaak zullen mensen met ASS ook meer aandacht hebben voor details en minder voor het totaalbeeld.

Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD)

Kinderen en jongeren met **ADHD** hebben vaker last van **aandachtsproblemen**, zijn **hyperactief** en kunnen een stuk **impulsiever** zijn. Ze zijn erg beweeglijk, kunnen er eens iets ongepast *uitflappen*, zijn erg energiek, maar kunnen tegelijk een spel sneller beu worden. Tijdens activiteiten kunnen kinderen en jongeren met ADHD erg enthousiast en creatief uit de hoek komen. Moeilijker is het voor hen wanneer ze moeten stilzitten of wanneer ze afgeleid zijn door allerlei prikkels. Kinderen en jongeren bij wie ADHD vastgesteld werd, krijgen hier soms medicatie voor toegediend.

Licht verstandelijke beperking

Op Bizonkamp zijn er elk jaar ook enkele deelnemers mee die een licht verstandelijke beperking hebben. Ze hebben vaker **moeite met het begrijpen** van complexere dingen, zijn minder goed in schoolse vaardigheden en hebben vaak een beperkter inzicht in sociale interacties.

2.2 Sociale factoren

In dit deel staan we stil bij de sociale context of omgeving van kinderen en jongeren. Je sociale omgeving bepaalt immers mee het **referentiekader** dat je gebruikt om naar de wereld rondom jou te kijken.

Je **leefwereld** als animator verschilt waarschijnlijk op heel wat vlakken van de leefwereld van de kinderen en jongeren die mee zijn op kamp. Hier is het dus belangrijk om in je achterhoofd te houden dat zij mogelijks zaken anders bekijken of andere sociale omgangsregels hanteren. Je bent je er waarschijnlijk niet altijd van bewust dat jouw omgeving bepaalt wat je belangrijk vindt en hoe je vindt dat mensen met elkaar omgaan. Heel wat **waarden en normen** zijn een beetje zoals water voor een vis is. Ze zijn onzichtbaar, niet tastbaar en worden

als vanzelfsprekend beschouwd. Je merkt ze vaak pas op als je uit je vertrouwde omgeving komt.

Een voorbeeld van het verschil in waarden en normen tussen mensen is de manier waarop mensen schuldgevoelens beleven en hiermee omgaan. Wanneer wij een conflict hebben of iemand doet iets verkeerd, dan gaan we een aantal dingen verwachten van de persoon die een fout heeft begaan. We verwachten een goede reden, een schuldbekentenis en waarschijnlijk ook een voorstel om wat fout gelopen is terug goed te maken. Hieronder lees je een kampsituatie waarbij een jongere niet lijkt te voldoen aan die verwachtingen:

Moni Evert heeft gezien dat Dylan een harde trap heeft gegeven tegen de paal van het volleybalnet waardoor die is afgebroken. Wanneer hij tijdens het vieruurtje Dylan hierover aanspreekt en zegt dat hij verwacht dat hij dit repareert, ontkent Dylan in alle talen. "Dat was ik niet! Je hebt dat niet gezien!" Evert had verwacht dat Dylan zou toegeven aangezien hij 100% zeker is dat de deelnemer hiervoor verantwoordelijk is. Dylan weet dat Evert alles gezien heeft, dus hij vraagt zich af waarom een schuldbekentenis in godsnaam nodig is. Die bekentenis is enkel goed om publiekelijk vernederd te worden. Toch voelt Dylan zich ondertussen wel slecht dat hij het volleybalnet naar beneden heeft gehaald, maar hij wil hiervoor niet in groep vernederd worden. Hij gaat dus niet in het zicht van de anderen het volleybalnet herstellen.

In sommige omgevingen wordt er veel belang gehecht aan schuldbekentenis en uitvoerige verontschuldiging. Terwijl in andere omgevingen de meeste waarde wordt gehecht aan het effectieve herstel.

Wanneer moni Sofia even later langs Dylan passeert en vraagt of hij het net straks even wil repareren terwijl de anderen zich gaan douchen, stemt Dylan in. Sofia gaf op deze manier Dylan de kans om het goed te maken zonder zich daarbij vernederd te voelen.

In het volgende deel willen we stilstaan bij de manier waarop de **sociale context** van kinderen en jongeren hun **dagelijkse leefwereld bepaalt** en welk effect dit op hen heeft. Hierbij moeten we opmerken dat dit telkens iets heel persoonlijk is. Het is onmogelijk om alle aspecten van de leefwereld van alle kinderen en jongeren die meegaan op kamp te belichten.

We kozen ervoor om in te zoomen op vier belangrijke factoren die de achtergrond van kinderen en jongeren mee bepalen. We hebben het over **kansarmoede, verontrustende opvoedingssituaties, vluchten** en **hulpverlening**. We splitsten deze vier grote aspecten op in aparte delen, maar de realiteit is uiteraard complexer dan dat. Zo is er bij kinderen en jongeren die leven in een verontrustende opvoedingssituatie vaak ook sprake van armoede en door die twee factoren komen ze dan ook vaak in contact met hulpverlening. Kinderen en jongeren die gevlucht zijn komen bijna per definitie in contact met hulpverlening en hebben vaak heel beperkte financiële middelen.

Door deze aspecten uit de leefwereld van kampdeelnemers te belichten, willen we tot een beter inzicht komen over hoe de sociale omgeving invloed heeft op kinderen en jongeren.

2.2.1 Kansarmoede

Mensen die in armoede leven krijgen omwille van hun economische situatie, de beperkte financiële middelen waarover ze beschikken en de materiële en culturele gevolgen daarvan, minder kansen in onze maatschappij. Kansen die vele anderen wel krijgen. Leven in armoede betekent dus niet alleen te weinig geld hebben. Het speelt zich af op verschillende levensdomeinen.

Kansarmoede is een heel divers fenomeen. Er zijn mensen die al verschillende generaties in kansarmoede leven, omdat ouders de armoede doorgeven aan hun kinderen. Hier spreken we over **generatiearmoede**. Er zijn ook mensen die door een onverwachte gebeurtenis in armoede terechtkomen, denk maar aan een scheiding, een langdurige ziekte, of een ontslag. Voor allemaal geldt hetzelfde: het is heel moeilijk om terug uit de armoede te geraken.

In 2019 groeide volgens het Agentschap Opgroeien 14,3% van de Vlaamse kinderen op in kansarmoede en deze cijfers bleven de voorbije jaren alleen maar stijgen. Een kind dat geboren wordt in een arm gezin krijgt al van in de wieg minder kansen in onze maatschappij. Zulke kinderen en jongeren zullen in hun leven ongetwijfeld meer problemen ervaren dan andere kinderen.

2.2.1.1 De kringloop van armoede

Armoede in onze samenleving is een samenhang van veel elementen die vaak tegelijk aanwezig zijn en elkaar op die manier versterken. Denk aan: moeilijkheden in het onderwijs, slechte tewerkstellingskansen, een te laag inkomen, een ongezonde woning, ... Dit alles vormt een kluwen dat we omschrijven als de **kringloop van armoede** (Pats & co, 2010).



Figuur 3: Model 'De kringloop van armoede'

Om uit armoede te geraken moet er aan verschillende problemen tegelijkertijd gewerkt worden. Laat het nu juist dat zijn dat het zo moeilijk maakt om de cirkel te doorbreken.

Een groot deel van de mensen dat in kansarmoede leeft, behaalde enkel een diploma lager of middelbaar **onderwijs**. Die lage geschooldheid zorgt ervoor dat hun mogelijkheden op de arbeidsmarkt veel beperkter zijn, mislopen ze regelmatig een aantal financiële tegemoetkomingen of worden ze geconfronteerd met bijkomende kosten. Als ouders weinig onderwijs hebben genoten, krijgen de kinderen vaak ook minder kansen: ouders kunnen niet helpen met het huiswerk, begrijpen de schooltaal niet en vinden het moeilijker om betrokken te zijn met het schoolleven.

Hoewel het onderwijs wettelijk gezien gratis is zolang kinderen leerplichtig zijn (tot 18 jaar), zijn er toch nog kosten die mensen in kansarmoede vaak moeilijk kunnen betalen (voor bv. boeken, vervoer of schoolreizen). Het schoolmilieu en de leerstof zijn niet altijd voldoende afgestemd op de leefwereld van kinderen en jongeren die opgroeien in armoede. Hierdoor lopen ze gemakkelijker een schoolachterstand op, wat een negatief gevolg geeft voor hun zelfbeeld en zelfvertrouwen. Zo'n achterstand op school kan al starten in het kleuteronderwijs.

Kevin helpt zijn vader bij het herstellen van auto's. Dat doet hij al van toen hij klein was. Hij is het gewoon om al doende te leren: hij kijkt naar zijn vader, probeert het zelf en leert hieruit. De leerkracht op school is het gewoon om vooral theorie uit te leggen, waarbij de leerlingen zitten en luisteren. Voor Kevin is dit geen goede manier om nieuwe dingen te leren. Hij zou liever veel oefeningen maken en zo de theorie leren. Aangezien hij thuis heel actief bezig is, is hij het ook niet gewoon om uren stil te zitten. Hij kan zich dus ook in de klas niet lang concentreren. Zijn gezin heeft heel wat schulden, waardoor Kevin op woensdagnamiddag en na school moet helpen in de garage. Zo blijft er weinig tijd over voor huiswerk of de herhaling van lessen.

De hoge eisen op de huidige arbeidsmarkt (gespecialiseerde opleiding, beschikken over een rijbewijs en eigen wagen, 's avonds en in het weekend beschikbaar zijn, ...) bieden weinig kansen voor wie laag geschoold is en in armoede leeft. Indien men toch een job vindt, is dit in veel gevallen **zwaar werk** (en dus ongezond) en/of slecht betaald. Veel van deze jobs zijn tijdelijk, via interim arbeid.

Sarah woont alleen met haar mama en haar broertje in een klein en vochtig appartement. Haar papa is enkele jaren geleden overleden. Haar mama heeft enkel een diploma middelbaar onderwijs en was huisvrouw. Na het overlijden van haar man moest ze werk zoeken omdat haar uitkering te laag was om van te leven. Omdat ze enkel een diploma middelbaar onderwijs heeft, zijn er niet veel jobs waarvoor ze in aanmerking komt. Ze kan gaan werken als verkoopster in een winkel of als poetsvrouw. Als verkoopster moet ze ook 's avonds en in het weekend werken. Het poetsbedrijf verwacht dat ze twee avonden per week werkt om de burelen te poetsen. Beide jobs zijn heel belastend voor haar rug. Aangezien ze er alleen voor staat en in haar omgeving niemand heeft om de kinderen op te vangen 's avonds of in het weekend, kan ze slechts deeltijds gaan werken. Hierdoor verdient ze weinig en zijn ze genoodzaakt in de slechte woning te blijven wonen.

Doordat mensen in armoede geen werk vinden of slechts af en toe werken, hebben ze een **laag en onstabiel inkomen**. Dat brengt veel onzekerheid en stress met zich mee: als je niet weet hoeveel je inkomen volgende maand zal bedragen, is het ook moeilijk om in te schatten hoeveel je kan uitgeven. Zo worden grote facturen of noodzakelijke dokters- en verzekeringskosten soms uitgesteld, waardoor men schulden opbouwt. Vaak krijgen gezinnen die in armoedeleven budgetbegeleiding bij het CAW, het OCMW of een andere begeleidende dienst. Hun financiën worden dan beheerd door een maatschappelijk werker. Je krijgt leefgeld voor voeding, hygiëne en andere noodzakelijke basiskosten, maar voor extra onvoorziene kosten zoals een onverwachts doktersbezoek, een kapotte koelkast of een schoolreis van de kinderen moet er extra geld gevraagd worden. Dit systeem werkt goed voor mensen die zelf hun budget niet kunnen beheren, maar brengt hen wel in een afhankelijke situatie omdat ze zich enkel met het akkoord van maatschappelijk iets extra kunnen veroorloven.

Kimberly weet dat ze op het einde van de maand niet te veel moet vragen aan haar mama. Dan heeft ze veel stress omdat er bijna of soms helemaal geen geld meer is om eten te kopen. Dan wordt haar mama snel kwaad. Kimberly probeert heel lief te zijn voor haar ouders. Ze vertelt niet dat ze tandpijn heeft of verzwijgt haar slechte toets op school.

Er is een groot gebrek aan **sociale woningen**. Dat zijn woningen die worden verhuurd door de maatschappij en waarbij de huurprijs bepaald wordt door de hoogte van je inkomen. Privé-eigenaars van woningen verhuren liever aan 'veilige' huurders, mensen die een stabiel en hoog inkomen hebben. Mensen in armoede vinden daardoor vaak geen betaalbare en aangepaste woning. Ze moeten zich noodgedwongen tevreden stellen met vochtige, slecht geïsoleerde, kleine, onveilige appartementen of huizen die nog steeds te duur zijn. Vaak moeten de kinderen en ouders een kamer delen en hebben ze geen tuin en liggen ze in een drukke omgeving waar geen plaats is om buiten te spelen. Naast de kosten voor de huur kunnen ook de energiekosten enorm oplopen. De goedkoopste woningen zijn daarbij vaak ook de minst geïsoleerde woningen, waardoor verwarmen moeizaam gaat. Na het betalen van de huur en de vaste kosten blijft er dan soms nauwelijks iets over om eten te kopen.

Als je in een vochtig huis moet wonen of geen geld hebt om gezonde **voeding** te kopen, wordt je gemakkelijker ziek. Daar komt nog eens bij dat ook doktersbezoekjes sneller worden uitgesteld door de financiële problemen. Vele mensen in kansarmoede kampen dan ook met chronische **gezondheidsproblemen**. Medicatie en behandelingen kosten vaak te veel geld, waardoor men alleen maar zieker wordt. Hierdoor missen ze kansen op school of op vlak van tewerkstelling en zo is de cirkel rond.

Cindy woont met haar ouders en broers in een klein huisje langs een drukke baan. De muren van de kamers zijn vochtig. Cindy heeft astma en heeft al van kleins af aan veel longontstekingen. Hierdoor kan ze vaak niet naar school, mag ze soms niet mee sporten, mist ze wel eens een schooluitstap, ... Ze mist door ziekte soms zoveel lessen dat ze geen examens kan maken op school. Ze zal haar schooljaar moeten overdoen. Ze heeft schrik dat ze hierdoor

haar enige vriendin op school zal verliezen. Vroeger wou ze graag dokter worden, maar ondertussen heeft ze zo een hekel aan school dat ze wou dat ze al 18 jaar was, dan kan ze werk zoeken en op eigen benen staan.

2.2.1.2 De binnenkant van kansarmoede

Naast de zichtbare problemen van armoede kampen mensen in armoede ook met **onzichtbare moeilijkheden**. Dit noemt men de binnenkant van kansarmoede (De Pril, 2009). Deze onzichtbare gevoeligheden wegen volgens mensen in armoede veel zwaarder door dan de materiële en financiële problemen. Ze beïnvloeden het volledige leven, denken en doen van gezinnen in armoede. Ze willen absoluut bewijzen dat ook zij iemand zijn. Dat is soms heel **energievretend** waardoor er geen ruimte meer overblijft voor andere zaken zoals studeren, werk zoeken, werken aan een relatie, ... De gevoelens beïnvloeden elkaar ook onderling en vormen opnieuw een spiraal waarin mensen gevangen zitten. Ze blijven die gevoelens altijd met zich meedragen.



Figuur 4: De binnenkant van armoede

Uitsluiting

Mensen in armoede worden vaak uitgesloten van de samenleving, van hun buurt, op school of van hun werksituatie. Ze worden sneller aanzien als een 'probleemgeval', waar met onbegrip en afkeuring naar gekeken wordt. Dat kwetst hen en maakt hen onzeker. Als mensen in armoede over luxeartikelen beschikken zoals een auto, een smartphone of mooie kledij krijgen ze gemakkelijk het verwijt dat ze hun geld beter zouden besteden aan de schoolfactuur of om schulden te betalen. Besef wel dat mensen in armoede er even graag willen bij horen als andere mensen. Ze willen hun armoede verbergen en willen ook hun kinderen gelukkig maken. Dus ze zorgen ervoor dat hun kinderen materieel zo weinig mogelijk te kort komen. Maar in plaats van erbij te horen, krijgen ze negatieve reacties op hun zogezegd 'onverantwoorde' aankopen en worden ze juist nog meer uitgesloten.

Het kamp is net begonnen en Bram staat al heel de tijd alleen in een hoekje. Hij reageert heel angstig als je hem aanspreekt, kijkt weg, durft niet mee te doen met het groepsspel. Op school

wordt hij gepest omdat hij soms versleten kledij draagt en er altijd weinig in zijn brooddoos zit. Hij durft nu niet met andere kinderen spelen omdat hij schrik heeft dat er op kamp ook met hem zal gelachen worden.

Daarnaast beschikken mensen in armoede soms over een beperkter netwerk. De band met hun familie kan verbroken zijn omwille van de moeilijkheden of hun vrienden bevinden zich in een gelijkaardige situatie en ze kunnen niet op hen rekenen of ze hebben te weinig zelfvertrouwen om contacten te leggen, ... Als ouders niet veel contact met anderen hebben, zien kinderen ook niet veel voorbeelden van hoe andere mensen leven en vriendschappen opbouwen. Weinig kinderen in armoede doen activiteiten buitenshuis, waardoor ze nog minder kansen krijgen om vriendjes te maken.

Maxime is 14 jaar en gaat voor de eerste keer op kamp. Hij wil niet meedoen aan de tweedaagse en wordt kwaad. Hij vindt dat een tweedaagse niet hoort op een kamp, want het is vakantie en dan wil hij leuke dingen doen. De verpleegster neemt Maxime even apart om uit te leggen dat een tweedaagse bij het kamp hoort en dat ze onderweg veel fijne activiteiten zullen doen. Doorheen het gesprek ontdekt de verpleegster dat Maxime niet wist wat hij van het kamp kon verwachten. Zijn ouders zijn zelf nooit op kamp geweest en konden niet vertellen hoe het er aan toe zou gaan. Met zijn gezin maakt hij nooit uitstappen, dus hij is het niet gewoon om zo lang op tocht te gaan, weg van de vertrouwde slaapplaats.

Andere (niet arme) wereld kennen

Mensen in armoede weten vaak niet waarop ze recht hebben en kunnen die hulp dus ook niet vragen. Als je bijvoorbeeld niet weet dat je recht hebt op een tussenkomst voor de vakantiekampen van de kinderen, zal je daar ook niet zelf naar vragen bij het ziekenfonds of het OCMW. Mensen in armoede zoeken doorgaans hulp in hun eigen vrienden- en familiekring (die ook in armoede leeft). Dat kan ondersteunend zijn, maar soms hebben ze nood aan andere hulp en tips. Daarnaast missen ze door hun lage scholingsgraad ook vaak enkele vaardigheden om informatie te zoeken of hulp te vragen. De hulpverlening komt zo niet voldoende terecht bij wie het nodig heeft.

Negatief zelfbeeld

Mensen in armoede hebben vaak weinig geloof in zichzelf en in hun mogelijkheden, ze voelen zich niet veel waard. Vandaar dat het zo belangrijk is dat wij hen op kamp net wel zoveel mogelijk positief bevestigen. Dat kan ook gaan over kleine dingen zoals hen bedanken omdat ze even helpen om iets te dragen of hen een complimentje geven omdat ze zo rustig gaan slapen.

Schuldgevoel

Mensen in armoede denken vaak dat armoede hun eigen schuld is. Ze krijgen dit ook vaak te horen in de maatschappij. In realiteit is die gedachte vaak erg kort door de bocht.

Schaamte

Veel gezinnen in armoede schamen zich voor hun situatie. Ze houden ze verborgen en durven geen hulp vragen. Hierdoor sluiten ze zichzelf en hun kinderen af van de samenleving en komen ze niet graag buiten. Buiten komen kost ook geld. Als je naar de film gaat, moet je niet enkel een ticket kopen, je moet er ook geraken en je wil net zoals iedereen een drankje kopen om niet uit de boot te vallen. Of bij de jeugdbeweging moet je niet enkel het jaarlijks lidgeld betalen, maar ook een uniform kopen en uitstappen betalen. Die schaamtegevoelens leiden er soms toe dat mensen in armoede bepaalde situaties uit de weg gaan.

De ouders van Jan zijn in budgetbeheer bij het OCMW. Wanneer Jan jarig is, krijgen ze wat extra om een cadeautje voor hem te kopen. Maar daarnaast is het ook gebruikelijk om een verjaardagsfeestje te geven voor enkele kindjes van de klas. Daar is geen extra geld voor. Aangezien hij zelf geen feestje kan geven, wordt hij bijna nooit uitgenodigd op feestjes van andere kinderen. Als hij dan toch wordt uitgenodigd, is er ook geen geld om een cadeautje te kopen. Vroeger probeerde hij zelf iets te knutselen, maar sinds er iemand daar een opmerking over gemaakt heeft, schaamt hij zich en blijft hij liever thuis.

Moedeloosheid

Doordat de problemen zich opstapelen en ze zich in een vicieuze cirkel bevinden, verliezen mensen in armoede de hoop op een betere toekomst. De vele problemen vreten aan hun energieniveau. Ze slepen zich door de dag. Hun huis ligt er soms rommelig of vuil bij, hun kleren zijn niet gewassen of de kinderen worden niet naar school gebracht. De moedeloosheid zien we ook bij kinderen. Ze zien dat het thuis heel moeilijk gaat, ze hebben weinig positieve voorbeelden en verliezen ook het geloof in hun toekomst.

Het lijkt alsof Kenny niet bekommert is over zijn toekomst. Hij is nog maar 14 jaar, maar vertelt stoere verhalen over spijbelen en uitgaan. Als je vraagt waarom hij niet graag naar school gaat, haalt hij zijn schouders op en zegt dat het toch allemaal geen zin heeft.

2.2.2 Verontrustende opvoedingssituatie

Heel wat van de kinderen en jongeren die met Bizon mee op kamp gaan, groeien op in een verontrustende opvoedingssituatie waarbij hun ouders of de volwassenen rondom hen niet goed genoeg voor hen kunnen zorgen. Ze leven in een problematische situatie waarin hun sociale, emotionele of intellectuele ontwikkeling bedreigd wordt. Het gaat over zeer diverse

situaties. De meest ernstige gevallen zijn zware verwaarlozing of mishandeling waarbij grenzen op fysiek, psychisch of seksueel vlak overschreden worden.

De school van Liesje (9 jaar) maakt zich zorgen. Liesje is vaak afwezig. Wanneer ze wel naar school komt, geeft ze een zeer angstige en vermoeide indruk. Als de meester zijn stem al eens verheft, krimpt Liesje helemaal in elkaar. De mama van Liesje –die na lang aandringen van de meester– op het oudercontact verschijnt, maakt een zeer afwezige en verwarde indruk. Op het medisch schoolonderzoek merkt de dokter op dat Liesje veel te klein en te mager is voor haar leeftijd. Bovendien heeft ze op haar bovenarmen duidelijke blauwe plekken. Alsof ze door iemand te hard vastgehouden werd. De CLB-medewerker nodigt mama meerdere keren uit voor een gesprek, maar ze zegt steeds op het laatste moment af. Het CLB beslist om Liesje en haar familie door te verwijzen naar het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg (OCJ).

Soms gaan ouders zelf op zoek naar hulp of gaan ze vrijwillig in op een hulpaanbod. Hulpverleners gaan dan met hen en de jongere aan de slag om samen te proberen de situatie te veranderen. In 2.2.4 gaan we verder in op mogelijke vormen van hulpverlening en wat dit voor jongeren betekent.

Wanneer de aangeboden hulpverlening vastloopt of ze niet aanvaard wordt, kan een hulpverlener dit signaleren bij het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg (OCJ) of het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK). Het is dan hun taak om te onderzoeken of het in deze verontrustende situaties nodig is om hulpverlening op te starten of verplicht verder te zetten. Als ze oordelen dat dit noodzakelijk is, proberen ze met alle partijen (ouders, jongere, verwijzende persoon of instelling, ...) tot een akkoord te komen. Als men echter geen akkoord kan bereiken of wanneer de opvoedingssituatie als té problematisch wordt ingeschat, wordt de Jeugdrechtbank ingeschakeld. Een rechter kan dan verplicht hulp opleggen.

De jeugdrechter kan ook ingrijpen als een jongere zelf een als misdrijf omschreven feit pleegt. Oorzaken van waarom jongeren feiten plegen bestaan meestal uit meerdere factoren, maar vaak gaat het over jongeren die ook opgroeien in een verontrustende opvoedingssituatie.

Steven (15) woont samen met zijn moeder en de tweeling Tina en Tania (11 jaar) in een sociale woonwijk. Hij haat het om naar school te gaan. Eigenlijk wil hij deeltijds onderwijs volgen, maar daarvoor is hij nog te jong. Bijgevolg spijbelt Steven dikwijls. Hij hangt rond met zijn vrienden in het shoppingcenter en haalt daar uit verveling nogal wat baldadigheden uit. Zijn moeder voelt dat ze de greep op Steven verliest. Ze vindt dat hij meer en meer op zijn vader begint te lijken. Na een slaande ruzie met de vriend van zijn moeder loopt Steven kwaad weg. Hij blijft de hele nacht buiten. Achteraf blijkt dat Steven die avond samen met twee vrienden een bushalte vernield heeft. Steven wordt opgepakt en moet voor de jeugdrechter verschijnen.

Opgroeien in een verontrustende opvoedingssituatie kan een grote invloed hebben op de ontwikkeling van een kind. Zo zullen bijvoorbeeld kinderen die emotioneel of fysiek verwaarloosd worden, vaker moeilijkheden hebben met het aangaan van vertrouwensrelaties omdat ze nooit een dergelijke relatie opgebouwd hebben. Hun emoties zullen minder voorspelbaar zijn en soms ook heviger dan bij andere kinderen. Een ander

voorbeeld is dat bepaalde kinderen die op jonge leeftijd traumatische ervaringen hebben meegemaakt en erg angstig of kwaad reageren in situaties die voor anderen helemaal niet spannend zijn. Om één of andere reden (een geluid, een aanraking, een woord...) roept die situatie bij hen nare herinneringen op. Als sommige kinderen en jongeren veel met hun gedachten bij hun problematische thuissituatie zitten, hebben ze het veel moeilijker om zich te concentreren op school en lopen ze vaker een achterstand op.

Belangrijk om in het achterhoofd te houden is dat kinderen ondanks alles vaak erg trouw en loyaal blijven aan hun ouders en niet graag iets negatief over hen horen. Ook al kunnen ze niet goed voor hen zorgen, het zijn en blijven hun ouders met wie ze onlosmakelijk een band hebben.

2.2.3 Vluchtelingen

De leefwereld van kinderen en jongeren met een vluchtverhaal wordt getekend door een aantal specifieke kenmerken van deze groep. Hieronder beschrijven we in het algemeen wat we verstaan onder vluchtelingen en staan we stil bij de groep niet-begeleide minderjarige vluchtelingen en bij de thema's identiteit en trauma.

Vluchtelingen komen uit heel diverse delen van de wereld. Vooral gebieden waar plots conflicten uitbreken of waar armoede heerst brengen heel wat vluchtelingen voort. Ze verlaten hun land om zo de mensonwaardige behandeling die ze daar riskeren te ontvluchten.

2.2.3.1 Niet begeleide minderjarige vluchtelingen

Binnen de grote groep vluchtelingen bevindt zich een specifieke categorie: de minderjarige kinderen en jongeren die zonder ouders gevlucht zijn of hun ouders onderweg kwijtgeraakt zijn. Binnen deze groep onderscheiden we ruwweg drie groepen jongeren wiens beleving wat van elkaar verschilt.

Een eerste groep zijn de jongeren die worden vooruitgestuurd of afgevaardigd zijn door hun familie. Soms omwille van gebeurtenissen in hun land van herkomst, soms omwille van financiële redenen.

Razaullah is een jongen van 17 jaar. Hij woonde in een onveilig gebied in Afghanistan en moest daar leven met de dagelijkse bedreigingen van het leven in een door de Taliban gecontroleerd gebied. Hij is de oudste van een familie met heel veel kinderen. Hoewel hij zelf niet echt persoonlijke problemen heeft gekend in het gewapend conflict, is hij, in samenspraak met zijn ouders naar Europa vertrokken. Voor de reis, geregeld door een smokkelaar, moest de familie 8000 euro betalen. Een deel is al betaald door de familie, maar de rest zal Razaullah zelf moeten verdienen en afbetalen. Hij vond het dan ook bijzonder frustrerend om te merken dat hij in België als minderjarige eerst naar school moest en niet kon gaan werken. Het liefst wil hij

op zijn 18e onmiddellijk stoppen met school en aan de slag gaan, om zo de smokkelaar terug te betalen en daarna ook zijn familie financieel te steunen.

De druk die deze jongeren ervaren is bijzonder groot. Zij voelen zich verantwoordelijk voor hun familie die vaak hebben en houden hebben verkocht om de reis naar Europa te betalen. Hier 'falen', wat betekent niet kunnen voldoen aan de verwachtingen die de familie heeft, is voor hen een schande. Zij willen en kunnen hun familie niet teleur stellen, ook al is het vaak bijzonder moeilijk om aan de verwachtingen te voldoen en verloopt hun leven hier niet op de manier waarop zij het verwacht hadden. Vaak zien we dat deze jongeren, in contacten met het thuisfront, de schijn heel hoog ophouden. Alles gaat goed, het opvangcentrum is goed, de procedure loopt goed, ... Jongeren geven zichzelf niet meer de ruimte om hun vragen, stress, onzekerheid te ventileren ten opzichte van hun dichtste familie.

Een andere groep jongeren heeft er zelf voor gekozen om naar Europa te komen in de hoop op een beter leven, al dan niet met toestemming van de ouders.

Tesfalem is een 15-jarige Eritrese jongen. Hij werd in zijn land van herkomst een aantal keer opgepakt omdat hij zijn legerdienst moest vervullen. Nadat hij drie keer werd opgepakt en opgesloten, besloot hij het land illegaal te verlaten. Hij is vertrokken zonder dit aan zijn eigen moeder te vertellen, deels om haar te beschermen voor de autoriteiten in eigen land. Als hij nu zijn moeder zou contacteren, houdt dat voor haar een risico in. Wanneer zij weet dat haar zoon in Europa verblijft, zou zij door de eigen autoriteiten opgesloten kunnen worden. Om die reden wil Tesfalem zijn moeder niet op de hoogte brengen van zijn situatie.

Sommige minderjarige vluchtelingen hebben hun ouders al een hele tijd niet meer gesproken, sommige ouders weten zelfs niet dat zij ondertussen in Europa zijn. Opnieuw contact krijgen met familie is, zeker in conflictgebieden of landen met dictatoriale regimes, niet eenvoudig. Vaak raken jongeren onderweg de telefoonnummers kwijt of werken die na verloop van tijd niet meer. Dit zorgt voor heel wat ongerustheid aan beide kanten.

Een laatste groep jonge vluchtelingen heeft geen ouders meer. Sommigen zijn hun ouders verloren tijdens de gewapende conflicten, anderen verloren hun ouders omwille van andere redenen en zien geen toekomst meer in hun land van herkomst. Ze willen de oversteek maken naar Europa.

Selam is een meisje uit Ethiopië dat behoort tot een christelijke stroming die in haar land verboden is. Tijdens een feest van haar gemeenschap is de politie binnen gevallen en zijn haar ouders voor haar ogen vermoord. Zij bleef als enig kind alleen achter en had ook geen familie die haar kon opvangen. Met de hulp van haar gemeenschap, die de reis regelde, is ze op haar eentje vertrokken naar Europa om daar een nieuw leven te beginnen.

Deze groep jongeren heeft het vaak extra moeilijk omwille van het feit dat zij weggerukt zijn uit hun familie. De meesten komen ook uit culturen waar het familiale leven nog veel belangrijker is dan bij ons. Zij voelen zich fundamenteel alleen en hebben weinig

vertrouwenspersonen om zich heen. Uit de voorbeelden hierboven wordt het duidelijk dat ze vaak een grote verantwoordelijkheid dragen.

2.2.3.2 Identiteit

Alle adolescenten, niet enkel vluchtelingen, maken een identiteitsontwikkeling door. Voor vluchtelingen is de zoektocht naar een eigen identiteit des te complexer. Zij moeten een evenwicht vinden tussen de identiteit die ze meedragen en de identiteit die ze in een nieuwe context trachten op te bouwen. Iemand die uit een andere cultuur komt, draagt al een stuk identiteit met zich mee (van de ouders, oude omgeving, ...). Als je in België komt, word je geconfronteerd met een volledig andere cultuur. Je gaat een identiteit ontwikkelen die elementen van beide culturen combineert, maar soms staan deze haaks op elkaar. Sommige jongeren dreigen op die manier vast te raken in een identiteitscrisis.

Tamim is een Afghaanse jongen van 16 jaar. Hij is drie jaar geleden alleen in België toegekomen. Hij woont al twee jaar in een leefgroep samen met zeven andere niet-begeleide minderjarige vluchtelingen. Hij volgt nu de richting Handel. Hij had hiervoor gekozen omdat hij de vakken heel interessant vindt en goed is in wiskunde. In de vakantie werkt hij in de nachtwinkel waarvan hij de uitbater goed kent. Hij wil stoppen met school en voltijds gaan werken in de nachtwinkel. Zijn begeleider legt hem uit dat dit niet kan en dat het belangrijk is dat hij zijn diploma haalt. Hij legt hem de verschillende opties voor. Hij kan naar deeltijds beroepsonderwijs gaan en dan halftijds werken. Of hij kan nog drie jaar studeren en zijn diploma Handel halen. Tamim raakt verstrikt in twijfels en op sommige momenten wordt hij helemaal overspoeld door de stress en dan lukt niets nog. Hij vindt het heel moeilijk om zelf een keuze te maken. In Afghanistan had hij geleerd dat ouderen aan kinderen en jongeren opleggen wat ze moeten studeren en waar ze moeten werken. Hier in België vindt hij deze houvast niet aangezien volwassenen het belangrijk lijken te vinden dat kinderen en jongeren leren om zichzelf te ontplooiën en leren kiezen wat zij zelf belangrijk vinden. Vaak denkt hij dat het voor hem makkelijker zou zijn als zijn begeleider een keuze maakt en hem verplicht om die te volgen.

2.2.3.3 Trauma

Typische voorbeelden van **traumatische ervaringen** in het land van herkomst of op de reisroute zijn onder meer: dood van geliefden, ongevallen, beleving van oorlogen en aanslagen, seksueel geweld, zelf het slachtoffer zijn van mishandeling of hiervan getuige zijn en het gevoel hebben dat je in groot gevaar bent.

Het spreekt voor zich dat vluchtelingen uit conflictgebieden traumatische ervaringen hebben meegemaakt. Kinderen en jongeren die opgroeien in een oorlogsgebied leven in de constante angst dat ze zelf of hun familie en vrienden slachtoffer zullen worden van de situatie. Er zijn kinderen en jongeren die groot worden met de geluiden van bommenwerpers

en bomaanslagen. Velen onder hen zijn ook familie en vrienden verloren tijdens die gewapende conflicten.

Naast de duidelijke oorzaken van trauma's zijn er ook kinderen en jongeren die in hun familiale omgeving traumatische ervaringen hebben meegemaakt die niet meteen gelinkt hoeven te zijn aan een conflict op grotere schaal. Voorbeelden hiervan zijn **vrouwenbesnijdenis**, **gedwongen huwelijk** of **familiaal geweld**. Ook nieuwkomers die niet uit een oorlogsgebied komen kunnen dus trauma's opgelopen hebben.

Mariam is een meisje uit Guinée. Toen ze 14 jaar was werd zij door haar familie verplicht te trouwen met een man die twintig jaar ouder is. Hoewel zij hier absoluut niet mee akkoord ging, werd ze alsnog door haar familie verplicht. Ze werd door de man fysiek mishandeld en gedwongen tot seks. Kort na hun huwelijk werd ze zwanger. Op een bepaald moment besliste Marjam weg te gaan van haar man. Zo bracht zij haar familie en haar gemeenschap ten schande. Ze zag geen andere optie dan vluchten.

Veel jongeren zijn reeds getraumatiseerd wanneer ze de beslissing nemen om hun land te verlaten. De reisweg is voor velen onder hen ook een bijzonder moeilijke periode. Er is een **gevoel van onveiligheid** doorheen de hele reis. Ze zijn soms maanden onderweg. Tijdens de reis worden de jongeren door smokkelaars gedwongen om gevaarlijke, soms zelfs levensbedreigende dingen te doen. Het beeld en de verhalen van de vluchtelingen die in rubberbootjes op de Middellandse Zee dobberen op zoek naar een betere toekomst is niemand vreemd. De duizenden mensen die hier jaarlijks door omkomen zijn dat evenmin. Zo'n reis is voor een groot deel van de vluchtelingen een ervaring waar ze nooit meer aan willen terugdenken. Het kan hen, ook hier in België, nog veel verdriet doen.

Jermias is een Eritrese vluchteling. Om tot in Europa te geraken, moest hij via Ethiopië, Soedan, Libië en de Middellandse Zee reizen. Vanuit een vluchtelingenkamp in Ethiopië trok hij met een tiental mensen samen in een auto richting Libië. De reis ging recht door de Saharawoestijn. Omdat ze met zoveel mensen in één auto gepropt zaten, kwamen heel wat mensen in ademnood. Sommigen onder hen waren op een bepaald moment te zwak om verder te reizen. De smokkelaars verplichtten Jermias om een van zijn medevluchtelingen, die te zwak was, middenin de woestijn uit de auto te duwen en voor dood achter te laten.

Vluchtelingen worden in transitlanden ook vaak als minderwaardige burgers beschouwd. Geweld ten opzichte van migranten is vaak eerder wel dan niet aanwezig. Ze gaan vaak aan het werk om het vervolg van hun reis te betalen. Dit werk is onderbetaald en lijkt dikwijls op slavenarbeid. Veel smokkelaars gaan hardhandig om met de vluchtelingen die ze richting Europa begeleiden. Een dagenlang **gebrek aan eten en drinken** is veelal een harde realiteit.

Naast de trauma's die opgelopen zijn door gebeurtenissen in het land van herkomst en tijdens de vlucht, gebeurt het soms dat vluchtelingen ook veel **stressoren in het gastland** ervaren. Een eerste belangrijke stressfactor is natuurlijk de onzekerheid van de **asiel- en andere procedures** die mensen moeten doorlopen vooraleer ze weten of ze effectief in een land kunnen verblijven. Die beslissing kan het verschil betekenen tussen een nieuwe start of

een onzekere, onmenselijke toekomst. De onzekerheid tijdens de procedure of het wegvallen van elk toekomstperspectief bij een negatieve beslissing, spoken heel vaak door het hoofd van de jongeren. Andere problemen zijn op zo'n moment bijzaak voor hen.

Zelf vragen naar verblijfsstatuten en procedures is op een kamp zeker niet aangewezen. Dit kan namelijk heel wat negatieve gevoelens oproepen en we willen dat deelnemers op kamp gewoon even jong kunnen zijn en kunnen genieten van activiteiten. Uiteraard kan het zijn dat jongeren zelf de nood hebben om hierover te spreken. Wanneer je merkt dat ze vaak piekeren en dat hen iets dwarszit, kan dit zeker een van de oorzaken zijn.

Nieuwkomers hebben daarnaast ook geregeld te maken met **discriminatie** in hun gastland. Ze hebben het moeilijker op de arbeidsmarkt, op de woningmarkt en worden veel vaker dan autochtonen door autoriteiten gecontroleerd. Ook die **invloed op het psychosociaal welzijn** van deze jongeren valt niet te onderschatten.

Door de traumatische ervaringen voor, tijdens en na hun vlucht, zijn heel wat vluchtelingen onderhevig aan **chronische stress**. Hierdoor zijn mensen minder goed in staat om zich te concentreren of emoties te reguleren. Dat zorgt ervoor dat ze soms overspoeld geraken door gedachten, herbelevingen en er minder ruimte is om nieuwe informatie op te slaan of op te roepen.

Hoe vluchtelingen met deze traumatische ervaringen omgaan, is natuurlijk heel **persoonsafhankelijk**. Velen onder hen zijn, zeker in het begin, gesloten als het over deze thema's gaat en verkiezen om hier niet over te spreken. Afhankelijk van de hulp die ze krijgen en hun eigen persoonlijkheid, kunnen die traumatische ervaringen leiden tot **depressie of extreme angstgevoelens**. Heel wat jongeren vinden uiteindelijk hun eigen manier om hiermee om te gaan en slagen er wel in om in onze maatschappij mee te functioneren.

2.2.4 Hulpverlening

De kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie die met Bizon mee op kamp gaan worden meestal **begeleid door een (welzijns)dienst**. Dat zijn organisaties, centra of voorzieningen die hulp bieden aan het kind of de jongere en/of de ouder(s) **helpen bij problemen** die ze ervaren omdat ze in armoede leven, omdat de opvoeding moeilijk verloopt, omdat ze gevlucht zijn, ...

Er bestaan heel wat verschillende soorten diensten die een brede waaier van **diverse hulpverleningsvormen** aanbieden. Enerzijds is er de laagdrempelige, kortdurende, weinig ingrijpende hulp waar kinderen, jongeren of hun ouders zelf rechtstreeks bij terecht kunnen. Anderzijds is er ook zeer gespecialiseerde en intensieve hulpverlening. Sommigen kinderen en jongeren wonen thuis, andere verblijven (deeltijds) in een voorziening, in een ander gezin of wonen zelfstandig met ondersteuning. Welke hulp er nodig is wisselt vaak naargelang de

omstandigheden. Veel kinderen en jongeren komen met verschillende vormen van hulpverlening in aanraking.

Hoe ze deze hulp beleven, is erg verschillend: **elk kind en elke jongere heeft zijn of haar persoonlijke ervaringen**. Het kan voor hen heel **ondersteunend** zijn: een begeleider die een vertrouwensfiguur wordt, een veilige omgeving waarin je een tijd kan wonen, een hulpverlener die terug hoop biedt en je ouders helpt om op een andere manier met zaken om te gaan, ... Vaak zijn er echter ook **dingen die het moeilijk maken**: lange wachtlijsten voor de gepaste hulp, veel wissels in de hulpverleners die je begeleiden, voortdurend in groep moeten leven met andere jongeren in een voorziening, hulp opgelegd krijgen en het gevoel hebben dat anderen voor jou belangrijke beslissingen nemen en je controleren, ... Ouders en kinderen hebben in veel gevallen al **negatieve ervaringen** opgedaan in relaties met anderen en staan dan wat **wantrouwig** ten opzichte van nieuwe hulpverleners.

Cachet vzw is een organisatie door en voor jongeren met een ervaring in de jeugdhulpverlening. Ze willen deze ervaringen gebruiken om andere jongeren, de hulpverlening, de publieke opinie en het beleid te inspireren. Dit zijn enkele getuigenissen van hun jongeren:

"Als ik zeg: 'ik zit in een leefgroep', dan vragen ze direct: wat heb je dan misdaan?"

"Al mijn vrienden wonen nog thuis en vinden het moeilijk om te snappen dat ik alleen woon. Ze vragen dan ook vaak waarom ik niet meer naar huis wil. Dat is nog het moeilijkste van allemaal."

"Ik heb het zeer moeilijk gehad gedurende een heel lange periode. Dankzij de leefgroep ben ik eindelijk uit die vicieuze cirkel geraakt en sta ik waar ik vandaag sta."

"De studio lijkt een beetje op begeleid zelfstandig wonen, alleen moest ik geen huur betalen en kreeg ik geld om eten te kopen."

Lees hieronder een aantal **voorbeelden van vormen van hulpverlening** en wat dit voor kinderen, jongeren en hun gezin kan betekenen.

Thuis wonen (eventueel met ambulante hulpverlening)

Voorbeeld 1: Melissa (10 jaar) woont met haar papa, oudere zus en (half)broer in een appartement van de sociale huisvestingsmaatschappij. Papa is werkzoekend en heeft het moeilijk om rond te komen met zijn uitkering. Melissa haar ouders waren jarenlang in een vechtscheiding verwickeld en op dit moment heeft ze geen contact meer met haar mama. Papa wil dit niet, maar Melissa zou het wel fijn vinden om haar nog eens te zien. Vlakbij hun appartementsblok is een buurtwerking waar het gezin al jaren naar toe gaat en papa vaak helpt achter de toeg. Op het einde van de maand is er vaak niet veel geld meer en dan gaat het gezin naar de buurtwerking voor enkele maaltijden. Melissa gaat er elke dag na school naar de kinderwerking en maakt er haar huiswerk. Ze is een stil meisje dat lijdt aan faalangst

en regelmatig nachtmerries heeft. In de buurtwerking heeft ze een vriendinnetje met wie ze veel samen doet: activiteiten op woensdagnamiddag en in schoolvakanties. Daarnaast gaan ze wekelijks op vrijdag naar de circusles. Ze kan hier erg van genieten en vertelt tegen de buurtwerkster soms waar ze bang voor is. Ze vindt het erg jammer dat er binnenkort weer een andere buurtwerkster komt om haar te vervangen.

Voorbeeld 2: Ella (13 jaar) en Alexana (14 jaar) wonen met hun moeder in het centrum van de stad. Moeder is zwakbegaafd en krijgt steun van haar zus die helpt bij allerlei administratieve zaken. Moeder heeft altijd een warme band gehad met haar kinderen en materieel komen ze niks tekort. Nu haar dochters ouder worden en beginnen te puberen zijn er wel meer en meer conflicten en moeder heeft het gevoel dat vooral Alexana niet meer naar haar luistert. Ze heeft daarom hulp gevraagd aan een dienst voor thuisbegeleiding. Sinds een half jaar komt er nu maandelijks een thuisbegeleidster langs die zowel met moeder als met de twee meisjes praat en helpt bij het maken van concrete afspraken over het samenleven thuis. Thuisbegeleidster Anne heeft er ook voor gezorgd dat Ella en Alexana beiden wekelijks naar de dansles kunnen gaan. Ella is blij dat er iemand is die mee zoekt naar oplossingen voor de ruzies thuis en bij wie ze haar verhaal kwijt kan. Alexana snapt dit niet, het is toch super lastig dat er nu iemand zich thuis komt moeien met de afspraken en dat ze minder zelf kunnen kiezen wat ze doen?

(Deels) in een voorziening verblijven (residentiële hulpverlening)

Voorbeeld 1: Dieudonné's (9 jaar) ouders wonen in een piepkleine arbeiderswoning met hun drie zoontjes. Hij is een slim kereltje dat soms ontzettend druk kan zijn. Zijn vader is vaak voor zaken in Congo en dan staat zijn moeder er alleen voor. Het is voor haar niet gemakkelijk om met haar drie drukke kinderen in zo'n kleine ruimte te leven. Soms verliest ze haar geduld en deelt ze weleens klappen uit. Via de maatschappelijk werkster van het buurtcentrum hoort moeder over een voorziening waar haar zoontjes af en toe opgevangen kunnen worden. Moeder beslist om de twee oudsten dagelijks naar het Multifunctioneel Centrum (MFC) te laten gaan. Zo heeft ze wat vaker de handen vrij en kunnen de broers hun huiswerk maken en zich uitleven met de andere kinderen van het centrum. Om de 14 dagen komt er een begeleidster van het centrum langs bij het gezin. Zij praat met moeder over de opvoeding van haar zonen en helpt met een aantal praktische zaken. Wanneer Dieudonné enkele maanden later steeds meer woede-uitbarstingen heeft, beslist de begeleidster in overleg met moeder en vader om hem gedurende enkele weken ook drie nachten per week in het centrum te laten slapen. Er zijn nu wekelijkse gesprekken om met het gezin te zoeken naar wat er kan helpen om Dieudonné zich thuis beter te laten voelen.

Voorbeeld 2: Winnie (15 jaar) verblijft al drie jaar in een tehuis voor meisjes. Ze werd daar geplaatst toen haar mama na de geboorte van het jongste broertje een postnatale depressie kreeg en niet meer voor haar kon zorgen. Winnie heeft haar eigen kamer in de instelling. Ze eet en slaapt in de voorziening en vertrekt van daar naar school. Net als de andere zeven jongeren in de leefgroep heeft Winnie een individuele begeleidster waarbij ze terecht kan met allerlei vragen of problemen. Om de veertien dagen brengt ze een weekend door bij haar oma. Het andere weekend slaapt ze in de instelling en dan bezoekt ze op zaterdag haar mama en broertjes. Winnie zou het liefst gewoon terug thuis gaan wonen, maar omdat haar mama vaak

hervalt in een depressie, blijkt dat niet zo eenvoudig te zijn. De jeugdrechter heeft beslist dat de huidige hulpverlening ook het komende jaar verder gezet wordt. Winnie heeft zich erbij neergelegd dat volledig thuis wonen niet zal lukken en droomt er nu van om over een paar jaar alleen te gaan wonen in haar eigen studio in de buurt van mama's huis.

In een ander gezin (pleegzorg)

Tamara woont samen met haar dochter Leonora (6 jaar) in een piepkleine studio. Omdat ze de huur niet langer kan betalen, wordt ze door de gerechtsdeurwaarder op straat gezet. Tamara wil snel een nieuw plekje zoeken voor haar en haar dochter, maar daarvoor moet ze eerst werk vinden en heel wat papieren in orde brengen. Ze is sinds enkele jaren gescheiden van de vader van Leonora. Hij heeft psychische problemen en kampt met een drankverslaving. In goede periodes komt hij geregeld op bezoek, maar hij kan niet voor Leonora zorgen. Tot Tamara haar leven weer wat op orde heeft, wordt Leonora daarom in een pleeggezin geplaatst. Tamara kan haar daar elke week bezoeken. Ze vindt het niet gemakkelijk dat Leonora nu bij andere mensen moet verblijven, maar aan de andere kant is ze ook wel blij dat zij nu wat rust heeft en ziet dat haar dochttertje intussen goed verzorgd wordt. De eerste weken in het pleeggezin huilde Leonara veel en vroeg ze voortdurend naar haar mama. Nu zegt ze in de dagelijkse telefoongesprekken met mama nog vaak dat ze haar mist, maar vertelt ze ook vrolijk over de fijne momenten in het pleeggezin. Tamara vraagt aan de Dienst Pleegzorg of Leonora in de toekomst ook nog een weekend in de maand naar het pleeggezin mag gaan. Zo kan zij wat op adem komen en kan Leonara contact houden met het pleeggezin en leuke activiteiten doen samen met de andere kinderen van het gezin.

Zelfstandig wonen

Abboud is 17 en woont al twee jaar in België. Hij is als eerste van zijn familie gevlucht voor het geweld in Syrië. Toen hij enkele maanden in België was, kreeg hij nieuws van zijn mama en zus dat zij in Duitsland zouden zijn. Hun telefoongesprek werd onderbroken en het laatste wat hij hoorde was "politie". Abboud maakte zich heel veel zorgen en dacht een lange tijd dat zijn mama en zus opgepakt en teruggestuurd waren. Pas na twee weken belde zijn mama opnieuw en dit keer vanuit Zweden. Abboud was opgelucht, maar meteen sloeg de onzekerheid weer toe. Abboud moet nu immers wachten totdat zijn mama papieren heeft voordat hij naar Zweden kan. Hij moet hiervoor overleggen met zijn voogd, maar die krijgt hij heel moeilijk te pakken. De tijd dringt echter, want als Abboud 18 jaar is, kan hij niet meer aan gezinshereniging doen.

Abboud heeft al een hobbelig parcours doorlopen in België. Zijn eerste jaar in België woonde hij in een asielcentrum in Wallonië. Zijn voogd vond dat hij daar wegwijnde, dus moest hij verhuizen naar Brussel, waar hij niemand kent en zich ook eenzaam voelt. In Brussel wordt hij begeleid door een dienst voor ContextBegeleiding in functie van Autonom Wonen (CBAW). Zijn begeleidster van de dienst CBAW helpt hem om zijn uitkering van het OCMW in orde te krijgen. Hiermee kan hij zijn huur betalen en houdt hij per week ongeveer €50 over voor eten, kledij, sigaretten, cadeautjes, treintickets, ... Er loopt heel vaak iets mis bij de uitbetaling van zijn

OCMW-uitkering waardoor hij het op die momenten met nog minder moet doen. Op dagen dat hij weer slecht nieuws krijgt van het OCMW is Abboud woedend. Hij vindt het zo frustrerend om afhankelijk te zijn van anderen en hij wordt boos door de onvoorspelbaarheid van het OCMW. Op die dagen weigert hij naar school te gaan. Zo heeft hij al meer dan 20 dagen gemist dit jaar en heeft hij heel wat achterstand opgebouwd op school.

Opmerking:

Bizon kiest er heel bewust voor om kinderen die residentieel worden opgevangen in een kinder- en jeugdpsychiatrie niet mee te nemen op kamp. Deze kinderen zijn vastgelopen in hun ontwikkeling en zijn hiervoor tijdelijk in behandeling in centra die gespecialiseerde hulp verschaffen. Die kinderen en jongeren worden bijvoorbeeld opgenomen omwille van een zware agressie-, eet- of drugsproblematiek die men niet meteen onder controle krijgt.

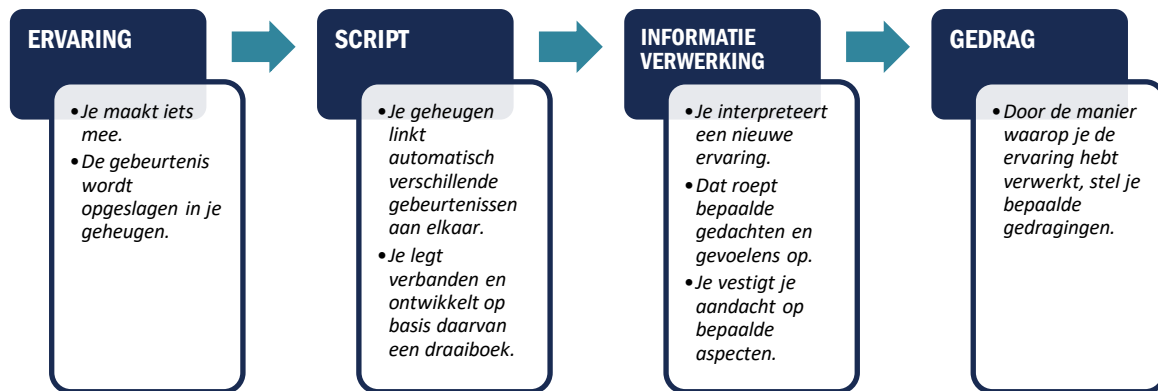
2.3 Psychische factoren

Onder psychische factoren verstaan we alles wat met onze **gedachten**, onze **overtuigingen**, onze **gevoelens** en onze **bezieling** te maken heeft. Dat kan zowel bewust als onbewust zijn. We kunnen psychische factoren onderverdelen in **voorbeschikkende, uitlokkende en onderhoudende factoren** die op elkaar inwerken.

Persoonlijkheid is een voorbeschikkende psychische factor. Onze persoonlijkheid zorgt ervoor dat we een bepaalde houding aannemen ten aanzien van wat er rondom ons gebeurt. Zo zal iemand met een *laissez-faire-houding* waarschijnlijk veel minder hevig reageren wanneer de spelregels niet tot op de letter worden nageleefd in vergelijking met hoe een *pietje precies* dat zal doen.

Ervaringen en gebeurtenissen zijn uitlokkende factoren. Wat je meemaakt wordt op een bepaalde manier verwerkt en kan iemand sterker of net kwetsbaarder maken. Iemand die bijvoorbeeld een pijnlijke relatiebreuk achter de rug heeft kan meer moeite ondervinden om een nieuwe relatie aan te gaan.

Gedachten en gevoelens zijn onderhoudende factoren die ons gedrag sturen. Stel: je bent ervan overtuigd dat je niet goed bent in sporten, dan ga je mogelijks situaties vermijden waarin je fysiek op de proef gesteld wordt.



Figuur 5: In dit schema worden de invloed van persoonlijkheid, gebeurtenissen en gedachten en gevoelens op ons gedrag weergegeven.

Alle ervaringen worden opgeslagen en gebundeld in **een script in je hoofd**. Net omdat iedereen andere ervaringen en een eigen persoonlijkheid heeft, is het script bij iedereen anders en stelt men bijgevolg ook ander gedrag.

Iemand die op restaurant gaat heeft een bepaald idee van hoe de avond zal verlopen omwille van eerdere restaurantervaringen. Je komt binnen, er komt een ober naar je toe, de ober neemt je jas aan en wijst je jouw plaats, je krijgt de menukaart, je bestelt, je krijgt je eten en je betaalt de rekening. Elke restaurantervaring ziet er ongeveer zo uit en die ervaringen worden opgeslagen in een 'restaurantscript' in je geheugen. Bijgevolg zal je je bij een volgend etentje aan hetzelfde scenario verwachten. Hierdoor verwerk je de informatie die je tijdens een restaurantbezoek opneemt op een bepaalde manier. Je zal bijvoorbeeld even wachten aan de deur tot een ober komt om je plaatsen aan te wijzen, of je zal al op zoek gaan naar waar de menukaarten liggen terwijl je wacht op de ober die ze komt brengen, of misschien zal je vragen aan diegene met wie je aan tafel zit of hij al weet wat hij wil eten, ... Kortom, je interpreteert bepaalde informatie en stelt bepaald gedrag in het restaurant op basis van eerdere ervaringen die je geheugen heeft gelinkt aan 'op restaurant gaan'.

Net omdat meerdere ervaringen gelinkt worden aan een script in je hoofd, hoeft één negatieve gebeurtenis niet per se te leiden tot negatief gedrag. We zoeken vooral naar herkenbaarheid en meerdere gelijke ervaringen die voor een bepaald script zorgen.

Als je op restaurant gaat en een ober komt eens niet om je jas vragen, omdat je die zelf aan je stoel dient te hangen, dan zal je niet het volledige restaurantscript in je hoofd herschrijven. Enkel wanneer dit meerdere keren gebeurt, zal je onbewust jouw script aanpassen.

Aan de hand van dit schema wordt het duidelijk dat we op zoek gaan naar voorspelbaarheid in verschillende situaties. Iets wat we herkennen betekent tegelijk een voorspelbare situatie. **We weten waar we aan toe zijn en we handelen hiernaar.** Wanneer de voorspelbaarheid in een situatie wegvalt, gaan we echter een ander gedrag stellen.

Als je naar de supermarkt gaat, zal je 'supermarktscript' in werking treden: je neemt een mandje of een kar, je gaat de supermarkt binnen, je wandelt tussen de rekken en neemt de spullen die je nodig hebt, je passeert langs de kassa, je betaalt, ... Stel dat er bij het binnengaan van een supermarkt een medewerker aan jou komt vragen of hij je jas kan aannemen, dan past dit niet langer in jouw script. In het restaurant ga je wel jouw jas afgeven aan de medewerker, in de supermarkt hoogstwaarschijnlijk niet. Je zal dus een ander gedrag stellen omdat je bepaalde informatie (nl. een medewerker komt jouw jas vragen) anders gaat verwerken op basis van eerdere ervaringen.

Bij kinderen en jongeren uit een maatschappelijk kwetsbare situatie zal het element **voorspelbaarheid** heel belangrijk blijken als we het hebben over onze manier van handelen. Net omdat zij opgegroeid zijn in een context met meer risicovolle gebeurtenissen en minder voorspelbaarheid, zullen zij vaak '**ander, vreemder of moeilijker**' gedrag stellen in onze ogen (hoofdstuk 3). Dit is zeker niet altijd het geval! Omdat iedereen andere ervaringen en een ander script in zijn hoofd heeft, dienen we een **aanpak op maat** te voorzien (hoofdstuk 4).

Voorbeeld 1: Aisha, een meisje van 13 jaar, wordt sinds haar eerste levensjaar opgevangen in een pleeggezin. Zij heeft geen contact met haar biologische ouders, maar heeft wel een goede band met haar pleegouders. In het pleeggezin krijgt zij veel warmte en liefde. Er is ook een open en eerlijke communicatie in het gezin wat ervoor gezorgd heeft dat er een gevoel van basisvertrouwen is tussen haar en haar pleegouders. Ondanks haar moeilijke eerste levensjaar, heeft Aisha toch merendeels goeie hechtingservaringen opgedaan. Door deze grotendeels positieve ervaringen, ontwikkelde ze een positief script over gehechtheid. Nadat haar groep gewonnen heeft in baseball, roept ze iedereen samen voor een groepsknuffel omdat ze op zoek is naar die herkenbare warmte die ze van thuis heeft meegekregen.

Voorbeeld 2: Luna heeft al in vier verschillende voorzieningen gewoond voor haar negende levensjaar. Ze is net veranderd van leefgroep voor de vakantie. Ze heeft al veel opvoedingsfiguren gekend en staat wantrouwig ten aanzien van nieuwe volwassenen in haar leven. Bij het aankomstspel op kamp bleek dat moni Rani dezelfde vlecht in haar haar had zoals Luna. Vanaf dat moment heeft Luna besloten dat Rani haar favoriete moni is. Toevallig zitten ze in dezelfde groep en bij het verzamelen gaat Luna telkens op de schoot van Rani zitten. Bij de slaapkamerverdeling komt Luna te weten dat Rani in een andere kamer is ingedeeld. Luna is ontgoocheld, scheldt Rani uit en vindt haar de stomste moni ter wereld. Door deze externe gebeurtenis (andere kamerindeling) voelt Luna zich afgewezen en steekt haar gevoel van wantrouwen de kop op.

Voorbeeld 3: Verena, 9 jaar, is ingeschreven op kamp door haar voorziening waar ze elke dag verblijft. Ze is er terecht gekomen omdat haar vader erg veeleisend was en haar mishandelde wanneer zij niet aan deze eisen kon voldoen. Hij heeft haar geregeld geslagen en uitgescholden "omdat zij alleen maar voor miserie zorgt". Hierdoor heeft Verena een heel laag zelfbeeld. Bij het aanbieden van keuze-activiteiten kiest Verena voor geen enkele activiteit en begint ze te wenen. Zij is niet zo vertrouwd met het mogen kiezen wat je graag wil doen. Voor haar is dit geen herkenbare situatie. Hierdoor klapt ze dicht en begint ze te wenen.

Voorbeeld 4: Andres, 17 jaar, heeft een vorm van suikerziekte en ADHD. Zijn ouders hebben hem altijd heel consequent en strikt opgevoed. Daarnaast hebben ze Andres geleerd om signalen te herkennen wanneer hij het moeilijk heeft of wanneer zijn suikerwaarden niet in orde zijn. Bij elk speelkwartier komt Andres telkens als eerste spontaan zijn suikerwaarden meten. Als hij als eerste komt, dan hoeft hij niet in de wachtrij aan te schuiven waardoor hij anderen zou kunnen ambeteren. Hij heeft een script opgebouwd waarin hij signalen bij zichzelf herkent waardoor hij preventief gedrag stelt door onder andere als eerste te komen en door spontaan zijn waarden te meten.

Voorbeeld 5: Habib is 16 jaar en enkele maanden geleden gevlucht uit Syrië. In zijn land van herkomst heeft hij verschillende bombardementen meegemaakt en is hij een deel van zijn familie kwijt geraakt. Hij weet niet of ze nog in leven zijn. Samen met zijn kleinere broer heeft hij de oversteek met een boot gemaakt en zijn ze in België terechtgekomen. Ondanks de vele tegenslagen in zijn leven is Habib positief ingesteld. Hij hecht net als zijn moeder in Syrië veel belang aan zijn familie en neemt een grote verantwoordelijkheid op voor zijn broer. Ook op kamp neemt hij op een positieve manier het voortouw en neemt hij veel verantwoordelijkheden op. Hij is een luisterend oor voor de andere jongeren die ook zijn gevlucht uit hun land. Op maandag stond er een uitstap naar het zwembad en de bowling gepland. Veel jongeren hadden dit al heel lang niet meer gedaan of kenden dit niet. Helaas is de bus niet komen opdagen waardoor de uitstap in het water viel. Sommige jongeren werden wat lastig en zelfs agressief door de tegenslag, maar Habib stelde iedereen gerust en zorgde ervoor dat de rust in de groep kon terugkeren. Hij heeft samen met een aantal monitoren een eigen bowlingspel in elkaar geknutseld. Tegenslag is voor Habib een herkenbare situatie geworden en hij heeft hier op een positieve manier mee leren omgaan.

HOOFDSTUK 3: Bizonder gedrag

Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat een complex samenspel van factoren (op biologisch, sociaal en psychologisch gebied) ervoor zorgt dat kinderen en jongeren die opgroeien in een moeilijke opvoedingssituatie soms uitzonderlijk gedrag kunnen vertonen.

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op bepaalde gedragingen (uitingen) die we geregeld zien op kamp en gaan we op zoek naar de **mogelijke achterliggende behoeften van dit gedrag**. Als we gepast en met succes willen reageren op gedrag, moeten we dat gedrag immers eerst goed **begrijpen**. Zo ontwijken we de valkuil om de kinderen of jongeren als persoon te gaan afwijzen. Wanneer we inzien dat hetzelfde kind in een andere situatie en een andere context zich misschien totaal anders kan gedragen, kunnen we het kind meer **krediet geven**. Dat wil niet zeggen dat je op moeilijk of storend gedrag niet mag reageren. Integendeel. In dit deel wordt uitvoerig beargumenteerd hoe noodzakelijk het is dat een monitor telkens wanneer dat nodig is duidelijk optreedt. Wanneer een kind of een jongere op kamp moeilijk gedrag stelt, kan het helpen om samen met je medemoni's en de kamp- en hoofdleiding volgende vragen te stellen:

- Wat zou aan **de basis** kunnen liggen van dit gedrag? (kwetsbaarheid)
- Welke **behoefte** drukt de jongere met dit gedrag uit?
- Op welke manier kunnen we **als moni omgaan** met dat gedrag?

In de onderstaande kader zie je welke gedragingen we zullen bespreken in dit hoofdstuk. Het gaat telkens om **een zichtbare uiting** van wat er zich in de binnenkant afspeelt ten gevolge

BINNENKANT	ZICHTBAAR GEDRAG	BEHOEFTE	OMGANG
• een tekort aan (basis)veiligheid • gebrekkig vertrouwen • onmacht- en onzekerheidsgevoelens	• directe behoeftebevrediging • prikkelgevoelig zijn • weerstand vertonen • een volwassen rol innemen • uitdagend gedrag • passief gedrag • communicatiemoeilijkheden • moeite met verandering • gebrekkige impulscontrole • wisselende stemmingen • zich geïsoleerd en benadeeld voelen • somatiserend gedrag • opstandig gedrag • angstig gedrag • actief en druk gedrag • zelfverwonderd gedrag • lage frustratietolerantie • moeite met afstand-nabijheid • lichamelijk grensoverschrijdend gedrag	• basiszorg • controle • zekerheid • erbij horen • veiligheid • voorspelbaarheid • structuur • transparantie • zelfbescherming • rust • aandacht • uitleg • verduidelijking • ...	• rustig blijven • gezonde nabijheid bieden • aandacht geven • inspraak geven • positief bekrachtigen • standvastig zijn • betrouwbaar zijn • respectvolle basishouding • rust bieden • anticiperen • zorgen voor succeservaringen • geruststellen • verduidelijken • herhalen • visualiseren • regels stellen • begrenzen • eerlijk zijn • rechtvaardig handelen • consequent handelen • onvoorwaardelijk accepteren • emotieregulatie ondersteunen • verantwoordelijkheid geven

Figuur 6: Bizonder gedragsbeeld

van de maatschappelijk kwetsbare situatie. Daarnaast staan de **behoeftes** die achter het gedrag kunnen schuilgaan: Waar heeft de jongere nood aan? Tot slot lijsten we mogelijke manieren op van hoe we met dit moeilijke gedrag kunnen **omgaan**.

In dit hoofdstuk lees je voornamelijk over **moeilijk, uitzonderlijk gedrag** en **problemen**. Die zaken worden duidelijk herhaald en zelfs uitvergroot om de leesbaarheid te ondersteunen. Het is dan ook nodig om sterk te benadrukken dat Bizondeelnemers **ook veel mooie en sterke gedragskenmerken** bezitten. Naast hun gekwetste binnenkant beschikken kinderen en jongeren eveneens, soms ten gevolge van hun moeilijke opvoedingssituatie, over veel **positieve eigenschappen**. Het is niet omdat ze hier minder worden uitgelicht, dat ze ook minder vaak voorkomen.

Onderstaande *word cloud* geeft een overzicht weer van positieve eigenschappen. Ze werden opgelijst door enkele vrijwilligers van Bizonkampen. Verder willen we hier ook benadrukken dat kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie uiteraard **'gewoon kind' zijn**. Ze zijn net als ieder ander kind speels, nieuwsgierig, tof, schattig, uniek, fantasierijk, ... en willen zich gewoon amuseren op kamp.



Voor de bespreking van het gedragsbeeld van Bizondeelnemers vertrekken we vanuit **specifieke kampsituaties**. Na elke casus volgt er een bespreking van de gedragingen, de mogelijke onderliggende oorzaken van het gedrag en hoe je hier mee kan omgaan. De positieve gedragskenmerken worden in dit hoofdstuk voorafgegaan door een zonnetje. Op die manier is het duidelijk dat het over iets positiefs gaat en is een verdere beschrijving van hoe je met dit gedrag kan omgaan niet nodig.

Kampsituatie: DE MAALTIJD

Voorbeeld 1: De akoestiek in de refter van het kamphuis is vreselijk. Tijdens de maaltijd swingen de decibels uit de pan. Het is moeilijk voor de moni's om de afspraken goed te bewaken. Zo houdt Abboud zich niet aan de afspraak om pas te beginnen eten als er voor iedereen eten is

opgeschept. Wanneer de kommen op tafel komen, schept hij zijn eigen bord boordevol en begint heel snel zijn eten naar binnen te werken. Wanneer moni Jef hem hierop aanspreekt, reageert hij heel onbeleefd. Hij is snel klaar met zijn eerste portie en steekt meteen zijn bord in de lucht in de hoop opnieuw bediend te worden. Jef probeert Abboud aan te sporen wat rustiger te eten, maar dat lijkt niet te helpen. Zo gaat het iedere maaltijd. Tussen de maaltijden door gaat Abboud regelmatig aan de keuken vragen wanneer het eten klaar zal zijn en wat er op de menu staat.

Voorbeeld 2: Jason, die de hele ochtend rustig heeft meegespeeld, begint ineens luid te roepen aan tafel. Tot groot protest van zijn tafelgenoten die vinden dat het al druk genoeg is in de refter. Jason luistert niet wanneer moni Kate hem aanspreekt. Hij staat op, begint rond te lopen en gaat aan een andere tafel deelnemers lastigvallen. Daar heeft moni Joris al zijn handen vol met Pedro die weigert om te eten. Pedro heeft voor het eten niet kunnen roken omdat ze te laat terug waren in het kamphuis. Hij aanvaardt niet dat hij zelf niet kan kiezen wanneer hij kan roken. Hij beslist om niet te eten en houdt zich hieraan vast. Pedro is duidelijk al heel gefrustreerd en is er niet mee opgezet dat Jason nu ook aan hun tafel een beetje onrust komt stoken. Er dreigt een conflict uit te barsten tussen Pedro en Jason. Omar komt tussen beide. Hij heeft een goede band met Pedro en Jason. Hij is een van de oudere jongeren en de anderen kijken naar hem op. Omar probeert de gemoederen te bedaren door hen duidelijk te maken dat ze op kamp zijn en dat ze hier zijn om een fijne tijd te beleven en niet om ruzie te maken. Omar zijn Nederlands is helemaal nog niet zo goed, maar wanneer hij zucht "amai mijne frak", barst iedereen in lachen uit. Na het eten kan Pedro toegeven aan de hoofdleidster dat hij het nodig had om eens zelf te beslissen wat hij deed. Hij is wel enorm dankbaar dat het keukenteam een bord voor hem aan de kant heeft gehouden, zodat hij 's avonds nog warm kan eten. Hij gaat hen na het avondeten een theetje brengen.

Bespreking van de situatie:

Voorbeeld 1 – Abboud

Abboud lijkt niet goed te kunnen wachten en te streven naar **directe behoeftebevrediging**. Hij wil meteen wat hij wil en kan niet wachten tot straks. Hij heeft een **beperkte uitstelcapaciteit**. Een geringe weerstand tegen verleiding is daaraan gelinkt. Een voorbeeld van een achterliggende oorzaak daarvan is dat hij zich al vaak tekort gedaan voelde en nu dus alles snel wil hebben. Zo is hij zeker dat hij het echt zal krijgen. De link met een **gebrek aan vertrouwen** is dan ook vlug gemaakt.

Sommige kinderen zullen zo ook tijdens de maaltijd heel snel eten uit angst om te weinig te krijgen. Het is belangrijk om er hen dan op te wijzen dat ze rustig kunnen eten, omdat dat er voor gezorgd zal worden dat iedereen voldoende krijgt.

Maak de tijdsaanduiding en de afspraken duidelijk. Bijvoorbeeld: *“Na dit spel is er een momentje vrije tijd en pas daarna zullen we eten.”* of *“Er is voldoende eten voor iedereen, dus je zal zeker niets te kort hebben.”*

Voorbeeld 2 – Jason

Jason is heel **prikkelgevoelig**. Wanneer er veel lawaai is in de refter, raakt hij overprikkeld en onrustig. Op zulke momenten kan hij zijn impulsen maar moeilijk controleren. Sommige jongeren ervaren de dingen die ze waarnemen met hun zintuigen (*zien, horen, ruiken, voelen, proeven*) veel heviger en kunnen zich er moeilijk van afsluiten. Er komt te veel tegelijk op hen af. Dit kan overweldigend zijn.

Voor jongeren die prikkelgevoelig zijn, kan het helpen dat je als moni naast de persoon gaat zitten om op die manier rust te voorzien. Je kan dan ook snel **anticiperen** op het moment dat het te veel wordt en eventueel **preventief** even naar een rustigere plaats gaan. Kinderen en jongeren die prikkelgevoelig zijn kunnen dit vaak niet bij zichzelf herkennen. Het is dus je taak als moni om mee te **bewaken** wanneer de deelnemer overprikkeld geraakt en zo trachten de nodige rust te bieden

Voorbeeld 2 – Pedro

Pedro toont **weerstand**. Die lijkt voort te komen uit een **nood aan controle en de behoefte** om zelf zaken te kunnen bepalen. Sommige kinderen en jongeren hebben het gevoel dat hun leven wordt geleefd en dat ze zelf heel weinig invloed kunnen uitoefenen. Zij willen het gevoel hebben dat ze zelf nog dingen kunnen bepalen. Hierdoor kunnen ze heel opstandig overkomen.

Wanneer je voelt dat een deelnemer weerstand vertoont en weigert om iets te doen, heeft het niet veel zin om hem te dwingen om iets alsnog te doen. Het is belangrijk om samen uit te **zoeken vanwaar de weerstand komt**. Door geïnteresseerd naar de deelnemer te luisteren, kom je vaak te weten wat er aan de basis ligt. Het kan handig zijn om te zoeken naar een manier waarop hij terug een gevoel van controle kan verkrijgen. Zo zou je bij dit voorbeeld duidelijk kunnen maken dat Pedro zelf kan beslissen of hij al dan niet eet en daarbij de gevolgen van elke keuze duidelijk uitleggen. Zo krijgt Pedro weer regie, maar schep je tegelijk een **overzichtelijk kader**.

Aangezien kinderen en jongeren op kamp hun energie broodnodig hebben, is het logisch dat je als vrijwilliger bezorgd bent en de deelnemers wil doen eten. Uit ervaring weten we echter dat je hier best **niet teveel aandacht** aan geeft, omdat je dan soms juist het omgekeerde bereikt. Het is goed om de hen te stimuleren om te eten, maar het is ook belangrijk om de nadruk op het ‘moeten eten’ weg te nemen en vooral niet te dramatiseren. Kinderen zullen

wel eten als ze honger hebben. Het is natuurlijk wel aangeraden om een extra oogje in het zeil te houden en goed te **observeren** of hun eetgedrag niet problematisch wordt.

⚙ Zoals in het geval van Pedro tonen veel kinderen en jongeren zich **dankbaar** wanneer je hen tijd en ruimte geeft om een bepaalde situatie op te lossen. Vaak is het zo dat ze dit niet (meteen) kunnen tonen. Kinderen en jongeren zijn in veel gevallen ook onder de indruk dat zoveel mensen zich vrijwillig inzetten om hen een leuk kamp te bezorgen. Ze hebben veel **respect** voor de zorg die je biedt en de tijd die je vrijwillig aan hen besteedt. Ze tonen hun dankbaarheid met knuffels, geschreven briefjes, tekeningen, een knipoog, ... Ieder op zijn/haar eigen manier.

Voorbeeld 2 – Omar

⚙ Omar neemt hier een **volwassenrol** in. Sommige jongeren hebben van kleins af heel veel **verantwoordelijkheid** moeten opnemen in hun gezin. Dat komt bijvoorbeeld omdat hun ouders zelf te veel aan hun hoofd hadden en dus een aantal taken niet konden volbrengen. Het is goed om de kinderen en jongeren die zich heel verantwoordelijk voelen, ook nu en dan wat **verantwoordelijkheid te geven**. Omar treedt hier op als bemiddelaar in een conflict. Het is altijd interessant om in een bepaalde groep te weten te komen wie **de rol van bemiddelaar** opneemt. Je moet er wel voor opletten dat deze deelnemers ook gewoon kinderen en jongeren zijn die het recht hebben om alles even te vergeten en te genieten. Het is dan ook geschikt om de bemiddelaar **extra te bevestigen in zijn positieve rol!**

⚙ Je kan in dit voorbeeld ook duidelijk zien dat heel wat deelnemers veel **humor** hebben. Kinderen en jongeren zijn vaak goed om met een kwinkslag of door de clown uit te hangen de **aandacht af te leiden**. Op die manier ontmijnen ze met humor situaties die dreigen te escaleren. Zo brengt Omar met “*amai mijne frak*” iedereen aan het lachen, waardoor Pedro en Jason ook uit de negatieve spiraal kwamen.

Kampsituatie: EEN ACTIVITEIT

Voorbeeld 1: De namiddagactiviteit gaat starten. Hoofdleidster Janne doet de speluitleg. De jongeren moeten ontmaskeren waar Lady Gaga zich schuilhoudt in de Ardennen. Ze gaan in teams op zoektocht. De meeste jongeren lijken enthousiast om eropuit te trekken. Jasper doet erg stoer, geeft luidop commentaar op wat de hoofdleidster zegt en trekt gekke bekken zodat ook andere deelnemers moeten lachen. Wanneer de hoofdleidster zegt dat ze allemaal een fluohesje moeten aandoen wanneer ze naar het dorp wandelen, roept Jasper: “Vergeet het!” Vervolgens doen Ali en Thomas ook hun hesje uit en gaan naast Jasper staan. Ze schelden met z’n drieën andere jongeren uit. Thomas gooit zelfs een steen in de richting van moni Anneke. Janne is er 100% zeker van dat Thomas dit gedaan heeft, want ze heeft het gezien. Thomas geeft het echter niet toe en Ali en Jasper verdedigen hem.

Voorbeeld 2: Wanneer het spel kan beginnen, blijft Dylan aan de kant zitten. Hij wil niet meedoen, hij wil liever de hele dag in de hangmat liggen. Moni Tine moet lang op hem inpraten om hem te motiveren om het spel toch een kans te geven. Zijn vriend Sven mengt zich in het gesprek door Dylan te verdedigen. Het is kamp en dat moet leuk zijn, dus als zijn vriend het liefst de hele namiddag in de hangmat ligt, dan moet dat toch ook kunnen. Moni Tine legt uit dat ze hier zijn om fijne ervaringen op te doen en dat het spel alleen kan slagen als iedereen er ten volle voor gaat. Uiteindelijk staat Dylan met tegenzin op en sloft hij achter zijn team. Sven heeft ondertussen aan de econoom gevraagd of hij de opblaasband mag meenemen. Op die manier kan Dylan toch wat chillen onderweg en kan hij de raadsels tussendoor oplossen terwijl hij rustig ligt te relaxen in de opblaasband. Dylan is immers heel goed in het oplossen van raadsels. Wanneer Dylan het plan van Sven hoort, heeft hij er al veel meer zin in.

Voorbeeld 3: Rozalia gaat na tien minuten boos op de grond zitten. Ze was zonder problemen aan het spel begonnen, maar nu lijkt ze uit het niets te protesteren. Rozalia vloekt een paar woorden in het Slowaaks en zucht dat ze niets begrijpt van dit stomme spel. Moni Evelien zet zich naast Rozalia en legt het spel nog eens uit met steentjes die de verschillende teams voorstellen. Wanneer Rozalia het heeft begrepen, springt ze recht en roept ze: "Komaan, we moeten gaan voor het volgende team ons inhaalt!"

Bespreking van de situatie:

Voorbeeld 1 – Jasper

Jasper vertoont **uitdagend gedrag** en dat komt waarschijnlijk voort uit een vorm van **onzekerheid**. Een **gebrek aan basisvertrouwen** leidt ertoe dat sommige Bizondeelnemers mensen eerst grondig willen testen. Ze zijn op zoek naar wat de volwassene waard is, waar hij voor staat, wat hij hen te bieden heeft, hoe hij omgaat met bepaalde situaties en of hij hen zal aanvaarden. "Als de volwassene mij na mijn vervelend gedrag nog steeds graag heeft, zal het wel oké zijn." Sommige jongeren zullen zich op die manier sterk voordoen zodat anderen hen met rust laten. Je kan het zien als een soort van **beschermingsmechanisme**. Zo kunnen ze de kat uit de boom kijken en later –na de test– toenadering zoeken. Vaak geldt de regel: **hoe stoerder de buitenkant, hoe angstiger de binnenkant**. Er wordt een soort van dikke muur gebouwd rond de onzekere kern.

Bij dit soort testgedrag is het belangrijk dat je als moni de deelnemer steeds **aanspreekt op wat hij doet** en niet op zijn persoon. Bijvoorbeeld: "Amai, zo luid dat jij spreekt. Het is eerst aan de hoofdleidster om de uitleg te geven." in plaats van "Jij vervelende, onbeleefde kere!". Het is dan ook geen goed idee om het stoere gedrag belachelijk te maken. **Respect** uitstralen in je houding en reactie tegenover de jongere is heel belangrijk. Toon dat je de deelnemer **altijd en onvoorwaardelijk zal blijven accepteren** als persoon. Blijf als moni op een **positieve manier** contact zoeken met de kinderen en jongeren om zo uit de negatieve spiraal te geraken.

Voorbeeld 1 – Ali en Thomas

Ali en Thomas stellen samen met Jasper uitdagend gedrag. Dit kan te maken hebben met een **drang naar conformisme**. Ze kijken op naar Jasper en willen erbij horen. Ze **zoeken naar sociale acceptatie**. Dat kan ook te maken hebben met de **sociale achtergrond**. Sommige kinderen en jongeren zijn bijvoorbeeld op straat opgegroeid en ondervinden op die manier een grote invloed van de straatcultuur waar vaak de wet van de sterkste geldt. Ze proberen respect af te dwingen met een stoere houding, agressief taalgebruik of typerende straattaal. Daar hoort aansluitend het groepsgevoel bij waardoor het **wij-zij-denken** soms kan overheersen. Deze kinderen en jongeren zijn loyaal naar elkaar toe en zullen elkaar niet verklikken of verraden.

Als begeleiding is het beter dat je op zulke momenten niet ingaat op het uitdagende gedrag en aantoont dat meedoen en luisteren geen teken van zwakte hoeft te zijn. Probeer duidelijk te maken dat problemen ook aangepakt kunnen worden door **rustig en respectvol te communiceren**.

Voorbeeld 2 – Dylan

Dylan lijkt **passief** en **weinig enthousiast**. Een mogelijke reden hiervoor is dat hij de geplande activiteit niet leuk vindt, maar ook hier kunnen **onzekerheidsgevoelens** opnieuw een rol spelen. Uit **angst** om iets niet te kunnen of gepest te worden, haken sommige kinderen en jongeren al op voorhand af. Daarnaast kan ook de **onduidelijkheid** over hetgeen dat zal komen ermee te maken hebben. Mogelijks voelt Dylan zich overvraagd en was de uitleg van de activiteit te moeilijk voor hem. Of misschien vindt hij het lastig om een hele dag **in groep te functioneren** en heeft hij **nood aan wat rust**. Het is ook zo dat sommige kinderen en jongeren niet vaak in aanraking komen met echte vriendschap en maar weinig liefde krijgen. Ze hebben als kind geleerd om zelfstandig te zijn en voor zichzelf te zorgen. Functioneren in groep past zo niet binnen hun **comfortzone**. Er kunnen hier dus veel factoren aan de basis liggen in het zoeken van de oorzaak voor Dylans gedrag.

Het is goed om als moni steeds te vragen wat er aan de hand is en **samen met de deelnemer** op zoek te gaan naar een oplossing. Zorgen voor **een veilige omgeving** en **kleine succesmomenten** kunnen hierbij helpen. Moedig hen aan om samen met jou iets te proberen.

Een extra tip: maak je speluitleg zo duidelijk mogelijk zodat de drempel om mee te doen verkleint.

Voorbeeld 2 – Sven

⚙ Sven werpt zich hier op als een loyale vriend van Dylan die mee probeert te zoeken naar een oplossing. **Loyaliteit** is iets wat we heel sterk zien bij deze Bizondere doelgroep. Ze zijn loyaal tegenover elkaar, maar ook tegenover anderen. Veel kinderen en jongeren zullen een trouwe houding aannemen ten opzichte van hun ouders, ook al hebben zij het soms moeilijk om goed voor hen te zorgen. Sven kan zich goed inleven in zijn vriend die het moeilijk heeft en wil er dan ook zijn voor hem.

⚙ Daar komt nog bij dat Sven ook heel **creatief** is in het zoeken naar een goede oplossing voor Dylan. Creativiteit is een veel voorkomende sterkte bij Bizondeelnemers. Het gaat niet enkel om creatief zijn op kunstzinnig vlak, maar ook wat betreft **probleemoplossende vaardigheden**. Kinderen en jongeren die opgroeien in armoede kunnen bijvoorbeeld een prachtig cadeau knutselen uit goedkoop materiaal of lekkere maaltijden klaarmaken met enkele restjes eten.

Voorbeeld 3 – Rozalia

Rozalia lijkt problemen te hebben met communicatie. Ze spreekt thuis een andere taal. Ze vertoont weerstand omdat ze de speluitleg in het Nederlands niet goed heeft begrepen en daardoor wat verloren loopt. **Taal kan een grote struikelblok vormen**. Nederlands is niet snel onder de knie te krijgen en de dialecten van verschillende vrijwilligers op kamp kunnen daarbij ook een extra probleem vormen. **Communicatieproblemen** komen niet alleen voor bij kinderen en jongeren die een andere thuistaal hebben. Het kan ook voorkomen bij deelnemers met een verstandelijke beperking. Ze kunnen nog wat verloren lopen bij de start van een activiteit of vertonen weerstand wanneer ze niet goed hebben begrepen wat er van hen verwacht wordt. Een verstandelijke beperking kan veroorzaakt zijn door een biologische factor zoals zuurstoftekort bij de geboorte, maar kan evengoed het gevolg zijn van leerproblemen.

Hier kan je als moni eventueel wat extra (individuele) uitleg geven bij de activiteit. Daarbij kunnen kleine wijzigingen als traag en duidelijk spreken, een transparant taalgebruik en gebaren ook veel ondersteuning bieden. Door zelf de tijd te nemen om met de deelnemer te communiceren en veel samen te doen, bouw je een band op en loopt de communicatie na een tijdje ook gemakkelijker. Heel wat kinderen en jongeren zijn gebaat bij **herhaling en visualisatie**. Zo krijgen deelnemers opnieuw een kans om de boodschap te begrijpen. Sommige Bizon'ers hebben het moeilijk om hun omgeving zelf te **structureren**. Door afspraken te visualiseren, worden zaken veel overzichtelijker voor hen.

Kampsituatie: OP TOCHT

Een groepje van zes jongeren is in de Ardennen gedropt met twee moni's. Ze moeten terugwandelen naar het kampterrein met behulp van wandelkaarten. Aaron loopt heel de tijd achteraan de groep. Hij zegt herhaaldelijk dat hij niet wil wandelen en terug naar het kampterrein wil. Als moni's hem vragen waarom, zegt hij dat het daar beter is en dat wandelen stom is. Hij gaat steeds trager wandelen en lijkt echt van streek. Vooraan loopt Julie met de kaart. Ondanks dat ze geen kaart kan lezen, neemt ze het voortouw. Ze vraagt uitleg aan de moni's over hoe ze de kaart moet lezen en vraagt de weg aan voorbijgangers. De andere jongeren lopen met haar mee. Ze lopen allemaal enthousiast naar een aantal paarden die ze tegen komen onderweg. Aaron blijft op een afstand en zegt dat deze dieren gevaarlijk zijn. Als er een paard zijn richting uitkomt, gooit hij dennenappels naar het paard en loopt er roepend van weg. Eén van de moni's loopt hem achterna en de rest van de groep volgt op een afstand. Aaron wordt rustiger als hij verder weg is van het dier.

Als het tijd is voor het middageten zet Aaron zich neer aan de kant van de weg en eist hij dat ze onmiddellijk stoppen om te eten. De moni's zouden graag nog iets verder wandelen tot ze aan een picknickplek komen, maar Aaron herinnert hen herhaaldelijk aan de dagindeling die op kamp is afgesproken. Hij wil hier niet van afwijken. Als de groep verder wandelt, begint hij te roepen dat ze hem niet mogen achterlaten. Een moni loopt terug en vraagt hem mee te komen. Aaron lijkt dit niet te horen en blijft herhalen dat ze hem niet alleen mogen laten. Hij is duidelijk heel bezorgd, onrustig, druk en prikkelbaar. Als Ezra, een van de jongeren, naar hem toe komt en hem rustig bij de hand neemt, kalmeert hij. Ezra zegt dat ze nog even samen zullen wandelen om dan te stoppen voor de middagpauze. Na het middageten spelen Ezra en Aaron pictionary met uitbeelden. Aaron trekt de gekste beken en wint met glans het spel. Hij lijkt de moeilijke voormiddag helemaal vergeten te zijn.

Bespreking van de situatie:

Voorbeeld - Aaron

Het valt op dat Aaron in bepaalde situaties **angstig** reageert. Dit lijkt deels veroorzaakt te worden door een **nood aan voorspelbaarheid en structuur**. Die is even weggefallen omwille van de veranderde dagindeling. Aaron heeft klaarblijkelijk **moeite met verandering** en houdt vast aan wat hij kent. Een gebrek aan vertrouwen en veiligheid ligt hier wellicht aan de basis. Daarnaast hebben ook kinderen en jongeren met een autismespectrumstoornis hebben het vaak moeilijk met verandering.

Als moni is het van groot belang om deelnemers goed voor te bereiden op veranderingen. Het is daarbij aangeraden om het **dagprogramma 's ochtends te ensceneren**. Probeer hierbij zo weinig mogelijk te focussen op het uur of de tijd, maar eerder op een volgorde van dagdelen. Dat brengt al heel wat rust. Geef uitleg en neem hiervoor voldoende tijd. Antwoord op de vragen van de kinderen en jongeren als die er zijn. Bij plotse veranderingen buiten je

controle, ben je best gewoon eerlijk en probeer je in de mate van het mogelijke de **structuur en de voorspelbaarheid opnieuw te installeren**.

Veel kinderen en jongeren hebben in het verleden (traumatische) zaken meegemaakt waar ze nu angst aan overhouden. Aaron stelt **angstig gedrag** wanneer hij denkt alleen gelaten te worden. Een ander voorbeeld: bij een jongere die gevlucht is uit zijn land van herkomst kunnen traumatische ervaringen gedurende zijn verblijf in een vluchtelingenkamp een verklaring bieden als hij niet in tenten zou willen slapen op tweedaagse. Op kamp wordt uiteraard niet echt ingegaan op persoonlijke ervaringen, maar we proberen daar waar we kunnen de kinderen en jongeren zeker gerust te stellen.

Het is noodzakelijk om als moni **betrouwbaar, voorspelbaar en duidelijk te handelen**, zodat we preventief een aantal angstige reacties kunnen vermijden. Is de angst er toch, dan is het belangrijk om die ook ernstig te nemen. Als je weet wat iemand bang maakt, kan je hier dieper op ingaan door er extra uitleg over te geven. Bijvoorbeeld: Als je met de groep gaat mountainbiken, kan je wat langer stilstaan bij je uitleg over hoe de fiets werkt. Zo vermijd je negatieve reacties bij deelnemers die nog niet zo goed kunnen fietsen of bang zijn om te vallen en daardoor angstig zijn voor deze activiteit.

Aaron is in het bovenstaande voorbeeld niet alleen angstig, hij heeft ook een **gebrekkige impulscontrole**. Dit wil zeggen dat hij zichzelf moeilijk onder controle heeft: hij gooit impulsief dennenappels naar het paard. Aaron kan impulsen moeilijk onderdrukken en handelt voordat hij nadenkt over de gevolgen van zijn acties.

Anticiperen is hier *the key*. Blijf –vooral in spanningsvolle momenten– dicht in de buurt van de deelnemer en benoem al de zaken die voor hem moeilijk kunnen zijn. Bekijk hoe jullie er samen voor kunnen zorgen dat dit goed loopt. Stel **duidelijke verwachtingen** en geef **eenvoudige instructies** in onveilige situaties. Zo kan je simpelweg tegen Aaron zeggen dat hij moet stoppen met dennenappels gooien. Probeer expliciet te gaan verwoorden wat de deelnemer aan het doen is en wat daarvan het gevolg is of kan zijn. Dat kan hem helpen om zijn impulsen te proberen onderdrukken.

⚙ Aaron kan duidelijk ook zijn speelse kant naar boven laten komen en zo helemaal ontspannen, ondanks het moeilijke verloop van de voormiddag. Bij het merendeel van de kinderen en jongeren die meegaan op kamp zien we een **grote draagkracht**. Ze slagen erin om even hun zorgen aan de kant te zetten en kunnen helemaal opgaan in een spel of activiteit.

Voorbeeld – Ezra en Julie

⚙ Kinderen en jongeren kunnen ook heel **zorgend** zijn en voelen goed aan wat anderen nodig hebben. Zo nam Ezra Aaron bij de hand wanneer ze voelde dat hij het even moeilijk had. Dit leren kinderen vaak van opvoedingsfiguren die in de moeilijke leefsituatie toch zorg weten te dragen voor hen. Dat is niet altijd het geval. Soms hebben kinderen en jongeren uit noodzaak zorg moeten opnemen voor zichzelf of voor anderen, net omdat de opvoedingsfiguren er door de vele moeilijkheden niet meer in slagen.

⚙ Julie toont zich heel **moedig** door het voortouw te nemen in het leiden van de groep. We zien bij heel wat deelnemers dat ze hebben geleerd om hun plan te trekken. Ze hebben zich op jonge leeftijd al wat **overlevingsvaardigheden** eigen gemaakt.

Kampsituatie: EEN ACTIVITEIT

Voorbeeld 1: Twee moni's leggen het spel uit op het grasveld voor het kamphuis. Na het herhalen van de spelregels delen ze de groepen in. Denya schiet als een van de laatste over bij het indelen. Ze roept dat ze altijd met de trage in de groep moet en dat dit niet fair is: "Zo kan ik nooit winnen! Waarom zetten ze mij altijd bij de slechte? Het is altijd hetzelfde! Ik mag nooit eens kiezen!". Liza, een ander meisje, benadrukt dat dit niet zo is en de groepen altijd al anders zijn geweest. Ze zegt aan Denya dat het uiteindelijk het belangrijkste is dat ze meedoet met het spel en dat het dan heel leuk is om samen te spelen.

Voorbeeld 2: Bij de start van de activiteit vraagt de spelleider aan de groep waar zijn verrekijker gebleven is. Mustapha is op dat moment niet echt aan het opletten, daarom vraagt moni Tom nog eens individueel aan Mustapha of hij weet waar de verrekijker is. Mustapha wordt op slag kwaad en roept: "Waarom vraag je dat aan mij? Ik heb die niet! 't Is hier altijd mijn schuld! Je bent een racist."

Voorbeeld 3: Erik was al enthousiast tijdens de speluitleg en dat is nog steeds zo wanneer hij bij zijn groepje aankomt. Zijn teamgenoten zijn ondertussen al de taken aan het verdelen. Erik wordt tijdens deze taakverdeling plots stil en afwezig. Als de moni vraagt waarom hij niet meer enthousiast is, antwoordt hij bot: "Laat mij met rust!" Het groepje gaat verder met het spel en geeft Erik de belangrijke taak om de schatkaart te bewaren. Hij voelt zich betrokken bij het spel en fleurt weer op. Tijdens het spel ontstaat er een kleine discussie met een groepsgenoot over de verstopplaats van de schatkaart. Erik is zodanig van slag dat hij begint te huilen. Tegen een moni die hem wat wil troosten zegt hij dat het een rotkamp is en dat hij direct naar huis wil. Hij zet zich aan de kant en speelt niet mee tot de spelleider, verkleed in het thema, Erik weer kan motiveren.

Voorbeeld 4: Halverwege het spel komt Francesca naar een moni en zegt ze dat ze buikpijn heeft. Even daarvoor was ze nog goed aan het meespelen. De moni herinnert zich wel dat

Francesca tezamen met Eduardo verschillende keren getikt werd door de rover waardoor ze hun leventjes moesten afgeven. Hij vraagt of ze nog leventjes heeft. De leventjes zijn allemaal op en ze zegt dat het spel stom is en herhaalt dat ze zich niet goed voelt. De moni neemt haar mee naar de plaats waar ze terug leventjes kan verdienen. Daar is Eduardo ondertussen al mee bezig. Als ze terug enkele levens op zak heeft, blijft Francesca nog even bij de moni. Na een paar keer aanmoedigen doet ze weer mee aan het spel. Ze zegt dat haar buikpijn over is en dat ze klaar is om het spel te winnen voor haar groep.

Bespreking van de situatie:

Voorbeeld 1 – Denya + voorbeeld 2 – Mustapha

Zowel Denya als Mustapha geven in de voorbeelden duidelijk aan dat ze zich **gevisieerd en benadeeld voelen**. Denya heeft het gevoel dat ze nooit kan winnen, omdat ze vindt dat ze altijd in een slechte groep terechtkomt. Mustapha voelt zich dan weer persoonlijk aangesproken bij een vraag. Kinderen en jongeren voelen zich op bepaalde momenten snel gevisieerd of aangevallen. Dat komt vanuit onzekerheidsgevoelens of angst. Een neutraal bedoelde opmerking of zelfs een gewone blik in hun richting kan meteen negatief geïnterpreteerd worden. Het kan genoeg zijn om een **conflict** uit te lokken.

Bepaalde kinderen en jongeren hebben snel het gevoel dat ze benadeeld worden ten aanzien van anderen. Dat **discriminatiegevoel** kan te maken hebben met eerdere persoonlijke ervaringen. Wanneer kinderen en jongeren met een migratieachtergrond al eens geconfronteerd zijn met **racisme** of hiervan ooit getuige waren, kan dit leiden tot **een gevoel van minderwaardigheid en onmacht**. Ter compensatie kan men de drang ervaren om zich te bewijzen ten opzichte van anderen.

Wanneer een deelnemer zich gevisieerd of benadeeld voelt, is het belangrijk dat je als moni steeds **correct en eerlijk** handelt zonder hierbij de individuele noden van het kind of de jongere uit het oog te verliezen. Probeer de situatie in een **breder kader** te plaatsen zodat je het persoonlijke kan wegnemen. Bijvoorbeeld: *'Het lijkt voor jou dat je in een slechte groep terecht komt omdat je als laatste hebt gehoord in welke groep je gaat terecht komen, maar we hebben goed nagedacht over een eerlijke groepsverdeling en die lag dus al vooraf vast.'* Geef **uitleg** aan de deelnemers waardoor het gemakkelijker wordt om iets te begrijpen en zich opnieuw vertrouwd te voelen.

Voorbeeld 3 – Erik

Erik zijn gemoedstoestand lijkt snel te veranderen. Aanvankelijk is hij erg enthousiast en even later trekt hij zich terug. In het vorige hoofdstuk kwam al aan bod dat kinderen en jongeren die opgroeien in moeilijke opvoedingssituaties zich soms minder goed in hun vel voelen. Ze hebben **vaker psychische of emotionele problemen**. Die kinderen en jongeren laten zich meer leiden door hun gevoel dan door hun verstand, wat een verklaring is voor die **stemmingswisselingen**. Hun gemoed kan vrij vlug overslaan van het ene extreme (heel erg uitgelaten) in het andere (heel erg kwaad of droevig). Ook een **gebrek aan vertrouwen** in het feit dat de ander het goed met hen voor heeft kan de wisselende stemming verklaren. Sommige kinderen hebben daarnaast **weinig controle** over of contact met hun gevoelswereld, waardoor ze niet steeds kunnen inschatten hoe wisselend hun reacties zijn.

Probeer hier als moni zelf **standvastig** te blijven in je gedrag en emoties en niet mee te gaan in de wisselende stemming van de deelnemer. Zelf **neutraal blijven zorgt voor stabiliteit**. Blijf rustig en tracht weer te geven wat er gebeurt. Bijvoorbeeld: *“Je maakt je heel kwaad nu. Kan ik iets voor je doen?”* Het **weergeven van wat er gebeurt** zonder oordeel kan kinderen en jongeren rustiger maken.

Voorbeeld 4 - Francesca en Eduardo

Francesca heeft last van buikpijn wanneer ze **emotionele stress** ervaart. Een andere benaming hiervoor is **somatiseren**: een emotioneel of psychisch ongemak dat vertaald wordt in een fysiek probleem. Denk maar aan het klassieke voorbeeld van een kind dat komt klagen over buikpijn, maar eigenlijk heimwee heeft. Sommige kinderen en jongeren hebben geleerd dat ze **sneller aandacht** van hun omgeving krijgen wanneer ze lichamelijke kwalen hebben. Daarnaast zijn sommigen **onzeker** om aan bepaalde activiteiten mee te doen en kunnen ze dat alleen via lichamelijke klachten communiceren. Zo blijkt Francesca onzeker te zijn op het moment dat het lijkt alsof ze verloren is en niet meer kan meedoen aan het spel.

Wees er je als moni steeds van bewust dat de pijn die somatiserende deelnemers voelen wel **écht gevoeld wordt**. Ga die dus niet minimaliseren omdat er geen duidelijke medische oorzaak is. Bespreek de pijn met de deelnemer en zoek samen naar een mogelijke oplossing of naar iets dat de pijn kan verminderen. Probeer daar waar nodig de deelnemer gerust te stellen door extra duiding te geven of even te helpen bij het spel.

⚙ Zowel Eduardo als Francesca tonen zich **veerkrachtig**. Hoewel ze wat tegenslag hebben gehad, slagen ze erin (al dan niet met aanmoediging) om de moed weer te hervatten en zich opnieuw in het spel te gooien.

Kampsituatie: GAAN SLAPEN

Voorbeeld 1: Het is de eerste dag op kamp. Na de avondactiviteit begint de slaaproutine. Erwin heeft echter nog geen zin om te gaan slapen en blijft koppig in de refter zitten. Het kamp was al moeilijk gestart, want hij moest zijn gsm afgeven en dat wou hij niet. Wanneer een moni hem probeert aan te moedigen om naar de slaapkamer te gaan, reageert hij: "Niet voor u, jij bent mijn baas niet! Je hebt niets over mij te zeggen, ik doe wat ik wil!" Kiano wil net als Erwin nog niet gaan slapen. Hij heeft nog te veel energie en wil vooral nog even buiten spelen. Moni Kevin maakt van het wassen en omkleden een wedstrijd waardoor Kiano wel heel enthousiast meedoet. Ze lezen nog samen in enkele boekjes op bed en Kiano begint het allemaal actief uit te beelden. Hij kan maar niet in bed blijven liggen en springt op en neer. Wanneer het licht uit is, blijft hij geluiden maken waardoor hij de anderen stoort. Hij zegt alles wat hij denkt, lacht af en toe, maakt scheetgeluiden, praat te luid wanneer hij iets wil vragen aan de moni, ... Kiano kan niet stil liggen en zijn bed piept elke keer hij beweegt. De anderen geraken heel geïrriteerd en zuchten. De moni's op de kamer proberen Kiano tot rust te brengen en geven hem enkele tips, maar dit lijkt voorlopig niet te werken. Erwin roept: "Sssssht, wij willen slapen en door u lukt dat niet. Ik heb ook ADHD, ik weet dat dat lastig is, maar komaan hé! Ik vind het zo echt niet tof. Luister gewoon naar de moni's en doe wat ze zeggen, dat helpt misschien!" De kamer is muisstil en niemand reageert. Kiano doet daarna zijn uiterste best om rustiger te zijn en probeert de tips van de moni's toe te passen.

Voorbeeld 2: Tijdens de dagafronding op de slaapkamer van de meisjes is Zaklina zichzelf tot bloedens toe aan het krabben. Ze vertelt dat ze niet op kamp wil zijn en ervaart het als een straf omdat ze verplicht mee moest. Ze heeft vandaag geprobeerd om weg te lopen tijdens de avondactiviteit en nu is ze boos op zichzelf. Ze zegt dat ze een depressie heeft en dat ze pilletjes neemt om zich beter te voelen, maar dat het niet schijnt te werken. Tijdens de avondwaak daarna is Tessa aan het huilen. Ze mist haar ouders en wil niet gaan slapen. Ze hoort geluiden die ze niet kan plaatsen en wil weten wie waar ligt. Ze klampt zich vast aan haar knuffel. Ook vraagt ze wel 10 keer of ze naar het toilet mag gaan en wordt steeds onrustiger. Wanneer ze niet mag gaan, omdat ze net geweest is, begint ze luid te schreeuwen. Uiteindelijk fluistert ze, nadat ze gekalmeerd is, dat ze bang is dat haar bed morgen nat zal zijn want soms plast ze nog in haar bed. Zaklina ligt in het bed naast Tessa en hoort het gesprek. De volgende dag, nog voor de andere jongeren wakker zijn, ruikt Zaklina dat Tessa in haar bed geplast heeft. Ze maakt de moni wakker om ervoor te zorgen dat Tessa geholpen kan worden. Ze verzekert Tessa dat het hun geheim is en vertelt in ruil ook een geheim over zichzelf aan Tessa. Omdat de knuffel van Tessa nat is geworden, geeft Zaklina haar knuffel af aan Tessa.

Bespreking van de situatie:

Voorbeeld 1 – Erwin

Erwin heeft moeite met gezag en vertoont in reactie daarop **opstandig gedrag** ten aanzien van de monitor. Net zoals in een van de casussen die we eerder zagen, tracht Erwin te achterhalen waar de grenzen liggen of wil hij weten of die door iedereen gerespecteerd worden. Hij onderzoekt of de moni te vertrouwen en consequent is. Alleen dan is Erwin zeker

dat hij op de begeleider kan rekenen en dat die veiligheid en duidelijkheid biedt. Dat opstandig **testgedrag** zorgt ervoor dat Erwin sterk **negatief reageert op autoriteit**.

Wanneer je als moni een deelnemer gaat op een autoritaire manier aanspreekt, is de kans groot dat je bot vangt. Als je daarentegen **vertrekt vanuit overleg** en samen redeneert, zal je merken dat het eigenlijk niet zo moeilijk is om tot een akkoord te komen. Wanneer kinderen en jongeren zich **gerespecteerd voelen**, hebben ze minder de drang om weigerachtig te reageren op gezag. Het is dus belangrijk om een **bepaalde band** te creëren met de deelnemer. Het kan ook helpen om op een meer impliciete manier naar de kampafspraken te verwijzen (zie hoofdstuk 4) en de reden ervoor nog eens te herhalen. Bijvoorbeeld: *“Iedereen geeft zijn gsm af zodat je hem nergens kan verliezen. Op het einde van het kamp krijg je hem zeker terug.”*

☼ Het is ook duidelijk dat Erwin zonder omwegen **rechtuit** kan spreken. Hij toont goede bedoelingen en wil de situatie verder helpen. Hij laat zien wie hij is en toont **echtheid**. Voor Kiano en de monitoren is het duidelijk wat zij aan hem hebben.

Voorbeeld 1 – Kiano

’s Avonds heeft Kiano nog **veel energie** waardoor hij **actief en druk gedrag** stelt. Sommige kinderen en jongeren zijn, net als Kiano, heel beweeglijk, snel afgeleid en impulsief. Dat doen ze niet met opzet, het overkomt hen. Het lijkt alsof Kiano zichzelf moeilijk onder controle kan houden. Hoewel onderliggend een **neurologische stoornis** zoals ADHD aan de basis kan liggen, is dat daarom niet altijd effectief zo. Sommigen hebben tijdens de opvoeding te weinig geleerd om hun gedrag af te stemmen op de context en niet de nodige zelfsturende vaardigheden hiervoor ontwikkeld. Ze hebben meer nood aan **externe sturing** dan andere leeftijdsgenoten. Ook **psychologische factoren** zoals stress kunnen ervoor zorgen dat ze chaotischer overkomen. Wanneer er toch een officiële diagnose van ADHD gebeurde, nemen kampdeelnemers soms medicatie om hen hierbij te ondersteunen. Het kan ook zijn dat juist tijdens de kampperiode een medicatiestop wordt ingevoerd.

Deze kinderen en jongeren krijgen doorgaans veel opmerkingen op hun houding. *“Stop!”*, *“Wees stil!”*, *“Word eens rustig!”*, *“Het is genoeg geweest hé!”*, ... Dat is niet alleen voor de begeleiding, maar ook voor het kind of de jongere zelf heel vermoeiend. Daarnaast heeft het ook zeker en vast een impact op hun zelfbeeld. Om die reden is het belangrijk om deze deelnemers zoveel mogelijk **positief te bekrachtigen**. Bij activiteiten en spelmomenten is het juist heel fijn om iemand zoals Kiano in de groep te hebben. Hij is enthousiast en gaat er volledig voor. Tijdens een speluitleg, een verzamelmoment, een maaltijdsituatie, een wachtmoment of bij het slapengaan kan hij voor uitdaging zorgen. Dan is het zinvol om

plaats te nemen naast de deelnemer en hem op een rustige manier toe te spreken.

Herhaal de verwachtingen voldoende en biedt hulp bij het focussen. Je kan het kind of de jongere ondersteunen in het controleren van zijn impulsen door je **fysieke nabijheid en verbale sturing**.

Je kan er ook voor zorgen dat het aantal prikkels in de omgeving wordt beperkt door bijvoorbeeld geen luide muziek te spelen als er van de deelnemers wordt verwacht dat ze rustig zijn. Ten slotte kan je proberen om de overschot aan energie op een bepaalde manier lichamelijk kwijt te doen geraken. Bijvoorbeeld: Laat Kiano vooraan rechtstaan om iets voor te doen of een verhaaltje te vertellen.

Voorbeeld 2 – Tessa

Tessa heeft **moeilijkheden bij het slapen**. Het wegvallen van een duidelijke aanwezigheid van vertrouwde figuren en een vertrouwd nachtritueel kan verontrustend werken. Zeker op de eerste dag is het allemaal wat wennen. Een andere omgeving en avondroutine vraagt om veel aanpassingen. Bij sommige kinderen en jongeren uit deze **angst en stress** zich in **bedplassen**. Dat is niet uitzonderlijk. Voor de deelnemer in kwestie heeft die situatie wel psychische en sociale gevolgen. Ze kan leiden tot de ontwikkeling van **faalangst** en een **negatief zelfbeeld**. Tessa heeft schrik dat anderen het merken en haar zullen uitlachen. Stress kan absoluut een oorzakelijke factor zijn voor bedplassen, maar het is niet uitgesloten dat ook lichamelijke factoren meespelen.

Als vrijwilliger kan je in situaties als deze **zorgen voor een duidelijk slaapritueel**. Creëer zoveel mogelijk **voorspelbaarheid**. Er zijn verschillende manieren om met bedplassen om te gaan die ervoor zorgen dat het groepsgebeuren niet verstoord wordt en het kind niet in verlegenheid komt. Gebeurt er toch een ongelukje? Ga er dan niet beschuldigend mee om en zorg ervoor dat de deelnemer zich snel weer vertrouwd kan voelen.

Voorbeeld 2 – Zaklina

Zaklina vertoont **zelfverwondend gedrag** door zichzelf te krabben. Dat soort gedrag komt wel vaker voor en kan verschillende vormen aannemen: het hoofd tegen de muur bonken, met de vuisten ergens tegen slaan, op de lip bijten, de haren uittrekken of zich met scherpe voorwerpen snijden. Er kan soms ook gedreigd worden met **ernstig zelfdestructief gedrag**. Dan gaat de deelnemer bijvoorbeeld in het raam staan, over de trapleuning hangen of de straat op lopen. Zichzelf pijnigen kan verschillende functies hebben. Het kan dienen als spanningsontlading, zelfbestrafing, een signaal voor de omgeving of om zichzelf en/of de

werkelijkheid te voelen. Het gedrag heeft dikwijls een **shockerend effect** op de omgeving en is voor anderen haast niet te begrijpen.

Op kamp is het best om **zo weinig mogelijk aandacht** te besteden aan zelfverwondend gedrag. Uiteraard is het wel belangrijk om de veiligheid te bewaken in gevaarlijke situaties, maar verder is het niet noodzakelijk om hier als moni dieper op in te gaan. Verzorg de wonden zoals je dat bij anderen zou doen: droogweg en vriendelijk. Het is niet aangewezen om over de oorzaken van het pijnigen in gesprek te gaan tijdens het kamp. De reden voor het gedrag zal wellicht al eerder ontstaan zijn en wordt opgenomen met de hulpverleners van de deelnemer. Probeer er wel voor te zorgen dat de wonden niet te zichtbaar zijn voor de groep. Je mag de betrokken deelnemer hier gerust op een vriendelijke manier over aanspreken, door bijvoorbeeld te vragen om iets met lange mouwen aan te doen.

✿ Zaklina stelt zich **hulpvaardig** en **begripvol** op ten aanzien van Tessa. Ze toont een grote **solidariteit**. Ook al heeft het meisje het zelf moeilijk en voelt ze zich niet goed, is ze toch heel solidair voor haar groepsgeenoot. Veel kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie staan klaar om elkaar te helpen omdat ze over een groot **inlevingsvermogen** beschikken.

Kampsituatie: VRIJ SPELMOMENT

Voorbeeld 1: Aan de zijlijn van een voetbalmatch tijdens de vrijetijd is Tachina, het liefje van Tommy, aan het supporteren samen met moni Lien. Ze is heel aanhankelijk naar Lien toe. Ze kruipt dicht tegen haar aan, houdt haar hand vast, vlecht haar haren, geeft constant knuffels en is een echte spraakwaterfall. Ze vertelt honderduit over haar kleine broertje, over haar instelling, over haar liefje, over de vorige activiteit, ... Ze heeft niet door wat er aan het gebeuren is op het voetbalveld. Wanneer Lien rechtstaat, trekt Tachina aan haar armen om terug te gaan zitten, want Tachina wil nog iets vertellen.

Esteban is naar goede gewoonte mee aan het voetballen. Hij wil zoals altijd absoluut winnen. Zijn ploeg slaagt er echter niet in om een goal te maken en de tegenstanders hebben al 3 punten. Het is duidelijk dat dit Esteban erg op de zenuwen werkt. Wanneer hij de bal heeft, geeft hij er een stevige trap tegen richting de goal. De bal maakt een geweldig mooie boog en ... botst tegen de paal. Geen goal. Esteban beseft dat dit betekent dat de kans dat zijn ploeg nog zal winnen erg klein wordt, want het vrije moment is bijna voorbij. Van pure frustratie stampt hij met zijn voeten op de grond. Wanneer Tommy van het andere team lacht, juicht en "We are the champions" zingt, vliegt Esteban erop af en geeft hem een duw. Op aansporen van moni Annelies gaat hij even afkoelen. Annelies trapt de bal naar Muhammed, die ook in het verliezende team zit. Muhammed laat zich hierdoor niet kennen. Hij doet enthousiast verder met het voetbalspel en probeert opnieuw een goal te maken.

Omdat Tommy door de duw van Esteban gevallen is en zijn enkel heeft bezeerd, is hij op weg naar de EHBO voor verzorging. Zijn liefje Tachina, die 9 jaar is, ziet dit en wil hem helpen. Ze

geeft hem een kus op de wang en raakt zijn achterwerk meermaals aan onderweg naar de EHBO. Daar aangekomen zit ze op zijn schoot terwijl ze wachten. Ze laat hem niet los, knuffelt hem, likt zijn gezicht en maakt enkele seksueel getinte opmerkingen.

Voorbeeld 2. Davina is een vrij teruggetrokken meisje. Tijdens elk vrij moment zit ze alleen aan de kant. Ze zondert zich af en kijkt dikwijls sip. Moni Geert wil graag te weten komen wat er scheelt en neemt even de tijd om met Davina te praten. Davina zegt echter dat alles oké is en blijft zwijgend zitten. Wanneer Geert verder probeert om een gesprek aan te knopen, reageert Davina erg kort op de vragen. Hij stelt enkele activiteiten voor om samen te doen, maar ze reageert afwijzend. Ondertussen komt Rob eraan, hij heeft een goede band met Geert en ze hadden net samen een DJ-set gedraaid. Wanneer Geert even bij Davina zit, roept Rob hem terug en begint opnieuw een verhaal te vertellen. Als Geert hem uitlegt dat dit nu even niet kan, zegt Rob: "Ik haat je! Je bent de stomste moni ever!"

Usama, de oudste van de groep, doet niet mee aan het aanbod van spelletjes tijdens de vrije tijd. Hij heeft hiervoor weinig interesse. Hij zit aan de kant in de buurt van Geert en lijkt een dutje te doen. Door het rumoer van Rob kijkt hij op. Hij wil Geert geruststellen en zegt dat hij het zich niet moet aantrekken omdat het niets persoonlijks is. Usama start een gesprek met Geert over politiek. Even later spreekt hij Rob aan over het feit dat Geert hier vrijwilligerswerk doet en dus meer respect verdient.

Bespreking van de situatie:

Voorbeeld 1 – Esteban

Bij Esteban is er sprake van een **lage frustratietolerantie**. Wanneer hij in een bepaalde taak niet slaagt of zich uitgedaagd voelt, leidt dat tot veel frustratie. Door zijn laag zelfbeeld, ervaart hij het niet kunnen van iets steeds als **een confrontatie**. Kinderen en jongeren die zich wel gewaardeerd voelen, kunnen daarentegen een tegenslag beter verwerken. Ze hebben genoeg andere zaken waar hun positief zelfbeeld aan opgehangen is. Frustratie vloeit vaak voort uit **onmachtsgevoelens**. Esteban heeft het gevoel alweer eens geen invloed of controle te hebben op de situatie. Bepaalde kinderen en jongeren kregen weinig vaardigheden aangeleerd om met stress om te gaan, terwijl anderen meerdere mechanismen kennen om moeilijke situaties aan te kunnen. Zij kunnen hun emoties wel op een adequate manier tot uiting brengen.

Het is belangrijk om kinderen en jongeren met een lage frustratietolerantie te **helpen relativeren**, zonder voorbij te gaan aan hun gevoel. Ondersteun hen in het tot uiting brengen van hun emotie op een **constructieve manier**. Deelnemers mogen boos zijn wanneer ze verliezen, maar agressie is geen goed middel om hiermee om te gaan. Zoek samen met de deelnemer naar een uitlaatklep die wel aanvaardbaar is. Het kan helpen om

hen kleine verantwoordelijkheden te geven zodat ze het gevoel hebben wat greep te krijgen op de situatie. Focus verder op de talenten en zorg voor **succeservaringen**.

Voorbeeld 1 – Tachina en Tommy

Naast het aandachtvragende gedrag zien we bij Tachina eveneens **lichamelijk grensoverschrijdend gedrag** ten aanzien van haar liefje Tommy. Ze komt in contact met hem seksueel ongeremd over. Het kan al eens gebeuren dat een deelnemer ook ten aanzien van monitoren de nodige grenzen niet weet te respecteren. Er zijn diverse redenen waarom deelnemers dergelijk gedrag kunnen vertonen. Zo zijn ze bijvoorbeeld zelf ooit slachtoffer of getuige geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zo'n ervaring kan traumatisch zijn.

Het is belangrijk om hier duidelijk aan te geven waar de **grenzen** liggen, zonder de deelnemer als persoon af te wijzen. Toon dat fysiek contact wel kan (*een schouderklopje, een high five, een knuffel,...*), maar binnen bepaalde grenzen. Let er bij deze kinderen en jongeren extra op dat ze niet in situaties komen waarbij ze echt over de grens kunnen gaan. Bijvoorbeeld: Als je op tweedaagse elders gaat overnachten, zorg er dan ook voor dat jongens en meisjes apart blijven slapen. In hoofdstuk 5 gaan we nog dieper in op situaties waarin seksueel gedrag zich stelt.

⚙ Bij Muhammed zien we een groot **doorzettingsvermogen**. Desondanks een dreigend verlies blijft hij ervoor gaan en vindt hij steeds opnieuw energie. Hij heeft voldoende zelfvertrouwen en is **optimistisch** ingesteld. Muhammed kan goed relativeren en beschikt over goede strategieën om zijn emoties te reguleren.

⚙ Bij Usama valt een zekere **maturiteit** op. Hij reageert heel begripvol. Ondanks zijn leeftijd zien we een grote levenswijsheid, waardoor hij mentaal al ouder lijkt. Veel jongeren hebben op korte tijd geleerd **zelfstandig en volwassen** in het leven te staan.

Voorbeeld 1 + voorbeeld 2

Zowel in het eerste als in het tweede voorbeeld zien we dat deelnemers het soms moeilijk hebben om een gezond evenwicht tussen **afstand en nabijheid** in contact met de monitoren aan te houden.

Tachina: Ze **vraagt enorm veel aandacht** van moni Lien. Dat komt vaker voor. Sommige kinderen en jongeren hebben een grote nood aan aandacht, affectie en contact. De vraag naar aandacht kan als aangenaam, maar ook als onaangenaam ervaren worden. Ook dit

gedrag kan voortkomen uit **onzekerheidsgevoelens of angst**. Bepaalde kinderen en jongeren willen voortdurend voelen dat ze de moeite waard zijn en gerustgesteld worden. Bij deelnemers met **hechtingsproblemen** kan je als moni weleens het gevoel krijgen dat het nooit genoeg is. Wees niet bang om ook daarin je eigen **grenzen** aan te geven en die ook aan te houden.

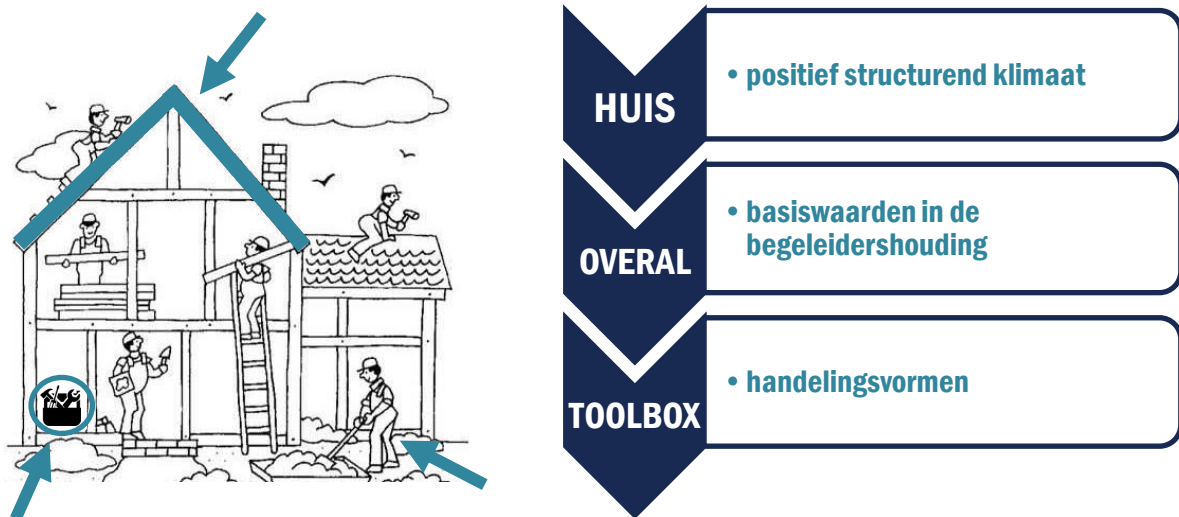
Rob: Deze deelnemer vertoont een patroon van **aantrekken en afstoten**. Het geringe vertrouwen van sommige kinderen en jongeren leidt ook tot een vrij **ambivalente houding** in relatie met iemand anders. Het ene moment komt de deelnemer als het ware bij de moni op schoot zitten, terwijl diezelfde deelnemer een uur later een enorme afstand neemt. We kennen dit fenomeen ook als een **jojo-beweging**.

Davina: Voor moni Geert is het moeilijk om echt contact te krijgen met Davina. Het **weinige vertrouwen** in de ander zorgt ervoor dat kinderen en jongeren liever op een veilige afstand blijven. Vaak lijkt het of ze hierdoor moeilijk bereikbaar zijn. Je voelt wel dat bij de meesten de contactwens aanwezig is, maar dat hij verscholen gaat achter een **dikke beschermingsmuur**. Sommige deelnemers denken dat de goede band niet zal blijven duren en dat maakt hen bang. Het leidt er soms toe dat ze ervoor kiezen om iemand af te wijzen zodat ze zelf niet in de steek gelaten worden.

Als moni proberen we een **gezond evenwicht** te bewaren wat betreft afstand en nabijheid. Het is belangrijk om contact te maken met de deelnemers en dat ook te blijven proberen. Wees creatief en zoek naar iets waarin ze geïnteresseerd zijn. Probeer zelf **standvastig** te blijven in de interactie en niet in de valkuil te stappen om zelf mee te gaan in de aantrek- en afstootbeweging van de deelnemer. Toon de kinderen en jongeren dat je hen als persoon blijft **waarderen**. Op die manier hebben ze niet het gevoel dat ze afgewezen worden en wordt het idee dat ze hebben over anderen niet nogmaals bevestigd. Wanneer ze afwijzend reageren naar jou toe, neem dit gedrag dan zeker niet persoonlijk.

HOOFDSTUK 4: Bizonder pedagogisch kader

Binnen Bizon wordt een specifiek pedagogisch kader gehanteerd. Dat kader kan gezien worden als **leidraad voor monitoren** om een **positief structurerend klimaat** en **veilige en zorgeloze omgeving** te bieden aan de kampdeelnemers. Zo geven we kinderen en jongeren de kans om zich te ontplooiën op Bizonkamp. We vetrekken hiervoor vanuit een aantal **algemene basiswaarden in de begeleidershouding**. Deze waarden doordringen je hele handelen en gaan uit van een overtuiging over hoe je omgaat met mensen.

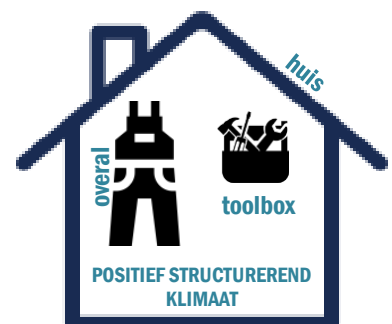


Figuur 7: Bizonder pedagogisch kader

Hoe handel je dan precies? In de eerste plaats is het belangrijk dat er een **positief structurerend klimaat** (HUIS) ontstaat. Daarbij vertrek je vanuit de **basiswaarden** (OVERAL), waarvoor je beroep doet op drie clusters van **handelingen** (TOOLBOX): animeren, persoonlijke zorg en veiligheid bieden.

4.1 Positief structurerend klimaat (“HUIS”)

Met de term **klimaat** bedoelen we **de algemene sfeer** die zowel het kampteam als de deelnemers ervaren op kamp. We willen zorgen voor een sfeer waarin alle kinderen en jongeren zich goed voelen. Binnen dat klimaat onderscheiden we twee belangrijke pijlers: de **positieve** en de **structurerende pijler**.

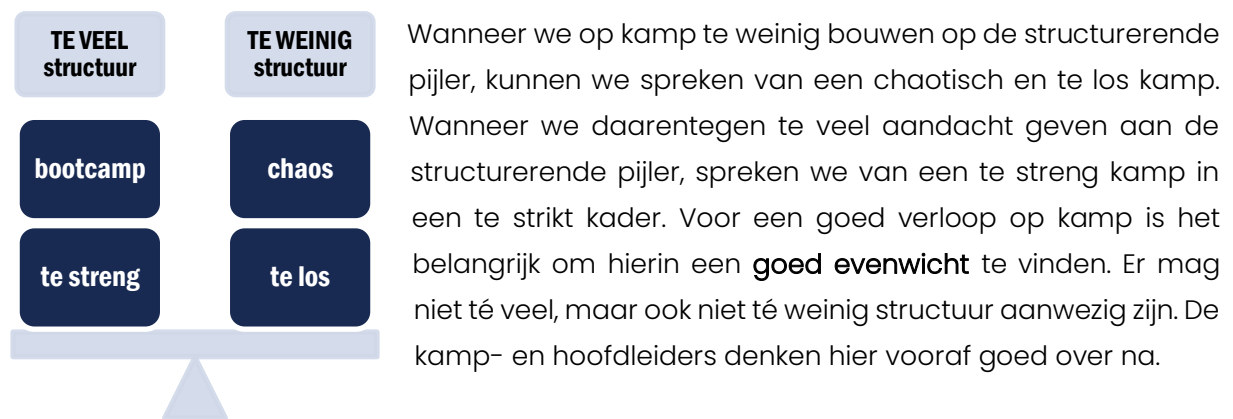


4.1.1 De pijlers

De **positieve pijler** kenmerkt zich door het feit dat we ernaar streven dat iedereen op kamp zich goed, gerespecteerd en gehoord voelt. Hij zorgt voor **plezier** waarbij elke deelnemer de kans krijgt om zich zonder zorgen te amuseren met anderen, om te lachen en om te spelen.

De **structurerende pijler** kenmerkt zich door de duidelijke en voorspelbare manier waarop een kamp verloopt. Deze pijler zorgt voor **voorspelbaarheid** en een gevoel van **zekerheid**. Dit betekent dat deelnemers zich op hun gemak kunnen voelen, in zekere mate voorbereid zijn op wat komt en niet voor te grote verrassingen komen te staan.

Zorgen voor dit positief structurerend klimaat gebeurt in een duidelijke en ontspannen sfeer met **ruimte voor flexibiliteit** en oog voor elk individu. Qua **grondhouding** vertrekken we dus vanuit een enthousiaste, positieve en open houding waarbij structuur een hulpmiddel is om via een aantal leefregels een duidelijk en georganiseerd samenleven op kamp te creëren. De structuur is geen doel op zich, maar een manier om de kinderen en jongeren een fantastisch kamp te bezorgen. Zowel het structurerende als het positieve aspect van het klimaat zijn **essentieel** om bovenstaand doel te bereiken. Ze sluiten elkaar niet uit. Sterker nog: ze versterken elkaar en zijn in grote mate **complementair**. Zonder structuur is er geen positief gevoel en zonder een positief gevoel is er geen structuur.



Figuur 9: Evenwicht van de structurerende pijler

Elk kamp is anders en zoekt op een andere manier naar de **balans in structuur**. Dat gebeurt onder andere op basis van de **groepsgrootte** en de **leeftijd** van de deelnemers, maar ook het **verloop** van en de **sfeer** op het kamp spelen een rol. De ene groep heeft immers meer nood aan structuur dan de andere. Wanneer een kamp vlot verloopt, kan de kampleider ervoor kiezen om wat structuur los te laten.

Het zoeken naar de juiste **balans** is enkel van toepassing op de structurerende pijler, niet op de positieve pijler. Het is onmogelijk om té positief te zijn. Een té positieve sfeer op kamp bestaat niet.

Een gebrek aan positiviteit kan dan weer wel. Daarom is het belangrijk om hier zowel voor als tijdens het kamp goed over na te denken. Bijvoorbeeld: Bekijk vooraf hoe je we structureel positieve elementen kan aanbrengen op kamp. Of bekijk tijdens het kamp met het kampteam hoe je bij de deelnemersgroep een leuke sfeer kan creëren. Het is een **en-en-verhaal**: we moeten structurerend én positief zijn.

Het Positief Structurerend Klimaat (PSK) op kamp is zoals een kamphuis. Het is een gebouw waarin het aangenaam vertoeven is (positieve pijler), maar waar de verschillende ruimtes hun eigen functie hebben en afgebakend zijn (structurerende pijler). Het is een plaats waar er gezellige en gemeenschappelijke ruimtes zijn, maar ook waar iedereen op zichzelf kan zijn en zijn eigen plekje kan hebben.

Bij Bizon geloven we sterk in **het belang van de positieve en structurerende pijler**. Hoe beter de sfeer op kamp, hoe beter de deelnemers en het kampteam zich voelen binnen de aangeboden structuur en zich daarin vrij kunnen bewegen. Enthousiasme en leuke zottigheid werken aanstekelijk.

Stel je voor dat je uitgenodigd wordt op een feestje waar je enkel de gastheer kent. Wanneer je er aankomt, zal het voor jou belangrijk zijn dat de gastheer jou geruststelt en je veiligheid biedt. Dat kan hij doen door jou voor te stellen aan een aantal mensen of door een spelletje of quiz te organiseren waardoor je andere mensen kan leren kennen. Dergelijke zaken zorgen ervoor dat jij je op je gemak voelt. Verder is het belangrijk dat de aanwezige mensen op het feestje voor een leuke sfeer zorgen, over toffe onderwerpen praten en dat er voldoende versnaperingen zijn.

Een deelnemer die op kamp gaat, heeft eigenlijk net dezelfde noden als jij op dat feestje waar je niemand kent. Een **positieve sfeer** betekent dat de **noodzakelijke structuur** niet als belemmerend wordt ervaren. Integendeel: de structuur zorgt voor **vertrouwen** en een **veilig gevoel** bij alle kinderen en jongeren van het kamp.

Een positief structurerend klimaat zorgt logischerwijs voor veiligheid, bescherming, vertrouwen, duidelijkheid en tonnen amusement. Het is een plaats waar men zich gerespecteerd, gehoord en begrensd voelt en waar bepaalde **regels worden toegelicht** waardoor ze als vanzelfsprekend worden beschouwd. Dit kan enkel maar bevorderend werken ten aanzien van het einddoel dat we bij Bizon voor ogen hebben: de deelnemer een fantastische tijd bezorgen.

Het **zorgzaam begrenzen** van Bizondeelnemers kan noodzakelijk zijn aangezien ze zelf soms moeilijk hun grenzen vinden en kunnen aangeven (ten aanzien van andere deelnemers). Op een zorgende manier grenzen stellen op kamp geeft hen **duidelijkheid**. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het opvolgen van persoonlijke hygiëne: tanden poetsen, zich wassen of

ondergoed verversen. Dit kunnen zowel algemene grenzen (kampafspraken) als **persoonlijke grenzen** zijn. Bijvoorbeeld: Als je het tijdens het spelen in het zwembad niet leuk vindt om kopje onder te gaan, kan je dat zeggen tegen de deelnemers. Je helpt hen hierbij om voor zichzelf grenzen te trekken naar anderen toe.

Bizon wil en kan in een dergelijk klimaat tot op een bepaalde hoogte rekening houden met **individuele vragen, angsten en voorkeuren** van de kinderen en jongeren. Zo is het belangrijk om in een positief structurerend klimaat tijd te maken voor **individuele initiatieven** die zorgen voor **persoonlijke succeservaringen**. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een dansje, een rap-moment of een quiz. Zulke momenten zorgen ervoor dat de kinderen en jongeren zich mee verantwoordelijk voelen voor het kamp, wat kan resulteren in een engagement en het gevoel echt deel uit te maken van een geheel. De deelnemers kunnen op die manier **positieve ervaringen in groep** meemaken. Ingaan op de individuele vragen kan en moet zolang het haalbaar is. Het is belangrijk dat het geen negatief effect heeft op de andere deelnemers.

Het positief structurerend klimaat voor de groep en de individuele deelnemer. Op sommige kampen heeft elke deelnemer een vaste plaats aan tafel. Wanneer de kinderen en jongeren samen met hun monitoren in de refter komen, gaan ze op hun persoonlijk toegewezen plekje zitten en mogen ze nog geen eten opscheppen voor de kampleider smakelijk heeft gezegd. Die regels zijn er om een stormloop richting refter te vermijden. Het maakt niet uit wie de eerste is, want je moet toch wachten op iedereen om te beginnen. Er heerst nu minder chaos en onzekerheid. Aan de andere kant is het niet zo dat deelnemers enkel mogen zitten en zwijgen aan tafel. Er is ruimte om met de kinderen en jongeren te spreken over de activiteiten of over hun persoonlijke interesses, maar ook om eventueel een spelletje te spelen wanneer ze vroeger klaar zijn met eten. De monitoren zitten tussen de deelnemers zodat alle kinderen en jongeren min of meer evenveel aandacht krijgen. Het tafelmoment wordt zo een aangenaam rustmoment tussen de activiteiten door. Wanneer echter zou blijken dat die tafelmomenten voor een bepaalde deelnemer te lang zouden duren, kan je in overleg met de kampleiding beslissen dat hij een strip krijgt om zichzelf ook wat te animeren na het eten. Op die manier creëer je duidelijkheid voor alle betrokkenen, maar heb je tegelijk ook oog voor het individuele welzijn wanneer de regels moeilijk liggen.

4.1.1.1 Structuur bieden: Hoe?

Een eerste element in het structurerend klimaat is een duidelijke **taakverdeling** en **situering** van elke persoon op kamp. Iedereen heeft samen op kamp hetzelfde doel voor ogen, maar toch is het belangrijk dat de deelnemers weten dat de sommige vrijwilligers andere taken en dus ook andere verantwoordelijkheden hebben.

- De **monitoren** hebben als taak om altijd bij de kinderen en jongeren te zijn en hen te animeren doorheen de activiteiten en andere momenten. De deelnemers kunnen in eerste instantie altijd bij de moni's terecht.

- De **kamp- en hoofdleiding (KHL)** hebben de verantwoordelijkheid over het hele kamp. Door die belangrijke taak hebben ze minder rechtstreeks contact met de deelnemers. Het is belangrijk dat de kinderen en jongeren goed weten dat, wanneer de KHL iets zeggen of vragen, zij extra goed moeten luisteren. Als KHL heb je namelijk een overzicht over het volledige kamp en kan je dus beter inschatten wanneer wat belangrijk is. De KHL heeft de eindverantwoordelijkheid en weet in elke situatie goed wat er moet gebeuren.
- De **ECKIVER**; de econoom (EC), de keukenpieten in de 'kitchen' (KI) en de medicatieverantwoordelijke of verple(e)g(st)er (VER) hebben veelal een duidelijk afgeijnde functie in de ogen van de deelnemers.

Als de verschillende functies duidelijk zijn afgebakend, weet een deelnemer goed waarvoor hij bij wie terecht kan. Dat zorgt opnieuw voor een gevoel van veiligheid en duidelijkheid, waardoor de kinderen en jongeren beter functioneren.

Een tweede element is de **tijd- en ruimte-indeling**. Die basisstructuur meestal voor de aanvang van het kamp door de kamp- en hoofdleiding opgemaakt. Een duidelijk, gestructureerd **kampschema** geeft **overzicht, structuur, veiligheid en rust** op kamp. Bepaalde activiteiten moeten we op voorhand plannen. Deelnemers die uit leefgroepen van residentiële hulpverlening komen zijn dat meestal wel gewoon, in tegenstelling tot de kinderen en jongeren die nog thuis wonen bij hun gezin. Het is belangrijk om rekening te houden met het feit dat zij zo'n duidelijke structuur niet altijd gewoon zijn.

- Op de meeste kampen verloopt de dag aan de hand van een duidelijk terugkerende **structuur in de tijd**. Voorbeelden hiervan zijn terugkomende activiteitenblokken, vrije tijdsmomenten, eetmomenten en rookmomenten. Dit is afhankelijk van kamp tot kamp.

Bijvoorbeeld: Als in één kleine wasruimte twintig deelnemers zich moeten wassen, wordt het wel erg druk. Laat ze zich daarom indien mogelijk in kleinere groepjes wassen, maar houdt er ook rekening mee dat het wasmoment zo veel langer duurt. Voorzie dus voldoende tijd voor een doorschuifstelsel. Zo creëer je minder drukte.

Hoewel structuur erg belangrijk is, gaat dit niet ten koste van alles. Structuur kan met een **zekere flexibiliteit** worden toegepast.

Bijvoorbeeld: Binnen een bepaalde tijd kiezen de kinderen en jongeren zelf wanneer ze opstaan, eten, gaan slapen; op de laatste avond kunnen ze – als alles goed loopt – een beetje langer opblijven dan afgesproken, wanneer de vrije tijd niet goed verloopt, kan de activiteit vroeger starten, een angstige jongere kan mits overleg met de kampleiding een uitzondering op de afspraken krijgen, ...

Een uitzondering maken van de tijdsindeling voor één iemand betekent niet dat die voor iedereen geldt. Dat is vaak een misvatting. Je kan hier gerust flexibel mee omspringen, zolang de basisstructuur voor iedereen duidelijk blijft. Zoals eerder al

vermeld moet de monitor, gecoacht door zijn kamp- of hoofdleider, vaak zelf aanvoelen hoe ver hij van de bepaalde structuur kan afwijken voor een specifieke deelnemer.

- Naast de structuur in de tijd is er eveneens **structuur in de ruimte**. Het is belangrijk om duidelijke afspraken te maken rond welke ruimtes voor wie beschikbaar zijn op welk moment. Maak duidelijk dat bepaalde lokalen of tenten voorbehouden zijn voor de kookploeg, het materiaal of het kampteam. Deelnemers kunnen enkel onder begeleiding helpen in de keuken of op andere 'verboden' plaatsen. Daarnaast is er tijdens de activiteiten en vrije tijd sprake van een **afbakening van het speelterrein**. Ook in die structuur kunnen de kinderen en jongeren verantwoordelijkheid krijgen.

Bijvoorbeeld: Een deelnemer helpt de medicatieverantwoordelijke waardoor hij verschillende keren in de verpleegsterspost kan binnenstappen. // Wanneer een deelnemer weinig slaap nodig heeft of slecht inslaapt, mag hij 's morgens of 's avonds - in overleg met de kampleiding, naar een andere ruimte om rustig strips te lezen.

In functie van een bepaalde activiteit of een bepaalde problematiek kan flexibel met deze grenzen in de ruimte omgegaan worden. Het onderscheid tussen verschillende ruimtes moet duidelijk zijn, maar ook binnen een ruimte kan gezorgd worden voor structuur.

Bijvoorbeeld: In de wastent of badkamer kan je ervoor zorgen dat de persoonlijke spullen van de kinderen en jongeren een vaste plaats hebben.

Het derde element in het bieden van structuur is de **groepsindeling**. Op bepaalde kampen worden de deelnemers in een aantal groepen onderverdeeld. Een deel van de activiteiten op kamp gebeurt dan in deze groep. De verdeling wordt aangeduid met een sjaltje, een bepaald teken of een groepsnaam. Kleinere groepjes geven de deelnemers de kans om elkaar snel te leren kennen, wat ervoor zorgt dat ze zich sneller op hun gemak voelen op kamp. Daarnaast zorgt deze methodiek ook voor een leuke vorm van competitie tussen de groepen of kan de verdeling worden gebruikt voor het praktische verloop van het kamp: aan tafel zitten de groepen samen, verzamelen gebeurt per groep, ...

De kamp- en hoofdleiding maken de indeling van de groepen en die indeling blijft in principe tot het einde van het kamp ongewijzigd. Niet op alle kampen bestaat er zo'n afgebakende groepsindeling die vast ligt voor alle praktische momenten doorheen de dag. Toch wordt ook op de kampen die deze werking niet hanteren altijd bewust nagedacht over de groepsindeling aan tafel en in de slaapkamer of -tent. Er is dan meer ruimte voor variatie en afwisseling.

Een laatste element zijn de **algemene afspraken en de regels** waaraan deelnemers (en vrijwilligers) zich moeten houden. Om een kamp met een grote groep mensen vlot te laten verlopen, is het belangrijk om een aantal zaken duidelijk af te spreken. Denk daarbij maar

aan de regels rond gsm-gebruik, de maaltijden, of de rookmomenten. Die duidelijke afbakening zorgt ervoor dat kinderen en jongeren weten waar ze aan toe zijn en wat van hen wordt verwacht. Het feit dat een jongere weet wanneer er rookmomenten zijn zorgt ervoor dat hij niet de hele dag aan zijn monitoren vraagt wanneer hij mag roken. Daarnaast is hij er ook zeker van dat hij zijn sigaretten die dag zal krijgen, wat de onzekerheid of zenuwachtigheid hierover wegneemt. Regels en afspraken zijn er dus opnieuw om een veilig kader te creëren waarbinnen iedereen goed kan functioneren.

4.1.1.2 Een positieve sfeer creëren: Hoe?

De belangrijkste truc om te zorgen voor een positieve sfeer is simpel: **animeren**. Door samen te praten, te lachen en te spelen, zowel individueel als in groep, zorg je dag in dag uit voor fun. **Plezier en amusement** zijn altijd het voornaamste doel op kamp. We maken tijd voor de deelnemers en geven ononderbroken **positieve aandacht**. We zijn enthousiast, we verkleden ons, we zingen, springen en dansen in het rond en we gedragen ons prettig gestoord. Alles in een **ongedwongen en ontspannen** sfeer. Inzetten op thema en inkleding kan trouwens goed helpen om dit te bereiken.

Probeer hierbij ook de **structurelementen** als het ware te ‘**pimpen**’ zodat die steeds een positieve *vibe* krijgen.

Zo kan je op een indianenthemakamp de groep onderverdelen in stammen en allemaal een leuke themanaam geven. Je kan een verkiezing houden voor het “verzamellied”. Van het opruimmoment kan je een wedstrijd maken. De menu kan door de keuken voorgesteld worden aan de hand van een grappig toneeltje. De medicatieverantwoordelijke kan zich de eerste dag verkleden als verpleegster. Het dagschema kan in het groot opgehangen worden aan de hand van stripverhaalprenten. De stoelen aan tafel kunnen bij vaste plaatsen versierd worden met de naam. Aan de keukendeur waar de deelnemers niet zomaar binnen mogen, kan er een rijmpje hangen waar die regel verduidelijkt wordt. Elke avond voor het slapengaan is er een awardshow waarbij de talenten van de kinderen en jongeren in de verf worden gezet. Enzovoort!

Een ander belangrijk element van het positief klimaat is **verantwoordelijkheid**. Doorheen de hierboven beschreven zaken kwam al meermaals aan bod dat het belangrijk is om deelnemers verantwoordelijkheid te geven. Wij moeten als kampteam een goede inschatting maken waar en wanneer dat kan. Laat jongeren helpen daar waar ze kunnen en willen. Vraag als moni gerust hun hulp. Wij zijn niet volmaakt. Blijf niet strikt vasthouden aan een hiërarchie waarbij sommige zaken niet door kinderen en jongeren mogen gedaan worden, maar gebruik je gezond verstand. Probeer naar de deelnemer te luisteren en te overleggen op welke manier hij bijvoorbeeld een spel zou kunnen uitleggen, een liedje zingen voor de maaltijd, iets goedmaken met een andere jongere, iets doen binnen het kampthema.

Met dit onderdeel komen we uiteraard bij het **activiteitenaanbod en het leiden van activiteiten**. Het uitgangspunt bij alle activiteiten is dat iedereen deelneemt. Uit ervaring weten we dat sommige jongeren bij de start van een activiteit uit zichzelf vaak weinig enthousiast zijn, maar eenmaal zij aan de activiteit deelnemen het enthousiasme stijgt. Het is ook onze taak om de deelnemers warm te maken voor een activiteit. We zorgen voor een leuke, **enthousiaste** sfeer met goed gemaakte afspraken tussen het kampteam onderling en een duidelijk doel of resultaat voor de kinderen en jongeren tijdens de activiteiten. Als moni moet je zelf een zekere sfeer in de groep creëren zodat de deelnemers zin krijgen in een volgende uitdaging. Je mag je eigen afkeer voor iets niet laten blijken, want dit kan een negatieve invloed hebben op de groepssfeer en het enthousiasme.

Qua **aanbod** moeten we zorgen voor voldoende **variatie** en **soepelheid**. Enerzijds moet er dus voldoende variatie zijn in het aanbod. De spelletjes moeten niet allemaal met een bal zijn of in een bos doorgaan bijvoorbeeld. Het is eveneens van groot belang dat kinderen en jongeren soms een keuze kunnen maken tussen verschillende activiteiten of dat ze zelf eventueel iets kunnen organiseren (afhankelijk van leeftijd). Zo krijgen ze een aanbod op maat waarbij ze inspraak krijgen wat zorgt voor een enthousiaste deelname aan de activiteiten. Met soepelheid bedoelen we dat deelnemers voor goede redenen een activiteit zou kunnen weigeren. Probeer als moni voldoende de ernst in te schatten van een jongere die echt weigert deel te nemen aan een activiteit. We hebben uiteraard niet de bedoeling de grenzen van de jongeren te gaan overschrijden.

Het is wel leuk als sommige deelnemers op een veilige wijze met een aantal grenzen geconfronteerd worden en deze dan plotseling kunnen verleggen op kamp. Dat kan hen heel veel zelfvertrouwen geven. Toch is het belangrijk rekening te blijven houden met wat de kinderen en jongeren nodig hebben. Een jongere die heel moe is kan bijvoorbeeld de kans krijgen om de avondactiviteit eens over te slaan zodat hij vroeger kan gaan slapen. De jongere mist dan de leuke activiteit maar kan des te meer genieten van de activiteiten de volgende dag doordat de vermoeidheid voorbij is.

4.1.2 Conclusie

Om te zorgen voor een positief structurerend klimaat, zijn er dus heel wat kapstokken die je kunnen helpen. We hebben in bovenstaande tekst enkele voorbeelden gegeven maar er bestaan er nog veel meer. Een handig hulpmiddel is: wanneer je iets organiseert op kamp, stel je dan in de plaats van de deelnemer en ga na of je zowel de structuur als de sfeer van een bepaald moment apprecieert.



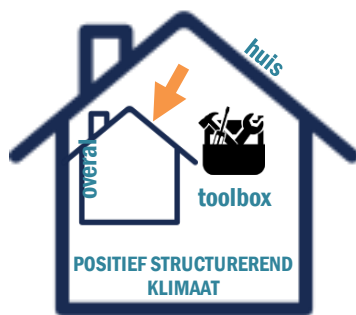
Figuur 10: Elementen van de pijlers

Al deze elementen zorgen voor een positief structurerend klimaat, afgekort als PSK, waarbij de jongere en de vrijwilligers zichzelf kunnen zijn in een veilige, leuke en geborgen sfeer. Het 'huis' is gebouwd.

4.2 Basishouding (DE OVERAL)

Om het positief structurerend klimaat te ontwikkelen en in stand te houden is het belangrijk om tijdens het kamp een goede basishouding aan te nemen. Op deze manier draagt iedereen bij tot het PSK en bouwen we een positieve band en relatie op met de kinderen en jongeren.

Metafoor. Als je werkt aan en in een huis, is het belangrijk dat je daarvoor de juiste kleren draagt. Daarvoor kan een overal handig zijn. Het is een kledingstuk dat je aantrekt vooraleer je aan de werken (middels de toolbox – volgend hoofdstuk) begint. Je bent op kamp als vrijwilliger als het ware een bouwvakker die overal zijn overal draagt. Je bouwt actief mee aan het huis, het PSK.

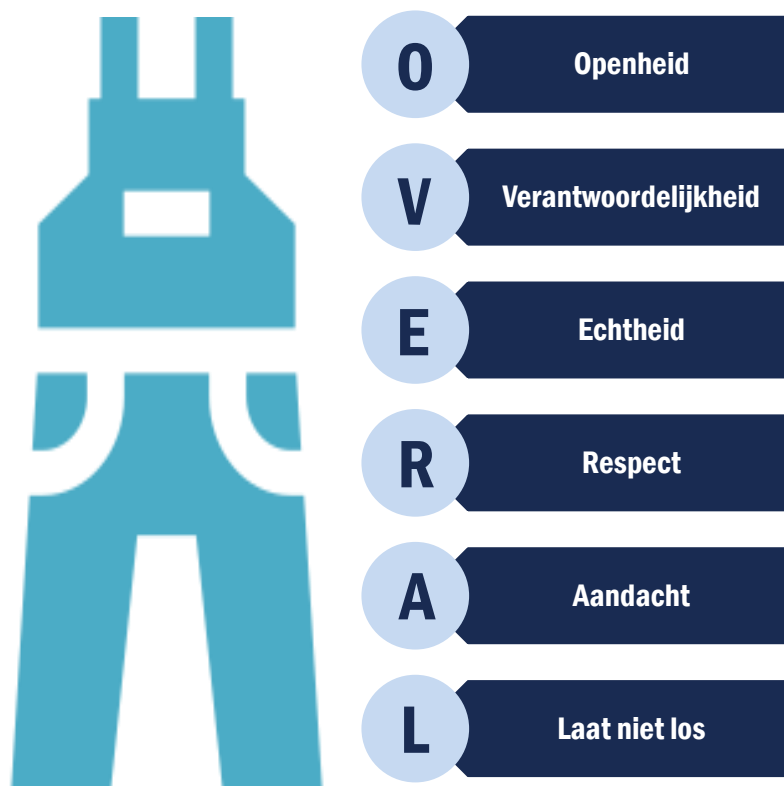


Figuur 11: de overal in het positief structurerend klimaat

We beschouwen deze overal eerder als een tweede huid want het is eigenlijk niet zomaar iets dat je aantrekt en later weer uitdoet. De basishouding gaat dus uit van een grondhouding. De verschillende elementen van de overal zijn fundamenteel belangrijk en moeten **voortdurend aanwezig** zijn in onze houding.

Dat wil zeggen: ten opzichte van iédeeen, dus zowel in contact met deelnemers als medemonitoren, als kampteamliden en ook externen; in élke situatie ongeacht wat er zich afspeelt; en áltijd, dus zowel voor, tijdens als na afloop van het kamp. Het ademt de juiste houding; de onderdelen zijn m.a.w. dé criteria voor een goede moni (voor een goed persoon)! Want over *all* willen we dat iedereen zich goed voelt op kamp.

De onderdelen van de basishouding zijn:



Figuur 12: Elementen van de OVERAL

4.2.1 Openheid naar de anderen

Met openheid bedoelen we dat we de kinderen en jongeren in hun **waarde** laten en open staan voor de zaken die zij belangrijk vinden en waar zij hun plezier in hebben. Ook al heb jij daar misschien geen interesse voor. Als een jongere bijvoorbeeld grote fan is van de Harry Potter films maar jij kent hier weinig van en vindt het niet erg boeiend, ga je hier tegenover toch openheid tonen. Als monitor ga je actief luisteren naar wat een jongere te vertellen heeft en sta je ook open voor zijn of haar verhalen. Het gaat bij dit luisteren niet om luisteren met één oor en ondertussen met honderden andere dingen bezig zijn. Het gaat om luisteren en ook voelen wat de jongere bedoelt.

Daarnaast is het ook belangrijk om **transparant** te zijn naar de jongere. Als je een handeling uitvoert of een wijziging aanbrengt, communiceer daar dan open over naar de jongere. Zoals in hoofdstuk 3 al uitgelegd werd, hebben onze jongeren vaak een gebrek aan vertrouwen in mensen.

Op kamp gaan is voor hen dubbel zo moeilijk: hier moeten zij opnieuw in vreemde mensen vertrouwen stellen. In het verleden is dit vertrouwen al zo vaak geschonden of misbruikt, dat

het van de deelnemers een zeer grote inspanning vraagt om vertrouwen te stellen in personen. Het is dus zeer belangrijk dat de monitoren de kinderen en jongeren niet teleurstellen en tonen dat zij wel te vertrouwen zijn.

Eerst en vooral: **nooit iets beloven** wat je niet kan waarmaken. Beloof een jongere bijvoorbeeld niet dat hij in de vrije tijd met jou mag voetballen, terwijl je weet dat je een spel moet klaarzetten. Beloof een jongere niet dat hij de eerste mag staan in de rij als je dit niet afgesproken hebt met je medemonitoren. Je beloftes niet nakomen is voor hen een misbruik van het vertrouwen dat zij in jou gesteld hebben.

Ten tweede: wees **consequent** in je reacties. Als je op bepaalde momenten veel toelaat en op andere momenten heel streng bent, zal het voor de jongere niet meer duidelijk zijn wat nu eigenlijk kan en mag bij jou en wat niet. Wees dus duidelijk met je grenzen en reageer ook consequent als die grenzen overschreden worden. Hetzelfde telt ook voor jouw humeur. Wanneer je de ene dag heel uitgelaten bent en de andere dag heel nors, zullen jongeren ook niet meer weten wat nu eigenlijk je ware aard is en waar ze zich aan mogen verwachten als ze 's morgens opstaan. Jouw onvoorspelbaarheid zal ervoor zorgen dat zij geen vertrouwen meer durven stellen in jou.

4.2.2 Verantwoordelijkheid

Op kamp worden de jongeren door hun ouders en/of begeleiders aan ons toevertrouwd. Dit zorgt ervoor dat we een directe verantwoordelijkheid hebben over de jongeren. Wij hebben het **mandaat** gekregen van de ouders of de voorziening om de verantwoordelijkheid te dragen over de jongere. Dat betekent dat we de veiligheid van de jongeren waarborgen: zowel de fysieke veiligheid (bv. het dragen van een fluovestje tijdens een wandeltocht) als de emotionele veiligheid (ervoor zorgen dat de jongeren zich veilig en goed voelen op kamp).

Dat betekent niet dat je er als monitor alleen voor staat! Op kamp trekken alle vrijwilligers aan hetzelfde zeel, namelijk het installeren van het positief structurerend klimaat. Iedereen heeft steun nodig. Op kamp gaan we dus ook op zoek naar steunfiguren in de begeleiding van jongeren. De mogelijkheden om anderen te betrekken zijn gigantisch: iemand van de keuken erbij halen als een jongere moeilijk gedrag stelt, de KHL naar de ouders laten bellen om mee te geven hoe het kamp verloopt, de kamphuiseigenaar de jongeren laten toespreken bij materiële schade, ... Anderen erbij halen en tonen aan de jongere dat de verantwoordelijkheid een **gedeelde verantwoordelijkheid** is tussen alle vrijwilligers zal meer impact hebben dan dat het beperkt blijft in de interactie tussen de jongere en zijn monitor. Zo evolueert IK naar WIJ en zal de autoriteit die je als monitor neemt, gedragen worden door een heel netwerk rondom de jongere en dat is het uiteindelijke doel.

4.2.3 Echtheid

Wanneer je echt respectvol wilt zijn ten opzichte van andere mensen, is het noodzakelijk dat je ook jezelf bent en eerlijk bent ten opzichte van hen. Ook op kamp is het van groot belang dat je steeds echt bent ten opzichte van onze jongeren. Tonen dat je zelf ook een mens bent, dat je zelf ook heel blij, soms verdrietig of teleurgesteld kunt zijn over een gebeurtenis is van groot belang. Wees ook eerlijk over deze gevoelens. Als monitor mag je ook aangeven wanneer je over iets twijfelt bijvoorbeeld. Het is OK om iets niet te weten of je even minder zeker te voelen. Je mag dit gerust zeggen tegen jongeren en er later op terugkomen. Wees daar maar **transparant** in. De jongeren zullen het appreciëren dat jij als monitor eerlijk en echt bent. Door echt te zijn voor de jongeren, toon je hen ook dat jij betrouwbaar bent, dat jij een persoon bent waarop ze kunnen rekenen. Dit is voor onze jongeren van groot belang.

Natuurlijk is het zo dat je als monitor in bepaalde situaties niet volledig zal tonen wat je denkt of voelt. Het is natuurlijk niet de bedoeling dat je een rolletje gaat spelen, maar dat je **authentiek** blijft. Als jij je wat ziek voelt bijvoorbeeld, hoef je ook niet te doen alsof je super enthousiast bent voor de activiteit die gaat starten. Je mag daar gerust eerlijk over zijn. Jongeren voelen het toch aan wanneer het niet oprecht is. Het kan bijvoorbeeld ook gebeuren dat een jongere echt iets doet wat niet door de beugel kan, maar tegelijkertijd wel heel grappig is. Op zo'n moment moet je duidelijk de grens trekken en niet laten merken dat je het grappig vindt. Op een ander moment kan het zijn dat je als monitor eigenlijk helemaal geen zin hebt in het spel, dan is het echter zo dat je toch heel enthousiast gaat meedoen en dit niet laat blijken, omdat het bij je taak als monitor hoort.

4.2.4 Respect

Het volgende onderdeel in de basishouding is respect. Dit lijkt op het eerste zicht een vanzelfsprekende waarde, maar toch heeft het woord respect heel wat betekenissen. De jongeren die met ons op kamp gaan, lopen niet altijd in de pas. Het gedrag dat ze stellen is niet altijd gemakkelijk en dat vraagt veel geduld. Sommige jongeren gebruiken misschien een specifieke communicatiestijl die jou niet zo goed ligt. Wanneer een jongere bijvoorbeeld een hevige natuurfreak is en niet zo goed in de groep ligt, ga dan niet mee in het smalende gedrag dat sommige jongeren gaan vertonen ten opzichte van die jongere. Het is belangrijk dat je als monitor elk van deze jongeren, ook degenen die je op het eerste zicht niet zo goed liggen, respecteert.

Dit wil zeggen dat je de jongeren laat zijn wie ze zijn, elk met hun persoonlijkheid, kennen en kunnen, elk met hun eigen gedrag. Ga onze jongeren dus **niet beoordelen** op het feit dat ze zich in sommige situaties misschien niet naar de norm gedragen. Laat ze steeds in hun eigen waarde en heb respect voor de jongere zoals hij of zij is. In sommige gevallen gaan jongeren

de monitor testen, om te zien hoe ver ze kunnen gaan, om te zien wat de monitor aankan. Soms gaat dit testgedrag heel ver.

Ook in deze extreme situaties, waarin het gemakkelijk en verstaanbaar is om je geduld te verliezen, blijven we respect hebben en respectvol handelen ten opzichte van de jongere. Dat wordt makkelijker te **relativeren** als je de inzichten uit hoofdstuk 3 meeneemt in je denken wanneer de jongere zich negatief gedraagt. Focus dus niet zozeer op het gedrag, maar eerder op de boodschap die erachter ligt.

Op kamp stellen jongeren zich vragen over het verloop van bepaalde zaken, hebben de jongeren hun eigen **zorgen** die ze willen delen of kunnen ze soms verdrietig of zenuwachtig worden van een gebeurtenis. Het is belangrijk om ook hier respectvol voor de dag te komen als monitor en aandacht te hebben voor wat ze denken en voelen. Elke persoon heeft zijn eigen vragen en angsten, die niet altijd even verstaanbaar zijn voor anderen, maar waarvoor we wel respect moeten hebben. Ga hier dus niet licht over, maar toon dat je zijn of haar angst, vraag, bekommernis ernstig neemt en hier tijd aan wilt besteden.

Als laatste is het zo dat je zelf ook een **uitlaatklep** nodig hebt. Na een zware dag, na een aantal moeilijke momenten met een bepaalde jongere, kan het heel veel deugd doen om hierover te praten of om een paar grapjes te maken. Niemand zegt dat dit verkeerd is, dit kan helpend zijn om de volgende dag weer met nieuwe energie vanuit een respectvolle houding met de jongere om te gaan. Waar je wel op moet letten, is dat dit niet te ver gaat en dat je steeds in gedachten houdt dat respect voor de jongeren het belangrijkste blijft.

4.2.5 Aandacht

Zoals we al verteld hebben wanneer we het over het gedragsbeeld van onze jongeren hadden, is het zo dat heel wat onder hen in hun thuissituatie niet steeds kunnen genieten van de aandacht en affectie waar iedere mens nood aan heeft. Ook jongeren die uit de residentiële jeugdzorg komen, zijn gewend om de aandacht van de begeleiders verdeeld te zien over heel wat jongeren. Onze kampen en activiteiten zijn zeker en vast geen moment om dit tekort aan aandacht te **compenseren**, maar het is wel een moment waarop de jongere mag genieten van de aandacht en affectie die in een gezonde mate aanwezig is.

Aandacht geven kan je middels het voeren van een gesprek, maar het kan ook door samen iets te doen. Onderneem zowel tijdens structuurmomenten als tijdens vrije momenten spontaan activiteiten met de jongeren. Luisterbereidheid is een bijzondere **manier** van aandacht geven, die ook heel belangrijk is voor de jongeren. Wanneer je de aandacht die je hebt voor de jongeren enkel maar voorwendt, voelen de jongeren dit heel snel. Geef dus oprecht aandacht!

Ook hier is het natuurlijk zo dat we aandacht geven en luisteren, maar deze aandacht ook moeten **verdelen** over alle jongeren. Als monitor ga je je op kamp dus steeds volledig inzetten

voor alle jongeren. Let hierbij op dat je geen jongeren uit het oog verliest. In een groep zijn er namelijk steeds jongeren die je beter liggen en andere waarvan het karakter minder goed aansluit bij dat van jou. Welke gasten je beter liggen, mag eigenlijk niet te zien zijn in de aandacht die je aan je groep geeft.

Daarnaast is het zo dat een aantal van de jongeren heel goed zijn in aandacht en bevestiging vragen, anderen zijn daarentegen stil en verlegen en verlies je begrijpelijk soms uit het oog. Vergeet als monitor dus niet dat al deze jongeren evenveel positieve aandacht verdienen. Verlies met andere woorden de stillere jongeren in je groep niet uit het oog. Denk niet, deze jongere is toch altijd braaf, dus hij zal het wel kunnen doen met wat **minder aandacht**.

Sommige jongeren vragen vooral aandacht **op een negatieve manier** want negatieve aandacht is nog steeds beter dan een tekort aan aandacht voor vele jongeren. Wanneer je aan tafel bijvoorbeeld al een tijdje in individueel gesprek bent met de jongere naast jou, zou het kunnen dat de jongere tegenover jou aan tafel plots veel lawaai begint te maken, zodat je eens even naar hem kijkt of iets zal zeggen tegen hem. Een negatieve opmerking krijgen zal hij er dan bijnemen, omdat hij misschien het gevoel heeft genegeerd te worden. Zorg er dus voor dat je preventief de jongere voldoende positieve aandacht geeft zodat hij zich niet moet wenden tot het vragen van aandacht op een negatieve manier.

Andere jongeren vragen dan weer **heel veel aandacht** van zowel de monitoren als van andere jongeren op een verbale manier – door constant vragen te stellen en zonder onderbreken verhalen te vertellen – of op een fysieke manier – door bijvoorbeeld letterlijk aan jou te komen hangen of door vele knuffels. Weet als monitor steeds het evenwicht te vinden tussen de verschillende jongeren in je groep en ga ook niet altijd in op de aandachtsvragen van jongeren. Het is dus aan jou als monitor om hier een gezonde dosis aandacht te geven, maar ook niet meer.

Sommige jongeren kunnen niet zo goed om met de positieve aandacht die ze krijgen. Ze gaan op een schouderklopje of een bevestiging vanwege een monitor soms onverschillig, verlegen of zelfs negatief **reageren**. Laat deze reactie je zeker niet hinderen om de volgende keer deze jongeren opnieuw op een positieve manier aandacht te geven. Zelfs al lijkt de reactie het tegendeel te bewijzen, deze jongere heeft écht wel heel veel deugd van jouw aandacht.

Wanneer we het hebben over aandacht en affectie denken we soms onmiddellijk ook aan fysiek contact zoals een schouderklopje, een knuffel, jongere kinderen op de schoot nemen enzovoort. Op zich zijn dit allemaal heel onschuldige gebaren en komen deze allemaal voor op een kamp. Let er wel op dat deze **fysieke aandacht** niet overdreven wordt. Sommige jongeren reageren heel negatief op dergelijk lichamelijk contact vanuit hun ervaringen in het verleden. Andere jongeren vinden dit bijzonder leuk, maar vragen daardoor meer affectie dan nodig is. Het is dan aan jou als moni om een gezond evenwicht te vinden en de grenzen

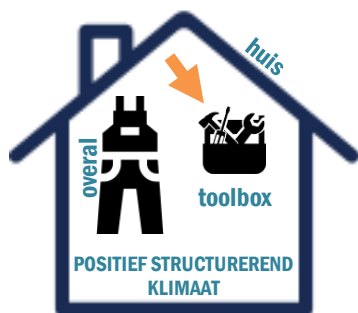
te bewaken. Als monitor heb je zelf ook grenzen, als je geen knuffelaar bent of even geen zin hebt in een knuffel, geef dat ook aan. Dat maakt je net echt.

4.2.6 Laat niet los, maar focus enkel op wat je zelf kan doen

De jongere is een autonoom persoon die op grond van zijn eigen behoeften en aanleg handelt. Als persoon kan je enkel en alleen bepalen wat jijzelf doet, niet wat de andere doet. “You cannot control the wind, but you can adjust your sails.” Je kan de jongere tot niets dwingen, dus moet je focussen op wat je zelf kan doen. De nadruk ligt hierbij dus op de actie, niet op het resultaat. Dit betekent niet dat je de jongere alles moet laten doen en dat je geen weerstand moet bieden tegen negatief gedrag, in tegendeel! Wanneer de jongere niet luistert naar jouw verwachtingen kan dit zorgen voor een gevoel van falen of onmacht. Hierop reageren door te blijven strijden en discussiëren en op een autoritaire manier je gezag te laten gelden, zal een conflict snel doen escaleren. Op deze manier probeer jij namelijk te controleren wat de jongere moet doen, en hij laat dit niet toe. Daar kan jij niets aan doen, want je hebt dat niet in handen. **Wat heb je wel onder controle?** Jezelf. Door enerzijds zelf kalm te blijven, te onderhandelen en vol te houden en anderzijds door niet te focussen op een machtsstrijd maar gezichtsverlies bij de jongere net proberen te voorkomen, investeer je in het verzetten tegen het negatieve gedrag van de jongere maar op een krachtige doch geweldloze manier. Je probeert het te weerstaan in plaats van te controleren. De kernboodschap moet luiden: “Hier ben ik! Ik ben je begeleider en ik blijf je begeleider! Ik geef niet toe en ik geef je niet op!” Om terug te komen op de quote bij het begin van de alinea; door de zeilen bij te sturen kan je toch in haven terecht komen die je voor ogen had, want je blijft volhouden en proberen (Omer & Von Schlippe, 2010). Jij bepaalt het speelveld, waarvan de buitengrenzen bestaan uit het gedrag dat onaanvaardbaar is. Daarbinnen krijgt de jongere wel alle ruimte om zijn of haar wensen aan te geven. Je laat de jongere dus niet los. Blijf doorzetten, proberen en volhouden maar focus enkel op wat je zelf kan veranderen.

4.3 Handelen (DE TOOLBOX)

Na het overlopen van de principes voor een positief structurerend klimaat en de overal, blijft er natuurlijk nog de vraag hoe je op kamp eigenlijk het best handelt. Doorheen een kamp kom je in heel wat verschillende situaties terecht, waarbij je telkens op een bepaalde manier gaat reageren op een jongere. Hierbij stellen we steeds ons doel voorop: ervoor zorgen dat alle jongeren een geslaagd kamp hebben. Samen met de jongeren beleef je veel leuke momenten en doorheen het kamp bouw je een band met hen op. Toch zal er soms al eens een moeilijk moment zijn, waarbij een jongere bijvoorbeeld niet doet wat je hem vraagt.



Figuur 13: de toolbox in het positief structurerend klimaat

4.3.1 Toolbox

4.3.1.1 Hoe handel ik het best?

Op deze vraag bestaat geen sluitend antwoord, maar drie schuiven kunnen je al een heel eind op weg helpen. Deze schuiven bevatten elk een groep van allerhande mogelijke concrete handelingsvormen die je kan inzetten tijdens het contact met de jongere. Namelijk animeren, persoonlijke zorg en veiligheid waarborgen.

Op kamp bevinden we ons dus als een bouwvakker in een huis dat we hebben gebouwd op zowel positieve als structurerende pijlers (zie 4.1). Om het positief structurerende klimaat in stand te houden en te versterken, blijven we voortdurend “werken” in en rond het huis. We blijven actief bouwen aan het huis en dragen hierbij altijd onze OVERAL (zie 4.2). Daarnaast beschikken we ook over een “toolbox” om concreet aan de slag te kunnen gaan. De “toolbox” bestaat uit drie schuiven. In elke schuif zitten verschillende soorten gereedschap. In de eerste schuif zitten tools om mee te animeren (zie 4.3.3.1). In de tweede schuif zitten tools waarmee we persoonlijke zorg kunnen bieden (zie 4.3.3.2) en de laatste schuif zit vol met tools die de veiligheid waarborgen (zie 4.3.3.3). We kiezen de gepaste schuif en een passende tool op een doordachte manier, vertrekkende vanuit de waarden van de OVERAL en met als doel het positief structurerende klimaat verder uit te bouwen.

4.3.1.2 Wat is het doel?

Afhankelijk van het moment, de situatie en de jongere zal je kiezen voor een bepaalde handelingsvorm om bij te dragen aan een toffe, aangename en veilige **sfeer**. Wat hierbij belangrijk is, is dat je zoveel mogelijk preventief handelt. Dat doe je door een situatie zo goed en zo vroeg mogelijk in te schatten en je handelen hierop af te stemmen. Waar wil je naartoe? Hoe is de sfeer in de groep? Hoe voel je je zelf als monitor? ... Met het kiezen van bepaalde handelingsvormen is het eveneens de bedoeling om de band met de jongere(n) te versterken. We zoeken naar verbinding met de jongere(n) in het algemeen en tijdens

specifieke situaties. Deze band en deze **binding** zorgt ervoor dat de jongere(n) zich goed kan (kunnen) voelen.

4.3.1.3 Wanneer gebruik je welke schuif?

Alle drie de schuiven zijn tijdens het kamp constant aanwezig. Tijdens het begeleiden van kampactiviteiten, gedurende de vrije tijd, aan tafel tijdens het middagmaal of doorheen de avondroutine heb je als monitor **voortdurend** de kans om in te zetten op alle schuiven. Je bent voortdurend aan het animeren, persoonlijke zorg aan het bieden en ondertussen ben je ook de veiligheid aan het waarborgen. Dit kan bijvoorbeeld variëren van gewoon meespelen met de voetbal, tot individuele aandacht bij het slapengaan of het zorgen voor duidelijkheid over de regels aan tafel. Let er echter op dat je steeds in staat bent om over te schakelen tussen de verschillende schuiven van de toolbox. Een gezonde manier van handelen wordt dus gerealiseerd wanneer er een **evenwicht** bestaat tussen de verschillende schuiven en de mogelijke manieren van handelen. Er moet een gezonde **afwisseling** aanwezig zijn.

Je handelen moet vooral gekenmerkt worden door een snelle interactie tussen de verschillende handelingsvormen. Het is overigens belangrijk te beseffen dat **dé oplossing niet bestaat**. Er zijn veel mogelijke keuzes die tot een gewenst resultaat kunnen leiden. Het is belangrijk om te blijven proberen en te zoeken naar **een** oplossing. Als je eerste poging niet meteen werkt, is dat geen probleem. Dan probeer je gewoon iets anders.

Rosa zit aan de kant bij de start van de dagtocht en lijkt niet mee te willen gaan mountainbiken. Allereerst probeer je op een grappige manier haar naam op verschillende manieren te roepen (animeren). Dit blijkt niet te werken en ze draait zich om. Je gaat even naast haar zitten en vraagt waarom ze geen zin heeft in de activiteit. Rosa geeft aan dat ze fietsen in de Ardennen niet ziet zitten omdat ze vorig kamp bij een helling omhoog niet vooruit geraakte en moest afstappen om te voet verder te gaan (persoonlijke zorg). Je legt goed uit hoe de versnellingen werken en doet het voor met jouw fiets (veiligheid waarborgen). Toch kan ook dat haar niet overtuigen. Opnieuw ga je doorvragen en blijkt dat ze vorig kamp is gepest door andere jongeren omdat ze de traagste was en zij veel moesten wachten op haar (persoonlijke zorg). Wederom ga je veiligheid bieden door uit te leggen hoe je zal reageren op pestgedrag (veiligheid waarborgen). Dit stelt haar niet gerust en ze blijft zitten. Je keert terug naar de groep en tijdens een oefenrondje op de weide, val je met opzet op een overdreven en grappige manier op de grond (animeren). Rosa lacht en draait zich weer om. Vervolgens toon je dat jij zelf moe wordt van de helling omhoog en roep je luid tegen de groep dat ze geduld zullen moeten tonen met jouw slechte conditie (veiligheid). Rosa staat recht en kiest een fiets. Missie geslaagd!

4.3.1.4 Wat betekent dit nu concreet?

Voor we beginnen aan het leren gebruiken van het gereedschap, is het natuurlijk van groot belang dat we er eerst de handleiding bij nemen! Hierin staan verschillende belangrijke elementen omschreven; namelijk maatwerk, de vier verschillende gebruikswijzen en de persoonlijke invulling. Hiermee moeten we rekening houden wanneer we gebruik maken van de toolbox. Daarna zoomen we in op de verschillende schuiven die de toolbox aanbiedt. We bespreken voor iedere schuif enkele mogelijke handelingsvormen ('tools'). We sluiten af met handelingsvormen die we zeker niet willen gebruiken op kamp, welk gereedschap dus verboden is op onze bouwwerf.

4.3.2 Handleiding



Figuur 14: Handleiding van de toolbox

4.3.2.1 Maatwerk

Allereerst is het van groot belang dat je als monitor jouw aanpak altijd gaat **afstemmen** op de jongere(n). Als begeleider van een groep jongeren ga je op een bepaalde manier handelen en heb je aandacht voor alle jongeren. Je gaat proberen om de keuze van zowel schuif, gereedschap als gebruikswijze zo goed mogelijk af te stemmen op de jongere waar je op dat moment mee in interactie bent. Elke jongere is anders en elke jongere reageert anders op een situatie. Natuurlijk zijn er een aantal gemeenschappelijke kenmerken te onderscheiden, maar je mag je hier als monitor zeker en vast niet op vastpinnen. Een goede monitor houdt in zijn handelen steeds rekening met de specifieke situatie en jongere.

Zo houdt je als moni rekening met de leeftijd van de jongere aan wie je een kampregel uitlegt. Aan een 6-jarig kind doe je dat op een heel andere manier dan aan een 15-jarige jongere.

Je zal namelijk jouw verbale taal aanpassen door bijvoorbeeld de woordkeuze. Ook non-verbale taal kan verschillen, afhankelijk van de situatie. Wanneer de jongere bijvoorbeeld over de afbakening van het kampdomein loopt uit enthousiasme omdat de bal er naartoe rolt zal je op een andere manier de regel herhalen dan wanneer de 15-jarige voor de derde keer met zijn vrienden over de afbakening springt.

Ook is er bijvoorbeeld een verschil tussen jongeren die thuis wonen en jongeren die in een leefgroep verblijven. De eerste groep is niet altijd gewend aan een strikte structuur en een hoop regels, vaak leven ze thuis in een relatief grote vrijheid. De jongeren uit residentiële leefgroepen leven wel meestal met een aantal regels die het leven duidelijk organiseren. Bij het installeren van de structuur op kamp kan dit natuurlijk voor een aantal verschillen zorgen tussen beide groepen. Toch zullen er ook verschillen zijn binnen beide groepen. Zo kan de ene jongere rust vinden in een duidelijke dagstructuur en de andere jongere zich daardoor juist 'gevangen' voelen.

Deze voorbeelden om aan te tonen dat je als monitor steeds zelf goed moet afwegen welke handelingsvorm het gewenste effect zal hebben en dat de gestelde handelingen zo divers moeten zijn als de jongeren zelf.

4.3.2.2 Gebruikswijze

Elke tool kan je op verschillende manieren gebruiken. Afgestemd op de jongere en de situatie maak je een keuze hoe je het gereedschap uit de schuif neemt. Niet elke gebruikswijze is voor elke tool even toepasselijk, maar onderschat het aantal mogelijkheden zeker niet. Hier wordt er kort uitgelegd wat de mogelijke gebruikswijzen zijn. In de uitleg van verschillende tools worden later ook nog extra voorbeelden gegeven.

Tijdens een wandeltocht is Sven al van bij het vertrek steentjes aan het oprapen van de straat en aan het weggooien, aanvankelijk ver weg van de groep maar ondertussen steeds dichter richting de andere jongeren.

Een tool kan je inzetten op een expliciete versus impliciete manier.

Bij beide vormen heb je een welbepaald en vooropgesteld doel. Het verschil zit in de manier waarop je handelt. Wanneer je expliciet gaat handelen maak je dit doel heel duidelijk en verstaanbaar doordat je het letterlijk gaat verwoorden. De jongere weet exact wat de verwachting is. Bij een impliciete handelingsvorm komt het doel voor de jongere minder duidelijk over. Ook wanneer je op een impliciete manier handelt, kunnen sommige jongeren dat natuurlijk wel doorhebben. Het gaat om een eerder bedekte manier van handelen.

Je kan op een expliciete manier vragen aan Sven: "Stop je alsjeblieft met steentjes gooien?". Je kan eveneens op een impliciete manier zorgen dat Sven niet langer met de steentjes bezig is. Als je hem bijvoorbeeld vraagt om een zware zak te dragen omdat hij zo sterk is en veel

meer spieren heeft dan jou, heeft hij iets anders om handen waardoor hij de focus op de steentjes verliest maar ondertussen ook positief bekrachtigd wordt voor zijn hulp.

Een monitor die enkel op een impliciete manier handelt, zal de jongere te weinig structuur bieden en bouwt daardoor weinig gezag op. Het risico bestaat anders immers dat je te weinig duidelijkheid biedt omdat de aanpak niet verstaanbaar genoeg is. Een monitor die enkel op een expliciete manier handelt, is heel rechtuit en dit komt voor sommige jongeren over als te confronterend. Te vaak expliciet handelen zal er ook voor zorgen dat kinderen en jongeren op den duur niet meer luisteren. Als je gedurende lange tijd constant herhaalt wat ze wel en niet mogen doen, gaat een opmerking na een tijdje minder effect hebben. Een opmerking meer of minder maakt de jongeren begrijpelijk niet uit. Probeer dus te variëren tussen expliciet en impliciet handelen.

Een tool kan je serieus versus humoristisch toepassen.

Op een serieuze manier handelen draagt in grote mate bij aan het installeren van structuur op een duidelijke manier. Hiermee kan je gezag uitoefenen en zorgen voor een veilig en voorspelbaar klimaat. Handelen met humor draagt bij tot een positieve sfeer, amusement en leuke herinneringen. Het helpt relativeren, bevordert creativiteit, zorgt voor een speelser karakter en verlegt grenzen. Lachen is trouwens gezond. Daarenboven schuilt humor in ieder van ons en gebruikt iedereen humor, zonder zich daar altijd van bewust te zijn.

Je kan op een serieuze manier de opdracht geven aan Sven: "Laat de steentjes liggen Sven, ik wil niet dat je per ongeluk een andere jongere raakt." Of je kan wat humor gebruiken en bijvoorbeeld met een knipoog zeggen: "Ben je de weg aan het verleggen, Sven? Die ligt hier anders wel goed hoor."

Niet alle jongeren begrijpen humor. Sommige jongeren nemen wat je zegt letterlijk en horen bijvoorbeeld niet dat je een sarcastische toon hanteert. Ook niet alle situaties lenen zich voor een humoristische aanpak, denk bijvoorbeeld aan reageren op pestgedrag. Voor veel jongeren is humor wel een heel efficiënte manier om gedrag bij te sturen, velen zijn hier vatbaar voor. Maar enkel humor gebruiken en nooit serieus handelen zorgt echter voor te veel chaos. Humor is overigens voor iedereen anders, het kan soms plagend bedoeld zijn maar kwetsend overkomen. Het is belangrijk rekening te houden met deze valkuil.

Tijdens het verzamelen op het grasveld zijn enkele jongeren telkens het gras aan het uittrekken waardoor er al op meerdere plaatsen kale plekken aan het ontstaan zijn.

De communicatie is verbaal versus non-verbaal.

Een boodschap kan gegeven worden aan de hand van woorden of net zonder woorden. Je kan mondeling communiceren, door middel van taal. Of je kan net niet-talig communiceren door middel van je lichaam, meer specifiek aan de hand van je houding, mimiek of gebaren

bijvoorbeeld. Een combinatie van beide communicatievormen is uiteraard ook mogelijk. Terwijl je iets met woorden aangeeft, kan je het tegelijkertijd ook lichamelijk tonen.

Je kan zeggen – verbaal dus – tegen de jongeren rond je: “Het zou leuk zijn als jullie het gras niet meer uittrekken zodat het grasveld mooi blijft.” Of met een knipoog: “laat het gras maar staan voor de koeien jongens!”. Ook non-verbaal kan je jouw vraag duidelijk maken. Door met je handen te doen alsof je gras uittrekt en dan direct ‘nee’ te schudden met je hoofd terwijl je met afkeurende grimas kijkt, begrijpen de jongeren rond jou ongetwijfeld wat je bedoelt.

Niet alle gebaren worden door iedereen op dezelfde manier geïnterpreteerd of begrepen. Hoewel er heel veel universele signalen bestaan, kunnen er toch nog communicatiemisverstanden ontstaan. Sommige jongeren hebben daarentegen altijd visuele ondersteuning nodig om goed te begrijpen wat je bedoelt. Bijvoorbeeld: kinderen en jongeren die de taal niet machtig zijn of deelnemers die een cognitieve achterstand hebben.

Je gebruikt een tool individueel versus groepsgericht.

Handelen kan steeds plaatsvinden in één op één contact tussen een monitor of een jongere of vanuit een monitor ten aanzien van een groep jongeren. Er wordt al gesproken van een groep wanneer die bestaat uit twee of meer jongeren.

De kampleidster kan zich richten tot de ganse groep en hen aanspreken om het gras niet langer uit te trekken nadat is gebleken dat meerdere jongeren dit gedrag stellen. Of enkele monitoren kunnen zich eventueel verkleden als koeien en een toneeltje opvoeren dat ze het jammer vinden dat het gras uitgetrokken wordt. Daarnaast kan je er ook voor kiezen om niet de groep aan te spreken, maar elke deelnemer die je dat gedrag ziet stellen individueel en apart van de groep kort even aan te spreken.

Sommige jongeren voelen zich individueel niet aangesproken als er een tool wordt ingezet ten aanzien van de groep. Dan heeft dit onvoldoende effect. Andere jongeren voelen zich soms juist (onterecht) geïnvolveerd bij een groepsgerichte aanpak. Er zijn echter ook grenzen aan de mogelijkheden tot een individueel afgestemde aanpak voor alle jongeren op kamp:

Je gaat op kamp met een groep jongeren en gaat op een bepaalde manier met hen om. Soms zie je dat je aanpak voor een bepaalde jongere niet goed werkt en dat er regelmatig moeilijke momenten zijn. Dan moet je als team van die aanpak durven afwijken en op zoek gaan naar een aanpak die voor die jongere wel werkt.

Op maat handelen is een evenwicht zoeken tussen het collectieve “kamp-gebeuren” en de individuele wensen, belevingen, verwachtingen van de kinderen en jongeren op kamp. Het is een must om op kamp bewust aandacht te hebben voor het unieke van elke jongere. Deze aanpak vraagt om een individuele kijk op de jongere.

Ben vindt het ongelofelijk vervelend om in een grote eetzaal te eten, hij krijgt dan zoveel prikkels, dat hij niet weet waar hij eerst moet kijken. Geen wonder dat de monitor hem voortdurend vraagt of hij alstublieft eindelijk verder wil eten. Het zou voor Ben veel makkelijker zijn, moest hij

wat apart van de grote groep aan een kleinere tafel zijn maaltijd kunnen eten. Dan is er voor hem niet zoveel afleiding en kan hij zich beter focussen. Zo stoort hij zelf ook minder het eetgebeuren van de anderen aan tafel.

Dit voorbeeld toont aan dat inspelen op noden van de jongere mogelijk, maar niet altijd evident is. Telkens moeten groepsbelangen afgewogen worden tegenover individuele belangen. Indien je op kamp voelt dat een jongere op sommige momenten beter kan functioneren met een individueel afgestemde aanpak, bespreek dit dan zeker met je KHL. Zo kan je bijvoorbeeld tot de afspraak komen dat een jongere met een sterke vorm van ADHD iets later mag gaan slapen dan de rest van de groep, omdat hij zo de tijd en ruimte krijgt om rustig te gaan slapen.

We moeten realistisch blijven, een volledige individuele aanpak en een individueel activiteitenaanbod, is uiteraard niet haalbaar. Het is telkens zoeken naar het goede evenwicht tussen werken in groep en werken op individueel niveau.

4.3.2.3 Persoonlijke invulling

Elke monitor op kamp heeft een eigen persoonlijke toolbox. Elke toolbox is **uniek** want de invulling van de toolbox is voor iedereen anders. De inhoud ('welke tools heb je allemaal in bezit?') wordt bepaald door je eigen persoonlijke kennen en kunnen als animator. Wanneer je sterk bent in animeren, zullen er in die schuif meer tools te vinden zijn. Hoe vaker je mee gaat op kamp, hoe meer ervaring je op doet en hoe meer tools jij je eigen maakt. Je zal je comfortabeler voelen bij de ene schuif of tool dan bij de andere. Houd rekening met je eigen **comfort, stretch en stress zones!** (Zie 8.1) Naarmate je meer ervaring opdoet, leer je steeds meer tools kennen en breidt de inhoud dus uit. Het wordt ook steeds gemakkelijker om bepaalde tools in te zetten. Als je je nog niet zeker voelt bij het gebruik van een bepaalde tool, dan hoef je die nog niet meteen te gebruiken. Neem de ruimte om te groeien. Leer van elkaar. Oefen en probeer door vallen en opstaan. Vergeet niet dat je ook leert uit het maken van fouten.

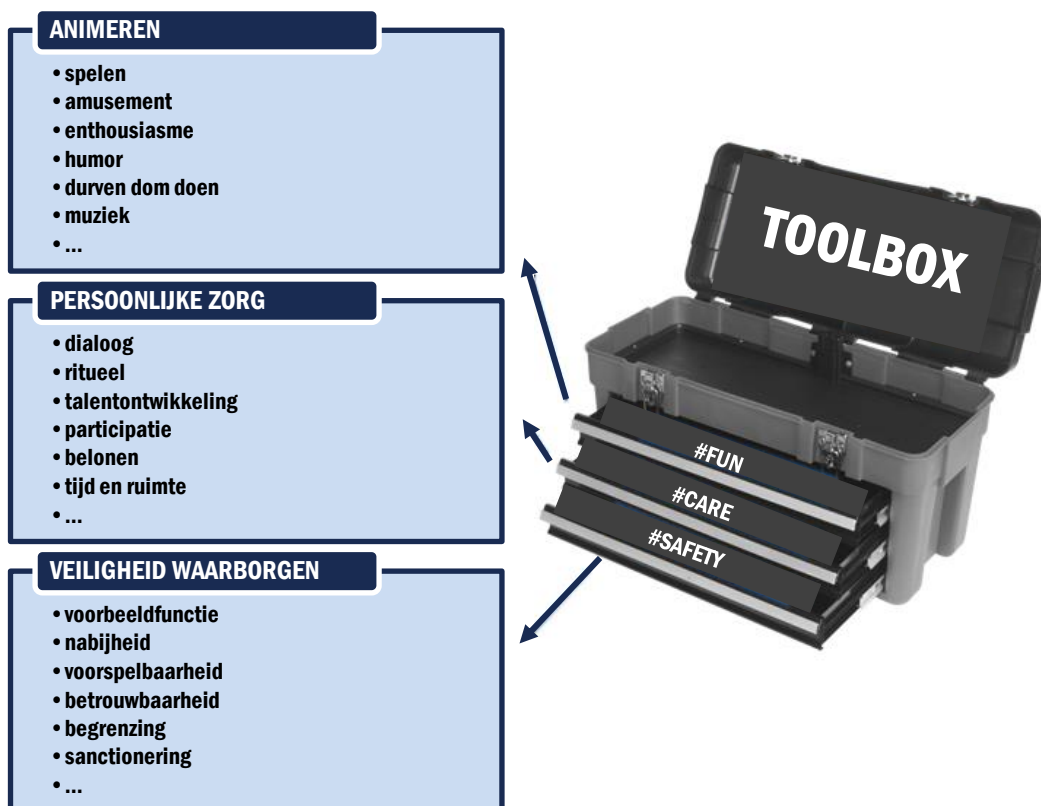
4.3.3 Schuiven

In de volgende drie delen bespreken we mogelijke handelingsvormen vanuit de drie schuiven. We leggen alvast veelgebruikte tools uit maar de aangereikte lijst is zeker niet volledig.



Figuur 15: Schuiven van de toolbox

Tijdens het werken in het huis ga je als bouwvakker een schuif van jouw persoonlijke toolbox open trekken aan de hand van de gekozen schuif. Je gaat dan een specifiek gereedschap kiezen, afgestemd op het werk dat je gaat verrichten. Je gaat over steeds meer (gespecialiseerd) gereedschapsmateriaal oftewel “tools” beschikken, hoe vaker je bouwt en hoe vaker je op de bouwwerf aanwezig bent. Dat niet alleen, het wordt ook steeds gemakkelijker om de tools te gebruiken. In het begin ga je nog handmatig het gereedschap gebruiken, maar op den duur lukt het je om het gereedschap op een elektrische manier te bedienen en later zal het zelfs allemaal automatisch werken.



Figuur 16: Elementen in de 3 schuiven

4.3.3.1 Animeren

SCHUIF

Als animator is het uiteraard één van je kerntaken om te animeren. Het betekent volgens de woordenboek: “georganiseerde ontspannende activiteiten en entertainment” of “activiteiten om mensen bezig te houden”. Dit zorgt op kamp voor een zeer positieve, losse en ontspannen sfeer.

We verwijzen graag naar hoofdstuk 7. Het aanbieden van **activiteiten** tijdens het kamp speelt hier uiteraard een zeer belangrijke rol. Alle soorten activiteiten zijn tools die behoren tot de schuif ‘animeren’. Deze schuif is trouwens zeer belangrijk om problemen te voorkomen, vandaar het motto: “animeren is anticiperen”. **Preventief** proberen we dus zoveel mogelijk te animeren doorheen het ganse kamp omdat jongeren dan door de bezigheid en het entertainment afgeleid zijn van (negatieve) prikkels die zouden kunnen leiden tot conflicten. Zo kan je immers heel gemakkelijk de aandacht van de jongere gaan verleggen. Dit kan heel behulpzaam zijn wanneer het gedrag van jongeren bijvoorbeeld bijsturen op een impliciete manier. Je hebt een duidelijk, welbepaald doel voor ogen met **afleiden** maar je probeert dit op een positieve manier te bereiken. Dit vermindert de kans op conflicten of problemen terwijl je tegelijkertijd het positieve klimaat in stand houdt.

Halverwege het kamp heerst er nog wat een gespannen sfeer door de groepsprocessen. Er waren enkele relaties die ondertussen beëindigd zijn er wordt nog wat geroddeld. Jullie moeten de trein nemen naar de volgende slaappleats en zitten met z'n allen samen in een wagon. De monitoren stellen elk een spelletje voor. Aan het ene tafeltje beginnen ze UNO te spelen en aan het andere tafeltje worden er om ter coolste selfies getrokken met de snapchatfilters op de GSM van de monitor. Zo wordt de focus verlegd van de onderlinge relaties naar een actieve en leuke bezigheid.

TOOLS

Spelen

Simpelweg samen met de jongeren tot spel komen. De VDS (2017) geeft aan: “Een speelomgeving creëren met zoveel mogelijk speelmogelijkheden voor alle kinderen! (...) Het concept berust op keuze én variatie. De begeleiding biedt gevarieerde activiteiten en kinderen mogen volop spontaan **spelen**. Ze mogen wisselen en worden gestimuleerd door speelimpulsen en speelhoeken. Kinderen stellen hun speelmenu à la carte samen en genieten volop van een echte vakantie!”

Een aantal jongeren zijn tijdens de vrije tijd aan het voetballen. Je ziet ze allemaal spelen en hebt heel veel zin om mee te doen. Je vraagt bij welke ploeg je mag aansluiten en geeft je volledig in het spel.

Indien de maaltijd vlot is verlopen en er is nog wat tijd over, kan het zeker geen kwaad om een gezamenlijke tafelactiviteit te organiseren. Bijvoorbeeld 'Jantje zegt: doe allemaal een snotterende olifant na.'

Amusement

Je gaat bij deze tool eigenlijk gewoon volledig jezelf zijn in contact met de jongeren, **ontspannen en zelf ook genieten van het kamp. Je maakt samen met je mede-monitoren** en de jongeren **plezier** en dat straalt je uit. Dergelijk amusement is aanstekelijk!

De VDS (2017) stelt: "Intens plezier betekent niet noodzakelijk uitgelaten enthousiasme. Soms kunnen kinderen ook zeer stil en geconcentreerd bezig zijn en daar intens plezier aan beleven. (...) Elk kind is anders.

Het ene kind wil spelen in de zandbak, een ander wil meedoen aan een kookactiviteit, nog een ander wil samen met vriendinnen dansen. Het ene kind vindt uitdaging in een avonturenparcours, een ander zoekt het comfort op in een zelfgebouwd kamp of leest strips."

De daguitstap naar het subtropisch zwembad is zowel voor jou als monitor als voor vele jongeren een topdag. Met bommetjes beurtelings in het diep springen, in recordtempo van de wildwaterglijbaan gaan, lekker chillen in het bubbelbad, ... Jullie genieten er enorm van.

Enthousiasme

Van Dale (2018) beschrijft deze tool als onder andere verrukking, gedrevenheid, geestdrift, bezieling en extase. Door op kamp zelf je eigen goesting te uiten en **enthousiasme** uit te stralen, worden de kinderen en jongeren daar automatisch in meegesleept. Dit heeft tot gevolg dat het positief klimaat versterkt wordt!

Het is tijd voor baseball. De jongeren zijn echter wat moe en het regent een beetje. Enkele mannelijke monitoren verkleden zich als vrouwelijke cheerleaders en maken opgewekt veel rumoer terwijl ze een regendans uitvoeren. De twee groepsleiders verkleden zich in thema "België-Nederland" en starten een ganse competitieve battle. Door het aanstekelijke enthousiasme krijgen de jongeren er toch zin in, regen of geen regen!

Humor

De belangrijkste 3 wapens bij onze jongeren zijn humor, humor en humor. "Humor is moeilijk te definiëren. Het gaat over ontspanning en relativering van de ernst. **Humor** helpt om moeilijke situaties te dragen. Dat geeft nieuwe kracht en uitzicht op oplossingen." (Morreel). Jongeren vergeten namelijk even wat moeilijk gaat in het dagelijkse leven. Wanneer je bij een jongere een glimlach kunt ontlokken, weet je trouwens bijna zeker dat die ook gemotiveerd zal zijn om te doen wat je vraagt. Je engageert je dus op een positieve manier naar de jongere toe, met een welbepaald doel in je achterhoofd.

Aan tafel zijn de jongeren moppen aan het vertellen aan elkaar. Eén jongere is niet erg geliefd bij de anderen en wanneer hij een mop vertelt, zeggen de andere jongeren nog voor hij

uitgepraat is, dat het een slechte mop is. Je kan dan zelf een nog flauwere mop vertellen en een wedstrijdje starten in het om ter flauwste moppen vertellen.

Durven dom doen

Voor deelnemers is het ontzettend animerend als ze zien hoe monitoren **op hun bek durven gaan**. De lachspieren zullen het geweten hebben! Zowel monitoren als jongeren verleggen hun grenzen op vlak van expressie, zelfvertrouwen en creativiteit.

Tijdens het doorlopend kamptoneel is één van de personages, Tinkelbel, de 'domme' helper van de held, Peter Pan. Zij haalt heel wat grappige stoten uit en maakt zich meermaals volledig belachelijk. De kinderen gieren het uit van het lachen. Tegelijkertijd maakt Tinkelbel iedere activiteit begrijpbaar en ieder spelconcept concreet voor alle jongeren. Kinderen en jongeren die niet mee zijn van de eerste keer krijgen zo niet te horen: "begrijp je 't nu nog niet?" en ze houden het spel niet op.

Muziek

Muziek speelt een belangrijke rol in het leven van jongeren en heeft op meerdere ontwikkelingsdomeinen positieve effecten. De muzikale mogelijkheden op kamp zijn overigens eindeloos! De favoriete **muziek** van de deelnemers draaien vanuit een *dj-booth* of de jongeren de playlist van de fuif de laatste avond laten samenstellen, zorgt altijd voor een positieve sfeer. Ook zingen is een zeer handige tool als je wil animeren, bijvoorbeeld in de bus naar het zwembad. 's Avonds kan er karaokemateriaal aangeboden worden. De laatste dag wordt er vaak een free-podium georganiseerd met optredens. Voor een activiteit kunnen kinderen en jongeren muziekinstrumenten maken met dagelijks materiaal en een groepssymfonie in elkaar steken. Ook het maken van een kampdans zorgt voor een leuke groepssfeer op kamp. Enzovoort!

Het is tijd voor de tweedaagse... De jongeren zijn wat zenuwachtig gaan slapen. Er wordt bij het opstaan muziek opgezet wat bij verschillende jongeren het ochtendhumeur al tegenwerkt. De tweedaagse start voor de groepjes met een wandeltocht in verschillende richtingen. De monitoren zingen het ene liedje na het andere met behulp van hun zakzangboekje. De sfeer zit er zo van in het begin in!

GEBRUIKSWIJZEN

Expliciet versus impliciet

Tijdens de avondmaaltijd.

De keuken is nog niet klaar maar iedereen zit ondertussen wel al in de refter(tent). Er moet tijd gevuld worden. Eén van de monitoren springt recht en speelt "de juiste prijs" in afwachting van

het eten. Een voorwerp wordt getoond en de jongere moeten raden wat de prijs is van het voorwerp. Ondertussen mag één van de jongeren mee vooraan bij de keuken staan. Hij mag, zonder woorden te gebruiken, de groep op het juiste pad brengen.

Een jongere stelt negatief gedrag, hij roept door de refter, heeft met eten gegoooid en wordt uit de refter gezet door de monitor. Dit trekt de aandacht van alle jongeren die staren naar het conflict. Iemand van de keuken trekt de aandacht en vraagt: "Hoeveel gummybeertjes kan ik in mijn mond steken?" De jongeren mogen per tafel een getal gokken. Daarna wordt de proef op de som genomen en wordt de winnaar beloond door de toewijzing van één kok aan de tafel voor bediening waardoor de wachttijd verminderd.

Serieus versus humoristisch

Monitor Ellen ligt in de tent met 3 jongeren die veel te weinig aandacht hebben voor tandhygiëne.

Tijdens het passeren via de wastent zingt ze een liedje dat de stappen en duur van het tanden poetsen duidelijk structureert voor de jongeren.

In de wastent houdt ze een verkiezing van de minst stinkende ochtendbek met een nieuwe tandpasta van de medicatieverantwoordelijke als hoofdprijs. Ze verkleedt zich hiervoor als presentatrice van een tv-show.

Verbaal versus non-verbaal

De keuken wil de jongeren ook graag animeren:

Ze serveren het eten als een typetje (bijvoorbeeld Jeroen Meus of Piet Huysentruyt) en ze stellen zo iedere maaltijd de menu voor. De jongeren weten wat ze gaan eten maar zijn tegelijkertijd ook geanimeerd.

De keukenleden hebben aan de deur van de refter een grote facebookmuur gemaakt waarop ze met statusupdates leuke weetjes verspreiden. Met een tekening maken ze zo bijvoorbeeld de menu van de dag duidelijk, de jongeren proberen te raden wat het zal zijn.

Individueel versus groepsgericht

Tijdens de vrije tijd op kamp zorgen de monitoren voor enkele prikkels:

Elke vrije tijd neemt één moni één jongere mee voor een make-over tot covergirl of -boy. Net zoals de rubriek van de Flair wordt iemand wat opgemaakt, wordt er een fotoshoot gedaan en interviewgewijs enkele vragen gesteld.

Op een centrale plaats hangt er de "krant" met verschillende rubrieken. Onder andere: een mop van de dag, een raadsel van de dag, een spel van de dag, het weerbericht met kledingadvies, wist-je-datjes over het kampteam, ... Dit wordt dagelijks veranderd en de deelnemers mogen tijdens de vrije tijd voorstellen indienen in een postbus.

4.3.3.2 Persoonlijke zorg

SCHUIF

Door persoonlijke zorg aan te bieden aan de jongeren op kamp, willen we ervoor zorgen dat de jongeren zich goed voelen. Het is een handige manier om een positieve sfeer te creëren tussen jou en één of meerdere jongeren. Om te weten welke **aanpak** het beste werkt voor een bepaalde jongere, moet je de jongere zo goed mogelijk leren kennen. In je **omgang** met de jongere ga je observeren hoe hij reageert in bepaalde situaties, waar je hem een plezier mee kan doen, wat moeilijk is voor hem, wat zijn sterktes zijn, met welke andere jongeren hij goed opschiet, ... Hoe beter je de jongere kent, hoe gemakkelijker het zal zijn om op een goede manier op zijn gedrag te kunnen inspelen.

Je gaat als monitor niet alleen op een zorgende maar vooral ook op een **hartelijke wijze** om met de jongeren. Dit wil echter niet zeggen dat jullie de beste vrienden zijn/worden. Want hoewel je dan in het begin sympathiek overkomt, zal dit snel vervagen. De jongeren gaan jou als monitor namelijk niet meer aanvaarden als een **gezagsfiguur** in een situatie waarin dat nodig is. De relatie is dan te los en je biedt te weinig structuur. Wanneer je nooit grenzen hebt gesteld of kinderen en jongeren nooit hebt aangewezen wat ze wel en wat ze niet kunnen doen, zullen de deelnemers het ook niet kunnen aanvaarden als je dat op een bepaald moment wel doet. Wees je er dus steeds bewust van wat je vertelt, zegt, afsprekt, ... Hierbij vergeet je natuurlijk nooit je verantwoordelijke functie als monitor ten opzichte van de jongeren.

TOOLS

Dialogoog

Ga in een heel open gesprek samen met een jongere praten over zijn hobby's of interesses. Dit is een heel belangrijke manier van kennismaking. Het is één van de belangrijkste handelingsvormen om te werken aan een positief klimaat. Op deze manier kan je de band met de jongere gaan versterken. Je voert geen monoloog, maar een gelijkwaardige **dialogoog** met één of meerdere jongeren. Daarbij ga je actief luisteren naar wat de deelnemer te vertellen heeft, waarop je vervolgens kan anticiperen. Stel vragen om beter te begrijpen wie de jongere is. Blijf dus zeker praten over van alles en nog wat, bijvoorbeeld aan tafel. De interesses van de jongeren leren kennen en het uitbouwen van een relatie is belangrijk, want zo kan je ook op moeilijke momenten sneller ingang vinden, het vormt als het ware een 'poortje'. Het hoeft echter niet altijd over serieuze dingen te gaan, het mag gerust over koetjes en kalfjes gaan. Zo zorg je ook voor een positieve sfeer.

Je bent op tocht en naast je loopt een van de jongeren die je nog niet zo goed kent. Je begint met hem te praten en blijktbaar vindt die jongere een of ander computerspel bijzonder leuk. Jij

kent het computerspelletje niet en je vraagt wat uitleg aan de jongere. Jullie hebben een fijn gesprek tijdens de tocht.

Tafeldiscussie: Elke maaltijd wordt er een stelling gegeven: bijvoorbeeld: "Zie jij jezelf ooit insecten eten?" Tijdens de maaltijd wordt hierover gepraat. Op het einde van de maaltijd wordt er gestemd: Hot or not. De resultaten van elke stelling worden op de discussiemuur gehangen.

Ritueel

Zoek met jongeren naar een zekere **routine** en gebruik hierbij steeds dezelfde vertrouwde handelingen. Betrek hen hierbij door te bevragen hoe ze dit vorm willen geven. Dergelijke rituelen bieden deelnemers veiligheid. Je kan hierbij soms zorgen voor een link tussen wat ze gewend zijn thuis en wat je tijdens het kamp kan doen om daaraan tegemoet te komen. Zeker tijdens bepaalde structuurmomenten zoals opstaan en slapengaan kan een ritueel rust brengen. Zo kunnen jongeren op hun eigen niveau hun dag starten of afsluiten.

Doha neemt liefst een douche 's morgens, dat is ze gewoon van in de leefgroep. Ze wordt dus ook vroeger gewekt zodat ze genoeg tijd heeft daarvoor. Wanneer Doha wakker is, geeft ze haar knuffel een kus en dekt ze haar bed op. Ze maakt graag even een wandeling buiten na het opstaan. Dit is haar rustmomentje. In de refter staat het ontbijtbuffet klaar. Hoewel er geen vaste plaatsen zijn, zit ze altijd graag op dezelfde plaats aan de linker tafel met naast haar een moni en aan de andere kant haar beste vriendin.

Talentontwikkeling

Iedereen heeft een talent of een gave! **Talentontwikkeling** begint bij **talentherkenning**. Op kamp ontdekken we graag wat elkaars talenten zijn. Het is belangrijk dat jongeren leren waar ze goed in zijn. Dit bevordert hun zelfbeeld. Als monitor gaan we dit niet alleen zien en benoemen maar ook waarderen. Dan proberen we de jongere te ondersteunen om daarin te groeien. Het doel is dat jongeren op kamp succeservaringen kunnen opdoen. Aandacht voor en focus op talenten is overigens een heel belangrijke stap in pestpreventie.

Op het themakamp rond indianen wordt tijdens de regendans de eerste dag duidelijk dat Yannis echt danstalent heeft. Eén van de moni's neemt elke dag even tijd om samen met Yannis aan een dansje te werken. De laatste avond, wanneer het free podium is, toont Yannis trots het eindresultaat met een groot applaus tot gevolg! Alle kinderen krijgen een totemnaam de laatste dag en bij Yannis is dat "dansende eekhoorn".

Participatie

We willen graag dat jongeren op kamp actief gaan deelnemen. We nemen hen serieus en willen hen betrekken bij het kampgebeuren op verschillende niveaus. Het doel is om ervoor te zorgen dat de jongeren het verloop van het kamp in eigen handen kunnen nemen. **Inspraak** is heel bevorderend voor een positief klimaat. Op welke manier inspraak en participatie vorm wordt gegeven, is mede afhankelijk van de leeftijd van de kampgroep.

Deelnemers vinden het altijd fijn om zelf te kunnen bepalen wat ze doen, daarom voorzien we zoveel mogelijk keuze in het aanbod op kamp. Dit komt vaak tot uiting middels **keuze**activiteiten. De kinderen en jongeren kunnen uit een aanbod kiezen waar zij aan willen deelnemen, op basis van hun interesses en zin. Dat heeft niet alleen een positieve invloed op de persoonlijke motivatie en betrokkenheid maar ook op het verloop van de groepsactiviteit en de sfeer in het algemeen.

De meeste jongeren vinden het leuk om doorheen het 'samenleven' op kamp te kunnen deelnemen aan **dagdagelijkse zaken** zoals boodschappen doen en koken. Het is daarnaast voor zowel het kampteam als voor de jongeren heel waardevol als jongeren het kampgebeuren mee vorm mogen geven. Wanneer ze bijvoorbeeld mee mogen bepalen welke afspraken er worden gemaakt op kamp of wat er de laatste avond gepland wordt, krijgen de jongere meer regie en controle in handen.

Ook gaan we de **mening** van deelnemers bevragen. Dankzij evaluatie door en feedback van jongeren krijgen ze de kans om het kampgebeuren voortdurend mee bij te sturen. Voelen dat ze invloed hebben op het verloop van het kamp, zorgt voor een open sfeer!

Tijdens de avondmaaltijd vraagt de keuken aan de jongeren om te stemmen welke slaapmutsmaaltijd ze wensen de komende dagen want morgen gaan ze naar de winkel. De jongeren mogen na de maaltijd aan hun eigen tafel in groep zelf beslissen hoe ze afspreken wie de afwas doet; aan de eerste tafel wordt er een spelletje gedaan, aan de tweede tafel is er een beurtroolsysteem en aan de derde tafel doet iedereen zijn eigen afwas. Na de avondmaaltijd kunnen de jongeren kiezen uit een creatieve, actieve en rustige activiteit. Aan het kampvuur wordt er elke avond een poll afgenomen om het wek lied van de volgende dag te kiezen. Bij het slapengaan vragen de monitoren aan de jongeren wat ze vonden van de activiteiten die dag. De monitoren nemen dit mee naar de evaluatievergadering 's avonds en kunnen het kamp zo optimaal gaan aanpassen aan de groep de komende dagen.

Belonen

Super belangrijk op kamp is het **positief bevestigen** van goed gedrag. Op deze manier willen we hen motiveren het positieve gedrag te herhalen. We kunnen belonen op verschillende manieren. Zo kunnen we jongeren die zich goed gedragen simpelweg belonen door hen op een positieve manier aandacht te geven. Ook kunnen we via een gebaar tonen dat we vinden dat ze goed bezig zijn. Denk aan een high five, een knipoog, duim omhoog, een schouderklopje enzovoort. Zonder woorden geven we wel duidelijk de boodschap dat we appreciëren wat ze doen. We kunnen vervolgens ook verbaal een compliment geven door te zeggen wat we waarderen en waarom. "Fijn dat je me helpt opruimen, nu gaat de econoom blij zijn dat we het lokaal zo proper hebben achtergelaten en kan ik ook sneller mee gaan spelen buiten". Tot slot kan je effectief gaan belonen door een prijs uit te reiken of een snoepje te geven bijvoorbeeld.

De uitzonderlijke prestaties van de jongeren worden elke dag met Oscars op showbizz kamp benadrukt. Bijvoorbeeld de sportieve sporter, de machtige medewerker, de stoerste, de

avontuurlijkste, most fashionable enzovoort. Het wordt in een enthousiaste show gestoken. Ook is er een rode draadspel voor de jongeren "Verdien je fuif". De jongeren kunnen elke dag tijdens speelkwartiertjes 'geld' verdienen om daar dan tijdens de fuif van de laatste dag iets mee te kunnen kopen (liedjes, snoep, ...).

Tijd en ruimte

Elke jongere heeft zijn eigen **tempo**. Met geduld geraak je al heel ver. Stem je verwachtingen af op de mogelijkheden van de jongere. Het helpt soms om even vrijheid te bieden aan de jongere, een beetje tijd en ruimte om tegemoet te komen aan de verwachtingen die je hebt gesteld. Je mag gerust de jongere even laten doen. Ondertussen kan je vanop een afstand de deelnemer opvolgen. Even later kom je erop terug. Een specifieke handeling die we hier kunnen inzetten is '**negeren**'. Daarbij geven we jongeren letterlijk tijd en ruimte, zonder dat ze aandacht krijgen. Het gaat hierbij om bewust niet reageren op negatief gedrag op momenten dat het eigenlijk niet nodig is om in te grijpen, als tool om het gedrag bij te sturen op een impliciete manier. Bijvoorbeeld bij negatief aanstellend gedrag. In dat geval zal negeren hoogstwaarschijnlijk leiden tot een omschakeling naar positief gedrag om op die manier de gewenste aandacht te krijgen.

Bas zit naast jou aan tafel. Tijdens elke maaltijd vindt hij het ongelofelijk moeilijk om stil te blijven zitten. Samen met de kamp- en hoofdleiding zijn jullie al tot de beslissing gekomen om hem aan de hoek van de tafel te zetten, waar hij enkel maar naast jou zit. Dat helpt al veel! Wanneer niemand last heeft van zijn gewiebel of actieve gedrag, kan je dit gewoon negeren, ook al vindt je het zelf irritant. Wanneer hij storend gedrag begint te stellen geef je duidelijk weer wat je verwacht. Bijvoorbeeld niet: "Stop met wiebelen, zit stil en zwijg" want dat is onrealistisch, ook al wil Bas dit, hij kan het niet. Wel bijvoorbeeld: "Het is OK om heen en weer te schudden en met je voet te tikken op de grond, maar we gaan geen lawaai maken met het bestek." Als Bas niet meteen ophoudt met lawaai maken met het bestek, wacht nog even voor je het herhaalt. Dit kan soms al zorgen dat hij zichzelf toch kan bijsturen. Nog beter is het zoeken naar een goede oplossing, samen met Bas. "Je hebt te veel energie eh, zullen we even duimworstelen?" en dan creëer jij ruimte om de energie op een positieve manier te kanaliseren.

GEBRUIKSWIJZEN

Expliciet versus impliciet

Het is daguitstap. Het is een wandeling van drie kwartier van aan het park waar jullie hebben gepicknickt tot aan het zwembad. Manacé is super actief en heeft er extreem veel goesting in. Hij loopt voorop en kan niet wachten maar de rest van de groep kan niet volgen. Manacé toont weinig geduld om te wachten op de rest en hij geraakt wat geïrriteerd

Je weet dat Manacé het zwembad al kent, hij heeft er met jou over gesproken tijdens de picknick. Daardoor weet je dat hij ongerust is over de wildwaterbaan omdat hij dat tijdens zijn vorig bezoek nog niet durfde. Je zegt: "Manacé, kom eens hier! Je bent wat snel aan het wandelen voor de groep, tof dat je zo enthousiast bent maar we moeten samen blijven. Blijf

maar bij mij wandelen en dan gaan wij straks ook samen van de wildwaterbaan." Hij is direct gerustgesteld en is gemotiveerd om zich aan de afspraken te houden. Je vult aan: "Zing jij een liedje voor de groep? Jij kan dat super goed en dan gaan zij automatisch sneller beginnen wandelen!" Het lukt perfect, hij neemt de leiding, zingt en wandelt voorop maar niet te ver. Aangekomen aan het zwembad zeg je dat je trots bent hoe goed hij dat gedaan heeft.

In plaats van je dan boos te maken als monitor en te zeggen dat Manacé bij de groep moet blijven, ga je hem vragen om de zware rugzak te dragen, omdat hij toch wel een heel sterke gast is die dat aankan. Ondertussen ga je een praatje slaan met Manacé en vertel je over koetjes en kalfjes. Zo zakt het tempo van Manacé, heb je de jongere bevestigd in een van zijn kwaliteiten en heb je ook het gewenste doel bereikt.

Serieus versus humoristisch

Samuel gebruikt heel vaak de woorden "fuck you" tegen anderen, hij doet dit echter niet met opzet. Hij kan het moeilijk tegenhouden. Hij wil er op letten dit minder te doen en vraagt hulp aan jou.

Je zegt: "Samuel, nu zeg je het opnieuw. We hebben net afgesproken dat je dit niet meer ging zeggen omdat het heel onbeleefd overkomt en dat is eigenlijk niet jouw bedoeling." Jullie zitten even samen en komen tot de afspraak dat je streepjes zet elke keer hij het zegt. Hij doet zijn best om zijn record elke keer te verlagen.

Samuel vindt dat jij heel vals kan zingen en hoort jou dus niet graag zingen. Jullie spreken af dat elke keer als hij "fuck you" zegt, jij het liedje zo vals als een kat begint te zingen: "fuck you, fuck you very muuuuuuch". Hij vindt het tegelijkertijd grappig maar ook zeer irritant en leert het zo snel af.

Verbaal versus non-verbaal

Rico haat het om te sporten, elke sportactiviteit op kamp tot nu toe is moeilijk verlopen. Hij weigert mee te doen. Hij kan ook nog niet fietsen. Verder was hij ook al elke dag super vroeg wakker. Vaak maakt Rico dan zijn burens in de slaapkamer ook wakker.

Het is tijd voor de baseball deze namiddag. Gezien de rest van de groep super enthousiast is en enkel Rico niet wil meedoen, ga je met Rico in gesprek. Jullie praten het uit en komen samen tot de volgende afspraak. Rico mag de kampeider helpen met het opschrijven van de punten. Tijdens de mountainbiketocht mag hij met de keuken naar de winkel en helpen met het schillen van de aardappelen.

Wanneer Rico de volgende ochtend begint te zuchten en roept: "Wanneer mag ik eindelijk opstaan?", doe je met je vinger voor de mond teken dat hij stil moet zijn ("ssst-gebaar"). Je neemt een strip van onder je bed vandaag en geeft het hem. Hij begint te lezen in de strip tot het tijd is om op te staan.

Individueel versus groepsgericht

Na de slaapmutsmaaltijd is het rustige tijd. De jongeren kunnen zelf kiezen wanneer ze gaan slapen.

Eén van de monitoren gaat beurtelings bij iedereen langs en neemt met de GSM aparte video's van elke jongere tijdens een individueel kort gesprekje waarbij ze een mopje mogen vertellen, mogen antwoorden op een vraag over het kamp, een zin vervolledigen of hun mening geven over een stelling. Anne kan super goed moppen tappen, zo blijkt. Je moedigt haar aan om een stand up act te doen de laatste avond. Ziad vindt dat de soep te weinig gekruid is als er gepolst wordt hoe lekker hij het eten vindt. De keuken besluit dan ook de volgende dag om kruiden op tafel te zetten voor de jongeren die het wensen.

Je verzamelt een groepje rond het kampvuur en jullie praten samen over wat ze hebben gedaan tijdens de tweedaagse. Iedereen deelt zijn ervaringen waaronder het leukste en het stomste moment. Je stelt ook de vraag wat ze zouden veranderen aan het kamp als ze één ding mochten veranderen, eender wat. Eén van de jongeren zegt: "omgekeerde dag" waarna het ganse groepje super enthousiast is. Je zegt dit op de vergadering en het kampteam besluit om dit idee van de jongeren uit te voeren.

4.3.3.3 Veiligheid waarborgen

SCHUIF

Het waarborgen van veiligheid komt doorheen het ganse kamp aan bod. Je werkt hiermee heel duidelijk aan de structurerende **pijler**: je gaat structuur vestigen en onderhouden. Veiligheid wordt dan ook gecreëerd door wanneer nodig de jongeren bij te sturen. De manier waarop je veiligheid waarborgt kan zeker ook bijdragen aan de positieve pijler. We kiezen er daarom ook voor om niet autoritair te handelen. Wel gaan we gezag opnemen, maar dan op een geweldloze manier. Wanneer iemand als monitor te autoritair gaat handelen en constant vanuit een machtspositie handelt, zal hij bestempeld worden als een onsympathieke politieagent. Dat willen we vermijden want als de jongeren zo gaan denken, zullen ze op den duur ook minder respect tonen en niet meer luisteren. Zo zal je net zorgen voor escalatie in geval van conflicten.

Daarnaast kan het waarborgen van veiligheid in (het voorkomen van) sommige **conflictsituaties** noodzakelijk zijn. Bijvoorbeeld tijdens een ruzie waarbij animeren of persoonlijke zorg het ontstaan van een probleem toch niet heeft kunnen verhelpen, kunnen we overschakelen op het waarborgen van veiligheid om de conflictsituatie dan toch weer onder controle te krijgen. Veiligheid waarborgen gebeurt niet enkel als reactie op een conflict, maar kan op vele andere dagelijkse momenten toegepast worden. Tot slot is het vaak aangewezen om als monitor binnen het pallet van mogelijkheden aan handelingsvormen in de schuif "veiligheid waarborgen" je reactie op te bouwen. Je begint met andere woorden met een impliciete tool en als dat niet werkt, ga je verder door op een meer expliciete wijze een tool te gebruiken.

TOOLS

Voorbeeldfunctie

Als monitor ben je een **rolmodel** voor de jongeren op kamp. Het is dan ook belangrijk om een goed voorbeeld te stellen. Je gebruikt bijvoorbeeld geen scheldwoorden tegen anderen, volgt de kampafspraken zelf ook, eet je bord leeg aan tafel, draagt zorg voor materiaal enzovoort. Ook tijdens conflicten heb je een kans om te tonen dat je hier op een constructieve manier mee om kan gaan. Dit bevordert een veilige sfeer op kamp en creëert meteen dagdagelijkse leerkransen voor de jongeren. Ook tijdens activiteiten kan je een voorbeeldrol innemen, door bijvoorbeeld voor te tonen wat er is uitgelegd. Dan maak je meteen visueel hoe het zal gaan.

Anke heeft jou tijdens het speelkwartier geslagen en gestampt. Dat is niet de eerste keer. Het deed veel pijn en je voelt dat je te boos bent. Je vertelt een andere monitor in de buurt wat er gebeurd is en je neemt zelf even afstand van de situatie. De andere monitor volgt het op en spreekt Anke aan op haar gedrag. Nadien zoek je terug contact met Anke. Ze vraagt tijdens het gesprek waarom je de andere monitor hebt geroepen. Je vertelt eerlijk dat je even boos was omdat ze jou weer pijn had gedaan en dat het jou helpt om even apart te gaan zitten als je boos bent. Nu ben je weer rustig en wil je het uitpraten. Je bent niet alleen transparant en echt maar zo leert Anke dat boos zijn OK is, maar dat agressie geen constructieve uitingsvorm is en krijgt ze een voorbeeld van een alternatieve oplossing.

Nabijheid

Eén van de belangrijkste taken op kamp als animator is **toezicht** bieden. Simpelweg aanwezig zijn voorkomt veel probleemgedrag. Gewoon in de buurt zijn van de jongeren is vaak voldoende. Soms is het nodig om meer gericht aandacht te geven, wanneer jongeren bijvoorbeeld (mogelijks) negatief gedrag dreigen te stellen. Nog een stap verder kan zijn dat je bewust actie onderneemt om **waakzaam** te zijn, wanneer er zich problemen voordoen. Afhankelijk van welke groep of jongere er voor je staat en afhankelijk van de situatie zal je de mate van en manier waarop je **nabijheid** biedt, moeten afstemmen. Jongere kinderen zullen een andere manier nodig hebben aan toezicht en sturing.

Tijdens het verzamelen zit een groepje jongeren samen die elkaar vaak negatief beïnvloeden. Je neemt tactisch plaats tussen hen om te voorkomen dat ze elkaar opstoken tot negatief gedrag.

Jongere kinderen kunnen nog moeilijker de gevaren op de openbare weg inschatten. Je verwacht dus ook dat ze dichtbij blijven onderweg. Bij oudere jongeren kan je tijdens een wandeling in groep al wat meer afstand of spreiding toestaan. Wanneer een kind bijvoorbeeld boos is en de straat wil oversteken zonder te kijken ontstaat er een gevaarlijke situatie en zal het nodig zijn om snel in te grijpen (eventueel door fysieke begeleiding de veiligheid garanderen).

Voorspelbaarheid

Jongeren moeten worden geïnformeerd, niet alleen over de planning en het aanbod maar ook over de verwachtingen ten aanzien van hen. Biedt **voorspelbaarheid** en laat jongeren weten hoe de dag en de rest van het kamp zal verlopen. Zo weten ze op voorhand wat er hen te wachten staat. Dat biedt rust en veiligheid. Het is van groot belang om samen afspraken te maken over wat kan en mag op kamp. Wanneer je jongeren wijst op één van de afspraken helpt het vaak om uit te leggen waarom die afspraak bestaat. Daardoor ontstaat er meer **duidelijkheid**. Wees ook altijd concreet. Zeg bijvoorbeeld niet: "Je mag niet komen in de tenten van het kampteam", maar wel: "Je mag niet voorbij de rode lijn want dat zijn de tenten van het kampteam." Vermijd containerbegrippen zoals 'respect'. Het is niet altijd voor iedereen duidelijk wat daarmee bedoeld wordt. Maak het concreet wat jij daaronder verstaat en wat je dus verwacht van de jongere. Specifieke instructies geven in plaats van algemene verwachtingen is nog belangrijker op de dagen dat er veranderingen zijn in de structuur die ze gewend zijn op kamp, bijvoorbeeld wanneer er een dagtocht of tweedaagse gepland is. Maak dan duidelijke afspraken over bijvoorbeeld rookpauzes op tocht of over de invulling van de avond na het eten op tocht enzovoort. Laat ook weten hoe de **planning** eruit ziet, je mag daarbij echt gaan voorkauwen en blijven herhalen wat er staat te gebeuren en wanneer. Zo zijn jongeren voorbereid. Niet alle deelnemers hebben hier even veel nood aan.

Wanneer de jongeren aankomen op kamp, worden zij door de kamp- en hoofdleiding onthaald. Dat gebeurt meestal met een hapje en een drankje, met een vriendelijk onthaal. Na het onthaal worden de regels door de kamp- en hoofdleiding opgesomd. Op dat moment luisteren de jongeren naar de kamp- en hoofdleiding en maakt de kampleiding duidelijk wat de algemene afspraken zijn voor het kamp. Als monitor zorg je ervoor dat deze afspraken nageleefd worden, geef je extra uitleg, toon je wat er wordt bedoeld op een moment dat het van toepassing is, herhaal je het nog eens enzovoort.

Betrouwbaarheid

Als de structuur duidelijk en voorspelbaar is, is het ook belangrijk om deze steeds consequent te blijven toepassen. Als monitor moet je daarin **betrouwbaar** zijn, en steeds dezelfde verwachtingen stellen. Als je hierin te veel schommelt, verlies je aan gezag. Ook als team moet je op één lijn staan. Het is immers niet duidelijk genoeg als iets van de ene monitor wel mag en van de andere monitor niet. Het is zo dat jongeren tijdens een kamp vaak gaan testen hoe ver ze precies kunnen gaan.

Tijdens het bosspel vraagt Emma of ze naar toilet mag gaan. Je zegt dat ze er tijdens het speelkwartier voor de activiteit aan herinnerd zijn dat ze naar de toilet moesten gaan. Je verwijst naar de kampafpraak dat er tijdens activiteiten geen heen- en weer geloop toegelaten is.

Je legt uit dat dit is omdat je anders te veel leuke delen van de activiteit mist en het anders niet altijd duidelijk is waar de jongeren zijn. Even later hoor je dat Emma dezelfde vraag stelt aan je medemoni, die het ook niet toestaat.

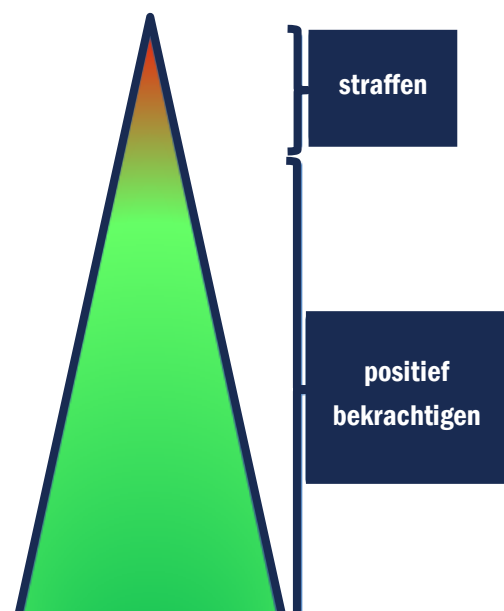
Begrenzing

Regels worden in het begin van een kamp zeer duidelijk meegedeeld. Je zal de jongeren er aan moeten herinneren wanneer dat nodig is. Soms gaan ze immers de grenzen overtreden. Onze jongeren, die vaak niet goed weten wat de **grenzen** zijn, hebben nood aan extra duidelijkheid. Ze willen weten welk gedrag positief wordt bevonden en welk gedrag negatief is binnen een kampgebeuren. Het kan dan nodig zijn om letterlijk te gaan verwoorden wat mag en niet mag. Het is dan belangrijk om te **benoemen** wat ze doen. Je koppelt terug wat hebben gedaan en kadert vanuit de afspraken waarom dat niet OK is. Je voegt eraan toe welk gedrag je wel verwacht van hen. Hierbij is het **onderscheid** tussen persoon en gedrag heel belangrijk. Je zegt bijvoorbeeld niet: "Jij bent een onbeleefd persoon" maar wel: "Jij antwoordde daarnet onbeleefd". Grenzen stellen is een belangrijke handelingsvorm in het direct sturen van een groep of een jongere. Dat moet niet altijd op een strenge manier. Heel wat zaken kan je in een losse en meer ontspannen sfeer duidelijk maken. Enkele voorbeelden: aandacht trekken en op een rustige toon je boodschap overbrengen, een duidelijke opmerking geven nadat je een spel even stil legt, het duidelijk herhalen van een gemaakte afspraak.

Kato is geïrriteerd want Pablo is haar al een tijdje aan het storen terwijl ze rustig aan het lezen is. Ze roept jou en schreeuwt dat Pablo "die stomme klootzak" haar vreselijk irriteert en moet stoppen of ze gaat slaan. Je antwoordt: "Ik heb niet graag dat je tegen me roept en je weet dat we niet schelden op kamp. Ik luister graag naar de reden waarom je boos bent als je het op een rustige manier vertelt en beleefd blijft tegen iedereen." Ze vertelt rustig dat hij haar niet met rust laat en blijft pesten. Hij gebruikt een bijnaam die ze niet leuk vindt, raakt haar aan als ze dat niet wil en doet haar pijn. Je richt je tot Pablo en maakt duidelijk welk gedrag je niet accepteert. Je herhaalt de afspraak "stop = stop" en je verwittigt hem ook dat als hij blijft pesten, hij een straf zal krijgen.

Sanctionering

Gedrag zoals pesten en agressie wordt niet geaccepteerd. In dergelijke onveilige situaties hebben jongeren nood aan structuur en houvast. Het is dan ook belangrijk om in te grijpen. We verwijzen naar hoofdstuk 6 voor meer informatie over wanneer je kan straffen en op welke manier. Belangrijk om hierbij in het achterhoofd te houden is de **verhouding** van belonen tegenover straffen. Straffen is immers enkel effectief als het gaat om het tipje van de piramide. Enkel als er voldoende positieve aandacht en positieve bekrachtiging is, heeft negatieve aandacht het gewenste



bijsturende effect. Anders vervallen we namelijk snel in het motto: “negatieve aandacht is beter dan geen aandacht”

Figuur 16: Piramideverhouding tussen positieve en negatieve bekrachtiging)

Een groepje van drie jongeren doet herhaaldelijk racistische uitspraken over een ander groepje jongeren met een andere etnisch-culturele achtergrond. Ze pesten hen en gaan heel ver in hun uitspraken en gedrag. Ze doen dit niet alleen individueel maar soms ook in grote groep wanneer iedereen het hoort. Zij hebben een grote invloed op de groeps sfeer waardoor andere jongeren gelijkaardig gedrag beginnen stellen. Er wordt een speech gegeven voor de ganse groep, alle jongeren die dergelijk gedrag hebben gesteld krijgen een individuele sanctie en het groepje van de drie aanstokers wordt apart door de kamp- en hoofdleiding aangesproken. Er wordt ook ingezet op herstel naar de jongeren die ze gepest hebben.

GEBRUIKSWIJZEN

Expliciet versus impliciet

Jullie hebben net een leuke knutselactiviteit achter de rug en de tafel ligt vol met vuil en verf. Het knutselmateriaal ligt overal verspreid, waaronder ook scharen en breekmessen. De activiteit is bijna gedaan. De afspraak op kamp is dat er wordt opgeruimd en dat het materiaal in een doos wordt verzameld voor de econoom.

Je stelt de verwachting dat iedereen een beetje helpt met opruimen onder het motto “vele handen maken licht werk”. Je zet een liedje op en stelt als doel dat alles opgeruimd is tegen het einde.

Je begint spontaan op te ruimen en maakt een rijmpje over opruimen dat je luidop herhaalt. De meeste jongeren beginnen spontaan te helpen.

Serieus versus humoristisch

De jongeren mogen niet voorbij de rode lijn op tentenkamp. Daar staat het materiaal klaar voor de volgende activiteiten enzovoort. Ferre wandelt erover omdat hij iemand van de keuken wil gaan vragen om mee te gaan voetballen.

Je zegt duidelijk: “Ferre, je mag hier niet komen. We zullen samen luid roepen naar de keuken zodat ze even tot bij jou komen.”

Je zingt enorm vals: “Stop! In the name of loooooove” of helemaal in paniek roep je “Pas op! Lavaaaaaa onder je voeten!!!”

Verbaal versus non-verbaal

Het is tweedaagse. Jullie zijn op wandeltocht, momenteel lopen jullie op een kiezelweg. Jij loopt achteraan samen met Zaineb. Zij begint echter met steentjes te gooien naar voren, ze raakt bijna een groepsgeenoot.

Ze lijkt wat gefrustreerd, vind je. Je zegt: "Ik zie dat je wat geïrriteerd bent. Wat scheelt er?" Ze antwoordt dat ze zich verveelt, dat ze het beu is om te stappen en dat ze eindelijk wil aankomen op de bestemming. Je begrijpt haar frustratie want het was al een zware dag. Na een gesprekje komen jullie samen tot de afspraak dat de groep even pauzeert. Jij en Zaineb zoeken elk nog één steen uit. Die gooien jullie om ter versterking en daarna worden er geen stenen meer gegooit.

Je kent Zaineb al enkele dagen en weet dat ze heel vatbaar is voor humor. Je zegt met een knipoog: "Hoooooow, Subiet zakken we naar het midden van de aarde omdat er geen weg meer overblijft." Zaineb lacht er mee en begint bloemetjes te plukken; "Beter?"

Individueel versus groepsgericht

Tijdens de maaltijd.

Luiz zit aan tafel met zijn eten te prullen, hij gooit het naar een andere jongere en wil niet opeten wat hij op het bord heeft genomen. Je hebt als monitor al verscheidene keren gevraagd om gewoon het bord leeg te eten en niet te gooien met het eten. Maar Luiz stopt niet. Nadat je als monitor na een laatste verwittiging gezegd hebt dat de regel aan tafel is dat je niet met je eten speelt en hij dit toch weer doet, laat je de jongere na de maaltijd een straf uitvoeren. Hij moet een deel van de afwas van de keuken doen.

De ganse groep is doorheen de refter(tent) veel lawaai aan het maken. De kampeider staat recht en spreekt de groep toe dat het veel te luid is. Hij voegt eraan toe dat ze mogen praten, maar op een zachtere toon.

4.3.4 Overlap

We hebben enkele voorbeelden gegeven van mogelijke handelingsvormen uit de verschillende schuiven. Deze lijst is niet volledig en kan verder worden aangevuld. Niet alle 'tools' zijn overigens even duidelijk in te delen, er is soms sprake van overlap. Zo zal je als animator op kamp een jongere en een situatie meermaals gaan 'inschatten'. Deze tool past zowel in de schuif 'persoonlijke zorg' als 'veiligheid waarborgen'. Het hangt soms sterk samen. Er is een duidelijk doel dat we willen bereiken, namelijk een veilig maar ook leuk kamp voor iedereen. Soms heb je het gevoel dat een jongere zich niet zo goed voelt en is het dus belangrijk om te gaan zorgen dat de emotionele veiligheid kan worden hersteld. Ondanks het duidelijk vooropgesteld doel weet je echter niet altijd wat er precies mis is. Het is dan van groot belang om te proberen achterhalen waarom de jongere het moeilijk heeft. Dat doen we door persoonlijke zorg te bieden. We zullen de noden van de jongere voortdurend zo goed mogelijk trachten in te schatten, de aanpak en het klimaat hierop **afstemmen** om op die manier veiligheid te kunnen bieden. We proberen aan de hand van ons inlevingsvermogen te gaan zoeken wat er mogelijks aan de hand is. We proberen te achterhalen wat mogelijke

oorzaken zijn door dit eventueel gericht te bevragen. Als je hebt kunnen taxeren wat het **probleem** is, kan je samen met de jongere gaan zoeken naar oplossingen.

Robin doet niet mee met de activiteiten vandaag, hij gaat vaak aan de kant zitten en praat amper met de anderen. Hij lijkt zich niet meer te amuseren. Gisteravond klaagden zijn kamergenoten dat hij de hele avond aan het wenen was waardoor ze niet goed konden slapen. Deze morgen klaagde Robin over buikpijn en vroeg hij of kinderen die ziek zijn terug naar huis mogen gaan. Verschillende kinderen hebben gisteren een brief gekregen van het thuisfront, maar Robin niet. Je vermoedt dat hij misschien wat heimwee heeft. Je gaat dit na in een individueel gesprekje en dat blijkt inderdaad de reden te zijn. Je vraagt wat er hem soms helpt als hij verdrietig is. Hij zegt dat hij het liever niet ziet wanneer anderen brieven krijgen. Vanaf dat moment worden de brieven niet meer uitgedeeld in de refter na de maaltijd. Zo is het minder confronterend voor Robin. Je vertelt wat er jou helpt als je verdrietig bent, afleiding zoeken. Ook vertel je dat als jij de mensen thuis mist, dat je dan een briefje schrijft. Robin wil het wel eens proberen. Jullie spreken af om tijdens de vrije tijd samen een brief te schrijven. Nu starten we met de activiteit. Hij slaagt erin om terug zorgeloos te lachen en te spelen.

4.3.5 Hoe handel ik niet?

4.3.5.1 Manipulerend handelen

Een handelingsvorm die af en toe wel eens voorvalt, maar te allen tijde vermeden moet worden door elke monitor, is manipulerend handelen. Bij manipulerend handelen gaat een monitor bijvoorbeeld uit puur **zelfbehoud** gaan handelen. Via zijn handelen probeert de monitor om goed te staan bij de deelnemers om ervoor te zorgen dat de kinderen en jongeren hem/haar de tofste monitor vinden. Om dit te bereiken gaat de monitor vaak het gezag van andere monitoren ondermijnen. Het zou ook kunnen dat een monitor eerder uit gemakzucht een situatie gaat manipuleren door zich op korte termijn te ontdoen van een verantwoordelijkheid of taak en daarbij conflictvermijgend gaat handelen. Op lange termijn heeft dat echter nadelige effecten.

De moeilijke taken altijd aan een andere monitor over laten; Je ziet bijvoorbeeld dat een jongere de regels overtreedt, maar jij gaat er niet op spreken, je laat een andere monitor dit voor jou doen. Op zo'n moment voer je je taak als monitor niet goed uit, want je hebt enkel aandacht voor het positieve contact en negeert het feit dat je ook in moeilijke situaties moet ingrijpen.

Een monitor die tijdens een daguitstap snoep uitdeelt aan een paar jongeren en er duidelijk bij zegt dat ze het niet mogen doorvertellen aan de anderen; Hiermee versterk je op dat moment je eigen positie bij die jongeren, maar dit populair zijn blijft echter niet duren. Als populaire monitor val je op een bepaald moment toch door de mand. De jongeren krijgen de boodschap dat het goed is om zaken te verzwijgen, dit creëert geen fijne sfeer. De jongeren gaan de volgende keer misschien alleen iets willen doen voor jou als ze er ook snoep voor

krijgen. Vanaf dan verlies je je gezag en gaan die jongeren op een ander moeilijk moment ermee dreigen om het toch te vertellen.

4.3.5.2 Fysiek handelen

Het klinkt logisch als we zeggen dat we niet fysiek gaan handelen (en **straffen**). Enkele duidelijke voorbeelden hiervan: slaan, duwen, iemand op de knieën zetten, een deelnemer hard vastnemen om uit een ruimte zetten, een veldbed omver stampen omdat een jongere niet wil opstaan of een kind zijn maaltijd ontzeggen. Fysiek handelen kan soms ook in kleine dingen zitten. Denk bijvoorbeeld eens aan je fysieke **houding** ten opzichte van de deelnemers. Non-verbaal kan je vele en duidelijke boodschappen overbrengen, ook met je lichaamshouding. Maar je mag hier geen misbruik van maken.

Een monitor is kwaad is van het negatief gedrag van een jongere en hij doet de jongere met zijn rug tegen de muur neerzitten. Hij maakt zich kwaad terwijl hij neerbuigend tegenover de jongere staat. Als monitor ben je dan dubbel zo groot als een jongere en kan je misschien fysiek imponeren, maar het is niet de bedoeling dat je je fysiek gaat gebruiken om zo iets duidelijk te maken aan een jongere.

Dit is een manier van reageren die vaak ontstaat op een moment dat je als monitor je eigen **frustratielimiet** bereikt hebt. Je weet even niet meer wat te zeggen om de jongere te doen luisteren en gaat daarom fysiek handelen. Als je voelt dat dit het geval is, laat je het best even over aan een medemonitor of hoofdleider. Wanneer je daarna zelf weer rustig bent, zal je op een veel doordachtere manier kunnen handelen. Door zelf op een fysieke manier te reageren geef je de boodschap aan de jongeren dat dit een oplossing kan bieden. Dit is net een boodschap die we zeker willen vermijden.

4.3.5.3 Niet handelen

Je kan niet 'niet handelen', want dat is ook een vorm van handelen. Onder niet handelen verstaan we het niet reageren op moeilijke situaties uit angst of onzekerheid. Met 'niet handelen' bedoelen we hier niet negeren. 'Niet handelen' is het blijvend niet reageren op negatief gedrag, op momenten dat het wel nodig is om in te grijpen uit angst voor falen, uit onzekerheid, om conflict te **vermijden**. Bij negeren gaat om bewust niet te reageren op negatief gedrag op momenten dat het niet nodig is om in te grijpen maar als tool om het gedrag bij te sturen op een impliciete manier. Niet handelen kan de gemakkelijkste uitweg lijken wanneer je onzeker bent en niet weet wat te doen, maar de situatie kan uiteindelijk wel escaleren. Wanneer je niet reageert en geen boodschap overbrengt, zal je bijgevolg geen structuur bieden aan de jongeren. Zonder structuur gaan jongeren de grenzen steeds verder aftasten. Daarom is het belangrijk om steeds op een gepaste manier te reageren.

Tommy kan heel moeilijk zwijgen wanneer ze gaan slapen en de kampleidster het licht al is komen uitdoen. Dit gedrag kan genegeerd worden, stel dat het gaat om een kleine kamer

waarbij de andere twee jongeren dit niet storend vinden en er niet op reageren. Tommy houdt er zo vanzelf mee op, omdat hij toch geen reactie kan uitlokken op deze manier, het wordt zo saai voor hem. Dit is een bewuste keuze, een tool die je inzet. Niet handelen is bijvoorbeeld wanneer je niet reageert omdat je bang bent dat Tommy niet zal luisteren en je hem dan een sanctie moet geven maar je dat niet zitten, terwijl de andere jongeren in de kamer het wel heel storend vinden en ze ondertussen zijn beginnen roepen tegen elkaar.

Niet handelen kan ook betrekking hebben op bepaalde kinderen en jongeren, door bijvoorbeeld steeds om te gaan met dezelfde 'toffe' deelnemers en anderen links te laten liggen. Iedere jongere heeft zijn **eigenheid** en verdient dan ook het nodige respect en de nodige aandacht daarvoor. Het is daarom belangrijk dat je, zelfs wanneer een bepaalde jongere je minder ligt, je aandacht voldoende verspreidt over de verschillende jongeren die mee zijn op kamp.

HOOFDSTUK 5: Bizondere groepen

5.1 Groepsdynamica

Hoe wordt een groep gevormd? Wanneer spreekt men van een groep? Wat zijn de verschillende rollen van mensen in een groep? Hoe beïnvloeden ze elkaar? Hoe gaan we als begeleider het best om met een groep? Wat heeft een groep nodig om te kunnen blijven bestaan? Met deze vragen houdt groepsdynamica zich bezig. Om te beginnen moeten we eerst en vooral weten wat 'een groep' is. Niet alle groepen lijken op elkaar maar toch hebben zij veel zaken met elkaar gemeen.

Verder in het hoofdstuk zal je kunnen nagaan wat groepsdynamica is, m.a.w. wat er gebeurt met je groep en hoe je een correcte begeleidershouding aanneemt. Later komen nog twee specifieke veel voorkomende groepsprocessen aan bod: het ontstaan van en omgaan met pesten en relaties op kamp.

5.1.1 Wat is een groep?

Een groep bestaat vanaf dat er zich twee leden samen zetten. Uiteraard kan een groep uit meer dan twee leden bestaan. Deze groep kan ontstaan doordat de leden zich met elkaar verbonden voelen en zich identificeren met elkaar (sociaal-emotionele groep). Een andere mogelijkheid bestaat er in dat de leden een gezamenlijk doel voor ogen hebben en dat zij daarom een groep vormen (taakgerichte groep). Soms kunnen groepen een mengeling zijn van een sociaal-emotionele en taakgerichte groep.

Toch hebben deze twee verschillende groepen gelijkenissen met elkaar. Verder in dit hoofdstuk zal worden uitgelegd welke fasen een groep doormaakt. Een groep bestaat immers niet alleen doordat hij samensmelt met leden. Maar hij blijft leven doordat de leden elkaar beïnvloeden en hoe zij met elkaar omgaan.

5.1.2 Groepsfasen

Je kan nagaan in je verleden hoe een groep ontstaat en hoe deze eindigt. Je zou kunnen zeggen dat al deze groepen dezelfde fases doormaken die hieronder verder worden uitgelegd. Een grote kantlijn die we hier bij willen tekenen is dat niet elke groep dezelfde tijd nodig heeft om bepaalde fases door te maken. Sommige groepen kunnen ook wel eens een fase overslaan.

In de fasen die hier worden uitgelegd, vertrekken we telkens vanuit het standpunt als lid van de groep (jongere) en daarna vanuit deze van de animator. Het is heel belangrijk om je er

van bewust te zijn hoe je als animator voor een groep jongeren staat. Het spreekt voor zich dat je als animator een andere houding aanneemt bij de eerste dag wanneer de groep jongeren samen komt, dan op de allerlaatste dag dat de jongeren weer vertrekken naar huis.

Een uitzondering hierop is wanneer jongeren opnieuw meegaan op kamp. Deze jongeren kennen mogelijk als moni's die ze eerder meehadden op een ander kamp.

Franky (16 jaar) is een jongere die al ettelijke keren mee op kamp is geweest met Bizon. Al vanaf dat hij kon meegaan op kamp, schreef zijn voorziening zich elk jaar in voor één of twee kampen. Heel veel vrijwilligers bij Bizon kennen hem dan ook. Het spreekt voor zich dat Franky bij de start van het kamp al een aantal monitoren kent en zich dan sneller thuis voelt dan de gemiddelde jongere die voor het eerst meegaat met Bizon.

Met zulke jongeren zal je sneller herinneringen ophalen van een vorig kamp en zal je je minder bezig houden om de jongere te leren kennen.

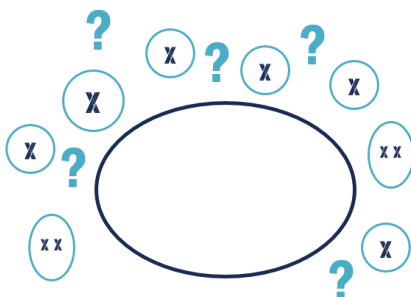
5.1.2.1 Voorbereidende fase

De deelnemer op kamp

Wat doe je als je weet dat je in een groep terecht gaat komt? Wat speelt er in je hoofd? Ondanks dat de groep nog niet is samengesteld, heeft iedereen al ervaring met groepen en hoe mensen zich in groepen gedragen. Bijvoorbeeld vanuit de voetbal, school, jeugdbeweging, ... Iedereen zal dan ook andere verwachtingen en visies hebben. De leden hebben elkaar nog niet gezien of gehoord. De voorbereidende fase bestaat dus uit alle gedachten die je hebt over de groep waarin je straks zal belanden.

Jan, Piet, Joris en Korneel zijn vier jongens die samen in voorziening zitten. Ze zijn alle vier ingeschreven voor het zee-kamp deze zomer. Ze vragen zich af: Wat voor activiteiten zullen er gegeven worden? Slapen de jongens en de meisjes samen? Zullen er nog leuke mensen zijn? Hoe oud zullen ze zijn? Zal ik vrienden maken? ...

Veel van onze jongeren komen uit voorzieningen. Het komt soms voor dat voorzieningen één of meerdere jongeren inschrijven voor de zomer. Deze jongeren hebben soms meer een houvast omdat ze samen met iemand vertrekken op kamp. Soms worden ook broertjes en



zusjes ingeschreven. Ze kennen dus al een deel van de groep die zal ontstaan.

Figuur 17: De voorbereidende groepsfase.

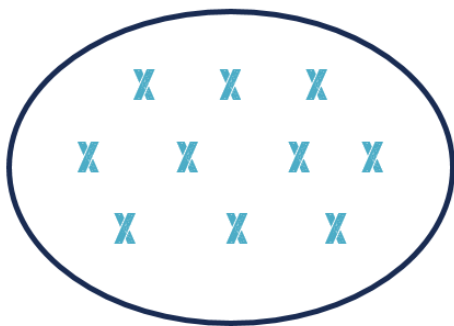
Begeleidershouding

Als animator van de groep hebben wij wel al voorbereidingen getroffen voor de jongeren die elkaar straks zullen ontmoeten. Als moni kan je in deze fase meestal nog niet veel doen voor de jongeren onderling. Je kent ze immers nog niet en je weet ook pas vanaf dan wie je mee zal hebben op kamp. Als moni kan je in deze fase nadenken over een laagdrempelige eerste activiteit zodat de jongeren zich op iets kunnen richten waardoor de groep tijd en ruimte heeft om te ontstaan.

5.1.2.2 Vormende fase

De deelnemer op kamp

De jongeren nemen een afwachtede houding aan en er is nog geen groepsgevoel. De individuele posities en rollen zijn nog niet ingenomen. In het begin van een kamp is het voor de jongeren zoeken hoe ze een plaatsje kunnen vinden in de groep. Daardoor kunnen ze zich onzeker voelen. Ze kijken een beetje de kat uit de boom en leren hoe ieders gedrag en karakter is en hoe ze daarop kunnen reageren. Kortom, hoe ze met anderen kunnen omgaan en met wie ze iets gemeen hebben. Een gevoel van veiligheid is hierbij belangrijk in de vormende groep, want pas zo kun je echt mensen leren kennen en tot een uitwisseling komen. Zo ontdek je ook wie hetzelfde denkt als jij, wie goed reageert op jouw tussenkomsten, ...



Figuur 18: De vormende groepsfase.

Begeleidershouding

De jongere moet zich veilig voelen in de groep. Daarom gaan wij als moni zo veel mogelijk proberen hun veiligheid te waarborgen. Hoe doe je dit het best? Er zijn verschillende zaken waar we kunnen op letten:

Door **kennismakingsspelen** te spelen geef je deelnemers de kans om op een veilige manier met elkaar in contact te komen en de eerste informatie over elkaar te weten te komen. Ze vinden elkaars ankerpunten, dit kan je vergelijken als gezamenlijke interesses of vergelijkbare ervaringen ze hebben. Deze liggen in het begin nogal oppervlakkig lijken maar de basis vormen voor hun verdere kennismaking.

Je kan verder ook laten zien dat alles 'veilig' is door met hen te **praten, uitleg te geven, babbeltjes doen...** Je leert je jongeren op deze manier kennen. Dit is als animator ook zeer belangrijk voor de verdere dagen op kamp. Jij behoort ten slotte ook tot hun groep en zij willen ook niets liever dan jou ook te leren kennen

We kunnen hen een duidelijke **structuur aanbieden**: Een kamp is van het begin tot het eind volledig uitgestippeld en zorgt ervoor dat we heel duidelijk aan onze jongeren kunnen vertellen wat we van hen verwachten en wat er nog gaat gebeuren. Structuur brengt voor veel mensen duidelijkheid en veiligheid omdat zo onverwachte gebeurtenissen vermeden worden. Veel jongeren willen weten waar ze slapen, wanneer ze eten, of ze samen met hun broer/zus/vriend(in) in dezelfde groep zitten. Deze vragen zijn voor een animator soms vermoeiend, maar zijn zo belangrijk voor de jongere om een antwoord op te krijgen.

Het is zeer belangrijk dat elke jongere het gevoel krijgt dat hij/zij op het kamp mag zijn en dat ze welkom zijn in de groep. Sommige jongeren vinden het moeilijk om meteen contact te leggen met de andere jongeren. Zij zullen zich wat afzijdig houden en hierdoor alles van een afstandje observeren. Het is voor ons als animator zeer belangrijk om deze jongeren niet uit het oog verliezen door actief naar hen toe gaan, hen te betrekken in een spel en hen andere jongeren te laten leren kennen.

*Charley (8 jaar) staat bij het aankomstspel aan de zijkant bij het kamphuis. Ze staat tegen de muur en kijkt naar de grond. Ze staat met haar handen in haar zakken en houdt zich bezig met een kevertje zijn weg te blokkeren door haar voet telkens op zijn pad te zetten. Rani, een moni die mee is op kamp ziet Charley staan. Ze vraagt aan Charley om mee te doen met het spel. Charley trekt haar schouders op en blijft zich verder bezig houden met het kevertje. Telkens dat Rani iets vraagt aan Charley, blijft Charley haar schouders optrekken. Rani weet niet goed wat ze moet doen en twijfelt aan zichzelf of ze wel goed bezig is. op dat moment bukt Charley zich en neemt het kevertje vast. Rani begint vragen te stellen over het kevertje en zegt dat Charley helemaal niet bang lijkt te zijn. Charley zegt hierop: "Waarom moet je nou bang zijn voor kevertjes?" Op dat moment had Rani een **ankerpunt** om Charley te leren kennen.*

5.1.2.3 Explorerende fase

De deelnemer op kamp

De jongeren gaan nadenken over de invloed die ze in de groep hebben. *Wat is mijn aandeel in de groep? Welke positie heb ik/ wil ik? Hoe kan ik de groep vooruit helpen? Waar kan ik invloed op uitoefenen? Hoe kan ik opkomen voor mijn eigen belangen? ...*

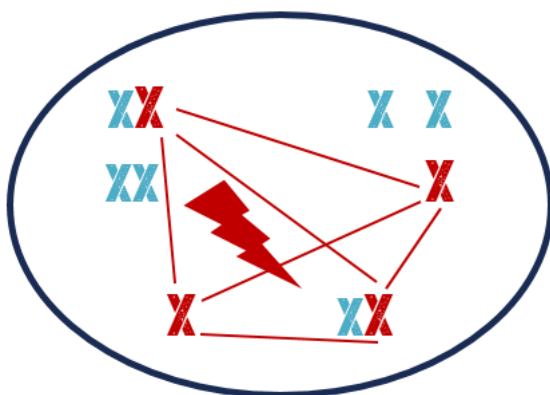
In deze fase proberen de jongeren hun positie in de groep in te nemen. Dit kan tot een strijd leiden wanneer de doelstellingen van de groepsleden met elkaar botsen. We zien hier de eerste **kliëjesvorming** optreden. Mensen voelen zich beter bij de ene dan bij de andere omdat hun ideeën en interesses dichterbij elkaar liggen. Er ontstaat een eerste erkenning van 'zich goed voelen bij'. De duo's of trio's blijven echter wel sterk afhankelijk van de begeleiding.

Het blijft echter niet alleen bij kliëjes. Meestal zijn er **leiders** in deze groepjes. Deze jongeren gaan verder op zoek naar hun plek in de groep waardoor er op dat moment een letterlijk of figuurlijk gevecht ontstaat tussen de verschillende leiders van de groep. Op dit moment neemt iedereen zijn positie binnen de groep in. In de groep jongeren onderscheid je steeds de 'leiders', de 'volgers', de meer 'neutrale' jongeren (middengroep), de 'stillere' jongeren en de jongeren die uit de groep vallen. Deze posities ontstaan enkel in interactie. Iemand kan pas een leider zijn als de rest van de groep ook naar hem opkijkt als de leider. Uiteraard sluit dit ook niet uit dat een jongere die druk, angst, ... oplegt aan de jongeren, ook een leider zal worden. Omgekeerd, wanneer een paar kinderen zich niet laten afschrikken en de jongere gewoon een opschepper noemen, zal deze jongere de leiderspositie niet kunnen innemen.

Veel jongeren willen in deze fase tonen wat ze waard zijn en zo ontstaan veel onderlinge **spanningen** in de groep. De groep heeft op dit moment nood aan een sterke leider die de vaste structuur biedt, zegt hoe alles moet verlopen en het algemene leiderschap in handen houdt.

Echter kan het voorkomen dat de informele leiders van de groep zich **contra-afhankelijk** tegenover de animator stelt. Men trekt opdrachten en beslissingen van de animator in twijfel; ook daar ontstaat een machtspeel. Die contra-houding kan zich op verschillende manieren uiten, gaande van het maken van grapjes over de begeleiding, weerstand, tegenspreken, agressie, ongenoegen uiten... Vragen in de aard van "Moeten we dat nu echt doen?" of "We vinden dat echt wel saai." zijn hier typische voorbeelden van. De groep is 'tegen' de begeleiding, maar kan toch niet helemaal zonder.

Figuur 19: De explorerende groepsfase.



Begeleidershouding

Het is heel belangrijk om goed te handelen als je een groep in dit proces begeleidt. De groep kan zich immers verzetten als je niet tijdig ingrijpt of je verkeerd handelt door je gezag op te dringen aan de groep. Heel belangrijk voor de groep is om hen een **structuur aan te bieden** en hen duidelijk te maken dat jij hun begeleider bent op kamp.

Als je in je groep informele leiders ervaart, dan breek je hen best niet af in hun leidershouding. Je kan hun positie immers zeer **goed gebruiken en inspelen op hun verantwoordelijkheid** die ze meedragen naar hun groep toe. De leider van de groep aan "jouw kant" hebben is een slimme zet waardoor je veel van je groep kan vragen. Je kan de leiders verantwoordelijkheden geven door hen de spelregels te laten herhalen, belangrijke spullen te laten dragen op een tocht, of hen voor een andere jongere te laten zorgen, etc.

Jij als begeleider hebt een grote rol als het gaat over wie er aan de beurt komt en wie er een stem krijgt. Let op dat je **iedereen aan het woord** laat komen en dat je iedereen aan de beurt laat komen bij discussies of spelletjes. Als je dit niet doet, dat zullen de informele leiders zelf initiatief nemen en zich op de voorgrond plaatsen.

Wees er je van bewust dat je als **rolmodel** voor de jongeren kunt optreden. Je bent een deel van hun groep en je kan laten zien hoe je met moeilijke situaties en conflicten kunt omgaan.

Tijdens het kamphuiskamp hebben een viertal jongeren elkaar gevonden tijdens het speelkwartier. Ze zoeken elkaar al een hele dag op tijdens de activiteiten en alle momentjes dat ze vrij kunnen spelen. Foerkan, een jongen die als leider kan gezien worden, sterkt het groepsgevoel van de drie andere jongeren aan. Hij stelt hen voor om tijdens het laatste speelkwartiertje de bosjes in te lopen en daar te wachten tot de moni's hen komen zoeken. De jongeren vinden het spannend en doen meteen mee. Het groepsgevoel groeit terwijl ze in de bosjes zitten en ze hebben het over wie de leukste en de stomste moni is. Foerkan zegt dat hij Elias de tofste moni vindt waarop Nina antwoordt dat zij Lena de stomste moni vindt. De jongeren zijn het eens met elkaar en lachen nog een beetje verder. Op het moment dat het speelkwartiertje is afgelopen, is Lena op zoek naar het groepje. Ze vraagt de jongeren om mee te komen naar binnen voor de slaapmutsmaaltijd. De jongeren lachen en geven geen antwoord. Op dat moment komt Elias aangelopen en zegt tegen de jongeren dat ze naar Lena moeten luisteren. Hij zegt dat hij het jammer vindt van hen en loopt weg. Lena vraagt nogmaals om mee te komen naar binnen waarop de deelnemers twijfelen en dan uiteindelijk toch maar mee komen.

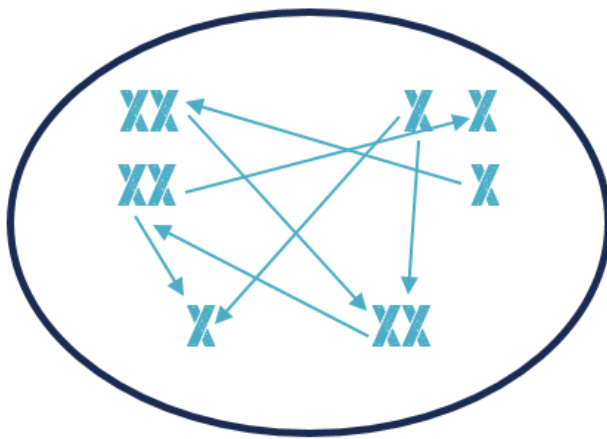
5.1.2.4 De hechtende fase

De deelnemer op kamp

In de fase van de hechtende groep heeft iedereen zijn eigen plaats min of meer binnen de groep gevonden. De verschillende 'klikjes' komen meer met elkaar in contact. De invloed van bepaalde figuren (leidersfiguren) binnen de groep neemt af. Door het correct hanteren

van de invloed van de leidersfiguren en de toename van de communicatie tussen de verschillende groepen ontstaat er een **evenwicht**.

In deze fase staan ook de gevoelens van de groepsleden centraal. Deze **gevoelens** gaan in verschillende richtingen. Aan de ene kant ontstaan er ruzies, rivaliteiten, kliekjes, ... Er wordt meer gepest of uitgedaagd. (zie 5.2) Aan de andere kant is dit het moment waarop jongeren verliefd worden en er koppeltjes ontstaan. (zie 5.3) Het is dan ook de fase waarin je als monitor vaak ogen en handen tekort komt om op elke interactie die je ziet te kunnen reageren.



Figuur 20: De explorerende groepsfase

Begeleidershouding

Als animator kan je in dit proces meer de storende factor voor jongeren zijn. Deelnemers willen hun gevoelens ontdekken zonder het toezicht oog van de moni. Het is voor jou belangrijk om een **goed oog te blijven houden** op de verschillende onderlinge relaties. Blijven contact zoeken is erg belangrijk hoe hard ze dit ook afblokken.

Niet alleen jongeren krijgen bepaalde gevoelens, ook jij hebt ongetwijfeld jongeren waar je graag mee samenwerkt en anderen waar je het moeilijker mee hebt. Zorg ervoor dat dit niet duidelijk is voor hen. Voor jou zijn alle jongeren even leuk.

Je kan in deze groepsfase de groep bevorderen door te kiezen voor **groepsbevorderende spelen** en zo weinig mogelijk voor competitieve spelen te kiezen (zie hoofdstuk 7). Hierdoor gaat de volledige groep meer samenhangen en is er minder onderlinge competitie. Waak over de **groepsindeling**. Zorg ervoor dat de deelnemers niet altijd bij dezelfde personen in de groep zitten. Laat niet toe dat de kinderen en jongeren alleen bij hun vriendjes willen zitten en niet met anderen willen spelen.

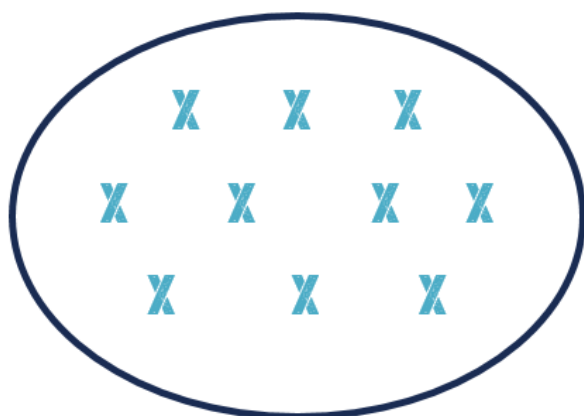
Chinouk en Maarten (13 jaar) zijn op trektocht kamp. Ze zijn een koppeltje geworden tijdens het kamp en lopen constant bij elkaar. De andere jongeren trekken zich niet zo veel aan van het

koppeltje en laten het gewoon gebeuren. Toch vormt zich plots het probleem waar Chinouk en Maarten samen zitten in een groep tijdens een spel. Mehdi en Casper willen ook zeer graag bij elkaar zitten maar de groepen zijn nu eenmaal al verdeeld. Tot grote ergernis van de twee jongens. Het koppeltje mag altijd bij elkaar zitten bij de activiteiten.

5.1.2.5 De autonome fase

De deelnemer op kamp

In deze fase zijn de verschillende subgroepen volledig verdwenen. De verschillende groepsleden hebben een onderlinge band met elkaar zowel positief als negatief. De groepsleden staan weer meer als individuen in de groep. Er is een evenwaardigheid tussen de groepsleden en ze vormen een hecht netwerk. De groep wordt als het ware een team.



Figuur 2f: De autonome groepsfase.

Begeleidershouding

In tegenstelling tot de vorige fase ben je “terug” een deel van de groep. Je blijft in deze fase de verschillende **contacten tussen de jongeren bevorderen**. Niet elke groep komt tot deze fase. Veelal komen we op kamp niet tot deze fase omdat de duur van een kamp te kort is en de groepsgrootte te groot is waardoor de groep geen tijd krijgt om naar deze fase over te stappen.

Waar we ook zeker bij stil moeten staan is het feit dat op een tweedaagse, de groep wordt opgesplitst die voor twee dagen met elkaar verder moeten. Hierdoor gebeurt het dat de jongeren als het ware opnieuw de vorige fasen opnieuw moeten overlopen.

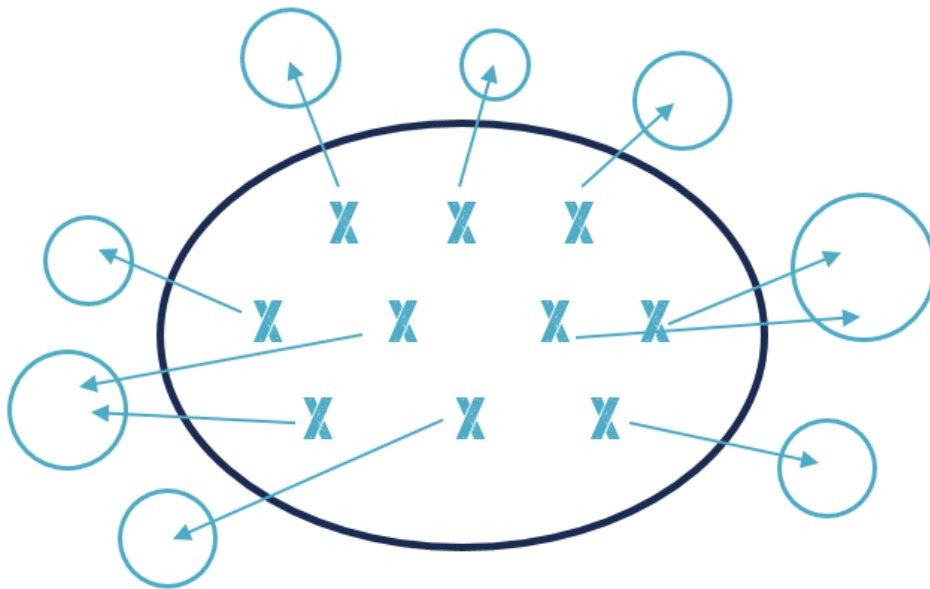
Janos (12 jaar) weet dat het morgen tweedaagse is. Hij zit zich constant af te vragen met wie hij in de groep zal zitten. Hij hoopt dat het leuke mensen zijn die hij al goed kent en vraagt zich ook af wat ze allemaal gaan moeten doen. Hij zit als het ware terug in de voorbereidende fase. Tijdens de tweedaagse zit Janos samen met Nisserine (12 jaar) in de groep. Hij had er een beetje op gehoopt want hij vindt haar echt zeer grappig. De groep wordt verder aangevuld door Noor (10 jaar). Zij heeft zich tijdens heel het kamp wat afzijdig gehouden. Ze loopt meer

bij de moni's dan bij de jongeren. Noor komt tijdens de dag wat losser en Janos en Nisserine leren haar beter kennen. Noor is best wel grappig zeggen ze. Noor zegt dat ze het leuker vindt in kleinere groep dan in een grote groep. Je ziet duidelijk dat de jongeren elkaar opnieuw leren kennen. Hierdoor kan je de groep terug plaatsen in de vormende fase.

5.1.2.6 De afsluitende fase

De deelnemer op kamp

Naar het einde van het kamp gaan de jongeren zich voorbereiden op het afscheid. Ze hebben de neiging om de dingen die fout gelopen zijn uit te praten, dingen goed te maken, iedereen te zeggen hoe graag ze elkaar zien, omdat ze zo makkelijker afscheid kunnen nemen. Na het kamp keren onze jongeren terug naar hun voorziening of naar huis. Soms kan je aan de jongeren twee dagen voor het kamp eindigt, merken dat ze zich anders gaan voordoen. Ze kunnen soms opstandiger overkomen, worden snel boos, etc. Dit doen ze om controle te houden over de situatie. Het is moeilijker om afscheid te nemen van mensen waar je het goed mee doet, dan van mensen waarmee je ruzie hebt.



Figuur 22: De afsluitende groepsfase

Begeleidershouding

Als animator heb je een belangrijke rol in het afscheid nemen. Zorg voor een passende manier om afscheid te nemen. Dit kan je op verschillende manieren doen. Bij Bizon bestaat dit meestal uit het uitdelen van persoonlijk materiaal en een aandenken van het kamp. Geef jongeren nog de kans om **dingen goed te maken**. Sommige jongeren hebben het heel moeilijk met afscheid nemen. Er bestaat een mogelijkheid dat jongeren een conflict uitlokken om zo het afscheid te kunnen vermijden.

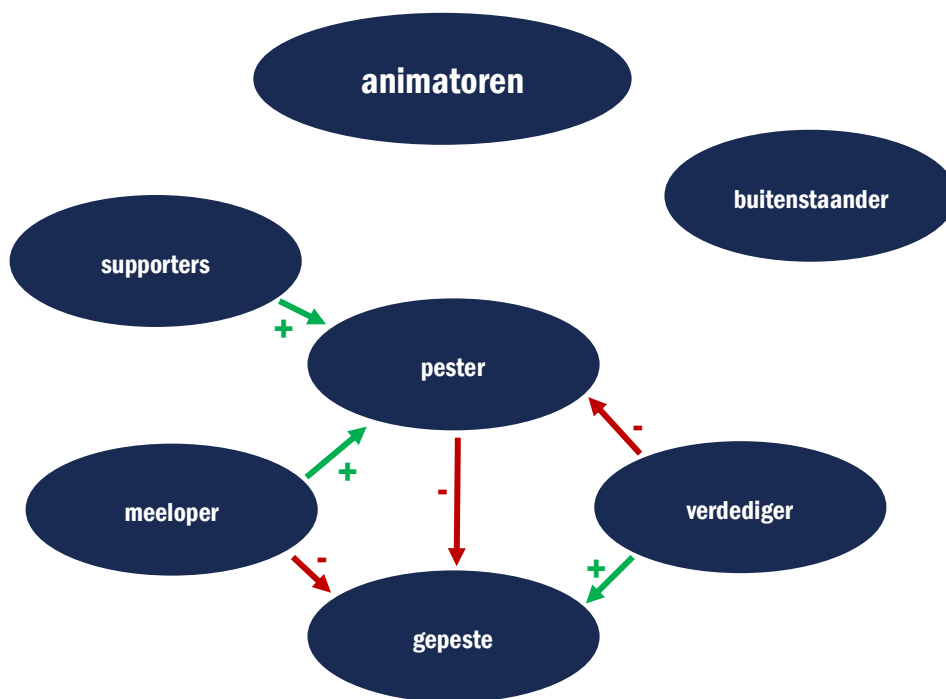
Een groep kent twee aspecten in deze fase, enerzijds de afsluiting en anderzijds het afscheid. Deze twee aspecten zie je ook duidelijk op kampen verschijnen. De afsluiting omvat een machtig kampvuur of een feestje, bij de kampen met jongere kinderen wordt dan het verhaal van het thema afgesloten. Dit is gericht op **taakgericht vlak**. Het afscheid kan je letterlijk nemen. Meestal wordt er op het einde van het kamp een aandenken gegeven en laten de jongeren hun namen op hun T-shirts schrijven, delen ze hun gegevens en worden er nog laatste gesprekken met elkaar gevoerd. Dit is meer op **sociaal-emotioneel vlak gericht**.

5.2 Omgaan met pesten

Pesten is een van de moeilijkste groepsprocessen om mee om te gaan op kamp. Pesten komt heel vaak voor. In Vlaamse scholen wordt gemiddeld één kind op vijf gepest. Bijna één kind op twintig heeft er dagelijks mee te maken. Het meest frequent komt pesten voor bij kinderen tussen 10 en 14 jaar.

Omdat de grenzen tussen pesten en plagen nogal vaag zijn, geven we hier nog eens mee wat wij onder pesten verstaan: **berekende** en **opzettelijke** verbale, materiële, fysieke of psychische **agressie** (duwen, slaan, spullen stuk maken of verstoppen, schelden, kwetsende opmerkingen, bijnamen, roddelen, kwetsen, uitsluiten, negeren, afpersen, ...) ten opzichte van een persoon, waardoor deze fysiek en/of emotioneel gekwetst wordt. Het gebeurt **systematisch** en **langdurig**. Hier zien we onmiddellijk het verschil met plagen. Plagen gebeurt niet systematisch, is niet steeds tussen dezelfde personen en er is geen sprake van een ongelijke machtsverhouding tussen hij die plaagt en hij die geplaagd wordt. Het is eerder als grap bedoeld en is onschuldiger. De geplaagde blijft in staat zich te verdedigen en loopt geen psychische of fysieke schade op. Toch blijft het belangrijk de grens tussen plagen en pesten te bewaken. Hetzelfde gedrag kan zich ook voordoen tijdens een ruzie, maar ook in dat geval is het niet systematisch en langdurig dus gaat het niet over pesten.

Bij pesten gaat het nooit om eenrichtingsverkeer. **Pesten is een samenspel van groepsrollen**. Het gaat om een interactie tussen een aantal jongeren die zich in subgroepen hebben verdeeld. Er zijn dus altijd verschillende partijen terug te vinden: de pesters, de gepeste en de meeloper, de verdediger, de supporters en de buitenstaander. Tussen deze zes groepen zijn de volgende wederzijdse interacties/invloeden terug te vinden. Pesten wordt gezien als een groepsprobleem. Doordat en zo veel leden aanwezig zijn in het 'pest-circuit', heeft dus elk lid aandeel in het voortbestaan van pesten. Het stoppen van pesten is dan ook een groepsgebeuren waar iedereen zijn steentje zal moeten bijdragen. Het is noodzakelijk om alle onderlinge processen te proberen beïnvloeden, sturen of te veranderen.



Figuur 23: Pesten

5.2.1 De animatoren

We willen benadrukken dat wij als animatoren zeker en vast ook een aandeel hebben in de situatie waar het pestgedrag leeft. Wij staan in voor het animeren van de groep maar uiteraard letten wij ook goed op naar signalen die de kinderen ons toereiken. Het is een kunst om met je voelsprieten tijdig bewust te zijn van pestgedrag en tijdig in te grijpen om het proces bij te sturen. We moeten met andere woorden, het overzicht bewaken over de hele groep jongeren en ondertussen bezig zijn met de groepsdynamiek en samenstelling van de groep. De communicatieve vaardigheden van de moni zijn cruciaal om de gesprekken met de verschillende betrokkenen op een goede manier te kunnen begeleiden.

Tumult (2002) geeft enkele tips in het benaderen van alle verschillende partijen: een rustige en open houding, geruststellen, non-verbale geborgenheid geven, tijd nemen en actief luisteren en doorvragen, vertrouwen geven en opwekken, vertrouwensband opbouwen, niet oordelend communiceren, niet meegaan in discussie of beschuldigingen, toekomst- en oplossingsgericht interveniëren, verantwoordelijkheid geven, positief aanmoedigen, geloven in de kracht van de groep, erkennend reageren en waarderen, ik-taal gebruiken en dus praten vanuit jezelf.

5.2.2 De gepeste

Vaak wordt iemand gepest omwille van uiterlijke kenmerken of opvallende eigenschappen die afwijken van de groepsnorm. Bijvoorbeeld zwaarlijvige kinderen, kinderen met de diagnose ADHD, kinderen met een laag zelfbeeld, kinderen die zeer veel aandacht opeisen en heel aanwezig zijn, kinderen die zich niet goed kunnen verdedigen en weinig weerbaar zijn, kinderen met weinig sociale vaardigheden, ... Deze zaken zijn niet altijd een reden voor het pesten maar vormen wel een risicofactor. De oorzaak van pesten ligt hoofdzakelijk in de groepsprocessen en niet zozeer op vlak van persoonskenmerken van de gepeste. Niet iedereen die afwijkt van de norm wordt gepest. Het mag uiteraard ook geen excuus zijn, het valt nooit te minimaliseren of goed te praten. De gepeste kan je niet verantwoordelijk stellen voor het feit dat hij gepest wordt, maar het gedrag en de houding van de jongere maken hem soms wel kwetsbaar. Pesterijen kunnen iedereen overeenkomen dus opgelet met stereotypen. Kinderen lokken pestgedrag overigens nooit uit, geen enkel kind wil bewust gekwetst worden.

Aanpak

Belangrijk is dat je de jongere gaat 'empoweren'. Geef de jongere **vertrouwen in zichzelf**. Doe dit door tijdens activiteiten zijn positieve kwaliteiten in de verf te zetten, door te zeggen dat hij de moeite waard is, ... **Bevoordeel de jongere niet**. Dat bevordert het pestgedrag alleen maar. Spreek ook niet voor de volledige groep over de 'gepeste jongere'. Dat zou hem enkel zwakker maken. Spreek met de jongere en vertel dat hij **pestgedrag niet moet ondergaan**, maar dat hij aan de anderen duidelijk maakt dat hij dit pestgedrag niet zomaar laat gebeuren. Kijk samen met de gepeste naar hoe hij zou kunnen reageren. Maar let hierbij wel op een goed evenwicht! De focus mag niet liggen op het veranderen van zijn gedrag, op het leren voor zichzelf op te komen, te doen alsof het hem niet raakt enzovoort. Zo krijgt de gepeste immers het gevoel dat het pesten de eigen schuld is. Hoe groot zijn 'aandeel' ook is, zij zijn niet verantwoordelijk om het te doen stoppen. Zeker op kamp is het niet onze taak om kinderen meer assertief en weerbaar of sociaal vaardig te maken. We zijn geen hulpverlener en kunnen niet werken op lange termijn. Geef dus concrete tips op korte termijn en zorg dat dit ingebed is in een geheel kader. Benadruk dat het niet zijn schuld en verantwoordelijkheid is.

5.2.3 De pester

Pesters vind je overal. Een jongere die pest heeft een grote mond en is meestal de 'populairste' van de groep. 'Graag gezien' kan men de pester niet noemen: hij is eerder gevreesd. Toch zijn pesters ook vaak jongeren die zich niet goed in hun vel voelen. Hou er dus zeker en vast rekening mee dat pesters ook een laag zelfbeeld hebben en pesten omdat ze bang zijn voor hun positie in de groep. Vergis je dus niet door die grote mond. Vaak schuilt er

een klein hartje achter. Ze komen zelfzeker over maar zijn het daarom niet. Het is heel vaak een attitude die ze aannemen. Mogelijks zijn ze zoekende naar macht en/of waardering van de groep. Pesten biedt overigens vaak de sleutel om zelf niet gepest te worden. Vaak is de pester fysiek of verbaal sterker dan de gepeste en hebben ze weinig empathie alsook een tekort aan respect voor grenzen. Soms is de pester zich niet bewust van de gevolgen en beschouwen ze het zelf niet als pesten. Soms leggen de oorzaak bij de gepeste, alsof die erom vraagt. Pedagogische moeilijkheden, psychische problemen, hechtingsproblemen, negatieve levenservaringen, negatieve rolmodellen, ... kunnen ook aan de basis liggen van het ontwikkelen van pestgedrag (zie bio-psychosociaal-sociaal model).

Aanpak

Spreek de pester aan op zijn **verantwoordelijkheid**. Hij is een persoon die de anderen in de groep graag hebben. Hij moet zijn best doen om het voor de groep een goed kamp te maken. **Verwoord de intenties van de pester.** Geef aan dat je weet dat de pester zich onzeker voelt over de groep, verzeker hem dat de anderen hem leuker gaan vinden als hij niet pest. Geef jongeren die pesten de kans om zich op een **andere manier te bewijzen in de groep**. Werk met positief leiderschap, zoals hiervoor al is beschreven. **Maak de vergelijking:** *Hoe zou jij je voelen als iemand...?* en bevorder empathie. De pester moet de kans krijgen om te erkennen dat er een probleem is en de hulp krijgen om te beseffen welke gevolgen het heeft. Hij moet ervaren dat positieve inzet wordt gewaardeerd. Dit bereik je enkel als je de pester benadert vanuit vertrouwen en op een positieve manier.

5.2.4 De meeloper

Dit is een groepslid dat zich aansluit bij de pester en actief mee gaat pesten, door bijvoorbeeld ook het slachtoffer uit te schelden of te slaan. Zo vormen ze een pestgroepje. Mogelijks bewonderen de meelopers de leidinggevende pester. Soms gebruiken meelopers het pesten als een uitlaatklep voor hun eigen frustraties. Andere meelopers vinden pesten eigenlijk niet OK, maar doen het toch voor hun eigenbelang ten aanzien van de pester. Meelopen zorgt er vaak voor dat ze zelf niet het mikpunt van de pesterijen te worden. Dat vormt vaak een beweegreden. Een andere drijfveer is het winnen van populariteit in de groep, daarbij speelt conformisme 'erbij horen' een grote rol. De rol die meelopers hebben in het voortbestaan van pesterijen is niet te onderschatten. Een pester die de pesterijen wilt stopzetten zal van de meelopers misschien een bepaalde druk ervaren om toch door te gaan. Of wanneer de meelopers stoppen met mee pesten, is de kans groot dat de pester die er plots alleen voor staat, zal ophouden.

Aanpak

Moedig jongeren aan om ook met de **gepeste te spelen**. Doe dat niet al te duidelijk, maar zorg ervoor dat ze tijdens een quiz of een ander groepsspel met elkaar kunnen spelen. Je kan

zorgen door je **groepsverdeling** zo te organiseren dat de pester en de meeloper in een andere groep zitten. Zo kan je bijvoorbeeld de meeloper en de gepeste samen zetten zodat ze elkaar op een andere manier leren kennen tijdens het samenwerken.

5.2.5 De supporter

Dit is een groepslid dat niet actief mee doet met pesten, maar de pester aanmoedigt door bijvoorbeeld te lachen of te juichen of gewoon met de pester en de meeloper overeen te komen. Een gelijkaardige dynamiek als bij de meeloper speelt mee; nood aan 'erbij horen', angst om zelf gepest te worden enzovoort. Opnieuw; wanneer de supporters stoppen met positief reageren, is de kans groot dat de pester die plots zijn support kwijt is, zal ophouden.

Aanpak

De toeschouwers maak je vooral attent op het feit dat zij **niet moeten toekijken** hoe iemand gepest wordt. **Animeer** zo veel mogelijk jongeren. Zo is de groep buitenstaanders automatisch kleiner doordat je meerdere jongeren in je gezichtsveld.

5.2.6 De verdediger

Dit groepslid helpt de gepeste door direct tegen de dader in te gaan. Een verdediger komt echt niet altijd tegen in het pest-circuit. Het zijn slechts enkelingen die het durven om tegen de stroom in te zwemmen. De verdediger neemt als "redder" heel wat risico's en moet stevig in zijn schoenen staan. Hij kan zelf het doelwit worden van de pesterijen of afgewezen worden door de groep. Meestal worden de verdedigende stappen subtiel ondernomen. Zo kan de verdediger hulp halen, het slachtoffer na het pesten steunen of troosten, ... Het succes is doorgaans afhankelijk van de status van de verdediger.

Aanpak

Je kan niet verwachten van jongeren dat zij gaan reageren op het pestgedrag. Als ze het uit zichzelf doen, des te beter, maar vaak voelen ze zichzelf niet sterk genoeg om dat te doen. Vraag wel aan de jongeren om met **iedereen te spelen en te praten** en om pestgedrag zeker niet aan te moedigen. Iemand kan pas het risico nemen als hij zich kan identificeren met en inleven in de gevoelens en positie van de gepeste maar hij moet ook voelen dat zijn tussenkomst iets effectief kan veranderen. Geef de verdediger heel veel **aanmoediging en ondersteun** hem door te verwoorden dat het heel sterk is wat hij doet. Creëer een kader waarbinnen jongeren op een veilige manier kunnen reageren tegen het pesten. (Zie 5.2.9)

5.2.7 De buitenstaander

Last but not least is er nog de buitenstaander. Hij neemt geen enkele rol aan in de pesterijen maar kijkt wel toe en ziet het gebeuren. Het is als het ware een stille getuige en reageert niet. Deze rol is ook niet te onderschatten want zoals het spreekwoord zegt: “Wie zwijgt, stemt toe.” Je krijgt een soort omstaanderseffect. Het zijn neutrale toeschouwers maar ze steken hun kop in het zand zoals ‘struisvogels’ of hebben als het ware oogkleppen op. Ze vinden het meestal niet OK wat er gebeurt, maar uit angst reageren ze niet. Buitenstaanders nemen gemiddeld een kwart van de pestgroep aan. Hoe groter deze groep, hoe minder kans dat er zich een verdediger zal opstellen. Ook zal de gepeste denken dat het zijn eigen schuld is.

Aanpak

Bij de buitenstaander kan je dezelfde aanpak uitvoeren als die van de supporters. Zij kunnen op zich makkelijk geanticipeerd worden op hun daden door hen te **animeren**, te **spelen** en **af te leiden**. Met de No Blame methode bied je een veilig kader aan waarmee ook deze jongeren de kans krijgen om te reageren. (Zie 5.2.9)

5.2.8 Gevolgen

Het is van cruciaal belang dat we pesterijen aanpakken. Het gaat niet zomaar vanzelf over. Elke pestsituatie verdient aandacht. Zeker omwille van onze kwetsbare doelgroep benadrukken wij dat we pesterijen nooit zullen negeren. We gaan het altijd aanpakken en melden het ook altijd aan de KHL en de mede-monitoren. De schade die kan worden berokkend kan immers zeer groot zijn. Inschatten welke **impact** pesten heeft is echter moeilijk. De tolerantiegrens is voor alle jongeren verschillend. De ene kan iets gemakkelijk weglachen en relativeren. De andere is volledig van de kaart en blijft gekwetst achter. De gevolgen voor de gepeste zijn echter dikwijls niet te onderschatten;

- Schuldgevoelens en gevoelens van minderwaardigheid en schaamte
- Negatief zelfbeeld; geloven wat de pester(s) zeggen of gezegd hebben
- Algemene onzekerheid en tekort aan zelfvertrouwen
Ook bij iedere nieuwe stap die gemaakt wordt in het leven
- Eenzame gevoelens, zich buitengesloten voelen
- Identiteitsontwikkeling komt in het gedrang
- Angst om nieuwe vrienden te maken
- Angst voor afwijzing en teleurstelling
- Sociale situaties vermijden en/of spijbelen
- Faalangst: Niets meer durven zeggen uit angst uitgelachen te worden
- Achterdochtig en wantrouwend, ook ten aanzien van personen die wel goede intenties hebben
- Psychische problemen, zich ongelukkig voelen, kans op depressieve klachten

- Lichamelijke (psychosomatische) problemen
- ...

Ook de pester ondervindt gevolgen. Als hij niet gecorrigeerd wordt, leert hij dat misbruik maken van macht werkt en dat pesten een goede manier is om zich te handhaven in een groepssituatie. Ook op vlak van sociale ontwikkeling kan hij weinig constructieve sociale vaardigheden ontwikkelen en is het niet evident om echte vriendschappen op te bouwen. Het zelfbeeld kan worden aangetast bij herhaalde sanctionering, het etiket 'pester' en de constante negatieve benadering waardoor hij nog meer negatief gedrag zal vertonen en zo in een **negatieve spiraal** terechtkomt.

Voor de supporters, meelopers, verdedigers en buitenstaanders heeft het pesten ook negatieve gevolgen. Ze voelen zich namelijk **onveilig** in de groep, durven niet zichzelf zijn en hebben last van de algemene negatieve en vijandige sfeer.

5.2.9 Preventie & Reactie

Uiteraard kan je de verschillende aanpakken gaan plaatsen onder andere dan bovenstaande noemers. Het spreekt voor zich dat **animeren** de sleutel is voor het **anticiperen** op pestgedrag. Je kan als moni situaties waarin er gepest wordt, voorkomen door te zorgen dat de groep zich met leuke en constructieve zaken bezighoudt. Het overzicht over de jongeren houden en aanwezig zijn is één van de meest belangrijke attitudes die je kan hanteren als moni.

Een belangrijk onderdeel van pestpreventie is investeren in een algemene positieve groepsdynamica. Probeer te zorgen voor een **samenhorigheidsgevoel en teambuilding**. Pesten komt vaker voor bij groepen die lang blijven zitten in de explorerende fase en groepen binnen een hechtende fase waarin een negatieve sfeer centraal staat. (zie 5.1.2) Het is dus van groot belang om de groepsvorming positief te stimuleren. Speel verder niet altijd competitieve spelen maar maak gebruik van samenwerkingsspelen om het samenhorigheidsgevoel te vergroten, geef de jongeren inspraak in het activiteitenaanbod en gebruik indelingsspelletjes voor de groepsverdeling (zie hoofdstuk 7). Moet iedereen vrienden zijn met iedereen? Het hoeft niet tussen iedereen goed te klikken, iedereen kan zelf kiezen met wie ze vrienden zijn maar we verwachten dat iedereen respectvol is en anderen niet bewust kwetsen.

Het bevorderen van een algemeen **positief groepsklimaat** ligt hier uiteraard aan de basis (zie hoofdstuk 4). Ook het stimuleren van een **positieve en geweldloze conflicthantering en communicatiewijze** kan bijdragen aan de preventie van pesten (zie hoofdstuk 6). Ondersteun jongeren hierbij en geef ze verantwoordelijkheid in het bijdragen aan een goede sfeer en voor de goede afloop van conflicten. Aandacht geven aan het **emotioneel welbevinden** is eveneens essentieel (zie hoofdstuk 3). Geef tot slot complimenten en zet

kwaliteiten in de verf. Zet in op en investeer in het ontdekken, herkennen, erkennen en tonen van **talenten** ervoor dat iedereen op een positieve manier *in the picture* komt te staan en verbinding wordt bevorderd! Ook dat is een belangrijke insteek!

Bij Bizon gebruiken we de **No Blame methode** (Tumult). No Blame is een geweldloze methode gericht op het vergroten van de empathie en heeft oog voor alle betrokkenen in een pestsituatie.

Deze methode gaat er van uit dat pesten een normaal voorkomend fenomeen is. Letterlijk genomen; **NIEMAND IS SCHULDIG!** Dit betekent niet dat we het moeten aanvaarden, goedpraten en het gewoon moeten laten gebeuren, maar eerder dat het een deel – weliswaar ongewenst deel – uitmaakt van het mensenleven. Het helpt niet om het te bekijken als ‘abnormaal’ of ‘door en door slecht’.

Pesten is een groepsprobleem dus de groep draagt verantwoordelijkheid. Het is de groep die het pesten ondersteunt en toelaat en het is de groep die de macht heeft om het te melden en veroordelen. In de zoektocht naar de oplossing moet dus de groep worden ingeschakeld. We geloven in de **kracht van de groep**. We betrekken de jongeren vanuit vertrouwen en via positieve communicatie bij het zoeken naar de oplossing. Het negatieve gedrag staat dus niet centraal. De klemtoon ligt op het probleemoplossende karakter, wat zorgt voor een positievere sfeer dan bestraffen. Daardoor zijn de jongeren geneigd zijn mee te zoeken naar constructieve oplossingen.

We zijn vaak geneigd om pestsituaties de pesters te gaan straffen. **Een harde bestraffende aanpak lost vaak niets op.** Het wordt meestal gewoon wat minder zichtbaar voor de moni's maar blijft helaas bestaan. We moeten trouwens de pesters ook helpen om positief gedrag te leren. Dat wordt moeilijk als we gaan veroordelen en straffen. Dit leidt juist tot angst en vervreemding.

Pesten blijft nog te vaak verborgen. Iedereen zwijgt uit angst én omdat ‘klikken’ niet mag. Het taboe daarop moet dan ook doorbroken worden. Maar zo krijgen de pesters vrij spel en dat willen we vermijden. Het is dus van groot belang te werken aan een **open communicatiesfeer**. Pesten moet en mag gemeld worden want de gevolgen van zwijgen zijn te groot.

We laten de feiten los. Vaak hebben we de reflex om te willen weten wat er precies gebeurd is. Het lijkt vanzelfsprekend om iedereen te ondervragen over de feiten. De zoektocht naar de waarheid neemt veel energie in beslag want vaak komen de verhalen niet overeen. Daarover kan je discussiëren, het kan uitdraaien op ‘welles-nietes’. Het is overigens weinig efficiënt want de ernst van de feiten is niet altijd evenredig met de impact op de persoon. Helemaal onnuttig is vragen waarom jongeren bepaald gedrag vertonen. In plaats van de feitelijke gebeurtenissen gaan we de gevoelens centraal stellen. Die zijn er en dat is persoonlijk, daarover kan je niet discussiëren.

Door de nadruk op het begrijpen van de eigen gevoelens en die van de anderen, in plaats van de feiten is de kans groter op het aanwakken van empathie. De groepsaanpak steunt op het vergroten van **empathie**. Empathische reacties van de anderen werkt stimulerend voor onder meer de pester.

Wanneer je pestgedrag hoort of ziet, moet je **onmiddellijk reageren**. Anders geef je aan dat je het gedrag goedkeurt. Je spreekt de pester aan, stelt dat je dat gedrag niet aanvaardt en je verwacht dat hij het niet meer herhaalt (ook al weet je dat de kans groot is dat dit wel gebeurt). Indien mogelijk ondersteun je een **herstelproces** (zie hoofdstuk 6). Eventueel geef je een herstelgerichte sanctie, gelinkt aan het concrete pestgedrag. Start zo snel mogelijk met de No Blame methode. Deze bestaat uit 7 stappen:

1. Een gesprek met de gepeste

Je toont je bezorgdheid en knoopt een gesprek aan om duidelijkheid te krijgen over de situatie. Volg steeds het spoor van de jongere. Als de gepeste ontkent, bevestig je dat je de ontkenning hoort en probeer je dan je eigen observaties of die van anderen uit te leggen. Wat de gepeste vertelt over de feiten probeer je steeds te kaderen in termen van gevoel en effect. Je bespreekt wat je op welke manier zal vertellen aan de anderen en wat vertrouwelijk blijft. Soms leeft de angst dat het nog erger zal worden. Leg de No Blame aanpak uit en maak duidelijk dat niemand in de problemen komt. Zo kan je hem vaak overtuigen de kans te grijpen in de hoop dat het pesten stopt. Je bekijkt samen met de gepeste wie je gaat betrekken in de volgende stap, hier zijn best verschillende rollen vertegenwoordigd. Zonder toestemming van het slachtoffer kan je niet verder. Je spreekt dan regelmatig af om te kijken hoe de pestsituatie evalueert en je probeert elke keer de vertrouwensrelatie te versterken tot de jongere het ziet zitten.

2. Een eerste bijeenkomst

Je spreekt iedereen één voor één aan. Je vertelt dat je een probleem hebt dat je niet alleen kan oplossen en je vraagt hulp. Je zegt niet waarover om speculaties te vermijden. Het gesprek vindt zo snel mogelijk na de uitnodiging plaats. Je spreekt af in een gezellige ruimte waar iedereen rustig en open kan praten, vrij van associatie met "sanctie". Als de gepeste hier niet bij aanwezig is omdat het te confronterend kan zijn voor de pester en/of gepeste, kan je zorgen voor een brief of tekening of liedje of dergelijke.

3. Leg het probleem uit.

Je vertelt dat je ongerust bent over de gepeste omdat die zich niet goed voelt. Je vertelt geen details en je beschuldigt niemand. Je kan beschrijven aan de hand van de brief of dergelijke hoe de gepeste zich voelt. Laat de groepsleden reageren.

4. Deel de verantwoordelijkheid.

Je vertelt dat niemand beschuldigd wordt en dan niemand gestraft wordt. Je wil het gewoon delen met hen omdat je het slechte gevoel wil wegnemen maar dat kan je niet alleen. Je wil het samen met hen oplossen en samen met hen zorgen dat de gepeste zich weer veilig voelt. Je vertelt hen dat je op hen rekent en hen vertrouwt als groep. Zo wordt de macht verschoven van pester naar de groep als geheel. Als ze elkaar beschuldigen, kan je aangeven dat iedereen voor zichzelf wel weet in hoeverre hij mee verantwoordelijk is voor het slechte gevoel van het slachtoffer.

5. Vraag naar ideeën van elk groepslid.

Je geeft de tijd om bedenkingen te spuien. Geef ze tijd om even na te denken en eventueel te reageren. Als het gaat over het gedrag van de gepeste vertel je dat je het gedrag van de persoon in kwestie met hem bespreekt maar dat je met hen wil bekijken wat zij kunnen doen. Eventueel luister je even maar je maakt duidelijk dat dit pestgedrag niet goedpraat, je verwijst telkens naar het probleem, het slechte gevoel van de gepeste.

Je vraagt iedereen individueel een voorstel wat zij kunnen doen om de gepeste een beter gevoel te geven. Je helpt "misschien kunnen we" ombuigen naar "ik zal". Zorg dat ze zich niet verstoppen achter algemene uitspraken. Probeer zoveel mogelijk aan de groep te laten. Zorg dat het haalbare voorstellen zijn en dwing geen beloftes af. De ik-vorm is heel belangrijk, want zo staat het tegenover de gebruikelijk jij-boodschappen vanuit de moni's. Je toont dat je elk voorstel, hoe klein ook, apprecieert. Het is een stapje in de richting van de oplossing.

Als voorstellen een gebrek aan bereidheid tonen om mee te zoeken naar positieve oplossingen, vraag je "Hoe denk jij dat het slachtoffer zich dan zou voelen?"

6. Laat het aan de groep over.

Je bedankt iedereen en zegt dat het nu aan hen is, dat je hen vertrouwt. Je geeft ze genoeg tijd om werk te maken van de voorstellen en je spreekt opnieuw met hen af later. Je schrijft het niet op maar je hoopt op een positieve evolutie. Je vertelt dat je opnieuw een gesprek hebt met de gepeste en met elk van hen afzonderlijk. Je wil dan van iedereen horen hoe het is gelopen. Je zorgt dat ze weten dat ze welkom zijn bij jou.

7. Een gesprek met elk afzonderlijk

Je vraagt hoe het ging om hun idee uit te voeren en hoe ze zich erbij voelde. Iedereen apart zodat ze zich niet kunnen verstoppen achter elkaar en er geen competitieve sfeer is. "Was het moeilijk? Waarom wel of niet? Zou je 't kunnen blijven doen?" Het maakt op zich niet zo veel uit of 't gelukt is, als de gepeste zich maar beter voelt. Eventueel motiveer je hen een nieuw voorstel te bedenken. Je vertelt hen dat je de

situatie blijft opvolgen en af en toe navraag doet bij hen en de gepeste. Je meldt dat als het verergert, je opnieuw een groepsbijeenkomst zal organiseren. Hou rekening met de draagkracht van de deelnemers uit de middengroep (support, verdedigers, buitenstaanders). Ze moeten nog onbezorgd kunnen blijven spelen en genieten. Ook de gepeste spreek je aan nadat je de verschillende groepsleden hebt gehoord. Je vraagt hem of het beter gaat en of hij veranderingen heeft opgemerkt bij de anderen, hoe hij daar dan mee om is gegaan en wat de toekomstverwachtingen zijn. Je vertelt hem dat je het graag hoort wanneer er nog eens iets misloopt. Je verzekert dat je het blijft opvolgen. Eventueel kies je samen voor een andere groepssamenstelling als je het een 2^{de} keer doet.

5.3 Omgaan met relaties en seksualiteit

Zoals in elke organisatie waar jonge mensen samen dingen ondernemen, hebben we ook binnen Bizon te maken met relaties en seksualiteit tussen onze jongeren.

Jongeren zijn in ontwikkeling en stellen seksueel gedrag, zoveel is zeker. Al vanaf het begin maakt het een deel uit van het leven en dit ontwikkelt zich verder gedurende het leven. Jongeren zijn van nature nieuwsgierig. Seksueel experimenteel gedrag maakt een noodzakelijk deel van uit van de ontwikkeling. De seksuele ontwikkeling verloopt in fasen en hangt samen met andere ontwikkelingsdomeinen. Wanneer een kind of jongere op kamp seksueel gedrag stelt, hoeft dat dus lang niet altijd als 'opvallend', 'zorgwekkend' of 'extreem' te worden gezien. Heel veel seksueel gedrag is zeer normaal. Het verloopt bij de meeste jongeren stapsgewijs doorheen de hele kindertijd en jeugd. Er moet dus ook binnen het jeugdwerk en tijdens kampen ruimte zijn voor seksuele ontwikkeling. Mensen die met jongeren werken zijn het erover eens dat het niet steeds duidelijk is voor alle partijen waar de grenzen liggen, en hoe men hier preventief kan op ingaan. Dit merken we ook binnen Bizon. Er is nood aan een duidelijker kader om af te wegen welk gedrag wel getolereerd kan worden, en waar grenzen of gesprek nodig zijn. Jongeren hebben immers soms wat duidelijkere richtlijnen nodig over wat kan, waar, wanneer en met wie. Zo staat bijvoorbeeld internet, de smartphone en sociale media vaak centraal in het dagelijks leven van de jongeren en ook wat dit thema betreft creëert dit talloze mogelijkheden en kansen maar brengt het ook specifieke risico's met zich mee. Het is van belang dat we jongeren ondersteunen in het vinden van een weg in het seksuele verkeer zodat ze leren hoe ze de eigen veiligheid en die van de anderen kunnen garanderen. Ook bij Bizon willen we vanuit een zorgend standpunt aandacht hebben voor de seksuele ontwikkeling en willen we vooral ook weerbaarheid op vlak van seksualiteit stimuleren.

De afgelopen jaren bereikten ons geregeld vragen vanuit KHL en van monitoren in verband met relaties en seksualiteit: *Is dit nog normaal gedrag? Als koppeltjes het groepsgebeuren niet echt storen, kunnen we dit dan toelaten? Wanneer is gedrag leeftijdsadequaat en*

wanneer is gedrag grensoverschrijdend? Op welke manier reageren we best op jongeren die steeds maar seksueel getinte opmerkingen maken? ... Uiteraard is er een wettelijk kader maar we merken ook dat de manier van omgaan met relaties op kamp erg verschilt van persoon tot persoon. Het zijn immers onze eigen gevoelens, ideeën en achtergrond die sterk bepalen hoe we kijken naar relaties en seksueel gedrag. Iedereen heeft een andere subjectieve kijk en daardoor kan onze persoonlijke grens anders liggen dan die van een medemonitor. Ons individueel oordeel en inschatting mag de aanpak op kamp niet gaan dicteren. We gaan in gesprek met het team en kijken vanuit een professionele vrijwilligersbril naar situaties met seksueel gedrag om de inschatting te stroomlijnen en te vermijden dat de aanpak afhankelijk is van persoon tot persoon. Er is dus nood aan een neutraal kader met ruimte voor nuancering.

In wat volgt gaan we dieper in op deze thema's. Dit niet met het oog op het formuleren van eenduidige antwoorden. De doelstelling van deze tekst is eerder om enkele handvatten te bieden om als moniteam en KHL op een meer objectieve manier naar relaties en seksualiteit te kunnen kijken en een kader te geven dat helpt bij het spreken over relaties en seksualiteit onder de Bizondeelnemers. We baseren ons hiervoor op de handvaten die Sensoa meegeeft ten aanzien van jeugdhulpverlening; meer specifiek het 'vlaggensysteem'. Dit volledige hoofdstuk is gebaseerd op de onderbouwing en de methodieken van Sensoa, alsook Pimento die een toepassing daarvan voorziet naar het jeugdwerk.

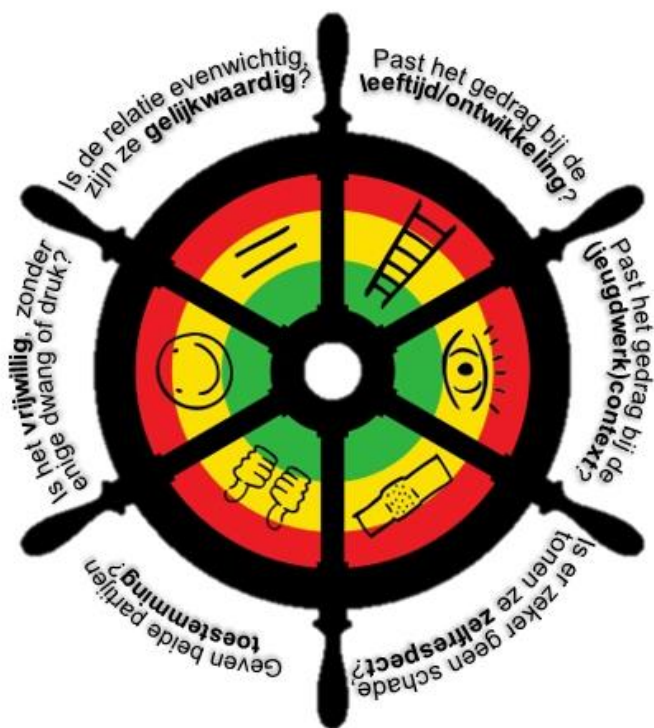
5.3.1 De criteria

De zes criteria van het vlaggensysteem van Sensoa helpen bepalen of seksueel gedrag van al dan niet grensoverschrijdend is. Wat is daarvan de definitie?

"Seksueel grensoverschrijdend gedrag is elke vorm van seksueel gedrag of seksuele toenadering, in verbale, non-verbale of fysieke zin, waarbij niet wordt voldaan aan één of meerdere van deze zes criteria. Seksueel misbruik is elke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag, in verbale, non-verbale of fysieke zin, opzettelijk of onopzettelijk waar geen wederzijdse toestemming voor bestaat en/of die op een of andere manier is afgedwongen en/of waar het slachtoffer veel jonger is of in een afhankelijke relatie staat."

Elk individu en elke situatie is verschillend. Deze criteria vormen een leidraad om seksueel gedrag in te schatten. De beoordeling moet dus per geval gebeuren. Het stuurwiel maakt duidelijk welke vragen gesteld moeten worden. Twijfel je of de gegeven situatie voldaan is aan het criterium, dan ga je blijven observeren alsook in gesprek gaan met de betrokkenen en/of medemonitoren om het uit te klaren en tot een conclusie te komen.

Onderstaande criteria zijn van universele waarde. *"Wat schadelijk is voor het zelfbeeld en de persoonlijke integriteit van kinderen en jongeren verschilt niet per cultuur. Wat een schadelijke gewoonte is in bepaalde delen van de wereld, is niet minder beschadigend omdat het een gewoonte is."*



Figuur 24: Criteria Vlaggensysteem

5.3.1.1 Criterium 1: wederzijdse toestemming

Bij de wederzijdse toestemming wordt ervan uit gegaan dat alle aanwezigen beseffen en begrijpen wat er gebeurt en hiermee akkoord gaan. Het gaat niet over één keer akkoord zijn, het akkoord is telkens opnieuw noodzakelijk om te spreken van een wederzijdse toestemming. Akkoord gaan kan wel impliciet zijn, dit wil zeggen dat het niet uitgesproken moet worden (zie voorbeeld 'wel toestemming' hieronder).

Een belangrijke opmerking hierbij: geen verzet uiten of niet zeggen dat je iets niet wil, wil niet automatisch zeggen dat je toestemming geeft. Dat is voor sommige deelnemers moeilijk te begrijpen en moet zeker duidelijk uitgelegd en eventueel herhaald worden.

Geen toestemming: (1) Een jongere bazuint op kamp rond dat hij een relatie heeft met een van de meisjes, terwijl dit meisje van niets weet. (2) Een jongere gluipt over de muur naar de persoon in het kleedhokje ernaast in het zwembad.

Wel toestemming: (1) Op een buitenlands kamp laten twee jongens 's ochtends in de tent hun erectie aan elkaar zien. (2) Enkele jongeren kleden zich om in de badkamer van hun sekse en zien elkaar naakt.

5.3.1.2 Criterium 2: vrijwilligheid

Vrijwilligheid is het tweede criterium dat je in rekening moet brengen wanneer je een bepaalde situatie op kamp gaat beoordelen. Het gaat erom dat alle betrokkenen vrij zijn van

dwang in de meest ruime zin van het woord. Dit betekent niet noodzakelijk dat de jongeren zelf druk uitoefenen.

Ook groepsdruk kan een grote rol spelen! Er kunnen dingen van elkaar verwacht worden in ruil voor bepaalde voordelen, voor vriendschap, om tot de groep te behoren, ... De dwang kan dus een erg subtiele vorm aannemen. Sommige activiteiten op kamp zijn wat fysiek intensiever van aard, denk aan wilde spelletjes waarbij doorheen het spel aanrakingen plaatsvinden. Iemand die niet (meer) wil meedoen, kan door de groep flauw gevonden worden bijvoorbeeld. Hierdoor kan de sfeer omslaan en spanning ontstaan. Het is belangrijk dat iedereen voor zichzelf kan kiezen of die wil deelnemen en dat die keuze wordt gerespecteerd. Groepsdruk kan in het algemeen soms ook wel nuttig zijn, zo komen jongeren namelijk uit hun comfortzone en ontdekken of leren ze nieuwe dingen wat een deel van de ontwikkeling is. Maar dan mag de jongere achteraf geen spijt hebben van zijn keuze.

Geen vrijwilligheid: Een meisje begint op kamp een relatie met een van de jongeren omdat al haar vriendinnen ook een liefde hebben. Zo hoort ze er toch bij.

Wel vrijwilligheid: Twee jongens zien een koppeltje knuffelen en zoenen. Na de avondactiviteit vinden ze het geweldig om het koppeltje na te doen.

5.3.1.3 Criterium 3: Gelijkwaardigheid

Het derde criterium is gelijkwaardigheid. Gelijkwaardigheid betekent een evenwicht tussen de partijen wat betreft leeftijd, functie, intelligentie, plaats in de groep, volwassenheid enzovoort. Op kamp kan je vaak merken dat jongeren niet even sterk in hun schoenen staan. Wanneer twee jongeren een koppeltje zijn, kan het heel duidelijk zijn dat een van beide jongeren intellectueel beperkt is, waardoor je het gevoel krijgt dat de ene partij eigenlijk macht heeft over de andere. Op dit moment moet er een alarmbelletje gaan luiden. Gelijkwaardigheid van alle partijen is een belangrijke voorwaarde om te garanderen dat alles volgens het tempo en niveau van de jongeren verloopt.

Hier wordt het meteen ook duidelijk waarom het standpunt van Bizon is dat relaties tussen jongeren en monitoren in geen geval kunnen. Er is omwille van het verschil in functie, leeftijd en plaats in de groep immers nooit voldaan aan het criterium van gelijkwaardigheid.

Geen gelijkwaardigheid: (1) Op zee-kamp klikt het goed tussen een 19-jarige monitor en een 15-jarig meisje. Tijdens een activiteit aan zee liggen ze arm in arm en masseren ze elkaar met zonnecrème. (2) Op het verticale kamp zoent een 9-jarig kind met een 14-jarige jongere.

Wel gelijkwaardigheid: (1) Twee jongeren van 16 jaar besluiten op driedaagse om een relatie te beginnen. Ze studeren allebei verzorging en delen veel interesses. (2) Twee jongeren zijn verliefd en zoenen elkaar. Ze hebben dezelfde leeftijd.

5.3.1.4 Criterium 4: leeftijds- of ontwikkeling adequaat

Bij elke ontwikkelingsfase hoort bepaald seksueel gedrag dat typisch is voor die fase en dus ook natuurlijk is bij kinderen en jongeren. Logischerwijze verschilt dit gedrag enorm afhankelijk van de leeftijd. Dat 5-jarig kind je vragen stelt over jouw 'piemel' is normaal, wanneer een 16-jarige dit doet, past dit niet meer binnen zijn ontwikkelingsfase. Sensoa stelt de normatieve lijst op de website ter beschikking. Deze kan helpen bij het maken van een theoretische inschatting of bepaald gedrag al dan niet past bij de leeftijd.

Let op! Niet alle kinderen en jongeren hebben hetzelfde tempo van ontwikkelen. Zeker bij Bizondeelnemers zal je opvallen dat zij niet altijd ontwikkelen hoe de 'boekjes' dit voorschrijven. Er is soms een verschil tussen de fysieke leeftijd en de mentale leeftijd bijvoorbeeld. We kijken daarom altijd naar de ontwikkelingsfase en niet enkel naar de leeftijd. (Zie 5.3.4)

Let op! De normatieve lijst is voornamelijk gebaseerd op Westerse gegevens en nog niet helemaal afgestemd op de multiculturele samenleving. Het houdt namelijk nog niet altijd rekening met diversiteitsfactoren ten gevolge van cultuur of etniciteit. Maar kinderen en jongeren die in andere werelddelen opgroeien krijgen soms andere normen en waarden aangeleerd en kunnen ander gedrag vertonen wat betreft seksualiteit.

Niet ontwikkelingsadequaat: De nieuwe monitoren op boerderijkamp voor jonge kinderen hebben een seksquiz voorbereid met pikante vragen en doe-opdrachten zoals een seksstandje uitbeelden.

Wel ontwikkelingsadequaat: Twee kinderen op boerderijkamp lopen hand in hand rond en zeggen dat ze later gaan trouwen.

5.3.1.5 Criterium 5: context adequaat:

De gedragingen moeten aangepast zijn aan de situatie en de omstandigheden. Een situatie op kamp verschilt logischerwijze van een privé situatie in de slaapkamer van een jongere. In een grote groep is bepaald gedrag misschien minder acceptabel dan in kleine groep of apart. Een georganiseerde activiteit verschilt van uiteraard van een vrij spelmoment. Een beginnende groep die elkaar (nog) niet kent, gaat op een andere manier met elkaar om dan een hechte groep die elkaar al langer en veel beter kent.

Let op! Intieme zaken krijgen op kamp snel minder snel plaats en ruimte. Daardoor ontstaat een spanningsveld tussen controle enerzijds en vrijheid anderzijds. Toezicht is nodig om de veiligheid te waarborgen, maar kinderen en jongeren hebben ook nood aan privacy. Vaak beseffen jongeren dat seksueel gedrag, bijvoorbeeld zoenen, privé is maar is er geen ruimte om het ergens anders te doen dan in nabijheid van de groepsleden. Soms zoeken ze deze ruimte dan op tijdens de vrije tijd (bijvoorbeeld in de bosjes). Je kan dan dit gedrag gaan blokkeren, maar dan sluit je hun recht op privacy en seksualiteitsbeleving op voorhand uit.

Jongeren zoeken vaak naar een uitweg, ontlopen toezicht en zo vergroot de kans op risicogedrag. We proberen zoeken naar een evenwicht met goede afspraken.

Niet contextadequaaat: Enkele jongeren op weidekamp hebben in de eettent pornoposters opgehangen.

Wel contextadequaaat: Een jongere trekt het douchegordijn per ongeluk open terwijl een andere jongen aan het douchen is. Hij was aan het masturberen. Masturberen in een douche is privé en kan contextadequaaat genoemd worden.

We kijken binnen dit criterium ook naar de vraag: "Is het storend voor de groep?" Dit is voor Bizon omwille van de kampcontext zeer belangrijk. De jongeren zijn namelijk bijna permanent in groepsverband aanwezig. We kijken dus niet alleen of het concrete gedrag op zich passend is op een kamp, maar ook welke impact dit heeft op de groepssfeer bijvoorbeeld.

Bij het jeugdwerk horen nu eenmaal aanrakingen in het kader van een informele sfeer en non-verbale communicatie. Denk aan knuffels, duwen in een spelletje, troosten, helpen, verzorgen, schouderklopje enzovoort. De grenzen moeten duidelijk zijn en iedereen moet zich comfortabel voelen. Het is niet de bedoeling om alles te verbieden. Het is wel belangrijk om altijd de integriteit van jongeren te blijven bewaken. Het is belangrijk dat ook groen gedrag zijn plaats krijgt binnen de context van het jeugdwerk. De normatieve lijst kan verschillen per context, maar gedrag kan maximum één kleur opschuiven omwille van de context. Let er wel op dat niet al het groen gedrag ineens geel wordt op kamp, stel altijd de vraag 'Wat kan er dan nog wel in onze groep?'. Het is niet de bedoeling om te gaan problematiseren.

Op zee-kamp hebben de jongeren wat vrije tijd op het strand. Ze mogen zwemmen, zonnebaden, petanque spelen, strandvoetbal,... Bilal en Femke, beide 14 jaar, zijn de voorbije dagen naar elkaar toegegroeid. Ze liggen nu tijdens de vrije tijd samen op één handdoek op het strand tegen elkaar aan en vertellen aan een groep dat ze een koppel zijn.

Niet contextadequaaat: Ze gaan op elkaar liggen en doen dit het ganse uur dat het vrije tijd is. Ook de rest van het kamp willen ze enkel bij elkaar in de groep voor de activiteiten, zitten ze de hele tijd tegen elkaar, zoenen ze intiem tijdens de fuif, geven ze elkaar lange massages. Ze zijn asociaal en voetballen of praten bijna nooit meer met hun vrienden.

Wel contextadequaaat: De groep had al een tijdje door dat ze verliefd waren op elkaar. De beste vriend van Jeroen speelde matchmaker. De groepsgenoten zijn blij voor het koppel. De rest van het kamp blijven Bilal en Femke sociaal en betrokken in de groep, ze gaan nooit te intiem hun relatie tonen in groepsverband. Het heeft geen storend effect op de groepssfeer, in tegendeel zelfs.

5.3.1.6 Criterium 6: zelfrespect

De jongeren mogen zichzelf door het gedrag dat ze stellen geen schade berokkenen. Deze schade kan fysiek zijn zoals wondjes, een (potentiële) infectie, blauwe plekken, een seksueel overdraagbare aandoening. Aan de andere kant, en veel vaker voorkomend, kan deze

schade ook psychisch zijn. Denk bijvoorbeeld aan vernederd, uitgelachen of bedrogen worden.

Geen zelfrespect. Twee jongeren van 17 jaar worden op een weidekamp betrappt terwijl ze seks hebben. Ze hebben geen bescherming gebruikt.

Wel zelfrespect. Op buitenlands kamp zijn enkel groepsdouches voorzien. Drie meisjes van 14 jaar zien dat niet zitten. Ze zijn gesteld op privacy en willen ofwel alleen douchen, ofwel hun badpak aanhouden. (2) Een jongen vraagt om de teek in zijn lies te laten verwijderen door een mannelijke monitor in plaats van de vrouwelijke EHBO-verantwoordelijke.

5.3.2 De vlaggen

Wanneer zich een situatie voordoet op kamp met seksueel gedrag, overloop je de zes bovenstaande criteria. Op basis van die beoordeling, ken je een bepaalde kleur “vlag” toe aan de situatie.

Groene vlag: Aanvaardbare seksuele situatie

Wanneer de betrokkenen gelijkwaardig zijn aan elkaar, er duidelijk sprake is van wederzijdse toestemming is en er op geen enkele manier gebruik gemaakt wordt van een soort dwang of druk gebruikt werd. Alle betrokkenen beleven er plezier aan en gaan akkoord. Het gedrag sluit aan bij de leeftijd/ontwikkeling en is niet storend binnen de kamp- en groepscontext of schadelijk voor één van de betrokkenen. Als dit het geval is, is het gedrag perfect aanvaardbaar.

Gele vlag: Licht grensoverschrijdende seksuele situatie

Jongeren gaan soms licht over de grens. Zo leren en ontwikkelen ze, dus dat gebeurt zelfs vaak. De conclusie is geel als het niet duidelijk is of er wel wederzijdse toestemming is, lichte dwang, beloning of druk gebruikt wordt of sprake is van lichte ongelijkwaardigheid door verschil in rijpheid bijvoorbeeld. Eenmalig onbeleefd of ongepast gedrag in kamp- of groepsverband, gedrag van jongeren dat eigenlijk beter past bij een wat jongere of oudere leeftijd en gedrag dat (lichamelijke of emotionele) schade zou kunnen veroorzaken, krijgt eveneens een gele vlag.

Rode vlag: Ernstig grensoverschrijdende seksuele situatie

Seksueel gedrag krijgt een rood gekleurde vlag als er (eenmalig) gebrek is aan toestemming van de betrokkenen, als er (eenmalig) gebruik gemaakt wordt van misleiding, chantage of zelfs macht of als er (eenmalig) sprake is van een grote ongelijkwaardigheid tussen de

betrokkenen. Seksueel gedrag dat (herhaald) ongepast is of (eenmalig) beledigend of kwetsend is voor groepsgenoten op kamp alsook gedrag dat (fysieke of psychische) schade veroorzaakt en gedrag dat niet aansluit bij de leeftijd en ontwikkeling, krijgt ook een rode vlag.

Zwarte vlag: zwaar grensoverschrijdende seksuele situatie

Seksueel gedrag krijgt een zwarte vlag als er duidelijk (herhaaldelijk) geen wederzijdse toestemming is, als er sprake is van een grote ongelijkwaardigheid is tussen de betrokkenen of als het seksueel contact wordt afgedwongen met (dreigende) (verbale of fysieke) agressie of herhaaldelijk gebruik gemaakt wordt van macht. Ook gedrag dat choquerend is voor de groep of binnen de context of herhaaldelijk kwetsend, gedrag dat zware (fysieke of psychische) schade veroorzaakt of totaal niet past bij de leeftijd en ontwikkeling, krijgt een zwarte vlag.

5.3.3 De reactie

Reageren op seksueel getinte situaties is niet gemakkelijk, maar wel heel belangrijk. Zorg er dus voor dat je op kamp een algemeen klimaat schept waarin relaties en seksualiteit bespreekbaar zijn. Wacht niet tot een situatie zich voordoet. Vertrek hierbij vanuit de leefwereld van de jongere. Geef correcte antwoorden op vragen en verstop je niet achter “daar ben je nog te jong voor”. Dit hoeft niet noodzakelijk tot in detail te gaan. Je kan ook aangeven dat je erover wil nadenken of het wil opzoeken, maar kom er dan zelf achteraf op terug. Als er aan één van bovenstaande criteria niet voldaan is, is het noodzakelijk om als moni of KHL de situatie aan te pakken. Dat kan op veel manieren: een gesprek, duiding geven, duidelijke grenzen stellen en in ernstige gevallen desnoods straffen of iemand verwijderen van de activiteit of het kamp. De manier van ingrijpen is logischerwijze sterk afhankelijk van de specifieke situatie voorhanden. Niets doen is echter geen optie. Wanneer je tot het oordeel komt dat het seksueel gedrag niet OK is, dan moet je in gesprek gaan met elkaar en samen onderzoeken wat er precies moet gebeuren om ervoor te zorgen dat iedereen zich (terug) goed kan voelen. Wat eigen is aan Bizonkampen, is dat een jongere tijdelijk aanwezig is en de focus dus niet ligt op hulpverlening van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Op zich zijn dus enkel de korte termijnstrategieën relevant. Wat er moet gebeuren is afhankelijk van de vlagkleur. Altijd is het belangrijk om in gesprek te gaan. We verwijzen hiervoor naar de checklist van Sensoa (met observaties en mogelijke vragen per vlag). Het is ook altijd belangrijk om heel concreet te benoemen welke grens overschreden is. Zeg niet: “Stop daarmee, dat is niet oké!” Benoem juist heel concreet, aan de hand van de criteria, welk feitelijk gedrag niet aanvaardbaar is en hoe dat komt.

Groene vlag

Je kan ofwel het gedrag benoemen én bevestigen ofwel er bewust niet op reageren. Je grijpt niet in en je laat de situatie bestaan. Het gedrag wordt toegelaten en geaccepteerd. Eventueel ga je een positief gesprek aan over het gedrag en de gevoelens want relaties en seksualiteit mogen bespreekbaar zijn. “Leven en laten leven” is het motto, het gedrag moet niet gestopt worden. Seksuele voorlichting kan ook altijd.

Gele vlag

Je kan het gedrag best benoemen en begrenzen. Verbieden is niet nodig maar uitleggen waarom je begrenst is wel noodzakelijk. Bij jongere kinderen hoef je zelfs niet te begrenzen maar volstaat het vaak om hen even af te leiden. Je maakt de situatie bespreekbaar en staat empathisch stil bij de gevoelens van alle betrokkenen. Verder maak je eventueel afspraken over wat wel kan, bekrachtig je wat wel goed is gegaan en geef je weer hoe het eventueel verder aangepakt of opgevolgd wordt.

Rode vlag

Je confronteert de deelnemer met zijn of haar gedrag, maar in plaats van te begrenzen, ga je het ongepast seksueel gedrag verbieden. Uiteraard benoem je het gedrag en leg je uit waarom het gedrag niet aanvaard wordt. Gedrag dat doorheen de situatie wel acceptabel is, benoem je ook. Je bespreekt het standpunt en de gevoelens van de verschillende betrokkenen. De consequenties worden duidelijk benoemt zodat het besef hiervan groeit. Verder maak je afspraken en zorg je voor een verhoogd toezicht. Het is van belang aandacht te besteden aan nazorg en herstel. Je maakt melding van het gedrag waar nodig.

Zwarte vlag

Je gaat het gedrag niet alleen begrenzen én verbieden maar je straft ook en legt beperkingen op waar nodig. Het is van belang dat je ook hier uitlegt waarom welk gedrag niet acceptabel is en welk deelgedrag wel OK is (maak gebruik van de criteria). Je legt uit waarom je er een straf aan koppelt. Je grijpt meteen in en gaat in gesprek over de situatie met alle betrokkenen over de gebeurtenis (gevoelens, gedachten, gedrag, gevolgen). Verder neem je alle nodige maatregelen en maakt melding van het incident. Als het gedrag op een onderliggend probleem wijst of als het toekomstige risico's inhoudt, schakel je hulp in.

5.3.4 De Bizardere doelgroep

Bij jongeren die in hun ontwikkeling met een combinatie van risicofactoren te maken hebben (zie hoofdstuk 2) verloopt de toepassing van het vlaggensysteem soms wat anders. Kinderen met bepaalde beperkingen of met een specifieke kwetsbare achtergrond ondervinden vaak een aantal gevolgen daarvan op hun seksuele ontwikkeling. Dit heeft dan een invloed op de seksualiteitsbeleving, hetgeen op kamp duidelijk zichtbaar of voelbaar kan worden. Zo kunnen ze seksueel veel jonger of ouder overkomen dan de leeftijd doet uitschijnen, kan het zijn dat ze lichamelijke of seksuele grenzen minder goed aanvoelen, hebben ze sociaal gezien over niet de nodige informatiebronnen beschikt of de essentiële experimenteerruimte gehad enzovoort. Het kan zijn dat ze lichamelijk 13 jaar zijn maar qua mentale ontwikkeling eerder vergelijkbaar zijn met een 9 jarige. Het is belangrijk om ook hiermee rekening te houden.

Specifiek voor onze Bizardere doelgroep concluderen we voornamelijk dat een vlag soms langer dezelfde kleur krijgt omdat de jongeren nood hebben aan meer leertijd omwille van bepaalde beperking of trauma. De jongere heeft dan vaak nood aan meer herhaling van de pedagogische reactie op seksuele gedragingen dan aan een strengere straf.

HOOFDSTUK 6: Bizonder moeilijke situaties

In de vorige hoofdstukken hebben we al stilgestaan bij het gedrag van jongeren en de basishouding die je als begeleider aanneemt. Soms kom je als begeleider met een jongere in een moeilijke situatie. In dit hoofdstuk staan we daar bij stil. In het eerste deel schetsen we de conflictcyclus, moeilijke situaties en het anticiperen op conflicten. In het tweede deel staan we stil bij de geweldloze reactie die je als begeleider toepast in conflicten, alsook het handelen tijdens moeilijke situaties en het streven naar herstel.

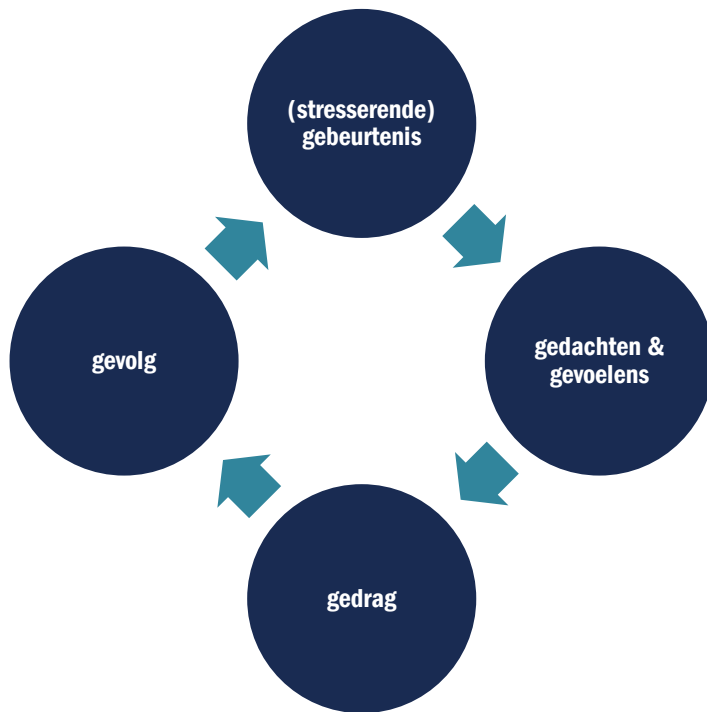
6.1 Conflicten

6.1.1 Inleiding

Een conflict met een jongere start steeds bij een gebeurtenis die voor hem stresserend is. Dit kan iets ongelooflijk klein zijn, zoals een pot confituur die niet open geraakt, de blik van een andere jongere, een trui die even kwijt is... De jongere heeft hier een gevoel bij. Hij is gefrustreerd, bang, ontgoocheld, boos... Dat zal hij op een bepaalde manier gaan uiten. Hij kan eens vloeken, roepen, eisen dat iemand het oplost of een duw geven. Op dat moment zal er een reactie komen van één of meerdere andere personen. Dit kunnen zowel jongeren als monitoren zijn. De andere zal iets zeggen of doen, wat mogelijks opnieuw voor een stresserende gebeurtenis zorgt. Bijvoorbeeld: geïrriteerd vragen om te stoppen met vloeken, eisen dat hij niet zo blijft roepen, een duw teruggeven, zuchten en met de ogen draaien of de ergernis niet serieus nemen en lachen. Zelfs wanneer iemand niet reageert, kan dit eveneens opnieuw een stresserende gebeurtenis zijn voor de jongere wanneer hij zich hierdoor genegeerd of in de steek gelaten voelt. In de conflictcyclus zie je hoe een conflict snel kan escaleren. Je draagt als moni altijd bij aan de escalatie of de de-escalatie van elk conflict!

6.1.2 Conflictcyclus

De conflictcyclus (Long e.a., 2003) is een model dat toont hoe een conflict ontstaat. Inzicht in dit model kan helpen om te anticiperen op het conflict en/of te reageren op het conflict. De **cyclus** bestaat uit vier stappen die in elkaar overgaan en gemakkelijk te onthouden zijn door de 5 G's: **Gebeurtenis, Gedachten en Gevoelens, Gedrag en Gevolg**. Het script dat je opgebouwd hebt op basis van voorgaande gebeurtenissen (zie 2.3), zal mee bepalen welke gedachten en gevoelens iets oproept en hoe je reageert.



In de eerste stap van de cyclus doet er zich een gebeurtenis voor die stresserend is voor de jongere. Die gebeurtenis roept bij de deelnemer bepaalde gedachten en gevoelens op. Dat is stap twee. In de derde fase gaat de jongere een bepaald gedrag stellen dat opgeroepen wordt door de gedachten en gevoelens uit de vorige stap. In de vierde stap gaan anderen (monitoren of leeftijdsgenoten) een gevolg geven op het gedrag van de jongere.

Figuur 25: Conflictcyclus

Stap 1: Enkele jongeren zijn aan het voetballen. De bal botst per ongeluk op Kevin, die wat verder een strip aan het lezen is. Voor Kevin is dat een stressvolle gebeurtenis.

Stap 2: Kevin denkt in zichzelf: "Kan ik nu nergens gewoon even rustig lezen?" en voelt zich kwaad omdat hij gestoord werd tijdens zijn rustige activiteit.

Stap 3: Kevin stelt zich recht en roept: "Kan je niet eens wat beter uitkijken, stomme kl..."*

*Stap 4: Eén van de voetballers zegt: "Dan moet je maar wat verder gaan zitten, saaie los*r..."*

Stap 1: Ondanks de regen gaat de groep deze middag mountainbiken. De moni roept iedereen samen. Priscilla haat mountainbiken, zeker met dit weer. Zij zou liever gewoon een rustige binnenactiviteit doen. Dat is een stressvolle gebeurtenis voor Priscilla.

Stap 2: Priscilla voelt zich geënerveerd, ze heeft er echt geen zin in.

Stap 3: Priscilla loopt weg van de groep en zegt: "daar doe ik niet aan mee, dat is te stom".

Stap 4: Moni Els roept naar Priscilla: "Als je niet binnen de 5 seconden terug hier staat, dan mag je voor de rest van de dag op een stoel blijven zitten".

De sleutel tot het **voorkomen van een conflict** is het **tijdig doorbreken van de cyclus**. Wanneer de conflictcyclus niet tijdig wordt doorbroken, blijft ze zich herhalen tot de situatie volledig escaleert.

Stap 1: Enkele jongeren zijn aan het voetballen. De bal botst per ongeluk op Kevin, die wat verder een strip aan het lezen is. Voor Kevin is dit een stressvolle gebeurtenis.

Stap 2: Kevin denkt in zichzelf: "Kan ik nu nergens gewoon even rustig lezen?" en voelt zich kwaad omdat hij gestoord werd tijdens zijn rustige activiteit.

Stap 3: Kevin stelt zich recht en roept: "Kan je niet eens wat beter uitkijken, stomme kl...."*

*Stap 4: Voetballer Dalil zegt: "Dan moet je maar wat verder gaan zitten, saaie los*r...."*

Stap 1: De reactie van Dalil wordt een stressvolle gebeurtenis voor Kevin.

Stap 2: Kevin wordt kwader.

Stap 3: Kevin roept: "Ik zat hier eerst, ga zelf ergens anders voetballen, je kan er niets van."

Stap 4: Dalil roept: "En jij dan? Jij bent nergens goed in, wedden dat je enkel naar de tekeningen kijkt, want je kunt zelfs nog niet lezen, stom kalf."

Stap 1: De reactie van Dalil wordt een stressvolle gebeurtenis voor Kevin.

Stap 2: Kevin voelt zich belachelijk gemaakt. Hij is nu echt kwaad.

Stap 3: Kevin roept: "En jij dan! Kom hier als je durft, dat ik u eens een stevige 'toek' op uw 'bakkes' geef".

Stap 4: Dalil loopt naar Kevin, haalt uit met een stevige vuistslag. Kevin trakteert Dalil op zijn beurt op een mooie uppercut ... Het conflict escaleert steeds verder.

6.1.3 Moeilijke situaties

Vaak leiden conflicten tot situaties waarin jongeren gedrag stellen dat moeilijk is om mee om te gaan. Ook in andere situaties die voor jongeren spanning veroorzaken, kunnen ze soms hevig reageren. Wat door de ene moni ervaren wordt als een moeilijke situatie is dat voor de andere veel minder, maar inzicht hebben in de achterliggende mechanismen van deze gedragingen, helpt je om met deze situaties om te gaan.

Spanningen kunnen zich uiten in gedrag dat terug te brengen is tot drie **verdedigingsmechanismen: Fight (vechten), Flight (vluchten) of Freeze (bevriezen)**. Deze zullen meestal onbewust (niet doelgericht) door de jongeren gebruikt worden. Daarnaast kunnen jongeren ook vrij bewust dergelijk gedrag inzetten om hun doel te bereiken (doelgericht), ook wanneer er (nog) geen conflict is.

In dit deel bekijken we de achterliggende mechanismen van deze gedragingen, in 6.3 staan we stil bij de reactie van de moni op deze uitingen en in 6.2 gaan we deze uitingen proberen voorkomen.

6.1.3.1 Fight – Vechten (Agressie)

Agressie komt wel eens voor op kamp. Jouw reactie op agressie is cruciaal, vandaar dat we er hier aandacht aan besteden. Het belangrijkste dat we willen meegeven is dat jongeren die agressie tonen, jongeren blijven, jongeren die op dat moment agressie als manier om te communiceren hebben gekozen. Meestal gaat het hier niet om een bewuste keuze, maar is het de enige manier die ze hebben om zich te uiten.

Bekijk deelnemers die agressie tonen dus steeds in de eerste plaats als kinderen of jongeren die een vraag stellen, maar niet als gevaarlijke mensen waarvoor je je moet beschermen. Mensen die agressie gebruiken om zich te uiten, zullen vaak blij zijn dat jij ze wil helpen hun gedachten te verwoorden. Blijf vooral zelf heel kalm en besef dat de agressieve jongere die voor je staat het recht heeft om geholpen en gehoord te worden. Een jongere die agressief is, communiceert. Weliswaar op een manier die niet aanvaardbaar is, maar toch is het belangrijk dat we zoeken naar de onderliggende oorzaak van de agressie. We moeten achterhalen wat de jongere wil zeggen met zijn agressieve acties. Het is niet altijd even makkelijk te achterhalen wat nu juist het probleem is, want vaak is de jongere net agressief omdat hij zichzelf verbaal niet kan uiten (of met vloeken en tieren in plaats van zinnen). Vergelijk het met een baby die huilt en zelf ook niet kan vertellen wat nu precies het probleem is.

We proberen de verschillende soorten agressie in een kader te plaatsen. Dat moet het makkelijker maken om op een goede manier te reageren. Om te beginnen maken we een onderscheid tussen doelgerichte agressie en niet doelgerichte agressie.

Niet doelgerichte agressie

Jongeren die niet doelgericht agressief zijn, hebben zichzelf op het moment van de agressieve daad niet onder controle. Ze zijn niet bewust agressief, maar ontploffen omdat het hen te veel wordt.

Agressie uit frustratie is ongetwijfeld de meest voorkomende en herkenbare vorm van agressie. Ze komt heel vaak voor bij onze jongeren, maar is evengoed herkenbaar bij onszelf. Het gaat over verschillende kleine incidenten die telkens de frustratie van een bepaalde persoon opwekken. Het kan gaan over slecht opstaan met het verkeerde liedje, je tandenborstel niet vinden, je shampoo die uitgelopen is in je toiletzak en de vierde moni die zegt dat je je moet haasten. Deze kleine incidenten zorgen ervoor dat de frustratie zich opstapelt, tot het moment dat het de persoon werkelijk te veel wordt en hij ontploft. Wat er

dan gebeurt, is afhankelijk van persoon tot persoon: verbale agressie, fysieke agressie ten opzichte van materiaal of personen...

Deze vorm van agressie is moeilijk te voorspellen. Vaak zie je wel dat een jongere het moeilijk krijgt of geïrriteerd is door de vele opmerkingen die hij al gekregen heeft. Toch is het zeer onvoorspelbaar om te weten wanneer de jongere er precies genoeg van heeft en ontploft. Maar belangrijk om te weten: de jongere zelf heeft geen controle over het eigen gedrag. Hoelang hij ook geprobeerd heeft de eigen frustratie te onderdrukken, wanneer de druppel de emmer doet overlopen, kan hij zichzelf niet meer beheersen.

Doelgerichte agressie

Met doelgerichte agressie bedoelen we agressie die jongeren bewust gebruiken om een doel te bereiken. Het doel is om iets te bekomen.

Een situatie die heel herkenbaar is: een jongere wil roken, maar helaas is het geen pauze en moet de jongere even wachten. De jongere is echter niet van plan om te wachten, wil zijn sigaret en liefst nu. Na een hoop gezaag en geklaag, wanneer blijkt dat je voet bij stuk houdt, gaat de jongere dreigen. Eerst verbaal: "Ik heb hiervoor al mensen in het ziekenhuis geslagen, ik heb al voor minder iets kapotgemaakt" en daarna misschien ook fysiek agressief, door een tak te kraken, ergens met de vuisten op te slaan, ... Deze jongeren gaan zelden tot nooit een persoon echt aanvallen, maar ze zullen er wel alles aan doen om heel bedreigend over te komen, omdat ze hopen zo hun zin te krijgen.

Doelgerichte agressie kan ook in groep voorkomen. Zoals vaak bij jongeren, is ook op een Bizon-kamp de groep waartoe ze behoren van cruciaal belang voor hun imago. Jongeren doen tijdens het kamp ongelooflijk hun best om bevriend te zijn met de 'stoerste' heren en dames van het kamp. En zij die een grote mond hebben en vaak verbaal/fysiek agressief uit de hoek kunnen komen, worden vaak als de stoerste beschouwd. Om erbij te horen, of gewoon om niet uit de boot te vallen, gaan jongeren dit gedrag kopiëren. Het geeft hen de indruk dat ze bij de groep horen.

6.1.3.2 Flight – Vluchten (Weglopen)

Weglopen is een bijzondere vorm om te tonen dat een jongere niet meer weet hoe te handelen of niet akkoord is met wat er gebeurt/gebeurd is. Het is ook een bijzonder moeilijk gegeven om mee om te gaan. Jongeren kunnen duizend redenen hebben om weg te lopen, en eens ze weg zijn, ben je zelf ook ongelooflijk ongerust. Net als bij agressie, heb je een doelgerichte en niet doelgerichte vorm.

Niet doelgericht weglopen

Jongeren hebben het soms moeilijk op kamp. De verschillende negatieve prikkels die zich opstapelen kunnen op een bepaald moment teveel worden. Zoals we al bij frustratie agressie omschreven hebben, is op een bepaald moment de emmer vol en de volgende druppel doet de emmer overlopen. Sommige jongeren worden agressief, andere jongeren zullen weglopen. Deze jongeren lopen dus weg omdat ze de situatie niet meer aankunnen, omdat de situatie hen teveel is. Dat zal vaak gebeuren na een conflict. De deelnemer heeft gevochten, de jongere kreeg een opmerking van een monitor, er was ruzie tussen een aantal kinderen, ... Als een deelnemer na een dergelijk conflict verdwenen is, ben je bijna zeker dat het om weglopen vanuit frustratie gaat. Sommige jongeren zullen ook fysiek afstand nemen omdat ze nood hebben aan even alleen zijn en zo terug tot rust kunnen komen. Als dit vaker voorkomt, kan het nuttig zijn om voor elke activiteit af te spreken waar ze even heen kunnen als het te veel wordt.

Doelgericht weglopen

In de eerste plaats kunnen jongeren doelbewust weglopen om aandacht te krijgen. Je zal dat kunnen merken aan het feit dat de jongere vaak zal dreigen met weglopen en ook op andere manieren heel veel aandacht vraagt van monitoren. De jongere die wegloopt om aandacht te vragen, zal ook niet ver weglopen. Hij zal altijd in de buurt blijven van de groep, vaak achterom te kijken om te zien waar je bent en ervoor zorgen dat het zeer duidelijk is dat hij gaat weglopen.

In de tweede plaats zijn er ook jongeren die doelbewust weglopen om effectief weg te zijn. Dat zijn jongeren die het absoluut niet leuk vinden op kamp en naar huis willen. Die jongeren zullen dat duidelijk laten blijken doorheen het kamp. Hier gaat het niet over jongeren die doen alsof het kamp niet tof is, maar de activiteiten uiteindelijk wel tof vinden. Het gaat over deelnemers die aangeven dat ze niet zelf gekozen hebben om op kamp te gaan en er weg willen.

6.1.3.3 Freeze – Bevriezen

Een derde extreme reactie is de freeze (bevriezen). Hierbij gaat de jongere niet vluchten of vechten in een bepaalde situatie, maar valt hij of zij stil, letterlijk. Ook in dit geval is er naast de niet doelgerichte vorm ook een doelgerichte.

Niet doelgericht bevriezen

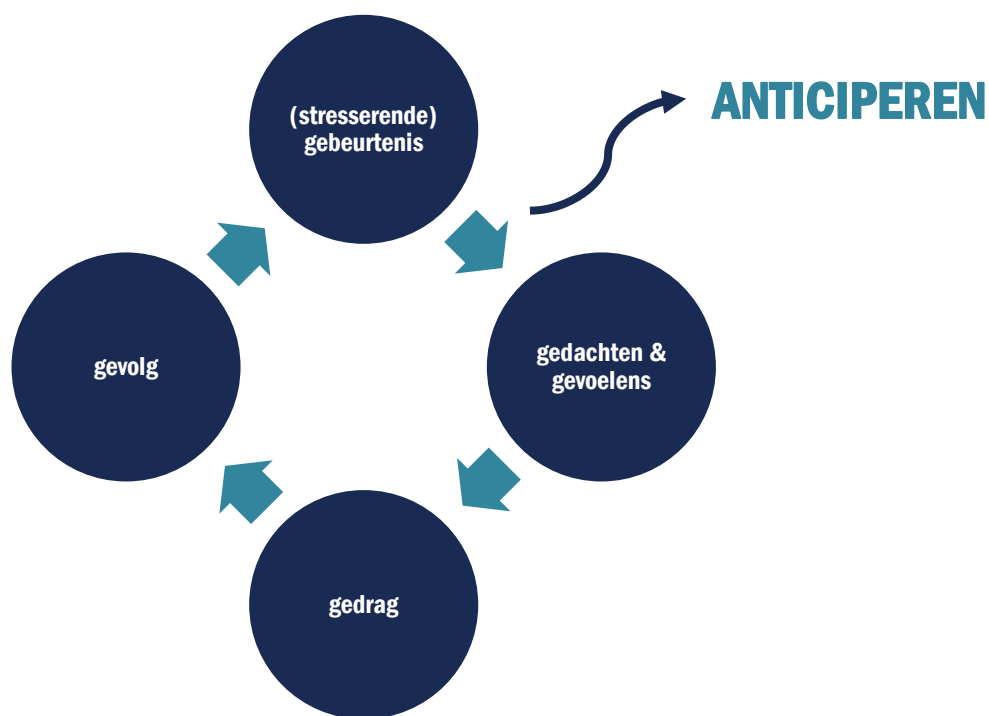
De jongere voelt zich verward, wordt overspoeld door allerlei gedachtes en gevoelens en weet niet wat te doen of te zeggen. Het kan zijn dat de jongere zwijgzaam voor zich uit staart, steeds dezelfde woorden herhaalt of dat hij standaardreacties geeft, de zinnen uit het boekje. Maar hij maakt op dat moment geen contact met zijn eigen emoties. De deelnemer kruipt als het ware in zijn schulp en zegt of doet niets meer, alsof hij er even niet meer is. Het verschil met doelgericht bevriezen is dat de jongere zelf niet altijd de vinger op de wonde kan leggen en dat hij het niet doet vanuit een achterliggend motief.

Doelgericht bevriezen

Bij doelgericht bevriezen zal de jongere niet meer meewerken en/of stilvallen omdat hij of zij de situatie naar zijn hand wil zetten. De jongere 'saboteert' als het ware doelbewust de gang van zaken op het kamp. Dit kan door niet deel te nemen aan activiteiten of te blijven zwijgen. De oorzaak kan meerdere redenen hebben, maar meestal voelt de deelnemer zich niet goed op het kamp. De jongere wordt gepest, het kind voelt zich te oud/te jong of de deelnemer begrijpt het niet zo goed. Door dan doelgericht te bevriezen, probeert hij die situatie te veranderen. Belangrijk om mee te nemen is dat deze deelnemer goed weet dat hij of zij de boel aan het saboteren is en dat er een achterliggende boodschap in het verhaal is. Het saboteren kan in gradatie verschillen en hangt meestal samen met de ernst van het probleem voor de jongere. Niet deelnemen aan een activiteit kan misschien snel opgelost worden tijdens of na het spel, maar soms kunnen kinderen en jongeren ook volledig in verzet gaan om duidelijk te maken dat ze zich ergens niet goed bij voelen.

6.2 Anticiperen

In de Bizondere aanpak zit al heel veel preventief handelen om stresserende gebeurtenissen te voorkomen (zie hoofdstuk 4). Zo maken we gebruik van inkleding, vullen we dode momenten in, animeren we onze jongeren, maken we duidelijke afspraken... Maar soms ontstaat er toch een stresserende gebeurtenis die kan leiden tot een conflict en dan grijpen we helaas al te vaak pas in als het kwaad al geschied is. Daarom staat, onder het motto "beter voorkomen dan genezen", **anticiperen** centraal in de Bizondere aanpak. Anticiperen kan je in de conflictcyclus tussen stap 1 en 2 en tussen stap 2 en 3.



Figuur 26: Anticiperen op conflicten

6.2.1 Anticiperen op conflicten tussen jongere – jongere

Conflicten tussen jongeren ontstaan om twee redenen. Ofwel hangt er een onverklaarbare spanning tussen de jongeren, die vaak al zijn oorsprong vindt in een vroegere gebeurtenis. Daarnaast kan het ook zijn dat een plotselinge gebeurtenis de jongeren tegenover elkaar zet.

Het is mogelijk dat je voelt dat er tussen bepaalde jongeren veel spanning in de lucht hangt. Probeer die **spanningen in te schatten**. Met inschatten bedoelen we dat je nagaat wat er juist aan de hand is en wat de achterliggende oorzaken of redenen zijn van dit ongenoegen. Als je voorziet dat de spanningen tot een conflict zouden kunnen leiden, **maak** de **onderliggende redenen** dan **bespreekbaar**. Je helpt de jongere zo om op een andere manier met de situatie om te gaan. Zijn gedachten en gevoelens hierover kunnen veranderen, of hij kan ze op een meer gepaste manier uiten.

Gebeurtenis: We zitten aan tafel en je ziet dat Mark herhaaldelijk een zeer vijandige blik richt op Saïd.

Gedachten en gevoelens van de deelnemer: Je vermoedt dat Saïd hem dit wel eens kwalijk zou kunnen nemen. Hij zal zich geïrriteerd voelen en boos reageren.

Anticiperend gedrag: Je kan de onderliggende ongenoemens verwoorden om een escalatie te voorkomen. Dat kan bijvoorbeeld op de volgende manier: "Mark, ik zie dat jij het een beetje boos wordt op Saïd. Ik denk dat dit komt omdat jij soms het gevoel hebt dat hij de baas over

jou wil spelen en dat je dit niet fijn vindt. Misschien moet je hem dit straks gewoon eens proberen te zeggen en uitleggen dat je dit niet graag hebt."

Je kan de jongens dan ook een momentje geven waarin ze apart kunnen praten (bijvoorbeeld tijdens de vrije tijd). Waarschijnlijk zal dit gesprek steeds gestuurd moeten worden door een monitor, die de intenties en gevoelens van beiden zal moeten helpen verwoorden.

Een tweede reden waarom conflicten tussen jongeren ontstaan, is een plotselinge gebeurtenis tussen twee of meer jongeren. De beste manier om met deze **plotselinge stressvolle gebeurtenis** om te gaan, is de **aandacht** van de jongeren onmiddellijk **af te leiden**. Zo voorkom je dat ze ongepast zullen reageren en dat er een conflict ontstaat.

Gebeurtenis: We zijn in de vrije tijd een match aan het spelen. De jongeren zijn heel gemotiveerd en gaan volledig voor winst. Gregory, een zeer gedreven jongere, heeft de bal aan zijn voet en is richting doel aan het lopen. Net voor de goal wordt hij, per ongeluk, getackeld door Steven, de verdediger van de andere ploeg.

Gedachten en gevoelens van de deelnemer: Je ziet dat Gregory geschrokken is en op het punt staat te ontploffen.

Anticiperend gedrag: Je loopt naar Gregory, raapt hem van de grond en zegt: "Gregory, wat een super actie was dat. We proberen die straks nog eens en dan is het zeker een doelpunt. Je bent een super aanvaller!" Door de aandacht van Gregory af te leiden van de tackle, heb je het conflict tussen hem en Steven voorkomen.

6.2.2 Anticiperen op conflicten tussen jongeren – monitor(en)

Conflicten tussen monitoren en jongeren hebben vaak een heel verschillende oorsprong. Jongeren dagen monitoren uit, jongeren zijn gefrustreerd, jongeren willen hun zin krijgen... Het gaat er telkens om de zenuw uit het conflict te halen vooraleer het conflict ontploft.

Gebeurtenis: Een deelnemer werpt met stokken tijdens een activiteit.

Gedachten en gevoelens van de moni: "Ik weet dat de jongere zonet gepest is en hij waarschijnlijk nood heeft aan het uiten van deze frustratie. Maar dit kan echt niet, ik ben bang dat hij iemand gaat raken."

Gedrag dat conflict doet escaleren: Onmiddellijk een straf uitspreken, waarna de jongere dreigend met zijn stok naar jou komt.

Anticiperend gedrag: Naar de jongere toe gaan en afspreken dat je samen enkele stokken zal gooien, weg van de groep en om ter verst. Op die manier kan de jongere zijn opgekropte frustratie toch enigszins kwijt. Je maakt op een positieve manier contact met hem en kan hem daarna uitnodigen om met jou in gesprek te gaan over zijn frustraties. Daarna kan hij weer meedoen. Daaraan gekoppeld is het ook belangrijk zelf op zoek te gaan naar oplossingen voor het pestgedrag van de anderen.

Gebeurtenis: Op het kamp van de allerjongsten loopt een kind voortdurend te zoeken naar krekels. Dat doet hij voor, tijdens en na elke activiteit.

Gedachten en gevoelens van de moni: De moni vindt het vervelend dat hij hem steeds moet achterna lopen en ergert zich hieraan.

Gedrag dat conflict doet escaleren: De moni roept hem van ver toe dat hij onmiddellijk moet terug komen en dreigt hierdoor in conflict te geraken met deze jongen.

Anticiperend gedrag: Er wordt het compromis gemaakt dat hij twee maal per dag krekels mag zoeken samen met een moni, op een vast moment. Hij voelt zich begrepen en is blij met dit gestructureerd en begeleid moment.

Gebeurtenis: Bij je aankomst in de refter ligt er op je stoel een flinke klodder mayonaise.

Gedachten en gevoelens van de moni: "De jongeren dagen me uit en ik ben bang dat ze niet naar me zullen luisteren als ik vraag om het op te kuisen"

Gedrag dat conflict doet escaleren: Je kan heel kwaad reageren en vragen of de dader zich bekend maakt en het opkuisst. Maar hoogstwaarschijnlijk zal het gevolg zijn dat dit niet gedaan wordt en dan sta je daar.

Anticiperend gedrag: Een betere aanpak is om even aandachtig naar de stoel te kijken en te zeggen: "Ongelooflijk, ik dacht dat de mensen aan mijn tafel verstandig en volwassen waren, maar blijkbaar ben ik verkeerd". Vervolgens haal je een andere stoel. Voilà, probleem opgelost.

In bovenstaande situaties anticipeer je dus door je eigen gedrag (stap 3) als uiting van je gevoelens en gedachten (stap 2) te veranderen.

Soms voel je dat jongeren bepaald gedrag stellen om een reactie uit te lokken. Een meer specifieke manier van handelen om er dan met je eigen reactie voor te zorgen dat een conflict niet verder escaleert, is het verwoorden van de intentie van de jongere. Je verwoordt datgene wat hij met zijn gedrag wil uitlokken. Het **verwoorden van de intentie** is vaak een zeer adequate manier om te anticiperen op conflicten. De jongere weet dan dat jij wel weet waar hij naartoe wil en dat hij het open conflict –dat hij uitlokt– niet zal krijgen. Volgend voorbeeld is hier een mooie illustratie van.

Gebeurtenis: Dylan zit buiten tijdens een activiteit en wil de monitor uitdagen door te doen alsof hij een sigaret opsteekt, terwijl het nog geen rookpauze is. Hij steekt een sigaret in zijn mond en knippert opvallend en storend met zijn aansteker. Onder het geamuseerd toezien van de anderen, kijkt hij de monitor ondertussen uitdagend aan.

Gedachten en gevoelens van de moni: "Ik kan dit niet toestaan. Hij is me aan het uitdagen en ik voel me boos worden.

Gedrag dat conflict doet escaleren: "Dylan stop hier onmiddellijk mee, doe die sigaret uit je mond en die uitdagende blik hoeft ik ook niet meer te zien."

De kans is groot dat Dylan –om geen gezichtsverlies te moeten lijden voor zijn tafelgenoten– niet onmiddellijk zal uitvoeren wat de monitor vraagt, waardoor er een escalerende strijdrelatie kan ontstaan.

Anticiperend gedrag: De monitor kon op een zelfzekere en lachende toon Dylan als volgt aanspreken: "Wat denk je Dylan, 'ik zal hem eens een beetje op stang jagen en dan krijg ik hem eens goed kwaad' (=verwoorden van de intentie van het gedrag). Vaak is deze opmerking – indien ze op de juiste manier wordt aangebracht– reeds genoeg om Dylan met een smalend gezicht zijn sigaretten te doen neerleggen en is het open conflict vermeden.

Gebeurtenis: Je vertrekt op driedaagse met vijf jongeren. Ze weten dat er tijdens het wandelen niet kan gerookt worden, maar dat er wel regelmatig – wat niet wil zeggen om de haverklap – rookpauzes ingevoerd kunnen worden. We zijn nog maar net vertrokken en een tweetal jongeren begint al om een rookpauze te vragen. Je herhaalt nog eens de regel, maar dat haalt niets uit.

Gedachten en gevoelens van de moni: Je vermoedt dat het geen zin heeft om hier zonder meer een verbod in te stellen. Je vreest dat dit zeuren om rookpauzes anders een constante machtsstrijd zal worden tijdens de 3-daagse.

Anticiperend gedrag: Je stelt voor om eventjes halt te houden en na te denken over hoe jullie als groep met deze regel zullen omgaan gedurende de driedaagse. Je laat de jongeren zelf beslissen wanneer ze pauzes willen inlassen. De jongeren stellen samen met jou een plan op.

Op die manier hebben ze een stuk mee kunnen beslissen en ben je uit de machtsstrijd geraakt. Wanneer ze gedurende die drie dagen dan nog eens proberen om een pauze te vragen, wanneer dit nog niet kan, dan kan je verwijzen naar hun eigen beslissingen en afspraken hieromtrent. Je zal merken dat ze dit vlugger zullen aannemen, dan wanneer jij zelf de afspraken had opgelegd en ze nu herhaalt.

6.3 Geweldloze reactie

6.3.1 Inleiding

*Op kamp groeit er helaas soms een kloof tussen een moni en een jongere. Zo vormt het aandoen van het fluovestje bijvoorbeeld vaak een probleem. De moni verwacht dit want het is verplicht, maar de jongere vindt het lelijk en wil er niet belachelijk uitzien, dus hij weigert. Dankzij het sterke pedagogische kader van Bizon slaagt het kampteam er heel vaak in om een **brug** te bouwen naar jongeren toe. Meestal steken jongeren die brug dan ook over en komen ze tegemoet aan de verwachting. Door met humor te handelen bijvoorbeeld zullen vele jongeren toch luisteren. Af en toe is er eens een jongere die consequent blijft weigeren. Hij steekt de brug spontaan niet over, hij blijft resoluut weigeren. De moni heeft er eerst een mopje over gemaakt, voert een modeshow op over hoe je het wel "cool" kan dragen, heeft het dan vriendelijk gevraagd, maar het heeft geen effect. De moni kan dan gaan bevelen of eisen dat de jongere het fluovestje aandoet. Je eist dat de jongere de brug oversteekt en naar je toe*

*komt, maar wat de jongere effectief beslist en doet, daar heb je eigenlijk weinig impact op. De jongere kan koppig blijven staan aan de overkant en dat zal door je eis te herhalen of te versterken misschien niet veranderen. De moni wordt steeds meer geïrriteerd omdat de jongere niet luistert; hij moet doen wat wordt gezegd, want we moeten dringend vertrekken. De jongere gehoorzaamt niet en de moni voelt het aan als een falen van zichzelf. Er is een grote afstand tussen moni en jongere. Zo **escaleert** de situatie. Er ontstaat een conflict. Het gevolg is dat de **brug afbrokkelt** en oversteken helemaal geen optie meer is...*

Wat heb je wel onder controle in deze situatie?

Wat jij doet als moni! Dat is het **enige waar je écht controle over hebt**. Aan de stresserende gebeurtenis, de gedachten en gevoelens die dit oproept bij de jongere en zijn eerste reactie hierop kan je op dat moment niks veranderen. In het omgaan met conflicten en moeilijke situaties, focussen we dus op onze eigen reactie. In wat volgt gaan we in op hoe je als moni kan reageren.

6.3.2 Pijlers van een geweldloze reactie

Het is belangrijk om je bewust te zijn van je eigen reactie als moni. We hebben als monitoren immers alleen vat op onze eigen houding, niet op het gedrag van de jongeren. De houding van de OVERAL die in hoofdstuk 4 beschreven werd, is de basis hiervoor. Op moeilijke momenten heeft een jongere nood aan extra houvast en ga je hier als moni nog meer op inzetten. Zeker het verhogen van de waakzame zorg, heel transparant zijn en de jongere niet loslaten, zijn erg belangrijk. Als je ziet dat een situatie stresserend wordt voor een jongere (bv. *omdat hij een uitdagende activiteit gaat doen samen met een jongere waar hij niet goed mee overeenkomt*), ga je **extra waakzaam aanwezig zijn** en de jongere van nabij begeleiden.

Op deze momenten is het goed om ook **heel duidelijk te zijn** over wat er wel en niet kan, over wat je verwacht van de jongere en over wat jij zelf zal doen.

Een jongere staat dreigend met een tak te zwaaien naar andere jongeren die met hem lachen omdat hij niet op het touwenparcours durft. Als moni kan je dan zeggen: "ik zie dat dit heel frustrerend voor jou is. Kom even met mij mee wat verder weg van de groep. Dan kan ik naar jou luisteren, kan jij rustig worden en kunnen we samen een oplossing zoeken".

Het helpt jongeren vaak als je zelf rustig verwoordt wat je ziet gebeuren en hoe jij dit **samen met hen kan oplossen**. Op moeilijke momenten reageren jongeren vaak uit angst en zullen ze zich misschien afwijzend opstellen. Maar juist dan hebben ze nood aan iemand die hen hier doorheen kan helpen. **Laat hen niet los**, blijf ook in een conflictsituatie zoeken naar wat jij kan doen om de jongere te bereiken.

Daarnaast moeten we onze **eigen gevoelens waarnemen**. De meeste mensen zijn geïrriteerd of geschokt wanneer een jongere koppig/agressief reageert, vooral wanneer hun reactie op het eerste zicht ongegrond lijkt. Probeer op dat moment stil te staan bij je eigen gevoelens en deze te erkennen en te beheersen. Dat zal het je gemakkelijker maken om open te staan

voor de oorzaken van het gedrag. Soms is het nodig om zelf even uit de situatie te stappen en wat afstand te nemen. Het kan ook zijn dat je voelt dat je zelf bang bent of niet rustig genoeg om een jongere op dat moment te begeleiden. Vraag dan hulp aan je medevrijwilligers en geef de begeleiding van de jongere even door.

Laat je niet verleiden tot eindeloze discussies, maar probeer te achterhalen waarom een jongere zo reageert. Bij gelijk welk gedrag van een jongere dat aanleiding geeft tot conflict, dienen we stil te staan bij het **waarom van dit gedrag**. We moeten hierbij steeds bereid zijn **goed te luisteren** naar de jongere, wat voor hem ook het signaal geeft dat hij serieus genomen wordt.

Daarnaast zijn er een aantal handvaten vanuit het kader van Geweldloos Verzet van Haim Omer die je kan gebruiken in moeilijke situaties. Hij formuleerde het in een aantal slogans:

- “Smeed het ijzer als het koud is” à Heb geduld, kom pas later terug op een conflict.
- “Het vergt een dorp om een kind op te voeden” à Ga op zoek naar ondersteuning.
- “Kies je strijd” à Kies waarop je inzet, wil niet alles in één keer veranderen.

Conflicten tussen monitoren en jongeren zorgen voor een gevoel van hulpeloosheid, spanning en onmacht. Door deze slogans in het achterhoofd te houden en dit ook toe te passen, vermindert dat allemaal automatisch. In wat volgt gaan we verder in op hoe je dit concreet kan toepassen. Dit alles onder het motto: **“Je hoeft niet te winnen, enkel vol te houden”**. Deze handvaten zijn dus zeker geen magische oplossing om probleemgedrag meteen te doen stoppen, maar het heeft positieve effecten, ook op je eigen gevoel in het omgaan met het probleemgedrag. Door deze houding kunnen we escalatie zoveel mogelijk vermijden en ons tegelijk wel blijven verzetten tegen het gedrag van de jongere.

6.3.2.1 “Smeed het ijzer als het koud is”

Op het moment dat een deelnemer negatief gedrag stelt, is het belangrijk dat we aangeven dat we **niet akkoord gaan** met wat er gebeurt. Maar soms is het niet het goede moment om uitgebreider op iets door te gaan, omdat de jongere niet kalm genoeg is om rustig na te denken of omdat je zelf voelt dat je niet rustig genoeg bent om op een goede manier te reageren. Dan is het beter dat je kort iets zegt, een korte zin die geen discussie uitlokt. Je verwoordt bv. dat een jongere je heeft pijn gedaan, dat dit niet kan en dat je er later op terug komt. Je maakt duidelijk dat je er later nog verder op zal reageren. Je plaatst zeggend een **bladwijzer** en sluit het boek even. Het gaat om het uitstellen van de reactie om escalatie tegen te gaan. Dit zorgt voor minder spanning bij zowel de jongere als de moni. De deelnemer kan dan tot rust komen op zijn eigen manier en de moni kan even bekomen. Met behulp van de andere monitoren kan je mogelijke prikkels die opnieuw kunnen zorgen voor escalatie voorkomen.

Terugkomend op het voorbeeld van het fluovestje: Je herhaalt dat een fluovestje belangrijk is voor de veiligheid en laat dan de groep alvast vertrekken. Zo valt de druk van iedereen die staat te kijken weg en kan de deelnemer even alleen bekomen. Daarna kan je naar de jongere toe gaan, je naast hem zetten en vragen wat er scheelt. Dan kan je vervolgens samen gaan zoeken naar wat hem tegen houdt om het fluovestje aan te doen.

Violet wil niet naar binnen om te eten. Ze zit op de verzamelplaats en staart naar haar voeten. Als je vraagt om naar binnen te gaan om te gaan eten, scheldt ze je uit met 'lompe boerin' en draait haar rug weg. Je zegt dat dat niet kan, maar dat je straks zal terugkomen om verder te praten. Na enkele minuten ga je terug en begin je het gesprek met de vraag waarom ze niet naar binnen wil en of je iets kan doen. Tijdens het gesprek stel je haar ook op het gemak met de boodschap dat ze steeds met jou mag praten, maar dat je niet wil dat ze jou begint uit te schelden.

Arthur is buiten zichzelf van woede. Hij heeft net een duw gekregen van Omar en nu kookt zijn potje over. Je komt tussen de twee jongeren die neus aan neus staan, maar Arthur geeft je daarbij een slag tegen je hoofd. Je spreekt hem aan met 'Auw, dat deed pijn, daar komen we nog op terug' en begeleidt Arthur verder naar buiten. Eens buiten begint Arthur af te koelen. Je voelt nu pas dat je hoofd pijn doet en vraagt een medemonitor om even bij Arthur te blijven. Je gaat even naar het monikot en houdt een zak ijs tegen je kaak. Na 10 minuten voel je je al wat beter en ga je in gesprek met Arthur. Je luistert naar zijn verhaal, maakt afspraken over het afronden van het conflict met Omar en komt terug op zijn slag naar jou. Je geeft aan dat je geschrokken bent, dat je pijn had en je kan ook zeggen dat je nood hebt aan herstel. (Zie 6.3.5)

6.3.2.2 "Er is een heel dorp nodig om een kind op te voeden"

Iedereen heeft **steun** nodig. Je voelt en bent **sterker** als mensen achter je staan. Je staat er niet alleen voor, er zijn heel wat mogelijkheden om **anderen te betrekken** in je strijd tegen bepaald gedrag. Ga op zoek naar steunfiguren in je verzet tegen het gedrag van de jongere. Ze kunnen bijvoorbeeld mee ondersteunen door er letterlijk bij te komen staan als de jongere het gedrag stelt, een boodschap die gegeven is herhalen, praten met de jongere (en laten ventileren), even rust bieden op een manier die helpend kan zijn in de concrete situatie... Anderen een bijdrage laten leveren zal **meer impact** hebben, dan wanneer het beperkt blijft tot de interactie tussen jou als moni en de jongere. Jongeren worden gedwongen er meer bij stil te staan als een groter deel van de volwassenen rondom hen aan hetzelfde zeel trekt. De autoriteit die je als moni hebt, wordt gedragen door een heel **netwerk** rondom de jongere. In plaats van te praten over 'Ik als moni', benoem je het als '**WIJ**'. Op deze manier wordt het niet langer een persoonlijke strijd. Het wordt een **gedeelde verantwoordelijkheid** van het netwerk. Dat zorgt voor een minder machteloos gevoel bij jezelf als moni in conflictsituaties met een jongere. Daarnaast voelt de jongere ook dat iedereen samenwerkt en hetzelfde standpunt inneemt.

In het voorbeeld van het fluovestje kan je bijvoorbeeld in gesprek met de deelnemer praten over 'wij', waarbij je benoemt wie nog betrokken is. Dat zijn onder andere de KHL die de opdracht geeft aan de monitoren hiervoor te zorgen, begeleiders en ouders die willen dat het veilig is op kamp en dat ze heelhuids terug komen, ... Je toont zo dat jij dit verwacht vanuit een autoriteit die je gegeven is door anderen. Wie weet kan je daarna wel samen mét fluovestje vertrekken op tocht.

De "maatschappij" erbij betrekken door mensen in te schakelen die wat verder af staan, kan ook zinvol zijn. Jongeren kunnen dan iets ruimer stilstaan bij de gevolgen. Dit heeft soms meer effect dan de moni of de KHL die bijvoorbeeld zegt: "Die persoon vindt dat niet fijn want ...", of "Weet je wel dat dit geld kost?"

Dominik heeft tijdens een woede aanval tegen de tent getrapt, waardoor het zeil gescheurd is. Wanneer hij terug rustig is, bel je met iemand van het Bizonsecretariaat die hem uitlegt dat ze naar een oplossing zullen zoeken om het zeil te maken, maar dat dit een hele uitdaging gaat zijn en dat Bizon de tent dan een tijdje niet zal kunnen gebruiken.

Binnen Bizon vinden wij het belangrijk dat er elke avond een vergadering plaats vindt met het team. Hierop worden relevante zaken besproken en afspraken gemaakt waardoor het team aan hetzelfde zeel kan trekken.

Maarten is een echte slokkop aan tafel. Zodra de maaltijd start, begint hij als een bezetene te eten en de manier waarop hij alles naar binnen schrokt, is werkelijk niet aangenaam voor zijn tafelgenoten. De monitor die naast hem zit, heeft hier al verschillende opmerkingen rond gemaakt, maar dit betert niet. Door dit te delen in de vergadering kan Pieter uit de kookploeg hierover ook een opmerking geven waardoor het gedrag misschien veranderd wordt. Dit is geen teken van zwakte van de monitor, maar de omgeving gebruiken om steun te zoeken waar het kan.

6.3.2.3 "Kies je strijd!"

Soms is er een jongere op kamp met wie het moeilijk loopt en die veel probleemgedrag stelt, waarvoor hij voortdurend opmerkingen krijgt van volwassenen. Een opmerking of sanctie meer of minder kan hem al lang niet meer schelen en het team geraakt gefrustreerd omdat ze het gevoel hebben dat ze geen vat meer hebben op de jongere en dat die heel de tijd zaken doet die niet kunnen.

Wanneer het erg moeilijk loopt met een jongere, lukt het niet meer om van alles een punt te maken en heeft dit ook geen effect meer op de jongere. Je kan dan als team samen bepalen hoe er gereageerd zal worden op bepaalde gedragingen. Waar maak je echt een punt van en wat kan je even negeren? Dit zorgt voor **meer duidelijkheid** voor zowel het team als de jongere zelf. Het helpt de volwassenen om zich te **focussen** en hun energie niet te verliezen aan zaken die geen prioriteit zijn. Deze denkoefening zorgt er ook voor dat er terug wat meer ruimte komt voor positieve ervaringen in de relatie tussen de jongere en de volwassene, die minder bezig moet zijn met opmerkingen te geven over probleemgedrag.

Hierbij kan de **mandenoefening** een **hulpmiddel** zijn om met een team in gesprek te gaan over het probleemgedrag op zich én hoe je er als team op reageert. Je maakt samen een overzicht van gedragingen die als problematisch ervaren worden. Er zijn drie mogelijke antwoorden op dergelijk gedrag: **accepteren**, **in dialoog gaan** en **begrenzen**. Het probleemgedrag wordt gesorteerd in drie manden volgens de wijze waarop heel het team voortaan op dit gedrag zal reageren:

- Groene mand = Accepteren " Niets ondernemen.
Je negeert het gedrag.
- Oranje mand = In dialoog gaan " Reageren.
Je laat merken dat je dit gedrag niet goedkeurt.
Maar als de jongere blijft volharden, ga je hier niet op door.
- Rode mand = Begrenzen " Gedrag stoppen.
Je geeft duidelijk aan dat dit niet kan en blijft hierop doorgaan.
Indien nodig haal je de jongere uit de situatie of geef je een sanctie.

Je zorgt ervoor dat ongeveer 60% van het gedrag in de groene mand geplaatst wordt, 30% in de oranje en 10% in de rode.

"Negeren van bepaalde gedragingen kan toch niet? Daarmee geef je het signaal dat dit ok is!"

Negeren is niet gelijk aan accepteren, je kan gewoon niet op alles focussen en je tegen alle negatief gedrag verzetten. Dit vraagt te veel energie, zorgt voor escalatie en heeft geen positief effect. Op een later moment, wanneer andere zaken beter lopen, kan je verder werken rond het veranderen van deze gedragingen. Je gaat niet letterlijk zeggen dat het mag, dus je accepteert het niet.

"Wat denkt de groep er van? Het is niet eerlijk ten aanzien van de anderen dat er bij hen wel anders gereageerd wordt op hetzelfde gedrag."

Dit staat eigenlijk los van elkaar. Blijf inzetten op een positieve benadering van de jongeren met positief gedrag. De meeste jongeren begrijpen heus wel (vaker dan je denkt) dat het gaat om een individuele aanpak voor die jongere die het erg moeilijk heeft. De jongere zal ondertussen wel al voor heel wat conflicten en problemen hebben gezorgd binnen de groep. De jongere krijgt sowieso meer opmerkingen en sancties dan anderen. Anderen beseffen dikwijls dat het niet goed gaat en daarom een andere aanpak vergt. De kans is uiteraard wel groot dat ze er eens iets van zeggen of het soms zelfs proberen te misbruiken. Leg dan gerust uit dat je het gedrag nog steeds niet accepteert maar dat je samen met de rest van het team besloten hebt het op een andere manier te gaan aanpakken. Ook zij zullen deugd hebben van het feit dat het in de groep niet meer constant escaleert. Het zal de sfeer en de rust voor hen ook serieus ten goede komen!

“Met het hele kampteam tot een consensus komen is onmogelijk of duurt super lang!”

Het is inderdaad soms moeilijk. Maar des te belangrijker om **hier als team bij** stil te staan. Want het is zo persoonsafhankelijk wat je als groen/oranje/rood beoordeelt, maar dat is nu net een deel van het probleem. De ene moni reageert bijvoorbeeld op scheldwoorden alsof het enorm storend gedrag is en de andere negeert het alsof het veel voorkomend gedrag is omdat die het niet luisteren als meer storend ervaart en daar de focus op legt. Zeer onduidelijk! Voor zowel de jongere als de monitoren. Komen tot een algemeen gedragen idee zodat je op één lijn kan staan in de strijd tegen het gedrag van de jongere is noodzakelijk.

6.3.3 Hoe omgaan met enkele moeilijke situaties

In 6.1.3 hebben we stilgestaan bij de drie verdedigingsmechanismen die aan de basis liggen van gedrag van jongeren in bepaalde moeilijke situaties: Fight (vechten), Flight (vluchten) en Freeze (bevriezen). Hieronder schetsen we telkens de manier waarop je kan reageren, opnieuw opgesplitst in reacties op niet doelgericht en doelgericht gedrag van een jongere.

Voor alle conflictsituaties (of het nu tussen jou en een jongere of tussen enkele jongeren onderling is), geldt dat je moet proberen **te vermijden dat dit zich midden in de groep afspeelt**. De jongere zal er minder snel rust vinden, andere jongeren zullen mogelijks de situatie nog wat verder opstoken en heel de groep heeft hier last van. De kans bestaat ook dat andere jongeren zich moeien in het conflict en tegen jou als moni keren. Probeer je altijd af te zonderen met de jongere die het moeilijk heeft.

6.3.3.1 Omgaan met ‘Fight’ – Vechten (Agressie)

NIET DOELGERICHTE AGRESSIE

Deelnemers die niet doelgericht agressief zijn, hebben **zichzelf** op het moment van de agressieve daad **niet onder controle**. Het heeft op dat moment dan ook geen enkele zin om op een bepaalde manier op de jongere in te praten. Smeed het ijzer pas als het koud is.

Stap 1:

Het eerste wat je doet is de jongere **laten uitrazen** en **wachten** tot hij kalmeert. De ideale omstandigheden hiervoor zijn de volgende:

- Buiten op een plaats waar hij zichzelf of anderen geen pijn kan doen.
- Uit de buurt van de andere jongeren. Zijn de jongeren binnen, dan kan je de agressieve jongere buiten laten. Zijn de jongeren buiten, dan heb je misschien een vrij lokaal of een stuk plein waar de jongere kan uitrazen en waar anderen hem niet zien/niet mogen komen.
- Geef de jongere fysiek ruimte. Ga niet te dicht, pak hem zeker niet vast.

- Blijf rustig op een afstand aanwezig. Benoem kort dat je in de buurt blijft omdat je ziet dat de jongere het moeilijk heeft en dat je er bent om hem te helpen.

Uitzonderlijke omstandigheden waarin je een jongere fysiek moet benaderen:

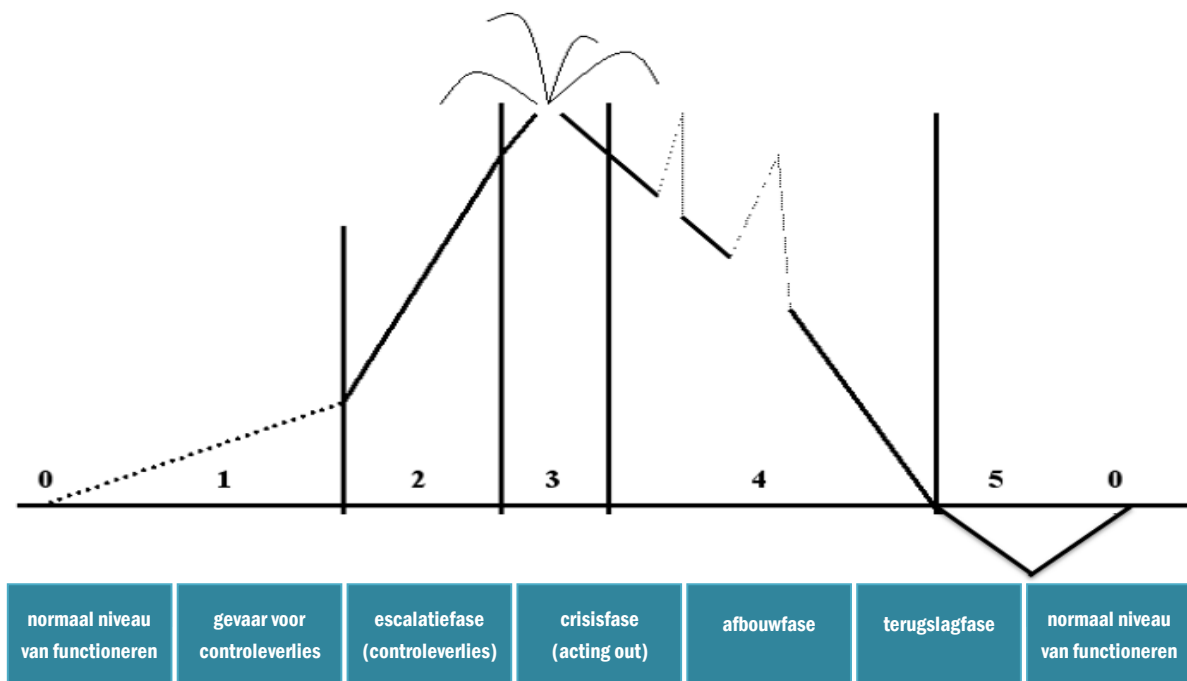
- hij valt andere jongeren aan;
- hij verwondt zichzelf;
- hij maakt ernstige materiële schade (bij burens/aan auto's, ...).

Dan nog kan het zijn dat het voldoende is om de jongere af te schermen. Vaak is het gemakkelijker om even weg te gaan met de rest van de groep, zodat de jongere meer ruimte en rust krijgt. In uiterste noodzaak kan je de jongere vastpakken en verwijderen van de anderen. Pas als de jongere herhaaldelijk pogingen onderneemt om agressief te zijn naar anderen, hou je hem langdurig tegen.

Het is altijd bijzonder belangrijk om **fysiek ingrijpen te combineren met praten**. Waarschuw de jongere als je hem gaat vastnemen, zeg aan de jongere dat je hem gaat vastnemen omdat hij zichzelf pijn doet. Pak nooit iemand zomaar vast. Dat is heel bedreigend en heeft een omgekeerd effect.

Als we kijken naar de **agressiecurve** zien we dat deze bestaat uit **verschillende fases**. Eenmaal een deelnemer in fase 2 is beland, heeft hij zichzelf niet meer in de hand en zal het tot een uitbarsting komen. Na de grootste uitbarsting komt er vaak nog een kleine heropflakking, zeker als de jongere opnieuw door iets (heel kleins) getriggerd wordt. Zo kan hij plots terug schelden of (dreigend) uitbarsten omdat iemand naar hem kijkt, een opmerking geeft, iets niet direct lukt, ... Een uitbarsting vraagt fysiek erg veel energie en daarna komt er altijd een moment waarop de jongere terug moet recupereren en vaak vrij passief is. Zo kan de jongere gelaten reageren, verdriet tonen, depressieve uitspraken doen, ... Pas daarna komt hij terug tot zijn normaal niveau van functioneren.

Wacht voldoende lang vooraleer je de jongere weer benadert (of wacht tot hij/zij zelf komt). Het is zo dat, zelfs al denk je dat de moeilijke situatie over is, de jongere vaak nog niet voldoende gekalmeerd is. Dat zie je duidelijk in het schema hieronder. Pas op het einde van fase 4 is de jongere volledig gekalmeerd, terwijl wij vaak in het begin van die fase de indruk hebben dat de jongere al voldoende kalm is. Wanneer de jongere in die laatste fase is en normaal functioneert, ga je echt met hem in gesprek. Het vraagt een goede observatie en inschatting om te zoeken naar wat voor een bepaalde jongere hiervoor het **goede moment** is. Na een zware uitbarsting is er hier dikwijls een uur of langer voor nodig, sommige jongeren hebben (heel wat) meer tijd nodig. In het gesprek sta je stil bij wat er gebeurde en kom je terug op het gestelde gedrag dat niet OK was. Hier doe je het boek terug open en haal je de bladwijzer eruit. Nu is het ijzer koud en dit is pas het moment waarop je kan praten en eventueel een sanctie geven.



Figuur 27: Crisisontwikkelingsmodel

Stap 2:

Deelnemers die agressief geworden zijn als gevolg van een opeenstapeling van frustraties, zijn als ze voldoende gekalmeerd zijn, voor rede vatbaar.

Met hen kan je op dat moment een **gesprek** aangaan. Het gesprek moet niet uitgebreid zijn, het hoeft geen uren te duren. Vaak voelen de jongeren zich ongemakkelijk bij wat gebeurd is. Hou het gesprek daarom zo kort mogelijk. Begin niet aan een ondervraging, maar laat de stilte even zijn, geef jongeren ruimte om zelf te vertellen. Wat in de loop van het gesprek aan bod moet komen:

- Wat is er precies gebeurd waardoor de jongere boos werd? **Vraag naar feiten.** "Waarom werd je boos" is een veel te moeilijke vraag in dit geval. Probeer stapsgewijs en concreet te weten te komen wat er gebeurd is: 'Wie was betrokken?', 'Wanneer was dat?', 'Wat was je aan het doen?', 'Wat gebeurde er toen?', ...
- Welke afspraken kunnen gemaakt worden zodat het **niet meer zo ver komt**? Dit gaat zowel over inspanningen van de jongeren als over inspanningen van de monitoren. Een deelnemer kan proberen om bepaalde anderen te vermijden, om niet boos te worden, monitoren kunnen bijvoorbeeld vragen dat ze hem 's morgens niet te veel aanspreken of dat ze hem niet aanraken.
- Als er schade is (mentale schade bij monitoren/andere jongeren of materiële): hoe kunnen we ervoor zorgen dat die schade weer **goed gemaakt wordt**?

- Benadruk dat het een moeilijk moment was, maar dat de rest van het kamp goed loopt en dat jullie de jongere nog steeds leuk vinden.

Jongere of zwakkere deelnemers hebben het vaak heel moeilijk om onder woorden te brengen waardoor ze precies boos werden. Jij hebt de taak om hen te helpen de juiste redenen en woorden te zoeken. Je kan bijvoorbeeld vragen: werd je boos omdat je niet als eerste in de rij mocht staan? Ze zullen het ook moeilijk hebben om de gemaakte afspraken te onthouden, laat staan zich eraan te houden. Ook hier heb je de begeleidende taak de jongere op de gemaakte afspraken te blijven wijzen.

Sommige jongeren hebben nadien soms weinig besef van wat ze gedaan hebben of wat er gebeurd is. Ze hebben niet echt een verklaring voor het gedrag. Dat maakt het natuurlijk moeilijker om een gesprek met hen te voeren. Vertel hen wat er gebeurd is en benadruk dat wat er niet kon. Maak duidelijke afspraken over wat jullie samen kunnen doen opdat het niet meer zover zal komen en denk na over hoe de schade hersteld kan worden. In 6.3.5. gaan we dieper in op het belang van herstel.

Stap 3:

Herinner jezelf, je medemonitoren en de deelnemers **aan de gemaakte afspraken**, wanneer iets dreigt fout te lopen. **Toon** aan de jongeren die het moeilijk hebben **dat je er bent**. Zo zullen ze vlugger geneigd zijn om jou aan te spreken en kunnen ze op die manier hun gevoelens en frustraties uiten. Dat zal ze ervan weerhouden agressief te worden.

DOELGERICHTE AGRESSIE

Jongeren die doelgericht agressief zijn, zijn zich goed **bewust** van hun daden. Dit betekent dat je ook de mogelijkheid hebt om op hen in te praten. Jongeren die **agressie gebruiken om hun doel te bereiken**, gaan vaak materiële schade aanrichten, maar gaan bijna nooit personen aanvallen.

Stap 1:

Verwijder de jongeren, indien mogelijk, **van de anderen**. Doe dit door de jongere rustig aan te spreken en aan te dringen. Spreek de jongeren aan op een manier die duidelijk maakt dat je door hebt wat ze willen en dat het geen indruk op je maakt of dat je er niet bang van bent.

Spreek de jongere aan, op een besliste manier. **Verwoord wat hij aan het doen is** en zeg dat het hem op die manier niet gaat lukken. Vraag de jongere rustig om te stoppen met zijn agressie. Je kan bijvoorbeeld zeggen: 'je bent boos omdat je geen sigaret mag roken en nu probeer je je zin te krijgen door dingen kapot te maken. Op die manier werkt het niet bij ons op kamp'.

Indien het niet lukt als je op een besliste manier de jongeren toespreekt, kan je overgaan tot de strategie van het **negeren**. Jongeren die agressief zijn om hun doel te bereiken, zullen beseffen dat het weinig effectief is om agressief te zijn, als niemand in hun buurt aandacht heeft voor hen. Vaak is het negeren van dergelijke agressie een heel efficiënte manier om jongeren te laten ophouden.

Stap 2:

Wanneer de deelnemer niet meer fysiek agressief is, kan je een gesprek aangaan. Hier is het gesprek minder een dialoog, maar eerder een gesprek waarin je de stand van zaken duidelijk toelicht. Het is belangrijk dat de jongere beseft dat dergelijk agressief gedrag absoluut **niet getolereerd wordt** op Bizonkamp. Het blijft belangrijk dat je ook de jongere aan het woord laat, maar dat kan niet het belangrijkste onderdeel van het gesprek zijn.

Wanneer de jongere schade berokkend heeft, wordt ook weer nagegaan **hoe die schade hersteld kan worden**. Dit kan je wel als een open vraag stellen aan de jongere: hoe denk je dat wij die ruit nu kunnen herstellen? Dat kost veel geld, hoe kan dat betaald worden?

In deze gevallen van agressie is een **straf** uitspreken zeker **zinnig**. De jongere heeft bewust iets verkeerd gedaan en moet ook ervaren dat dit negatieve consequenties heeft. Maak met de jongere ook een aantal afspraken over hoe je zal reageren als de agressie zich herhaalt. Maak de jongere ook duidelijk dat agressie niet getolereerd wordt op kamp.

Stap 3:

Herinner de deelnemer, wanneer het fout zou gaan, **aan de gemaakte afspraken**. Jongeren onthouden de afspraken vaak niet lang, waardoor je hen eraan zal moeten herinneren. Het feit dat jij de jongere aan de afspraken herinnert, geeft de jongere de indruk dat je hem goed opvolgt.

6.3.3.2 Omgaan met 'Flight' – Vluchten (weglopen)

NIET DOELGERICHT WEGLOPEN

Jongeren die weglopen uit frustratie zullen vaak niet heel ver weglopen. Een rustige plek in het bos zal voor hen bv. genoeg zijn om te kalmeren. Aan te raden is dat je de jongere even **laat kalmeren**. Als je hem onmiddellijk gaat benaderen, zal hij alleen maar verder weglopen. Vraag de jongere of het goed is dat je er even bij gaat zitten. Dan kan je een gesprek beginnen over wat er gebeurd is. Net als bij frustratie agressie ga je best na wat er gebeurd is, wat de feiten zijn en maak je afspraken met de jongere. Als de jongere voldoende gekalmeerd is, kunnen jullie samen terugkeren naar de rest van de groep.

Heel soms, wanneer het de jongere echt teveel is, zal hij verder weglopen en soms ook blijven lopen. Hier gaat het over jongeren die in een zwaar conflict betrokken zijn geweest. De jongere **op een afstand blijven volgen** en erop inpraten op een kalmerende manier, is hier de beste manier van reageren. Op een bepaald moment zal de jongere voldoende gekalmeerd zijn. Ga er dan niet onmiddellijk naartoe, maar vraag weer eerst of je erbij mag zitten. Toon dat je er bent voor de jongere en laat hem de ruimte om zelf een gesprek te starten.

Soms kan het zijn dat een jongere domweg verdwaalt. Tijdens bosspelen of tochten waar deelnemers wat voorop lopen, de groep even alleen laten om te spelen, om iets te bekijken, ... kan het voorkomen dat de jongere opeens zelf niet meer weet waar de groep is en waar hij heen moet. Vooral jongere deelnemers hebben weinig oriëntatie en denken ook niet bewust na over de weg die ze nemen. Ze kunnen een vogeltje volgen en daardoor de groep volledig kwijt raken. Als er absoluut geen aanwijzingen zijn voor wegloupgedrag, kan de jongere dus gewoon verdwaald zijn. In die situaties is het aangewezen dat de **groep even halt houdt** (voor spel of vieruurtje) en dat een of maximum twee monitoren de jongere gaan zoeken door luid zijn naam te **roepen en terug te keren naar plaatsen waar jullie eerder geweest zijn**.

DOELGERICHT WEGLOPEN

De jongere die wegloupt om aandacht te vragen, zal ook niet ver weglopen. Hij zal altijd in de buurt blijven van de groep en ervoor zorgen dat het zeer duidelijk is dat hij gaat weglopen. De beste manier om te reageren is de jongere niet te geven waar hij om vraagt: aandacht. Als je het weglopen negeert en **toont dat je weinig interesse hebt voor de jongere als hij wegloupt, maar des te meer als hij bij de groep blijft**, zal de deelnemer terugkeren en twee keer nadenken voor hij nog eens wegloupt. Ook met de andere jongeren rustig verder gaan en doen alsof je niet zal wachten op de wegloper, is een goede manier om de wegloper terug te krijgen. Geef de jongere dan wel wat extra aandacht als hij terug bij de groep is.

Soms is het ook goed om op een humoristische manier om te gaan met deze weglopers. Bij een jongere die achter een boom staat, zeer luid een opmerking maken over verstoppertje spelen, kan ook effect hebben.

Jongeren die echt niet op kamp willen zijn en daarom weglopen, zullen eerder ver weg lopen om duidelijk te maken dat ze naar huis willen. Als monitor is het belangrijk dat je de jongere rustig volgt en probeert op hem in te praten. Geef hen aan dat hij, als hij mee terugkomt naar de kampplaats, met de KHL zal kunnen praten. Behandel hem vooral als volwassen en negeer zijn vragen niet. Wanneer zo'n jongere ver weg is, is het ook noodzakelijk om je KHL in te lichten. Zij zullen het hier ook vaak overnemen van jou als moni.

6.3.3.3 Omgaan met 'Freeze' – Bevriezen

NIET DOELGERICHT BEVRIEZEN

Bij niet doelgericht bevriezen gaan jongeren **blokkeren** en **niet meer reageren** op wat je zegt. Ze staren voor zich uit, blijven onbeweeglijk zitten of lijken niet meer te horen wat je zegt. Jongeren hebben vaak zelf niet door dat ze deze verdedigingstechniek aan het toepassen zijn en/of waarom ze dit doen. Je zal in deze situaties vooral moeten observeren om te weten te komen waarom een jongere bevroest. Het helpt om hen wat **ruimte en rust** te geven en **zelf een aantal zaken te benoemen** die de achterliggende oorzaak kunnen zijn. Jongeren kunnen dit dan (eventueel non-verbaal) bevestigen of ontkennen en zo komt er opening voor gesprek. Vaak is de achterliggende oorzaak angst. Je kan dit benoemen en nabijheid tonen zodat de angst minder wordt.

Moussa wil op de laatste kampavond niet gaan slapen. Hij blijft zwijgend op zijn stoel voor zich uit staren. Na veel verschillende pogingen om in gesprek met hem te gaan, blijkt dat angst aan de basis ligt, aangezien het volle maan is en Moussa bang is van weerwolven. Een gesprek met Moussa over het feit dat weerwolven niet bestaan en dat de superheld en de monitoren de slaapzaal goed bewaken, doen wonderen.

DOELGERICHT BEVRIEZEN

Bij doelgericht bevriezen 'saboteert' de jongere **doelbewust** de gang van zaken op het kamp door **niet mee te doen en amper of niet te reageren**. De jongere weet wat hij aan het doen is en waarom. Belangrijk hierbij is dan ook om als monitor de **achterliggende redenen** (de 'waarom') **te gaan opsporen en hieraan gevolg te geven**. Het is in dit kader vooral belangrijk dat je de jongere zijn verhaal laat doen en dat je de achterliggende gedachten en gevoelens probeert te veranderen.

Als de jongere bijvoorbeeld aangeeft dat hij niet wil deelnemen aan een activiteit omdat het te kinderachtig is, kan je hem extra verantwoordelijkheid geven (door te zorgen voor jongere deelnemers, door de kaart te lezen, ...) opdat hij zich ook betrokken voelt bij het kampgebeuren. Of als de jongere vertelt over een peestsituatie, kan je hieraan werken (zie hoofdstuk 5).

Op een kamp beslist een monitor om naar huis te vertrekken wegens ziekte. De persoonlijke jongeren van deze monitor, die telkens vroeg wakker waren, voelen zich schuldig omdat ze denken dat het slaaptekort van de begeleider aan de basis ligt van haar vertrek. Een van de jongeren, Achmed, begint doelbewust de gang van zaken te saboteren door te weigeren een activiteit mee te doen en om naar binnen te komen. Hij zit al meer dan een uur buiten zwijgend tegen de muur. Hij heeft het gevoel dat hij beter ook naar huis wordt gestuurd, omdat hij dat in zijn ogen verdient. Een gesprek met de jongere over de ziekte van de moni en een telefoontje om zijn schuldgevoel weg te werken, doen dan wonderen.

Soms neemt het doelgericht saboteren proporties aan waarbij een sanctie aan de orde is. Als het de gehele **groep** stoort of **belemmert, kan een sanctie uitspreken zinvol zijn** om de jongere (en ook de anderen) duidelijk te maken dat hij met dit gedrag niet zijn gewenste doel bereikt.

6.3.4 Principes van straffen

Soms is het nodig om een straf uit te spreken. Belangrijk hierbij is wel dat er daarnaast genoeg positieve acties zijn. Als er alleen maar straffen uitgedeeld worden, zullen deze geen effect meer hebben op termijn. Wanneer het toch tot een straf komt, is het belangrijk om een aantal vuistregels in je achterhoofd te houden. Deze basisprincipes bij het straffen sommen we hieronder even kort op. Met positieve momenten en bekrachtiging kan je een jongere helpen om een andere keuze te maken of ander gedrag te tonen. Bij straffen remt het enkel eventjes af. Dat is dan ook het enige nut van straffen.

De **straf wordt zo vlug mogelijk na de overtreding gegeven**, zo heeft die nog de meeste kracht. Als je de straf een hele tijd later geeft, is het gevaar immers groot dat die zijn waarde verliest. De jongere verkeert dan meestal in een heel andere gemoedstoestand en herinnert zich misschien al niet meer goed wat hij fout deed. We stelden reeds dat **dit principe niet gehanteerd wordt als het ijzer nog te heet is**, als één of beide partijen nog te geëmotioneerd is. Het is best te wachten tot zowel de monitor als de jongere gekalmeerd zijn en deze laatste 'voor rede vatbaar' is. Je kunt dan bijvoorbeeld wel reageren in de zin van "daar praten we nog over" of "hier volgt nog iets op". Het is dus belangrijk om een evenwicht hierin te vinden.

De straf wordt **zoveel mogelijk gegeven met betrekking tot het te bestraffen feit**. Bijvoorbeeld knoeien met voeding = in de keuken een tijdje helpen (let op, dit is al een zware straf). De straf moet voor de jongere zinvol overkomen. Dit stimuleert hem deze goed uit te voeren en na te denken over wat er gebeurde.

Let erop dat de straf **geen beloning is**. Bijvoorbeeld: iemand die zegt dat hij graag eens in de keuken zou meehelpen, moet je dit niet als straf geven.

Gebruik straf **nooit als een persoonlijke krachtproef**, m.a.w. laat het niet overkomen als: "We zullen nu eens zien wie er de sterkste is!" (machtsmisbruik). Geef straf eerder in de stijl van: "Dit gedrag kan niet... dit is nu het gevolg". **Dramatiseer** de zaak dus **niet**, geef jezelf liever een houding van "Allé, makker, we gaan dit hier eens rustig oplossen." Het komt er dus op neer dat je een straf niet laat overkomen als jouw zet in een sfeer van strijd, maar integendeel dat het voor jou **ter ondersteuning bedoeld is**.

Het kan helpen om de keuze te laten tussen twee opties. 'De gemakkelijke' en de 'moeilijkere'. Kijk, de tafel is echt vuil doordat je met eten hebt gegooid. Ofwel kunnen we de tafel samen opkuisen ofwel doe je het alleen. Op die manier blijft een straf een straf maar krijgt de jongere

een gevoel van inspraak. Vermijd echter onderhandelingen. Jij geeft de 2 opties, het is aan de jongere om te kiezen en dan ook de gevolgen van zijn keuze te dragen.

Denk goed na over welke straf je uitspreekt.

De straf moet **haalbaar** zijn **voor de jongere**, anders verliest de straf elk effect. Zeggen dat iemand 2 dagen in zijn bed moet blijven liggen, is iets onmogelijk opleggen. Met dit voorbeeld willen we er meteen op wijzen dat de straf ook haalbaar moet zijn **voor de monitor**, de straf moet praktisch te begeleiden zijn. Hoe ga je bijvoorbeeld gedurende 2 dagen nagaan of iemand in zijn bed blijft.

Ga nooit opbieden in het geven van een straf. Vaak weigeren de jongeren om meteen je boodschap te begrijpen en dagen ze je verder uit. Ga niet mee in dit spelletje door bijvoorbeeld te stellen: "Kijk hé, dat heeft nu lang genoeg geduurd. Je gaat nu 2 activiteiten moeten missen in plaats van één!" Dat kan een straatje zonder einde worden waarbij het achteraf erg moeilijk zal zijn om de zo ontstane spanningen tussen de jongere en jezelf te doen verdwijnen.

Laat altijd een achterpoortje open, forceer geen win- of verliessituatie door keiharde eisen te stellen: "Je gaat dit nu onmiddellijk doen, of je gaat ervan lusten". Ofwel doet hij het, wat eerder onwaarschijnlijk is, ofwel doet hij het niet en zet je jezelf vast.

De afronding van de straf.

Een straf verdient steeds een **afsluitend gesprek** tussen de moni en de jongere. De bedoeling hiervan is de eventueel nog bestaande **plooien** tussen moni en jongere **glad te strijken**. Een andere functie is de jongere inzicht bijbrengen in het gebeuren. Dit moet tenslotte leiden tot opnieuw een positieve ingesteldheid van de deelnemer ten aanzien van het kamp en de betrokkenen in het conflict. Het gesprek zal dan ook in een "open sfeer" moeten verlopen, in een sfeer van gelijkwaardigheid. Een preek is niet aan te raden. Het gesprek en de inhoud moeten eerder van de jongere zelf komen. Goede technieken zijn bijvoorbeeld: "Vertel een keer hoe dit gebeurd is?" of "Toen heb ik je die straf gegeven. Waarom was dat denk je?" Doe in geen geval 'slijmerig' om het weer goed te maken. Blijf de zelfverzekerde en correcte moni. Maak van de afronding ook geen grapje, zodat de jongere niet gaat denken: "Die gaat achteraf dan toch maar licht over het gebeuren heen. Het was dan toch niet zo erg!". De jongere moet tegelijk ook voelen dat je hem nog steeds waardeert.

6.3.5 Relatiegebaar & Herstelgebaar

Na een conflict zal een jongere vaak wat afstand houden, omdat hij zich er ongemakkelijk bij voelt. Het is aan de moni om dan de relatie tussen de jongeren of tussen de moni en de jongere terug te herstellen en het **positieve** weer te introduceren. Het doel hiervan is de jongere het gevoel te geven dat je hem **onvoorwaardelijk accepteert** als persoon en dat er

een onderscheid wordt gemaakt tussen hem als persoon en zijn gedrag. Het gaat om een contactgebaar, dat volledig los staat van het gedrag, van het conflict, van bepaalde verwachtingen, van de sanctie, ... Zulk relatiegebaar is iets klein dat je 'zomaar' uitvoert. Het is een uitnodiging: de jongere moet er niet op ingaan, maar krijgt wel de kans.

Adam en Eva zijn twee jongeren die tijdens een dagtocht serieus beginnen te vechten met elkaar. Ook de moni die tussenkomt, wordt geslagen. Na overleg met de KHL wordt Adam opgehaald, gezien dit niet het eerste incident is en om de rest van de dagtocht niet te hypothekeren voor de anderen, die nogal geschrokken zijn. Eva kan nog mee op dagtocht en er wordt voor hen beiden afgesproken wat zij die avond tijdens de vrije tijd na het avondeten zullen doen om het terug goed te maken naar elkaar toe. Tijdens de pauze in de namiddag stelt de moni voor aan Eva om even samen met 2 een kaartspelletje te spelen (want dat doet zij graag). Ze gaat erop in en het is een kort positief individueel moment. Na afloop van de dagtocht stelt de moni tijdens het speelkwartier voor aan Adam om samen te badmintonnen (want dat doet hij graag). Adam reageert boos: "Nee, laat mij gerust." De moni aanvaardt dit en biedt het de volgende dag nog eens aan.

We vinden het in Bizon belangrijk dat jongeren na een conflict voelen dat wat fout liep hersteld kan worden en dat we samen met hen op een fijne manier het kamp willen verder zetten. Fouten maken mag, het is pas écht fout als het niet hersteld wordt. Je voelt zelf als moni soms ook dat je nood hebt aan herstel, om daarna weer op een goede manier verder te kunnen met een jongere. Het is belangrijk om dit te verwoorden naar je kampteam toe. Andere leden van het kampteam kunnen dan de jongere ondersteunen om iets te herstellen naar jou toe. Een voorbeeld van hoe herstel op kamp georganiseerd kan worden:

Het is al een moeilijk kamp geweest voor Nick. Zijn taalgebruik is echt niet OK en hij pest veel. Vooral Brandon is de laatste 2 dagen enorm gekwetst door het gepest van Nick. Nick heeft vandaag alweer een sanctie gekregen omwille van zijn gedrag. In het zwembad heeft de hoofdleidster hem na meerdere waarschuwingen 20 minuten aan de kant laten zitten.

Het klikt goed tussen Nick en Koen, iemand van de keuken. Koen stapt naar Nick na afloop van de sanctie en zegt dat hij heeft gehoord wat er allemaal gezegd en gedaan is. Hij vindt het erg voor Brandon en wil iets lief doen voor Brandon zodat die zich terug wat beter kan voelen. Nick is wel even onder de indruk dat Koen van de keuken hem dat plots komt zeggen en reageert niet. Koen vraagt Nick wat hij zou kunnen doen om Brandon een goed gevoel te geven. Nick begint Brandon uit te schelden waarop Koen duidelijk maakt dat hij zo'n dingen net niet meer wil horen. Op deze manier is het geen fijn kamp, niet voor Brandon en niet voor Nick. Koen zegt dat hij vindt dat ze opnieuw moeten beginnen en herhaalt zijn vraag: "Wat kunnen wij of wat kan ik doen om Brandon terug een beter gevoel te geven?" Nick denkt na en herinnert zich dat het de beurt is van Brandon om vanavond af te wassen, hij doet dat helemaal niet graag dus misschien zijn taak overnemen ofzo, mompelt hij. Dat vindt Koen een goed idee, maar Nick zegt er meteen ook bij: 'ik ga wel niet voor hem de afwas doen van heel de tafel en waar iedereen bij staat'. Koen antwoordt dat hij een bekkentje kan klaar zetten in een ander ruimte. Nick zegt dat het niet zijn probleem is en gaat weg.

Tijdens het speelkwartier voor het eten frisbeeën Koen en Nick even samen. Koen herinnert hem eraan dat hij straks de afwas van hun tafel zal doen en nodigt Nick uit om dan te komen afdrogen. Nick zegt zachtjes: "t is te hopen dat we snel klaar gaan zijn".

Na het avondeten gaat Koen naar de tafel van Brandon en Nick. Hij vertelt de deelnemers dat hij met Nick besproken heeft dat pesten niet oké is en dat ze het samen willen goed maken door de afwas van Brandon over te nemen. Ze nemen al de afwas en het bekkentje en doen de afwas in een andere ruimte.

Een herstelgebaar staat volledig los van een straf. Een straf is iets dat opgelegd wordt, dat de jongere moet volbrengen. Door het herstel los te koppelen van de straf krijgt het herstel pas echt de betekenis van herstel. Doordat het geen verplichting is, wordt het niet ervaren als een onoprechte poging maar als een gemeente "sorry".

De **verantwoordelijkheid** van het herstel van de aangebrachte schade door de jongere ligt bij de KHL of bij de monitor, zowel het initiatief als de uitvoering. De jongere krijgt steun om het herstelgebaar te stellen. Het is geen verplichting voor de jongere, het is een **vrijblijvende uitnodiging**. Als de jongere weigert, dan neemt de volwassene dit volledig zelf op. Van **wie** het initiatief en de uitvoering komt, **maakt niet uit**, zolang het maar gebeurt. Kan de jongere betrokken worden, des te beter, maar het heeft enkel zin als die dat ook zelf wil. Sowieso is het de bedoeling om de jongere constant te **blijven uitnodigen** hieraan deel te nemen. Je creëert daardoor eigenlijk telkens opnieuw een positief dilemma. Zelden gaat een jongere hier niet op in. Doet de jongere toch niet mee, dan heb jij alvast het goede voorbeeld gegeven. Geloof maar zeker en vast dat de jongere er bewust over nadenkt en mentaal betrokken is. Ze zullen vaak zelf nog eens spontaan (soms wel stiekem) komen vragen of kijken hoe ver het staat. Ze zullen het niet negeren, het gebeurt en dat weten ze want het blijft heel "aanwezig" omdat je hen constant blijft uitnodigen. Ook al nemen ze het niet serieus, het heeft iets losgemaakt in hun gedachten waaraan ze zullen terugdenken als ze het gedrag nog eens stellen. Het allerbelangrijkste: de persoon aan wie schade is berokkend, krijgt in elk geval een oprecht herstelgebaar, dat is altijd fijn, ook al komt het niet van de jongere zelf maar van iemand anders. Iets oprecht van iemand anders is nog altijd beter dan niets.

HOOFDSTUK 7: Bizondere activiteiten

7.1 Inleiding

In Bizon organiseren we kampen en weekends voor maatschappelijk kwetsbare kinderen. Hoe we onze jongeren benaderen, welk pedagogisch kader we belangrijk vinden en hoe je met onze jongeren kan omgaan, kwam in vorige hoofdstukken reeds uitgebreid aan bod.

In het hoofdstuk 'activiteiten' gaan we dieper in op hoe we die kampen invullen en wat in Bizon een goede activiteit is. Dit hoofdstuk heeft als doel te verduidelijken hoe een activiteit een topbelevens kan worden waar je nog lang aan terug zal denken. Welke soort activiteiten er zijn, waar je zeker aan moet denken bij de voorbereiding, hoe je op nieuwe ideeën komt, etc.

Hoe een kamp dan helemaal in elkaar gepuzzeld wordt, namelijk hoe die verschillende activiteiten in een kampschema passen, wordt niet behandeld in dit hoofdstuk. Indien je hier meer over wil weten, kan je hierover meer info vinden in het Bizonboek voor Kamp- en Hoofdleiding. Alvorens van start te gaan met de concrete invulling van activiteiten en de (soms technische) aspecten hiervan, willen we graag even focussen op de visie van Bizon op activiteiten. De vraag "Wat is voor Bizon een goede activiteit?" is namelijk niet zo eenvoudig beantwoord.

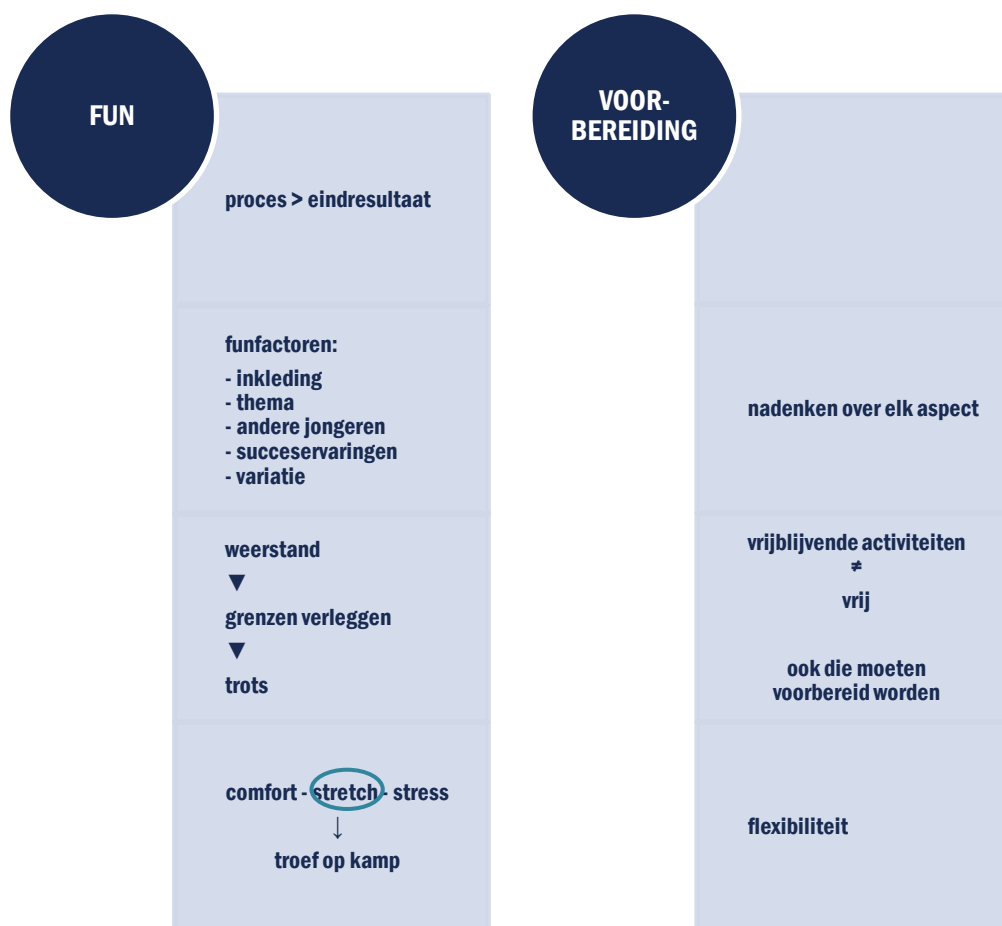
De jongeren op kamp vormen elk kamp opnieuw een nieuwe, onbekende groep. Ook in activiteiten houden we hier rekening mee. We geloven dat kinderen en jongeren, in hun vrije tijd, zich kunnen amuseren in een groep. Ook de manier waarop activiteiten zijn samengesteld en opgebouwd heeft hier invloed op. Toch zet Bizon niet volledig in op dit groepsgevoel: We zijn er ons van bewust dat voortdurend functioneren in een groep, op een zeer korte periode zoals een kamp, soms teveel gevraagd is van onze jongeren. Individuele aandacht en erkenning, momenten om uit te blinken, etc. zijn ook vaak erg aanwezig op onze kampen.

In dit hoofdstuk bespreken we eerst en vooral de visie van waaruit we in Bizon vertrekken om een activiteit in elkaar te steken. Deze visie baseert zich op 2 pijlers: **'Fun'** en **'Voorbereiding'**. Na deze visie gaan we dieper in op de **leefwereld van de jongeren**. Welke interesses hebben kleine kinderen, tieners en jong-adolescenten. Naar wie kijken ze op? Welke jongeren zijn geïnteresseerd in activiteiten vol fantasie, en bij welke leeftijd werken spelen met veel competitie zeer goed? Daarna gaan we verder met verschillende **spelconcepten**: welke verschillende soorten spelen bestaan er? Hoe wissel je deze af? Als volgende bespreken we het concrete proces van een **activiteit voorbereiden**: aan welke technische elementen moet je denken? Welke rollen kunnen monitoren op zich nemen? Hoe schrijf ik dit uit op papier? Hier wordt ook het voorbereidingsformulier besproken. Als laatste kijken we naar de concrete

start van een activiteit: **de speluitleg**. Hoe breng ik een spel over op de groep? Hoe zorg ik dat iedereen mee is in mijn verhaal? Waar leg ik accenten? Dit komt aan bod in het laatste stukje.

7.2 Visie

Bij Bizon gaan we ervan uit dat een activiteit leuk moet zijn voor de jongeren én goed moet voorbereid zijn. Naast vele andere aspecten van een activiteit, stellen we deze twee factoren, nl. "Fun" en "Voorbereiding" centraal. Hieronder gaan we dieper in op wat we precies verstaan onder begrijpen bij deze termen.



Figuur 28: Pijlers van een activiteit

7.2.1 Fun

Jongeren die met Bizon mee op kamp gaan, hebben vaak weinig tot geen kansen om hun vrije tijd op een toffe, speelse manier in te vullen buiten de structuur van de dienst waar ze wonen of de school waar ze naar toe gaan. Vaak is een Bizonkamp één van de weinige

momenten in het jaar waarin ze zich zorgeloos kunnen uitleven in een kamp op hun maat, met (onbekende) leeftijdsgenoten. Daarom vindt Bizon de activiteiten op de kampen veel meer dan 'opvang' of 'bezigheidstherapie': een kamp is **vrijtijdsbeleving**, en daarom stelt Bizon de factor 'fun' heel centraal in een activiteit. Kinderen en jongeren moeten een activiteit leuk kunnen vinden: op het moment zelf, of kunnen er achteraf met een leuk gevoel op terugkijken. Vaak is dat niet hetzelfde als de competitie winnen, slagen in de knutselopdracht of zo snel mogelijk de eindmeet halen. Het '**proces**', de dynamiek tijdens de activiteit, zorgt er veel vaker voor dat kinderen en jongeren de activiteit leuker vinden dan enkel het eindresultaat. Het wil dus niet zeggen dat als kinderen verloren hebben in de voetbalwedstrijd, het koekjeskasteel mislukt is of ze tijdens de laatste kilometers van de vlottentocht opgehaald worden met het busje, een activiteit 'mislukt' is. De vele elementen er tussen, de **inkleding** van de activiteit, de **monitoren** en de **andere jongeren**, de kansen om uit te blinken, etc. zijn vaak veel grotere factoren in het gevoel, tijdens of achteraf, dat jongeren de activiteit leuk vinden.

Toch zijn er vaak activiteiten op een Bizonkamp waarvan veel jongeren op het eerste zicht het niet leuk vinden. Soms lokken activiteiten, wanneer ze voorgesteld worden aan jongeren, een eerste (vaak snelle) negatieve reactie uit. Denk maar aan het afleggen van een hoogteparcours, vuile spelletjes, het wandelen van een grote afstand, het knutselen van een klein knutselwerkje, het fietsen van een mountainbiketocht. Vaak hoor je bij jongeren "Dat is saai", "Ik durf dat niet", "Dat is niet leuk". De pedagogische achtergrond van zo'n reacties lees je in andere hoofdstukken. Maar activiteiten waarvoor niet alle jongeren onmiddellijk staan te springen, staan toch vaak gepland in een kampschema, en we doen er alles aan om de jongeren mee te krijgen op zo'n activiteit. In Bizon vinden we het belangrijk dat jongeren ook af en toe de **grenzen van hun comfortzone** leren kennen. Zo kunnen jongeren nieuwe interesses en talenten bij zichzelf leren kennen, en kunnen ze als groep of als individu de uitdaging overwinnen. Bovendien kunnen jongeren zo achteraf een **zeer voldaan** en **trots gevoel** ervaren. Een uitdaging overwinnen die té groot leek, zorgt voor heel wat positieve energie op kamp!

Eén activiteit op kamp kan voor verschillende jongeren in een verschillende zone liggen van



het **comfort – stretch – stress model**. En waar die activiteit zich situeert voor een bepaalde deelnemer, zal een invloed hebben over hoe hij de activiteit ervaart. Een zwemactiviteit in een subtropisch zwembad is voor de ene heel comfortabel, terwijl de andere misschien serieus panikeert. De jongere kan bv. niet zo goed zwemmen, of is claustrofobisch in de glijbanen of voelt zich lichamelijk niet op z'n gemak. Een tweedaagse kan voor één jongere de coolste activiteit ooit lijken, terwijl de andere jongere dit erg stresserend vindt: zelf de weg moeten zoeken (wat als je verkeerd loopt?), je eigen potje moeten koken, nog niet weten waar je gaat overnachten, in een groepje zitten met een moni waar het niet mee klikt... Zo zijn er **tal van activiteiten** die door jongeren op verschillende manieren worden ervaren.

Figuur 29: Comfort-Stretch-Stress model

Een activiteit die de jongeren wat in hun stretchzone brengt, is zeker een troef op kamp, maar bewaak het evenwicht. Als je inschat dat veel jongeren zullen panikeren bij de aankondiging van een activiteit, kun je een alternatief aanbieden. Bijvoorbeeld een hoogteparcours of strandspelen. Sommige deelnemers zullen hoogteparcours wat angstaanjagend vinden, maar door een coole moni, toffe inkleding of een beste vriend toch de uitdaging aangaan. Andere jongeren zullen voelen dat ze gaan panikeren en voor de alternatieve activiteit kiezen. In Bizon kunnen we gerust een poging doen om af en toe de comfortzone van jongeren uit te breiden, maar **bewaak dus het evenwicht in je activiteit**.

Variatie in een activiteit is ook erg bepalend voor het fun-gehalte van de activiteit. Met 'variatie' bedoelen we de afwisseling van verschillende elementen in je activiteit, zodat het spannend, uitdagend, interessant en haalbaar blijft. Je kan variëren met de locatie van je spel, in spelfases en -concepten, in materiaal, in groepsindeling, in moeilijkheidsgraad, in fysieke/mentale uitdaging... Een lange quiz met alleen maar kennisvragen over Aardrijkskunde zal iedereen snel als "saai" bestempelen. Maar een lange quiz met thema "Wereldreis" waarbij er bijvoorbeeld vijf rondes zijn, met doe-opdrachten, parcours of muziekvragen klinkt al heel wat aantrekkelijker in de oren. Dat principe geldt ook voor een spel waarin je de hele tijdsblok in hetzelfde lokaal zit, of een competitie waarin enkel punten te rapen vallen met erg fysieke opdrachten.

Wat een moeilijk raadsel is voor de één, is voor de andere misschien een doodeenvoudige vraag. Honderd meter rennen is voor de één dan wel heel makkelijk, voor een andere is het misschien al een sportieve inspanning. Zoals al in Hoofdstuk 3 werd aangehaald, kan het niveau van een Bizonjongere zeer sterk verschillen. Zowel op sportief niveau, cognitieve ontwikkeling, relationeel & emotioneel, creatief & muzisch, etc.: soms liggen de verschillen ver uiteen. Zorg er daarom steeds voor dat opdrachten, spelfases, methodieken elkaar goed afwisselen, zo is er voor iedereen wel iets waar hij of zij in uitblinkt en zijn de 'moeilijke' taken aanwezig maar niet overheersend. Een 'gelaagd' spel kan vaak een oplossing bieden: een eenvoudig spelmechanisme dat wordt aangevuld met extra 'laagjes': zo kan een mentaal iets zwakkere jongere zich concentreren op het basisspel en zo het team versterken, en kunnen de pientere jongeren zich focussen op extra speluitdagingen.

7.2.2 Voorbereiding

In Bizon wordt er erg veel belang gehecht aan een goede voorbereiding van de activiteiten, en de kampen in het algemeen. De Kamp- & Hoofdleiding begint al in januari met de voorbereiding van de zomerkampen. Aan monitoren wordt vaak gevraagd om activiteiten enige tijd voor het kamp te maken en door te sturen. Die voorbereiding vinden we essentieel om verschillende redenen: Als eerste laat het je toe om, als moni(team), over **elk aspect** van een activiteit **goed na te denken**. Dat is ook nodig: Op kamp is er vaak geen of weinig tijd om een activiteit nog verder uit te werken. Als een activiteit niet klaar is, kan het al snel nachtwerk worden en dat willen we graag vermijden. Een grondige, tijdige voorbereiding laat de KHL van je kamp ook toe om het evenwicht over alle activiteiten goed te bewaken. Als ze zien dat er in 4 verschillende spelen op kamp, dezelfde spelmechanismen (opdrachten, quiz, leventjes) terugkomen, hebben ze voldoende tijd om een andere activiteit te voorzien die meer variatie biedt

In Bizon wordt er bewust gekozen om weinig kampmomenten niet in te plannen. Hoewel we het belangrijk vinden dat jongeren op momenten ook zelf kunnen kiezen wat ze gaan doen (bv. flexibel opstaan en slapen, vrij begeleid spel, keuzeactiviteiten, etc.), wordt er vaak een **vrijblijvend aanbod** voorbereid voor die jongeren die de tijd niet zo goed kunnen doden. Heel vaak loopt het kamp goed en genieten jongeren van die eigen keuze en vrijheid en is de voorbereiding niet nodig geweest. Toch zet Bizon in op een '**vol**' **kampschema**, aangepast aan leeftijd en kampconcept. Er zijn zeer weinig momenten die niet voorbereid en/of ingevuld worden. Het spreekt voor zich dat een grondige voorbereiding van het kampschema en alle verschillende momenten afhangt van de doelgroep en het kamp zelf. Op een themakamp voor 33 jongere kinderen bijvoorbeeld is dat volledig anders dan op een buitenlands kamp voor 6 tieners.

Een goede, uitgebreide voorbereiding laat je ook toe om **flexibel om te springen** met een activiteit. Dat klinkt misschien wat tegenstrijdig, maar als je de activiteit goed voorbereidt en

doordenkt, is het veel makkelijker om ter plaatse aanpassingen te doen aan de situatie. Die flexibiliteit is broodnodig op kamp. Soms loopt de dag wat uit waardoor een activiteit plots wat ingekort wordt, er is een moeilijk moment waardoor je plots een monitor minder hebt om het spel mee te leiden of het blijft maar regenen en daardoor moeten we op zoek naar een andere locatie. Als je activiteit goed is opgebouwd en stevig is voorbereid, heb je voldoende bagage mee om hier onmiddellijk op in te spelen. Stel bijvoorbeeld dat er tijdens de vrije tijd een jongere wegloopt van het kampterrein, en jij als moni zeker een halfuur bezig bent met de situatie voor de jongere terug is op het kampterrein. Dat halfuurtje had jij misschien in gedachten om nog snel je workshop van straks voor te bereiden, de muziek te kiezen of je laatste opdrachten te verzinnen. Nu wordt het verzamelliedje al afgespeeld en is je activiteit niet af, terwijl je al van start moet gaan. Onvoorziene situaties, die soms voorkomen op een Bizonkamp, vragen de nodige flexibiliteit.

Een spel kunnen aanpassen in tijd, is sterk noodzakelijk. Een spelfase die wat langer moet duren omdat de opstelling van de volgende fase nog niet klaar is, een activiteit die plots twintig minuten korter moet zijn, ... Elke KHL probeert te vermijden dat zo'n situaties voorvallen op een kamp, maar soms kan het echt niet anders. Daarom is het noodzakelijk dat de spelleider het spel goed kent en dat de voorbereiding stevig en duidelijk genoeg is. Zo kan de spelleider (al heeft hij de activiteit niet voorbereid) snel inschatten wat de speleffecten kunnen zijn om een bepaald deel van de activiteit langer te laten duren of in te korten. Naast die voorbereiding is het gepast handelen als moni tijdens zo'n situatie natuurlijk onontbeerlijk. Daarvoor verwijzen we naar hoofdstuk 4.

Flexibel kunnen omgaan met de spelvoorbereiding vraagt misschien enige ervaring of wat lef, maar vaak heeft het een heel positief effect op het spel en de fun-ervaring van de jongeren. Verder in het hoofdstuk gaan we dieper in op die voorbereiding.

7.3 Leefwereld

Wij baseren ons op verschillende ontwikkelingsmodellen die we samenbrengen in een praktisch model over spelende kinderen en jongeren. Belangrijk is om te onthouden dat hierin geen rekening wordt gehouden met specifieke culturele aspecten. Het model is dus voornamelijk Westers geïnspireerd. Uit onze ervaringen met niet-begeleide minderjarige nieuwkomers leren we dat die kinderen en jongeren minder ervaring hebben met de concepten spel en inkleding. Weet ook dat dit een vereenvoudiging van de werkelijkheid is. Er bestaat niet zoiets als een 'standaardontwikkeling'. Dat proces is voor elk individu anders.

Het volgende kader biedt een overzicht over welke activiteiten geschikt zijn voor welke leeftijd. Wie meer info wil over de ontwikkeling of vaardigheden van jonge kinderen kan onder meer terecht op de website van Kind en Gezin. Wat betreft adolescenten is de boek Het Tienerbrein van Jelle Jolles een absolute aanrader.

	6-8 jaar	9-12 jaar	13-14 jaar	15-plussers
ALGEMEEN	• Vriendengroepjes zijn belangrijk. Ze willen erbij horen. • Leergierig en nieuwsgierig van aard • Denken heel concreet (niet strategisch)	• Vriendengroepjes worden nog belangrijker. Ze willen erbij horen of zich net profileren. • Enthousiast en participatief • Meer en meer abstract denken (plannen, strategisch nadenken, ...)	• Uitbouw eigen identiteit, ontdekking relaties én uiterlijk en imago die belangrijker worden (begin puberteit). • Experimenteren, consistent handelen • Houden zich aan verplichtingen. • Hypothetisch denken vergroot • Enthousiast en participatief	• Volop puberteit. Dat wil zeggen: aandacht voor relaties en meer stoer gedrag, want uiterlijk en imago zijn zeer belangrijk. Hierdoor heerst onzekerheid. • Gevoelig voor stress en passieve indruk • Groeiende zelfstandigheid waardoor meer verantwoordelijkheid en conflicten • Experimenteren en specifieke interesses
BEGELEIDING	• Duidelijke en concrete regels zijn noodzakelijk • Aandacht voor thema en inkleding • Structuur bieden	• Afspraken • Aandacht voor inkleding • Strategisch denken stimuleren • Waterdichte spelen (zoek de fouten en het gat in je spel) • Veel sport en spel	• Afspraken • Spel verkopen (cool zijn) • Beperkte vrije keuze (rondhangen) • Let op voor uitsluiting • Probleemoplossend • denken stimuleren	• Afspraken in overleg • Meer zelfstandigheid bieden. Laat hen mee beslissen, maar baken af. • Neiging tot valsspelen • Onzeker als ze voor de hele groep moeten staan • Betrokken en actief houden
SPEL (materiaal)	• Regelspel • Gezelschapsspel • Samenwerken • Competitie • Vrij spel • Constructie-materiaal • Rages	• Regelspel • Strategiespel • Samenwerken • Competitie • Ploegspel • Behendigheid • Sportmateriaal en modern speelgoed • Vrij spel • Rages	• Strategiespel • Samenwerken • Competitie • Groepsspel • Ruig spel • Geen speelgoed meer: focus op sport, pc, muziek, gsm, internet, ... • Vrij spel • Chillen • Rages	• Strategiespel • Samenwerken • Competitie • Groepsspel • Ruig spel • Focus op sport, pc, muziek, gsm, internet, ... • Rages

7.4 Concepten



Figuur 29: Spelconcepten

In een volwaardig en kwalitatief kamp zit er **veel variatie** in het concept dat activiteiten kunnen hebben. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de verschillende soorten spelconcepten die er zijn, wat deze inhouden en waarmee rekening moet gehouden worden. De spelconcepten gebruikt in een Bizonkamp zijn zeker niet gelimiteerd tot diegene die hieronder worden opgesomd.

Belangrijk is dat een spelconcept niet verward wordt met een locatie, zoals een bos of pleinspel. Dit zijn geen concepten. Hoewel bijvoorbeeld bij een bosspel vaak aan een ren-je-rot-spel wordt gedacht, is ook een postjesspel of quiz in het bos perfect mogelijk. Door **locatie los** te zien **van concept** is het soms mogelijk origineel uit de hoek te komen. Het is cool om *out of the box* te denken, zonder daarin te ver te gaan.

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
Leventjes- spel	• Er is een probleem en dit kan opgelost worden door opdrachten uit te voeren. • Van A naar B naar C... tot een finaal/centraal punt. • Vaak met een eigen kamp als thuisbasis.	• Organiserende moni's nodig in de kampen. • Circulatiemonitoren behouden overzicht (jongeren / tijd / verdeling terrein) en brengen leventjes/punten terug naar de postjes. Dit kunnen ook tikkers zijn die het spel moeilijker maken. • De andere monitoren zijn deelnemers zoals de jongeren en motiveren hun team. • Hou de afstanden realistisch.	• Stratego • Mastermind

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
Postjesspel	• Deelnemers lopen vrij rond en kunnen bij alle moni's een opdracht uitvoeren. • Op een centrale plaats wordt een score bijgehouden. • Wordt vaak als startspel voor het kamp gebruikt. • Deelnemers kunnen gemakkelijk instappen.	• Voorzie vrijwilligers die de activiteiten op postjes begeleiden. • Voorzie 1 of 2 vrijwilligers die de score bijhouden op een centraal post. • Hou de afstanden realistisch.	• Ganzenbord • Spelbord algemeen • Olympische spelen • Casino • Kermis

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
Uitdagingen- spel	• Lijst uit te voeren opdrachten • Groepsspel waarbij iedere deelnemer kan kiezen welke opdracht hij/zij uitvoert • Constante wisselwerking	• Voorzie voldoende afwisseling en laat ruimte voor creativiteit. • Moni's hebben vooral een begeleidende rol en beslissen of iets goed uitgevoerd werd. • Extra vrijwilligers spelen mee met de deelnemers en motiveren.	• Eén tegen allen • Laddercompetitie • Riderslist

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
Queeste	• Een raadsel moet aan de hand van tips opgelost worden. • Kan onderweg (op tocht) of op een afgesproken locatie (dorp/speelplein) • Tips kunnen verstopt zijn / krijg je na een duel / na het oplossen van een raadseltje / opgesloten in een kistje / ...	• Alle deelnemers moeten de tips kunnen vinden. Maak ze indien nodig herbruikbaar. • Hou de afstanden realistisch. • Vrijwilligers spelen vooral mee en helpen de deelnemers.	• Cluedo of een variant (geen moord, maar een ander raadsel) • Escape room

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
Quiz	• Vragen en doe-opdrachten • In kleine groepjes strijden de deelnemers voor de overwinning.	• Enthousiaste presentator en assistent. • Vrijwilligers entertainen, doen mee en zijn enthousiast.	• Ken je vriendje • Showbizzquiz • Kauwgomballenquiz • De Slimste Mens

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
Tocht	• Groep verplaatst zich van punt A naar B met een vooraf bepaald vervoersmiddel. • Er zijn verschillende methodieken om de weg terug te vinden. <i>Bijvoorbeeld: visgraat, fotozoektocht, suiker/zout, knobbels, stafkaart, overlays, knooppunten, ...</i>	• Een inkleding of manier van animeren onderweg: reisspelletjes, ik zie zie wat jij niet ziet, wie ben ik... Bedenk dode-momenten-spelletjes voor meer mogelijkheden. • Hou de afstanden realistisch. • Tijdens een tocht zijn er bepaalde taken die moeten uitgevoerd worden: → Kaartmoni: iemand die ervoor zorgt dat de juiste route wordt gevolgd. → Hou een vrijwilliger achteraan en vooraan, zodat er geen deelnemers achter blijven.	• Dropping • Wandeltocht (beektocht, survival, geocaching, ...) • Fietstocht • Kajakken / Vlottentocht • Railbike • Liftspel

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
Sport	• Een competitieve wedstrijd • Een oefenmatch • Een training	• Verdeling van de teams • Spelen we allemaal volgens dezelfde regels? Kent iedereen die regels?	• Voetbal • Hockey • Volleybal • Baseball • Estafette

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
Workshops	• Workshops gegeven door vrijwilligers (iets waar je goed in bent of wat je graag doet) • In kleine groepjes • Worden aangeboden als keuzeactiviteiten en keren soms verschillende keren terug in het schema. Zo krijgen de deelnemers de kans om verschillende workshops te doen.	• Elke vrijwilliger bereidt één of meerdere workshops voor. • Andere vrijwilligers nemen deel aan de workshop.	• Koken • Creatief • Knutsel • Muzische • Beautyfarm • Vuile spelen • Waterspelen • Specifiek materiaal: • Lasershoot • Paintball • Bumperball • Springkasteel

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
dode-momenten-spelletjes	• Verveling en conflicten vermijden op wachtmomenten • Kleine spelletjes die geen voorbereiding, lange uitleg of materiaal nodig hebben	• Wat kan op welke locatie? (<i>groot/klein, straatkant, veel lawaai of eerder stil zijn, ...</i>) • Deelnemers kunnen invallen of stoppen met het spel. • Deelnemers kiezen graag hun favoriete spelletjes.	• Handje-klap • Citroen citroen • Billie billie bob • Blind date • Dikke Berta • Ik ga op reis en neem mee... • Jantje onze buurman • Zwarte magie → Er zijn er heel veel. → Zoek zeker eens online. → Bizon heeft hiervoor aparte fiches.

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
Uitstap	• Met de hele groep of in kleine groepjes ergens heen gaan.	• Animeer de deelnemers • Bereid de deelnemers voor. Bied antwoorden en structuur. (<i>Waar? Hoe ver?</i>) • Maak vooraf afspraken.	• Pretpark • Touwenparcours • Zwembad • Kinderboerderij • Maisdoolhof • Bowlen • Brandweer

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
kennis-makings-spelen	• Deelnemers en vrijwilligers leren elkaar kennen op verschillende vlakken. (<i>naam, hobby's, leeftijd, interesses, ...</i>) • Spelen bij de start van het kamp • Kan je tussendoor ook blijven doen.	• Speel in een ontspannen sfeer. • Vermijd in het begin kringspelen, want deze zijn bedreigend voor sommige deelnemers. Ze zitten in een nieuwe groep waar ze zich nog niet veilig voelen. • Speel geen spelletjes met winnaars en verliezers, want die kunnen stigmatiseren (een positief effect bij winnaars en negatief effect bij verliezers). • Vermijd spelletjes met te veel 'bedreigend' lichaamscontact. • Voorzie gesloten en duidelijke vragen. Laat deelnemers niet zomaar iets vertellen, want dan kan het pijnlijk stil worden. • Een uiterlijk kenmerk kan zorgen voor groepsbinding. Bijvoorbeeld: iedereen heeft een bepaald kledingstuk. • Er is één leidende vrijwilliger. De anderen nemen deel en motiveren de deelnemers.	• Animospelen: vb. rondje draaien rond • Namenspelen: vb. bal gooien + variaties • Persoonlijke vraagspelen: vb. dilemma's • Groepsbevorderende spelen of teambuilding: vb. groep beweegt zich voort op een groot plastiek

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
Show	• Deelnemers en vrijwilligers (en evt. externen) kijken • Kan ook opgevoerd worden door de deelnemers of de vrijwilligers zelf. Bijvoorbeeld: iets voorbereiden tijdens een workshop of vrije tijd.	• Vooral kijken en eventueel zelf deelnemen. • Vrijwilligers kunnen mee genieten van de voorstelling en zitten verspreid tussen de deelnemers. • De moni's ondersteunen de deelnemers vooraf en tijdens de show.	• Circus • Voetbalwedstrijd • Cinema • Toneel • Talentenshow

CONCEPT	Wat?	Rekening houden met...	Voorbeelden
meerdaags	• Deelnemers gaan in kleine groepjes, samen met één of meerdere moni's op stap. • Overnachten op locatie	• Geniet samen met de deelnemers van de uitstap. • Er is vaak ruimte voor ideeën van de deelnemers. Inspraak en participatie zijn belangrijk. • Als vrijwilliger zorg je voor de veiligheid, voor voldoende structuur en indien nodig voor invulling.	• Twee- of driedaagse

7.5 Spelvoorbereiding

7.5.1 Brainstormen



Een activiteit maken of beginnen aan een activiteit lijkt niet altijd makkelijk, maar laat dat je niet tegenhouden om er toch helemaal voor te gaan. Een brainstormsessie, met de andere vrijwilligers of op je eentje kan je snel een stuk op weg helpen. Een brainstorm is een **techniek** die je helpt om op **een creatieve manier te denken**. Het is een wijze om heel veel (zowel goede als slechte) ideeën te verzamelen en

uiteindelijk slechts enkele goede over te houden. Een goede brainstormsessie bestaat uit drie fases.

Het is belangrijk om vanaf het begin te weten waar je naartoe wil. **Noteer een kernwoord of een vraag en laat dat je vertrekpunt zijn.** Dit formuleren is al de eerste fase. Als je al weet waar je activiteit zal doorgaan, binnen welk thema deze moet passen, hoe oud de jongeren zullen zijn... kan je dit hier bij schrijven. Dit helpt je om concreet aan de slag te gaan. Daarna ga je **ideeën verzamelen**. Dit is de tweede fase. Tijdens het verzamelen gelden er een paar basisregels:

- **Alles kan:** Alle ideeën zijn welkom en kritiek is verboden. Denk vooral niet aan wat er wel of niet mogelijk is, wees niet verlegen, zie geen beperkingen en laat je volledig gaan. Wilde, gekke of onmogelijke ideeën. Alles kan! Tijdens het verzamelen vel je ook nog geen oordeel over ideeën van jezelf of iemand anders. Spring gerust van de hak op de tak!
- **Wees niet snel tevreden** of denk niet meteen dat je niets meer weet. Geef jezelf wat tijd en geef niet meteen op. Bedenk zo veel mogelijk ideeën. Dat maakt de kans op een topidee des te groter.
- **1 + 1 = 3.** Het ene idee kan je naar het andere leiden of de combinatie van verschillende ideeën kan iets nieuws opleveren. Luister dus ook naar de mensen rondom jou. Ze kunnen je meenemen op een heel nieuw spoor.

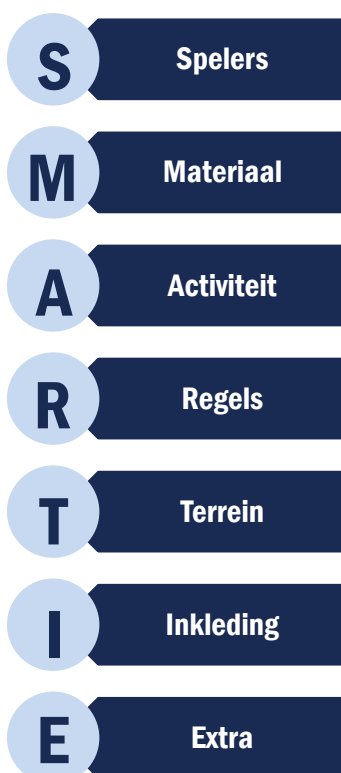
In de derde en laatste fase ga je **ideeën evalueren** en op basis daarvan bepalen of het een goed of een slecht idee is. Hou tijdens het evalueren rekening met een aantal zaken zoals haalbaarheid, geschikt voor de kinderen en jongeren, budget, locatie, tijdsduur, ... Hierbij kan het ook interessant zijn om enkele ideeën, die op het eerste zicht heel leuk lijken, kort wat uit te werken. Zo weet je snel of dit een haalbare kaart is. Zo begeleid je jezelf naar het beste idee. *Need some tools?*

- Gebruik post-its om ideeën te noteren. Zo ben je nooit beperkt en kan je heel makkelijk en snel zaken samen zetten, uit elkaar halen, ...
- Neem eens een pauze. Zo kan je alles weer even van op een afstand bekijken en krijg je nieuwe inzichten.
- Draai je vraag of doel eens om of formuleer het eens anders.
- ABC. Noteer alle letters van het alfabet en probeer bij elke letter iets te noteren.
- Een mindmap tekenen die al je ideeën met elkaar verbindt.
- Dit kan aan de hand van een boom waarbij je vanuit de stam vertrekt. Op de stam vertrekken er bv. 5 takken. En die vertakken op hun beurt opnieuw in verschillende kleinere takken of associaties.

- In plaats van met verschillende groepen of takken te werken, kan je ook een kettingassociatie maken. Dan vertrek je steeds van de het laatste idee en bouw je daar op verder.
- Verander eens van omgeving en beweeg geregeld eens. Zo blijf je alert.
- Neem een alledaags voorwerp vast en stel je voor waarvoor je dit allemaal zou kunnen gebruiken. Je boterhamdoos kan een schatkist zijn die jaren geleden achtergelaten na een schipbreuk van een piratenschip.
- Sla een woordenboek, kookboek, ... open en laat je inspireren.

7.5.2 SMARTIE

Na een interessante brainstormsessie die heel wat ideeën opleverde, is het nu tijd om de activiteit effectief te gaan **voorbereiden**. Dat kan soms moeilijk lopen, maar is vaak gekenmerkt door heel veel enthousiasme bij monitoren om erin te vliegen. In dit stuk willen we **een kader** aanreiken om de spelvoorbereiding te vergemakkelijken en om aan alle elementen te denken voor een goed spel. Je zal zien dat het plots een pak vlotter loopt! Zoals in vele organisaties, heeft Bizon ook een gestandaardiseerd voorbereidingsformulier. Dit voorbereidingsformulier wordt vaak blanco naar animatoren doorgestuurd, met de verwachting een voorbereide activiteit, in de vorm van dat formulier, terug te krijgen.



Een spelvoorbereiding start je echter nooit met een voorbereidingsformulier. Op geen enkele manier kan je een spel helemaal uitdenken én onmiddellijk netjes opschrijven. Schuif dat formulier eerst aan de kant. Pas als je denkt dat je activiteit helemaal af is, kun je beginnen noteren en uitschrijven. Een spelvoorbereiding kun je starten met een brainstorm, zoals hierboven reeds beschreven. Of je kunt samen met je mede-monitoren luidop nadenken over de info die je doorkreeg waarover deze activiteit moet gaan (bv. een avondactiviteit, een workshop, een bosspel, inkleding situeert zich specifiek in kamptoneel, ...) Na een tijdje bedenk je een coole activiteit. Dat kan een spelconcept zijn (zie hierboven), een variatie op een bestaand spel, een workshop, een tocht, ... Eenmaal je denkt een goede activiteit te hebben, kun je nagaan of je aan alle elementen hebt gedacht. Om niets te vergeten, gebruiken we het woord SMARTIE als ezelsbruggetje.

Figuur 31: SMARTIE-elementen

7.5.2.1 Spelers

Voor wie is dit spel gemaakt? Maak een schatting van hoeveel deelnemers er zullen zijn. Dit kan je onderverdelen in jongeren en monitoren. Hoe oud zijn de jongeren? Vermeld de leeftijd van de doelgroep van het kamp. Spelen de jongeren in teams en hoe ga je de groepen verdelen? Elke groepsverdeling heeft een invloed op je activiteit, dus denk hier goed over na! De KHL zal bewaken dat hetzelfde verdeelspelletje niet te vaak herhaald wordt op een kamp.

7.5.2.2 Materiaal

Een materiaallijst is essentieel voor je activiteit. Zelf al heb je maar 5 balpennen en een kaartspel nodig, je moet dit echt héél nauwkeurig noteren. Op kamp leg je bijna nooit zelf je materiaal klaar: dat is de taak van de econoom. Maar hij of zij leest enkel je materiaallijst, en zal niet voor elke activiteit de hele fiche lezen.

Voor het spel Stratego heb je méér nodig dan de spelkaartjes en 2 vlaggen. Je hebt al 2 kleuren verf nodig om de verschillende teams aan te duiden, een fluitje om het startsignaal te geven, afbakenlint om de kampen aan te duiden, een schaar om dat afbakenlint door te knippen, ...

Enkele vuistregels:

- Denk na over elk klein detail.
- Benoem zo exact mogelijk aantallen.
Bv. niet 'Balpennen' maar '15 blauwe balpennen'.
- Splits op in wat je zelf meebracht, wat van een uitleendienst komt, wat uit de verkleedkoffer moet komen, wat nog geknipt/geknutseld moet worden en welk materiaal voorzien werd door Bizon. Vragen hierover kan je stellen aan je KHL, zij zijn perfect op de hoogte wat er mee gaat op kamp en wat je zelf zal moeten voorzien.

Voor een kookworkshop heb je méér nodig dan enkel de ingrediënten van de taart. Hoogstwaarschijnlijk heb je ook mengkommen, of potten, of houten lepels, bestek, schilmesje, ... nodig. Natuurlijk kan je dit altijd gaan vragen bij de keuken, want hoogstwaarschijnlijk gaat je activiteit door in de buurt van de keuken. Maar stel dat het heel erg druk is bij het keukenteam, is het voor iedereen handig dat dit al op voorhand klaar kan liggen op de plaats van jouw activiteit (bv. de refter).

7.5.2.3 Activiteit

Hier wordt de eigenlijke activiteit volledig beschreven. Start steeds met het doel: wat moet er precies bereikt worden? Waarom moeten we naar Namen liften? Waarom moeten we de (anti-)held zo broodnodig verslaan? Het doel vormt de ruggengraat van je spel, en zal de kinderen motiveren om actief en enthousiast mee te spelen. Het doel van het spel past, idealiter, in de inkleding van de activiteit. Het gehele spel, met alle fases, extra hindernissen, valsspelerij, ... moet bijdragen aan het bereiken van dat doel.

Daarna start je met de activiteit uit te schrijven. Verloopt het spel in fases? Maak hier dan een duidelijk onderscheid in. Beschrijf wat er in welke fase gaat gebeuren. Gaat het om een uitdagingenspel, een quiz, een opdrachterspel, ...? Schrijf alle opdrachten, uitdagingen of quizvragen uit. Je kan bv. een opdeling maken in de verschillende postjes waar deelnemers een opdracht moeten doen of de verschillende rondes waarin de quizvragen worden gesteld.

Deel je activiteit op in kleinere tijdsblokken. Dat maakt de tijd van bijvoorbeeld 'twee uur' makkelijker hanteerbaar en je kunt beter inschatten of de timing van je spel klopt. Hou bij een activiteit voldoende rekening met mechanismes zoals verzamelen, wandelen naar het bos of vieruurtje. Dit neemt vaak meer tijd in beslag dan gedacht, en keert bij heel wat activiteiten telkens weer terug. Ook een workshop zoals koken, voetbal of een knutselactiviteit, kan je opdelen in verschillende tijdsblokken. De uitleg van de workshop, de groepsverdeling en de opruim op het einde nemen ook tijd in beslag en moet je incalculeren bij je voorbereiding. Door met kleinere tijdsblokken te werken, kun je ook goed inschatten of er voldoende variatie in je spel verwerkt is en waar er nog meer afwisseling nodig is.

Voorzie een moment om de activiteit af te ronden. Zeker bij spelen waar verschillende teams strijden tegen elkaar, of groepen moeten samenwerken, of wanneer er een individueel klassement is, is het belangrijk om een duidelijk moment te voorzien waar je de winnaar aanduidt, de anti-held verslaat, het klassement duidelijk maakt en het spel afrondt.

7.5.2.4 Regels

Welke spelregels zijn er in je spel? Wat mogen deelnemers zeker wel/niet doen? Bij sommige activiteiten is dit heel duidelijk. Bijvoorbeeld bij baseball: "Je mag niet met de bal lopen" of "Je mag niet gooien met de bat". Dit zijn heel duidelijke regels, waar de spelleider of een moni ook heel duidelijk een berisping op kan geven. Soms gaan deze regels over veiligheid op de weg: "Je blijft steeds in je groepje bij de moni" of "Jouw fluohesje moet altijd aanblijven tijdens de tocht."

Door deze regels specifiek uit te schrijven, krijgt het hele begeleidersteam, inclusief de hoofdleider en de andere monitoren, al een zicht op wat kan en wat niet kan tijdens het spel. Ze kunnen dit op voorhand al duidelijk lezen in de spelfiche, en zo samen met de hele ploeg zorgen voor een duidelijk en eerlijk spel.

Beperk je tot de kern van de spelregels die voor jouw activiteit specifiek van toepassing zijn. De algemene kampregels, of algemeenheden als "Je mag niet valsspelen" of "Je mag het terrein niet verlaten" hoeven niet in elke spelfiche vermeld te worden. Je kan er vanuit gaan dat de andere monitoren deze regels ook zullen toepassen.

Voor sommige activiteiten, zoals een workshop djembé spelen bijvoorbeeld, is het veel moeilijker om een spelregel te verzinnen. Dat hoeft ook niet, als de activiteit het toelaat. Een

handige tip is om, ook bij zo'n workshop, een signaal af te spreken die de spelleider kan gebruiken om te verzamelen, stilte te vragen, ... Dit kan wel bij de spelregels neergeschreven worden.

7.5.2.5 Terrein

Waar gaat de activiteit door? Wat is er nodig aan deze locatie? Probeer dit zo exact mogelijk te beschrijven: 'buiten' of 'binnen' is niet voldoende. Vaak kent de kamp- of hoofdleider het terrein van het kamp al op voorhand. Hoe meer details je geeft, hoe beter hij/zij kan inschatten waar deze activiteit het beste doorgaat. Een 'buiten'-activiteit kan nog een variatie aan terreinen zijn: bos, speelweide, beekje, dorp, stationsomgeving, ... Schrijf bijvoorbeeld grasveld dicht bij waterbron, omdat je bijvoorbeeld waterspelletjes doet waarbij emmers, ballonnen, sponzen, ... moeten bijgevuld worden tijdens het spel. Een binnenactiviteit kan ook verschillende zaken nodig hebben van het terrein. Bijvoorbeeld als je een beamer nodig hebt in een verduisterde ruimte, vraagt dit al wat voorbereiding van de econoom om dit klaar te maken. Of misschien moet je wel dicht bij de muziekinstallatie zitten of heb je net veel tafels en stoelen nodig.

7.5.2.6 Inkleding

De inkleding gaat over het hele verhaal, het thema waarin de activiteit zich afspeelt. Welke personages, wat is er gebeurd, wat is het probleem, ... Is het in de vorm van een toneeltje, filmpje, zoektocht, brief, ...? Hoeveel mensen zijn hiervoor nodig? Gaat het om de terugkerende personages uit het kamptoneel of zijn er nieuwe personages? Een spel inkleden doe je heel veel 'al doende': het belang van in een karakter, goed verkleed en met de nodige portie lef vooraan de groep te staan wordt verder, bij 'speluitleg' geduid. Hier gaan we dieper in op waarom die inkleding zo belangrijk is en hoe we dit op voorhand al kunnen voorbereiden.

Waarom?

We kleden een spel in om het leuker te maken: een klassieke Stratego dat je wel vier keer per zomer speelt, is veel saaier dan exact hetzelfde spel in bijvoorbeeld een Disney-thema. Met een inkleding toe te voegen, speel je op eens een heel ander spel! Met een inkleding voeg je ook een **doel** toe aan je spel: de vraag "waarom moeten wij dit alweer doen?" wordt veel makkelijker en vlotter beantwoord in een ingekleed spel. Een spel waarin deelnemers legeroefeningen moeten doen, daarna een wandeltocht en op het einde nog een hoogteparcours kan leuk zijn en zal zeker de sportieve jongeren snel aanspreken. Maar om alle andere jongeren ook te motiveren, is een goede inkleding van bijvoorbeeld een Albanese maffiabaas en een Cubaans drugkartel veel leuker, grappiger, uitdagender.

Kinderen en jongeren vinden het ook gewoon héél leuk dat hun monitoren daar vooraan in een gek pak het beste van zichzelf staan te geven. Hoewel ze (behalve de kleinsten) goed

weten dat dit hun moni's zijn en niet een echt personage, gaan ze zich meer amuseren, sneller gemotiveerd zijn om mee te spelen en langer gemotiveerd blijven. Een spel inkleden doen we dus om het spel interessanter te maken, de *funfactor* te verhogen en een grotere motivatie te hebben bij de deelnemers om het spel te spelen.

Inkleden doe je niet alleen voor de groep, maar inkleding van een spel zit hem ook nog in vele andere details: de opdrachtjes die de jongeren moeten doen kunnen heel sterk ingekleed zijn. De objecten of de leventjes die ze verzamelen kunnen aangepast zijn, het vieruurtje dat ze krijgen kan in thema zijn, de prijs die de winnende ploeg krijgt op het einde van het spel kan een zeldzaam object zijn in het thema...

De kinderen krijgen een koek van de Draconische draak en een drankje uit de toverketel van Hospectorus als vieruurtje in plaats van koek & fruitsap

De muziek die wordt gebruikt in de quiz is allemaal in een Aladdin-thema bij thema "Oosterse nachten & oliesjeiks"

De handelswaar van het spel over maffia & drugs is niet gewoon een prent van een pilletje op een blaadje papier, maar zijn tictacs en Provençaalse kruiden verpakt in zakjes en tubes.

De rangorde in het Stratego-spel over Rock Werchter gaat niet van 'Maarschalk' naar 'Luitenant' etc., maar van 'Herman Scheuremans' tot 'stage-manager' of 'barman'.

Tijdens een vrije tijd voorziet de keuken een beachbar cocktail postje. De kinderen krijgen een non-alcoholisch sapje. Dat kan de keuken gewoon doen door een kan gemengd fruitsap op tafel te zetten en uit te schenken in bekertjes, maar in plaats daarvan komen ze op met strooien rokjes, bikini's, zonnebrillen, grote gekke hoeden, kokosnoten, bermuda-shorts, reggae-muziek etc. Ze hebben een palmboom geknutseld en hebben een paar makkelijke stoeltjes bij, de bekertjes versieren ze met een suikerrandje, ... Zowel kinderen als monitoren zullen dit onmiddellijk veel meer als "fun" ervaren, terwijl ze nog steeds net hetzelfde krijgen: een gemengd sapje.

Een mountainbiketocht wordt ingekleed in "Hunger Games" thema. We fietsen niet van het ene naar het andere dorp, maar de monitoren knutselden een kaart, toegangstickets en een filmpje van Snow om de tocht in te kleden. We fietsen van District 13 naar Panem, Snow geeft ons een onmogelijke zoekopdracht voor tijdens het fietsen, ...

Elk klein aspectje van een spel kan ingekleed worden. Dat vraagt wel wat werk op voorhand, maar je doet er de kinderen een groot plezier mee, ze zullen veel makkelijker te motiveren zijn om zich in te zetten voor het spel.

Hoe?

Om een inkleding uit te werken, kan je starten vanuit het thema dat de rode draad vormt doorheen het kamp. Bij sommige Bizon-kampen doorkruist één themaverhaal het hele kamp. Dan is het de verantwoordelijkheid van de KHL om die lijn te bewaken in elke activiteit. Er zijn echter tal van kampen die géén doorlopend verhaal kennen. Kampen voor iets oudere jongeren variëren vaak bij elke activiteit of elke dag van thema. Samen met de KHL spreken

de monitoren af welk thema in welke activiteit wordt gebruikt. Om dit te bepalen kan je vanuit de leefwereld van de jongere vertrekken. Wie zijn de idolen van een 14-jarige? Naar welk tv-programma kijkt een 17-jarige? Welke boeken leest een 10-jarige? Er zijn zoveel mogelijkheden! Brainstormoefeningen kunnen je zeker meer inspiratie geven.

Daarna begin je vaak met een verhaal(tje) uit te schrijven: Welke personages? Wat is er gebeurd? In welke wereld, omgeving, tijdsperiode, ... speelt het zich af? Schrijf het verhaal zo goed mogelijk uit in de spelfiche. Dat maakt dat iedereen van de monitoren en de KHL het goed zal begrijpen op voorhand en weet hoe de logica in elkaar zit. Zo zijn je medespelers goed voorbereid! Denk na hoeveel monitoren je hiervoor kan inzetten. Het is belangrijk dat er nog voldoende moni's bij de jongeren zitten.

Eenmaal je zelf overtuigd bent van het thema en het verhaal, kan je elk element van je spel beginnen aanpassen naar je inkleding. Laat je fantasie de vrije loop! Lijst het knutselwerk nodig voor je inkleding netjes op in de materiaallijst, zo kan dat ingepland worden tijdens het voorkamp of andere knutselmomenten. Zoek gerust eens op het internet naar inspiratie of kijk naar de film/show/sprookje, ... waar je thema op gebaseerd is. De mogelijkheden zijn eindeloos!

7.5.2.7 Extra

Welke extra elementen wil je nog toevoegen aan de activiteit? Zijn er nog bijlages die gemaakt moeten worden, of een spelbord, ... Dan kan je hier reeds een ontwerp bijvoegen over hoe het in elkaar moet zitten. Belangrijk bij dit onderdeel is dat je nadenkt over de rol die monitoren opnemen in het spel. Niet elke moni moet dezelfde rol opnemen, en ook niet elke rol moet in elke activiteit aan bod komen. Hieronder worden een aantal verschillende rollen beschreven, weeg goed af welke jij nodig hebt in een activiteit. Bij sommige activiteiten is het ook mogelijk/aangewezen om meerdere rollen samen te nemen. Bv. een tikker kan ook tegelijkertijd circulatiemoni zijn of de spelleider kan ook de centrale post bemannen.

- **Spelleider:** In een activiteit is het van groot belang dat er een duidelijke spelleider is. Deze kent het spel vaak door en door en zorgt voor (een groot deel van) de speluitleg. Hij kondigt ook het begin en het einde van het spel aan en zorgt dat alles in goede banen loopt. Wanneer er een moeilijk moment is met één of meerdere jongeren, zorgt de spelleider dat het spel steeds blijft doorgaan, zodat alle andere jongeren kunnen blijven spelen. Zorg dat de rol van de spelleider ook ingekleed is in de grotere inkleding van je spel. Het is onlogisch om met 3 monitoren een ingekleed toneeltje te spelen waarin je alle jongeren motiveert en meeneemt in het verhaal, om daarna een vierde, andere moni als spelleider te laten fungeren.
- **Circulatiemoni:** Deze moni circuleert tijdens het spel tussen teams, kampen, postjes, ... Deze moni schat in of het spel te snel of te traag gaat, verhuist leventjes van het ene punt naar het andere, kan nog eens individueel uitleggen aan één jongere hoe het

spel precies in elkaar zit. Daarnaast heeft deze moni vaak een pedagogische functie. Hij heeft goed zicht op welke jongeren flink meespelen en welke jongeren verloren lopen, of er conflicten zijn, ... Het is erg belangrijk dat de circulatiemoni communiceert met de andere monitoren en de spelleider. Daarnaast heeft deze moni vaak een pedagogische functie. Deze moni heeft goed zicht op welke jongeren flink meespelen en welke jongeren verloren lopen. Bij conflicten kan deze moni ook optreden.

- **Centrale post:** Bij activiteiten waarbij er een centrale post is, baat deze moni de centrale post uit. Vaak moet deze moni het bijhouden van de punten, de tussenstand tussen teams, de prestaties van jongeren, het geven van tips, ... goed managen. Zorg dat je een goed overzicht hebt op het speelterrein en dat je je materiaal (de reserve-leventjes, de oplossing van het Cluedo-raadsel, de geheime tussenstand, ...) niet laat rondslingeren. De centrale post is ook de uitgelezen moni om de jongeren die bij hem passeren nog een extra duwtje in de rug te geven door positieve bevestiging, motivatie, ...
- **Tikken:** De rol van de tikker(s) is redelijk duidelijk. Deelnemers aan het spel tikken en bijna altijd een negatief gevolg aan het tikken koppelen zoals een leventje afgeven, extra opdrachtje doen, straftijd, ... Belangrijk is dat de tikkers goed ingekleed zijn, zodat jongeren het verschil kunnen maken tussen de tikker (de slechterik tijdens het spel) en de moni (die samen met hen aan tafel zit).
- **Team leiden:** Deze monitoren zorgen er vaak voor dat de opdracht van een kleiner groepje jongeren in goede banen wordt geleid. Ze gaan bijvoorbeeld met de kinderen op zoek naar een goede plek om een kamp te bouwen, zorgen ervoor dat dit binnen de spelregels gebeurt, beheren de leventjes. Deze monitoren hebben vaak een heel pedagogische functie. Zij zorgen ervoor dat elk kind in hun groepje een concrete taak heeft, gemotiveerd blijft en zich amuseert. Dat is niet altijd eenvoudig want heel vaak heb je een heel heterogene groep voor je: enkele enthousiastelingen die er onmiddellijk willen invliegen, een jongere die er niets van snapt en daardoor heel wat aandacht vraagt, nog een andere jongere die, vanuit zijn achtergrond helemaal niet gemotiveerd lijkt, ... Monitoren die een team leiden, kunnen rekenen op een circulatiemoni of een spelleider om de vooruitgang van het spel en het overzicht te bewaken en worden gebriefd over het spelverloop door een circulatiemoni, spelleider of tikker.
- **Postje uitbaten:** Vaak zijn er meerdere postjes die uitgebaat moeten worden, waartussen de jongeren vrij rondlopen. Soms nemen ook andere leden van het kampteam een postje op zich. Wanneer je een postje uitbaat, heb je vaak weinig overzicht over de rest van het spel. Je moet dus vooral zorgen dat het bij jouw postje leuk is en georganiseerd geraakt. Vaak heb je wel de vrijheid om opdrachten, uitdagingen, ... (waar het bij het postje om draait) wat te wijzigen, bij te verzinnen enzovoort.

- **Meespelen:** Bij heel wat activiteiten staan monitoren en jongeren op 'gelijke' voet, en nemen zij samen, in team, deel aan het spel. Zo moeten ze bijvoorbeeld allen een hindernissenparcours afleggen. Of de weg zoeken op een tocht via een versleuteld mechanisme, ... Vaak weet de monitor, door de briefing over de activiteit, wel ongeveer hoe de oplossing in elkaar steekt. Maar gaat hij/zij samen aan de slag met de jongeren. Deze monitoren hebben vaak een erg pedagogische rol: motiveren, conflicten ondermijnen, verschillende talenten bij jongeren aanspreken, een moeilijk moment oplossen, ervoor zorgen dat jongeren zich amuseren, structuur bieden, ... Zij rekenen op de spelleider om het spel duidelijk uit te leggen en te structureren, zodat zij samen met de jongeren het doel kunnen bereiken!

Het spreekt voor zich dat dit geen volledige lijst is van alle mogelijke rollen die monitoren op zich kunnen nemen, maar het zijn wel de meest voorkomende. Niet alle rollen komen bij elke activiteit voor. En bij sommige activiteiten kan je gewoon allen meespelen met de jongeren. Vraag na bij de KHL op hoeveel monitoren je kan rekenen. Schrijf duidelijk neer welke rollen nodig zijn en hoeveel van welke rol. Kleed deze rollen ook in binnen het verhaal!

Eenmaal je activiteit volledig voorbereid is, kan je beginnen met deze uit te schrijven. Dit doe je via het voorbereidingsformulier dat je van je KHL krijgt. Bovenstaande elementen zal je daar heel duidelijk in zien terugkomen.

7.5.3 Safety First

Safety First en daarmee is het eigenlijk allemaal gezegd. Denk tijdens het maken van een activiteit zeker ook eens na over hoe je er voor zal zorgen dat alles veilig verloopt. Dit vraagt een inspanning, maar als je hier vooraf even aan denkt, is de kans kleiner dat je tijdens het spel voor verassingen komt te staan. Om je op weg te helpen geven we je hieronder enkele tips en richtlijnen.

7.5.3.1 On the road

Tijdens elk kamp zijn we geregeld onderweg. Met de hele groep gaan zwemmen, met 3 jongeren op tweedaagse, een mountainbiketocht langs de Semois, ... allemaal heel leuk. As *long as it's safe!* Wanneer je vooraf of onderweg met de deelnemers een route uitstippelt, kan je zelf je route bepalen. Wandelpaden, landwegen, ... zijn altijd aanraders. Het is voor iedereen leuker om niet langs een grote weg te moeten wandelen of fietsen.

Wie veilig op weg wil, houdt zich het best aan volgende regels:

- **Voetgangers** (alleen of in groep)
 - Gebruik steeds het voetpad. Als er geen voetpad is, wandel je op de berm. Als die er ook niet is, kies je het best voor het fietspad, de parkeerstrook of de

linkerkant van de weg. Door links te wandelen, kan je de auto's zien naderen en aan de kant gaan.

- Oversteken doe je het best op een zebrapad of een oversteekplaats voor voetgangers. Als die er niet is, kies dan voor een plek waar je de auto's kan zien en waar de automobilisten jullie zien. Net voor of na een bocht is geen goed idee. Ook op een helling moet je goed opletten. De groep steekt de weg best recht over.
- Fluovestjes zijn sterk aangeraden vanuit Bizon voor heel de groep. Ook lichtjes of kledij die reflecteert, is steeds een goed idee.
- Er loop steeds een moni vooraan en achteraan. De rest verspreidt zich over de groep.
- **Fietser** (alleen of in groep)
 - Gebruik steeds het fietspad. Als er geen fietspad is, gebruik je best de berm of parkeerstroken, maar in de meeste gevallen moet je dan rechts op de rijweg fietsen. Zolang je geen tegenliggers hindert is het ok om per twee te fietsen. Als er een auto nadert, moet je achter elkaar rijden.
 - Bij het oversteken, steek je je linker of rechter hand uit. Zo laat je naderende auto's weten dat je de weg zal oversteken.
 - Iedereen draagt een fluovestje. In het donker en bij valavond zijn voor- en achterlicht verplicht. Bij mountainbiketochten zijn fietshelmen verplicht in Bizon.
 - Er fietst steeds een moni vooraan en achteraan. De rest van de moni's verspreiden zich tussen de jongeren. Een fluitje is steeds handig om bij te hebben.

Gebeurt er toch iets onderweg? Bel dan de hulpdiensten (112) en leg hen kort en bondig uit wat er gebeurd is.

7.5.3.2 Materials and how to use them safe

Tijdens elke activiteit gebruiken we materiaal. Het is aan jou, de moni, om de deelnemer aan te sporen om dit op een veilige manier te gebruiken. Dit doe je het best door de gevaren uit te leggen. Scharen, messen, baseballbats, lucifers, gereedschap, ... kunnen onder toezicht van een moni zeker door jongeren gebruikt worden. Maar let er steeds op dat dit materiaal niet blijft rondslingeren.

Een spel of een activiteit gaat ook steeds door op een locatie. Ook hier kan je letten op de veiligheid. De berm langs een drukke weg is misschien niet de beste locatie voor een picknick. Jongeren die niet kunnen zwemmen laat je best niet alleen in het water. Een perimeter rond de boogschietstand is niet snel te groot.

Laat je zeker ook niet afschrikken en voel je niet geremd tijdens het maken van je activiteit. Ook boogschieten, speren maken, een spel waarbij het DOVO-team kleine bommetjes moet ontmantelen of een kampvuur maken, kan met de nodige voorbereidingen best een veilige activiteit zijn.

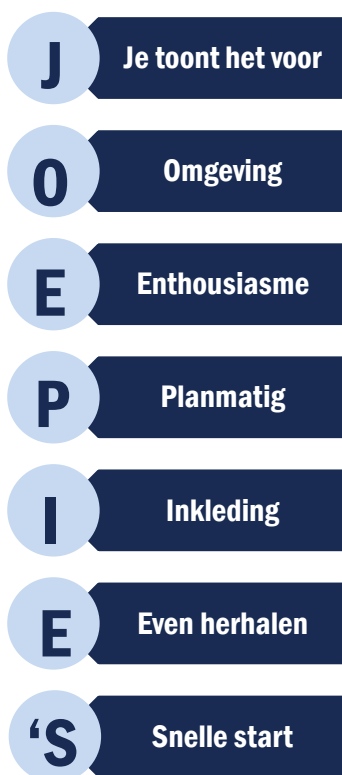
7.5.3.3 Veilig voelen

Naast 'het voorzichtig' zijn, zorg je er als moni (samen met het gehele kampteam) ook voor dat jongeren zich veilig voelen op kamp. Dat kan je doen door deelnemers vooraf te vertellen over de activiteit.

Een jongere met hoogtevrees help je niet door stoere heldenverhalen te vertellen, wel door een klimgordel te tonen en uit te leggen hoe een zekertoestel werkt. Eerlijkheid schept vertrouwen en dat is net wat je nodig hebt.

Rond emotionele veiligheid kan je meer lezen in de vorige hoofdstukken van dit boek. We willen onze jongeren zoveel mogelijk motiveren en stimuleren. Maar probeer te allen tijde te vermijden dat ze in hun stresszone komen. Voortonen van een activiteit, in de buurt blijven of een activiteit stap voor stap opbouwen, zijn enkele zaken die je als moni kan doen om hierbij te helpen.

7.6 Speluitleg = JOEPIE'S



Nadat we een spel volledig voorbereid hebben, willen we graag beginnen spelen! Daarvoor moeten de jongeren en de andere monitoren natuurlijk ook weten hoe het spel loopt en wat het doel is. Dat is niet zo eenvoudig als het klinkt. Vaak kent de spelleider het spel door en door en lijkt het heel eenvoudig om dit over te brengen naar een groep. Maar voor een publiek dat er nog nooit van gehoord heeft, is het niet zo vanzelfsprekend om alles op te pikken en te begrijpen. In Bizon hebben we daarom een letterwoord bedacht dat ongeveer alle elementen waaraan je moet denken omvat: **de JOEPIE'S**.

Deze letters staan voor 7 verschillende aandachtspunten.

Figuur 32: JOEPIE'S-elementen

7.6.1 Je toont het voor

Het visueel ondersteunen van wat je (verbaal) zegt, is heel belangrijk om een spel goed uit te leggen. Zo communiceer je op verschillende manieren dezelfde boodschap. Het is makkelijker voor kinderen en jongeren om te begrijpen wat je bedoelt en om dit op te pikken. Als ze niet alleen horen wat ze moeten doen, maar ze het ook zien, dan zullen ze het ook sneller kunnen doen.

Als twee jongeren met een leventje elkaar bijvoorbeeld moeten tikken, blad-steen-schaar moeten spelen en de winnaar van het duel krijgt het leventje van de ander, kan je dit heel eenvoudig tonen. Vraag aan een moni of een jongere om even vooraan te komen en mee voor te tonen. Ondertussen zeg je nog eens wat je aan het doen bent.

7.6.2 Omgeving

Denk aan de omgeving waar je het spel zal uitleggen. De keuze van de omgeving moet ervoor zorgen dat jongeren de speluitleg goed kunnen volgen en het spel goed snappen. Normaal gezien is de stelregel steeds: leg het spel uit op de locatie waar je het zal spelen. Dus, doe je een spel in het bos, neem dan eerst alle kinderen en monitoren mee naar het bos en begin daar pas aan de speluitleg. Dan kan je ook onmiddellijk wijzen naar het kamp waar ze moeten wachten en meteen de terreinafbakening tonen. Kinderen en jongeren kunnen zich dan ook sneller inbeelden hoe het spel straks zal verlopen en wat er van hen verwacht wordt. Als je na de speluitleg ook niet meer moet verplaatsen naar de locatie, kan je ook sneller starten.

Soms zijn er nog andere factoren die ervoor kunnen zorgen dat kinderen en jongeren moeilijk de speluitleg kunnen volgen. Zon in de ogen is een factor die we in de zomer heel vaak tegenkomen. Als de kinderen in de zon moeten kijken om jou te kunnen zien, zullen ze dit niet lang volhouden. Kies ervoor om zelf in de zon te kijken, zodat de kinderen de zon in de rug hebben. Andere weersfactoren kunnen een invloed hebben die vaak snel op te lossen valt. Bij hitte kies je voor schaduw en bij regen kies je voor een droge plek. Bij een veld met nat gras is het misschien beter om eerst een andere activiteit te doen en eerst de zon het gras te laten drogen.

Duid ook heel duidelijk aan waar het spel gespeeld zal worden. **Terreinafbakening** is essentieel. Stel je maar eens voor dat kinderen niet weten dat ze niet voorbij de straat mogen en dat ze blijven wegrennen van de tikker. Probeer terreinafbakening zo visueel mogelijk te maken: je kan gebruik maken van elementen die reeds aanwezig zijn: de beek, het einde van het grasveld, een straat, een wandelpad. Je kan een ook lint hangen, kegeltjes plaatsen, een moni zetten op het einde van het terrein, ...

7.6.3 Enthousiasme

Een spelleider die op een erg 'droge' saaie manier een goede speluitleg doet, zal vaak op weinig motivatie bij de jongeren kunnen rekenen. Alles mag dan wel duidelijk zijn, maar als de monitoren weinig enthousiast zijn, zullen jongeren zelf niet zoveel zin hebben om het spel te spelen. Opgelet! Enthousiasme is niet gelijk aan roepen. Gebruik je stem slim. Enthousiasme kan op veel meer manieren overgebracht worden. Maak grote gebaren, zorg voor veel interactie of maak een uitvergroting van je emoties.

7.6.4 Planmatig

Hoe je een spel zal uitleggen, kan je op voorhand over nadenken. Wat vertel ik als eerste? Wat daarna? Wanneer geef ik een voorbeeld? Zeg ik alles in 1 keer?

Meestal zal een spel starten met een vorm van inkleding. Daarin wordt iets ontdekt, doet er zich een probleem voor, wordt iemand gevangen genomen, worden de kinderen uitgedaagd. Een speluitleg start met een duidelijke formulering van het doel. 'Wat willen we bereiken?' of 'Waarom moeten we nu de (anti-)held helpen?' zijn vragen die onmiddellijk beantwoord moeten worden. Dit kan je later nog eens herhalen. Alles wat na het doel komt, moet bijdragen om het doel te bereiken. Het klinkt heel eenvoudig en vanzelfsprekend, maar doordat de spelleider het doel zo vanzelfsprekend vindt, wordt het wel eens uit het oog verloren. Er komt onmiddellijk een uitleg over wat de kinderen moeten doen, waar ze heen moeten lopen, wat ze moeten verdienen, ... maar niemand weet eigenlijk waarom ze dit allemaal doen.

Als het spel in verschillende fases is opgedeeld, is het belangrijk om niet te veel informatie in één keer mee te geven. Deelnemers kunnen niet alles onthouden! Schets het groter geheel van de fases.

Eerst gaan we onszelf trainen in overlevingstechnieken, daarna gaan we wapens verzamelen en tenslotte gaan we aanvallen en de held bevrijden.

Nadat het algemeen verloop van het spel kort werd uitgelegd, kan je meer in detail gaan over wat in de eerste fase moet gebeuren. Denk daarbij aan het vorige: gebruik de omgeving, doe het voor, herhaal veel. Ga niet te diep in op de details van de andere fases: die zijn nu nog niet aan de orde en zijn toch al lang vergeten eenmaal ze eraan moeten beginnen. Wel kan je kort uitleggen waarom dit eerste deel bijdraagt in het grotere spel en aan het einddoel.

Bij elk soort spel kan je hetzelfde 'plan' gebruiken: eerst het doel, gevolgd door de algemene structuur en pas erna de details. Groepsindeling komt hier vaak nog bij: soms moet je de groep indelen in teams of kleinere groepjes. Dat kan je doen aan het begin van het spel. Dat heeft als voordeel dat ze zich onmiddellijk kunnen voorstellen wat ze gaan doen in welk team. Als je dan over groep 1 en groep 2 spreekt, wordt dat onmiddellijk heel concreet. Vaak is het

beter om je groep pas na de speluitleg in te delen. Jongeren zijn vaak te afgeleid hierdoor om de speluitleg nog te kunnen horen. De speluitleg kan ook nuttig zijn als de jongeren zelf de indeling moeten maken op basis van de uitleg of hun eigen talenten. Als je hier op voorhand al eens over nadenkt, verloopt dit vaak heel goed.

7.6.5 Inkleding

Inkleding is een grote koepelterm die doelt op het inkleden van je spel in een thema. Hierboven gingen we al dieper in hoe je dit in de voorbereiding al kan verwerken. Hier gaan we verder met de inkleding **tijdens** de start, speluitleg en verloop van het spel. Een inkleding overbrengen is méér dan verkleden en inkleden is méér dan een toneeltje. Dat werd hierboven al geïllustreerd door de inkleding volledig door te trekken in je spel. Maar als we spreken over een inkleding overbrengen, is dit niet gewoon hetzelfde als een gekke outfit aantrekken.

Inkleden is meer dan verkleden: Inkleden is meer dan verkleden. Hiermee bedoelen we dat om een spel goed in te kleden, een gek verkleedplak niet voldoende is. In veel gevallen zal je wel verkleedkleden gebruiken, maar als je zelf een personage speelt, is dit veel meer dan enkel een ander kostuum aantrekken. Het gaat om een rol vertolken, waarbij je een gek stemmetje kan gebruiken, andere karaktereigenschappen hanteert, bepaalde gebaren eigen maakt aan dat personage, waarbij je je inleeft in je rol. Je reageert niet meer op impulsen vanuit je karakter als moni, maar vanuit het karakter van je personage. Met een ingeklede rol kan je heel veel emotie, overtuiging en enthousiasme overbrengen op de kinderen!

Meer dan een toneeltje: Hoewel in heel veel spelen alles begint met een toneeltje vooraan de groep als iedereen verzameld is, kan je op heel veel verschillende, ingeklede manieren, je spel starten. Je kan samen met de kinderen en jongeren een brief vinden, er kan een filmpje getoond worden, een reportage getoond worden of de antiheld kan een boodschap sturen. De sporen op een pad kunnen leiden naar een bepaalde ontdekking, er kan een ontploffing gebeuren tijdens de vrije tijd of er kan zelfs een wagen oprijden die een moni ontvoert. Hoe beter de 'trigger' of starter afgestemd is op de leefwereld van de jongere, het thema en het spelconcept en hoe origineler je uit de hoek komt, hoe leuker het is voor de kinderen en jongeren.

Daarnaast stopt de inkleding ook niet op het moment dat je de speluitleg start. Een personage stopt niet plots met zichzelf te zijn om het spel uit te leggen. In tegendeel! Hoe meer je in het thema en in je rol het spel kan uitleggen, hoe meer de kinderen en jongeren mee zijn in je verhaal. Als je personage niet wordt 'afgeschreven' tijdens de speluitleg (hij wordt bv. niet ontvoerd of vermoord) maar mee gaat met de kinderen naar het spelterrein, blijf je ook heel het spel lang je personage. Dat is niet zo eenvoudig. Plots moet je praktisch beginnen organiseren, reageren op het gedrag van kinderen, tijd in de gaten houden, ... Dan verval je al snel in je 'gewone' manier van doen als moni, met je eigen stem, je eigen gebaren

en heb je toevallig nog een stel verkleedkleden aan. Probeer dit te vermijden en hou je personage vol. Zo kan je tot en met het einde kinderen motiveren vanuit de inkleding en gaan kinderen en jongeren ook veel meer op in het verhaal. Volhouden doe je door de inkleding haalbaar te maken voor jezelf. Doe je een warm driedelig pak aan in het midden van de zomer, weet dan dat je het voor de duur van de activiteit zal moeten aanhouden. Geef je jezelf een belastend stemmetje voor je stembanden of een moeilijk dialect? Ook dit moet je de hele tijd kunnen volhouden of op een creatieve manier zal moeten oplossen. Als je met twee monitoren kan samen blijven toneelspelen en elkaar daarin kan motiveren, hou je het vaak langer vol.

Om een inkleding te realiseren met je het motto “*Durf Dom Doen*” hanteren: geef jezelf volledig over aan een personage, durf eens een gekke outfit aan trekken, vertel al eens een domme mop in je rolletje, verlies je helemaal in het inkleden van elk klein detail van het spel, neem op voorhand al een filmpje op, ... Als je bang bent dat een thema of een held te kinderachtig is voor de leeftijd van de jongeren, durf het dan zeker ook in het absurde trekken: onhandige Snorro in plaats van dappere Zorro; een bekende DJ met alleen Schlaggers in zijn platendoos, ...

Even herhalen

Voor kinderen die luisteren naar je speluitleg is alles wat je vertelt compleet nieuwe inhoud. Het is niet zo vanzelfsprekend om alles onmiddellijk op te nemen en te begrijpen, laat staan dit dan ook onmiddellijk toe te passen. Ook als kinderen even afgeleid zijn, missen ze onmiddellijk heel wat inhoud. Herhaal daarom vaak de kern van wat je bedoelt. Herhalen kan je op verschillende manieren doen. Je kan kinderen vragen korte stukjes uit te leggen na jouw uitleg, je kan het nog eens voordoen, je kan vragen aan 2 kinderen om het vooraan te komen tonen, je kan visueel herhalen wat je verbaal al zei bijvoorbeeld via een overzicht van speelveld. Durf je publiek aan te spreken! Door je vragen bewust te stellen kan je goed nagaan of ze het effectief begrijpen.

Een moni legt het spel Stratego uit. De meeste van de kinderen luisteren aandachtig en zijn gefascineerd door het verhaal. Na de speluitleg vraagt ze “begrijpt iedereen het?”. Alle deelnemers knikken braaf, maar wanneer het spel start, wordt duidelijk dat veel kinderen niet weten wat te doen.

Twee monitoren leggen het spel Cluedo uit. Ook hier luisteren de kinderen aandachtig en geconcentreerd. Na de speluitleg begint één van monitoren vragen te stellen aan het publiek.

Moni: “Dus wat moeten we precies doen?” Eén van kinderen zegt: “de moord oplossen!”. Moni: “En hoe komen we aan een tip?” Kind: “Door een wijze te zoeken en een opdracht uit te voeren!” Moni: “En kunnen we zo’n opdracht alleen uitvoeren?” Kinderen kijken vertwijfelend naar elkaar. De moni herhaalt nog eens: “Altijd in je groepje blijven, anders vertelt de wijze niets!”

7.6.6 Snelle start

Na een goede speluitleg, met enthousiaste inkleding, duidelijke regels, voorbeelden en herhaling zijn alle kinderen supergemotiveerd om er aan te beginnen. Ze snappen wat er van hen verwacht wordt en hebben er heel veel zin in! Maar dan plots blijkt dat materiaal nog niet klaar staat. Of dat er nog discussie is welke moni welk postje moet bemannen. Of dat de muziek nog niet klaarstaat. Dat is jammer! Gemotiveerde, enthousiaste kinderen moeten plots wachten op factoren waar ze helemaal geen invloed op hebben. Ze verliezen hun aandacht en hun motivatie snel. Daarom is een **snelle start** heel belangrijk. Na de speluitleg moet je er onmiddellijk aan kunnen beginnen! Materiaal nemen dat klaar staat, groepjes verdelen en hop, we zijn vertrokken!

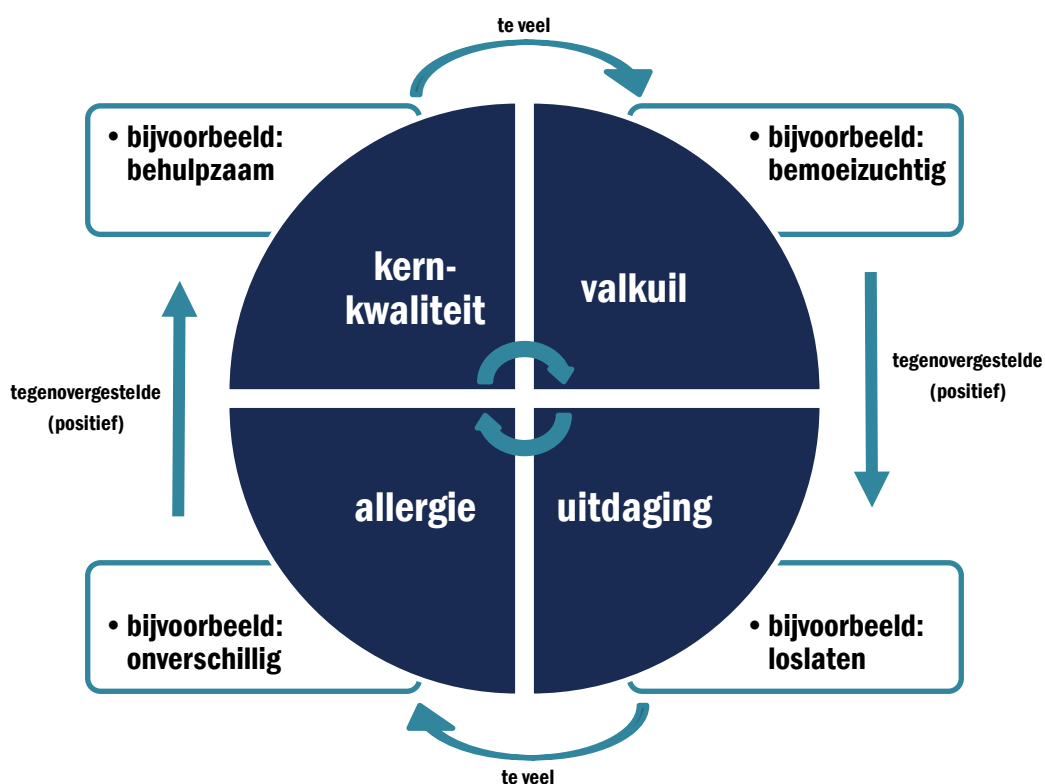
HOOFDSTUK 8: Bizonder kampteam

8.1 IK in het team

8.1.1 Kunnen en durven reflecteren over eigen handelen

Het is nuttig om af en toe te reflecteren over je eigen handelen of functioneren binnen een team. De reden is dat het enige wat je op een kamp in handen hebt, je eigen gedrag/handelen is. Vaak is de sleutel tot het veranderen van een situatie (Bv. betere sfeer brengen in een groep) dan ook het aanpassen van je eigen gedrag in plaats van het (tevergeefs) proberen aan te passen van het gedrag van een andere.

Je kan voor jezelf hier wat meer inzicht over krijgen op vele manieren, maar een goede start is door stil te staan bij de volgende vier eigenschappen, uit 'kernkwadrant' (Offman). De figuur toont een voorbeeldje van de vier delen van dit kwadrant: (kern)kwaliteit, valkuil, uitdaging en allergie. Het invullen van dit kwadrant is een reflectieoefening die je regelmatig kan hernemen, zowel op kamp maar zeker ook ervoor en erna. De tabel geeft uitleg bij iedere



eigenschap en hoe je hiermee kan rekening houden op kamp.

Figuur 33: Kernkwadranten met voorbeelden

	Wat kan ik hiermee op kamp?
KERNKWALITEITEN: <i>Waar ben ik sterk in?</i> <i>Wat waarderen anderen in mij?</i>	Weten wat je kwaliteiten zijn betekent ook dat je op kamp de situaties kan opzoeken waarin je deze kwaliteit het beste kan inzetten. <i>Voorbeeld: Als je daadkrachtig (dynamisch, energiek) bent, kan je een leidende rol opnemen in het moniteam wanneer je ziet dat dit nodig is.</i>
VALKUIL: <i>Wat zijn mijn zwakke punten?</i> <i>Wat ben ik geneigd bij mijzelf te rechtvaardigen?</i> <i>Wat verwijten anderen mij?</i>	Belanden in je valkuil is zeer menselijk en zeker tijdens een intensieve periode zoals een kamp. Als je op kamp merkt dat het niet zo vlot loopt met andere leden van het team, kan het nuttig zijn na te gaan of je niet 'te ver' in je kwaliteit bent gegaan. Hierdoor beland je in je valkuil. Hieraan kunnen anderen zich misschien ergeren. Wat terugschroeven kan dan vaak een oplossing zijn. <i>Voorbeeld: Als je te daadkrachtig bent, kan je bij sommige mensen nogal drammerig overkomen. Dingen gaan vooruit bij jou, maar het risico is dat je te snel wilt gaan en daardoor bijvoorbeeld medemoritoren te weinig tijd geeft om eigen input te geven, initiatief te nemen en mogelijks afhaken.</i>
UITDAGING: <i>Wat mis ik bij mezelf?</i> <i>Wat bewonder ik in anderen?</i> <i>Wat is mijn leerdoel?</i>	Een kamp kan ook de plaats zijn om te groeien als persoon en ervaringen op te doen om met je uitdagingen om te gaan. De uitdaging is eigenlijk je kernkwaliteit op zijn best. <i>Voorbeeld: Probeer geduldig te zijn als daadkrachtig persoon en pas je tempo aan zodat je alle leden van team mee hebt.</i>
ALLERGIE: <i>Wat irriteert mij bij anderen?</i> <i>Wat zou ik meer moeten relativeren?</i>	Iedereen heeft iets waar hij zich al dan niet snel aan irriteert. Achter die eigenschap schuilt ook een kwaliteit. Op zo'n momenten kan het dus nuttig zijn om te focussen op de andere persoon zijn kernkwaliteit in plaats van zijn valkuil. Een ander perspectief innemen bij de situatie kan helpen om de situatie niet te laten escaleren. <i>Voorbeeld: Als jij bijvoorbeeld erg ondernemend (daadkrachtig) bent, kan je een allergie hebben aan mensen die besluiteloos zijn. Vb. iemand die besluiteloos is, is vaak ook weloverwogen, de kernkwaliteit.</i>

Zoals we eerder aangegeven hebben, is de uitdaging eigenlijk je kernkwaliteit op zijn best. Om dit te bereiken, kan het net goed zijn om zelf even je allergie zelf te proberen. Zo kan iemand die daadkrachtig is zelf eens proberen om zelf geen besluit te nemen, maar dit over te laten aan de anderen. Zo ontdek je misschien dat anderen sneller zelf een mening gaan geven of een besluit gaan nemen. Waardoor een beslissing door iedereen gedragen wordt.

Hoewel in dit hoofdstuk de focus ligt op het functioneren in het team, zijn reflectie-oefeningen eveneens zeer nuttig om stil te staan bij jouw handelen naar de jongeren toe. Een beter inzicht hierin maakt het enerzijds makkelijker om jouw handelen te bespreken met de KHL of andere teamleden en zorgt er anderzijds voor dat je kan leren uit eerdere situaties.

Hoe ben je exact omgegaan met de jongeren die niet wilden meedoen tijdens een spel? Wat heb je de eerste keer tegen hen gezegd? Was dit een vorm van bedekt handelen? Wat was hun reactie? Wat deed je (verbaal, non-verbaal) als ze na enkele pogingen nog steeds niet wouden meedoen? Welk gevoel had je hierbij en wat was de invloed van dit gevoel op je handelen? Wat werkte er uiteindelijk?

8.1.2 Zelfzorg; aangeven van grenzen als monitor

Zelfzorg bij Bizon valt te vergelijken met het veiligheidsvoorschrift in een vliegtuig. Dat zegt tegen alle passagiers dat je eerst je eigen zuurstofmasker dient op te zetten voor je iemand anders helpt met het zijne. Het is voor jou als animator belangrijk om hiermee bezig te zijn gezien je pas goed voor iemand anders kan zorgen als je goed voor jezelf zorgt. Voor een animator is de eigen persoon het belangrijkste werkinstrument.

Je wordt goed in zelfzorg door te leren je grenzen te bewaken, de juiste keuzes te maken, met spanningen te leren omgaan in het team, je overtuigingen of meningen bij te stellen en je bewust te worden van stressfactoren. Wie goed aan zelfzorg doet, mag er zeker van zijn dat hij op het einde van het kamp nog alles van zichzelf kan geven. Zelfzorg zorgt m.a.w. dus voor een energiebehoud bij jouw als animator.

Je bent op weidekamp en het is de derde dag. Jij en je mede-moni's zitten 's avonds als de jongeren gaan slapen zijn nog graag aan het kampvuur. Dit is een zalig moment waar je je ervaringen van de dag kwijt kunt. Het is altijd gezellig om aan een kampvuur zitten en daarom blijf je er ook lekker lang zitten. Je merkt echter op dat één van je mede-moni's (Lio) altijd na de eerste consumptie naar zijn tent gaat om te slapen. Je vraagt aan Lio om er eens wat langer bij te zitten. Lio Geeft het antwoord dat hij dit liever niet doet omdat hij weet dat hij veel slaap nodig heeft.

Lio kent in vorige situatie, zijn eigen grenzen en respecteert deze ook. Er is namelijk een groot verschil tussen je eigen grenzen kennen en je eigen grenzen respecteren. Probeer dit laatste

altijd te doen. Als een moni zijn/haar grenzen niet respecteert, dan valt die vroeg of laat voor zichzelf door de mand.

8.1.2.1 Grenzen vinden

Je eigen grenzen vinden is niet gemakkelijk. Het is echter wel zeer belangrijk dat je je eigen grenzen leert kennen. Meestal leren mensen hun grenzen kennen door ze eerst tegen te komen. Een veelgebruikt model is het comfort/stretch/stress-model. Deze zones geven aan waar onze krimp en waar onze groei ligt als monitor. Een beetje stress kan zinvol zijn. Het gaat om de balans. In je comfortzone blijven geeft krimp, stretchen leidt tot groei en meer levensgenot en stress kan zinvol zijn, maar met mate.



Figuur 34: Comfort-Stretch-Stress zones.

- **Comfortzone – binnenste cirkel**

In deze zone is alles bekend, vertrouwd en veilig; 'comfortabel'. Maar in deze zone valt ook niets te ontdekken. Hier in de comfortzone leer je niet. En als je niet oppast wordt dit gebied zelfs kleiner waardoor er minder momenten en situaties zijn waarbij je je bekend, vertrouwd en veilig voelt.

- **Stretchzone – middelste cirkel**

In deze zone bevindt zich alles wat je nog niet kent. Nieuwe dingen zijn vaak spannend. Mensen gaan weg van pijn, gaan ongemak uit de weg. Dat is niet zo vreemd. We willen leuke dingen in het leven. Maar dat ongemak uit de weg gaan kan juist leiden tot minder leuke dingen in plaats van meer. En dus heb je soms even door het ongemak heen te gaan. Bovendien maken we het ongemak vaak veel groter dan het is. Je zult merken wanneer je de stretch aangaat, dus buiten je comfortzone stapt, het inderdaad even spannend is maar dat het al snel went en meevalt. In deze stretchzone leer je wel. Hier ligt je groei.

- **Stresszone – buitenste cirkel**

!! Er zijn grenzen !! Je kunt je voorstellen dat wanneer je vanuit het niets in één keer iets extreem spannends doet, dat dit leidt tot stress. Stress kan ervoor zorgen dat je besluit niet alleen het nooit meer te doen, maar dat je ook nooit meer iets doet wat er ook maar een klein beetje op lijkt. Dat maakt je comfortzone juist kleiner in plaats van groter.

8.1.2.2 Privacy nemen is ook aan zelfzorg doen

Privacy-beleid

Als je op kamp gaat met Bizon, ga je op kamp met een grote groep mensen. Ten eerste zijn er je 'collega's': je medemonitoren, verpleger, kamp- en hoofdleiding, econoom en keuken. Daarnaast zijn er ook de jongeren, die uit heel verschillende organisaties komen en levensverhalen hebben die voor ons soms heel spectaculair lijken.

Tijdens het kamp dat je samen doorbrengt, verzamel je heel wat informatie over de mensen waarmee je op kamp bent, zowel over je collega's als over de deelnemers. Die informatie kan zeer doordeweeks en normaal zijn, maar evengoed kom je dingen te weten over de medische achtergrond, de thuissituatie, de gerechtelijke situatie van een aantal mensen op kamp. De vraag is nu wat je met al die informatie eigenlijk moet aanvangen? Zowel op kamp als na het kamp? Hiervoor willen we binnen Bizon een aantal richtlijnen geven. Die richtlijnen zijn soms gewoon een gevolg van regels en wetten. Die richtlijnen kunnen ook een gevolg zijn van het feit dat wij bij Bizon steeds heel respectvol willen omgaan met onze deelnemers en vrijwilligers en wij dus geen informatie over het privéleven gaan doorvertellen, publiceren,

Een aantal van onze jongeren komt uit de integrale jeugdhulp. Dat wil zeggen dat die jongeren onder het toezicht van de jeugdrechtbank staan of onder begeleiding van het ondersteuningscentrum zijn. **Het is bij wet verboden om namen, herkenbare foto's of filmpjes van die jongeren te publiceren.** Dat betekent echter ook: geen herkenbare foto's of namen op websites, in verslagen, ... Omdat we binnen Bizon echter geen verschil willen en kunnen maken tussen de verschillende deelnemers, kiezen wij ervoor om van geen enkele deelnemer

naam of foto te publiceren. Jij zou het waarschijnlijk ook niet zo leuk vinden wanneer iemand je herkent als deelnemer aan een kamp voor 'maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren'.

Ten tweede is het zo dat je, voor het goed verloop van het kamp, gevoelige informatie zou kunnen verkrijgen over de jongeren. Bijvoorbeeld een meisje dat niet door mannen benaderd mag worden wegens een verleden van seksueel misbruik. Het kan ook zijn dat jongeren je van alles vertellen tijdens een gesprek. **Deze gevoelige informatie over de jongeren moet je altijd voor jezelf houden.** Ga ze niet rondvertellen aan de andere vrijwilligers. De jongere zal je dit in vertrouwen verteld hebben of deze informatie zal je meegegeven zijn om het kamp zo vlotter te laten verlopen.

Wanneer een jongere iets verteld dat belangrijk kan zijn voor het kampverloop, ga dan overleggen met je kamp- of hoofdleader. Deze kan dan tijdens de vergadering de noodzakelijke informatie meegeven, zonder daarom teveel uit te weiden over het waarom.

Ondertussen is het feit dat Bizon enkel 'zorgeloze kampen' wil organiseren, al duidelijk. Hier hoort dus ook bij: de jongere kan zichzelf zijn bij ons op kamp, mag spelen en onnozel doen en mag af en toe eens boos zijn ook. Het is niet de bedoeling dat je als animator na het kamp een volledig gedetailleerde uitleg gaat doen bij de opvoeders over het gedrag van die jongere op kamp. Wanneer de dienst of voorziening informatie wil, moet die de kamp- of hoofdleader contacteren. De kamp- of hoofdleader kan dan korte beschrijving geven van het kampverloop.

Naast kinderen en jongeren heb je ook het kampteam en je medemonitoren op kamp. Problemen hebben is niet voorbehouden voor onze jongeren alleen, dus het kan best zijn dat je op een bepaald moment geconfronteerd wordt met een medemonitor die medicatie neemt, die problemen heeft thuis, ... Een overleg met je kampleider hierover kan belangrijk zijn wanneer je merkt dat het gedrag van je medemonitor het kampverloop beïnvloedt. Andere informatie hou je opnieuw voor jezelf.

Kort samengevat is het zo dat je op kamp het levensverhaal van heel wat mensen zal leren kennen en dat iedereen ook een deel van het jouwe zal ontdekken. Bekijk of de informatie relevant is voor het goede verloop van het kamp. Is dit zo, dan ga je best je kampleider inlichten en bespreek je met hem wat er moet gebeuren. Is de informatie niet belangrijk voor een goed kampverloop, hou ze dan voor jezelf. Ga altijd heel respectvol met de informatie om. Je kan iemand breken wanneer je gevoelige informatie over die persoon gaat verspreiden over een grote groep mensen.

8.2 Teamleden

Er is altijd een groot team dat meewerkt aan de voorbereidingen en de uitvoering **van een kamp of weekend**. De verschillende functies hebben elk hun belang. Daardoor is het

belangrijk om iedereen te respecteren én samen te werken als één team. Op kleinere kampen/weekends bestaat er een 'versmelting' van verschillende functies, maar in grote lijnen kan je een algemene structuur herkennen. De rollen worden hieronder beschreven. Dit gaat **puur over de rol** op kamp en wat de verantwoordelijkheden zijn van die persoon.

8.2.1 Functies en rollen

Monitoren. De monitoren zijn de kern van alles. Zij zijn degene die een ganse dag in de weer zijn tussen de jongeren. De monitoren bedenken, samen met de hoofdleider, de activiteiten. Ze bereiden die voor en voeren ze uit. De monitoren hebben het meeste contact met de jongeren en worden door de kamp- en hoofdleiding begeleid en gecoacht. Als moni ben je altijd bij de jongeren. Afhankelijk van het kamp, slaap je soms ook tussen de jongeren en/of krijg je enkele specifieke jongeren toegewezen waar jij extra aandacht aan geeft.

Kamp- en hoofdleiding (KHL). De KHL organiseren samen het volledige kamp en zorgen ervoor dat alles vlot verloopt tijdens het kamp zelf. Ze ondersteunen iedereen in hun functie en nemen vaak de finale beslissingen op het kamp. Over het algemeen organiseren de KHL samen het kamp en lopen de taken wat dooreen, maar toch is er een onderscheid tussen KL en HL: De kampleider (KL) is net iets meer dan de hoofdleider de brugfiguur op kamp. De KL staat in voor de communicatie met externen (voorziening, ouders, secretariaat, kamphuiseigenaar, ...) voor en tijdens het kamp. Op kamp zelf is de kampleider de praktische opvolger, de coach van het kampteam in het algemeen, diegene die de structuur brengt voor de jongeren bij maaltijden, uitstappen, ... De hoofdleider (HL) is de expert op vlak van de activiteiten. De HL bedenkt samen met het team de kampverhalen, activiteiten, spelvormen, ... De HL staat ook samen met de monitoren tussen de jongeren en coacht de monitoren op deze manier van dichtbij.

De econoom (ECO). De econoom is verantwoordelijk voor het materiaal en de boekhouding. De ECO gaat vaak naar de winkel in overleg met de keukenchef en beheert alle rekeningen en betalingen volgens het systeem binnen Bizon. De ECO heeft oog voor materiaal, en zorgt dat dit op de juiste plaats op het juiste moment aanwezig is. De jongeren geven vaak ook waardevolle spullen in bewaring bij de ECO (bv. GSM, MP3, portefeuilles).

De medicatieverantwoordelijke. De medicatieverantwoordelijke is de meest multi-inzetbare persoon op kamp. De MED zorgt er in de eerste plaats voor dat de jongeren op de juiste tijdstippen hun medicatie krijgen. Dit gebeurt meestal tijdens de verpleegkwartiertjes, maar kan ook anders ingevuld worden (afhankelijk van het kampconcept en de noden van de jongeren). Hij of zij staat ook in voor de eerste hulp bij ongevallen en de hygiëne (kledij wassen, luizen controleren, beddengoed van bedplassers verversen, ...). Wanneer de MED niet bezig is met deze kerntaken, springt die vooral bij.

De keuken. De keukenploeg verzorgt onder leiding van de keukenchef dagelijks vijf heerlijke maaltijden. Ook onderhouden zij de weide of het kamphuis. Ten slotte springen zij nog in bij verschillende activiteiten of tijdens de vrije tijd.

Het secretariaat. Het secretariaat ondersteunt het volledige kampteam. Zij nemen een groot deel administratieve taken op zich en worden door de KHL op de hoogte gehouden tijdens het kamp.

Raad van bestuur (RvB). Elk kamp heeft een eigen RvB-verantwoordelijke die mee instaat bij het nemen van belangrijke beslissingen. Hij of zij spreekt in naam van de volledige RvB en komt ook eens op bezoek. De KHL en het kamp worden ook geëvalueerd door deze persoon.

8.2.2 Verscheidenheid en posities in een groep

Een groep bestaat uit verschillende personen en karakters. Hieronder bespreken we de verschillende types binnen een groep en hoe je ermee omgaat.

8.2.2.1 Type personen in een groep

Wanneer we in een groep met elkaar communiceren en omgaan met de anderen, dan doen we dat op een bepaalde manier, vanuit een bepaalde positie. In interactie sta je altijd tot de ander, en je meet jezelf een rol aan of je speelt een ander type naargelang de situatie en de persoon waarmee je omgaat.

In een groep komen altijd verschillende persoonlijkheden voor. Er zijn leiders die het voortouw zullen nemen, er zijn mensen die altijd leuke spelletjes uit hun mouw weten te schudden en de groep kunnen entertainen, er zijn monitoren die op een rustige manier en via luchtige babbels een vertrouwelijke band met jongeren kunnen opbouwen enzovoort.

Een goeie monitorenploeg heeft altijd een mix nodig van verschillende persoonlijkheden. Een goeie mix zorgt ervoor dat het team evenwichtig is en dat jongeren altijd wel bij iemand terecht kunnen. Een groep met te veel gelijke karakters zorgt voor een onevenwicht: te veel leiders gaan de strijd met elkaar aan, te veel entertainers maken het moeilijk voor jongeren om persoonlijk contact op te zoeken, te veel rustige types zorgen voor een gebrek aan entertainment, ...

8.2.2.2 Omgaan met verschillende types

We vinden binnen een monitorengroep vaak de volgende types terug: monitoren die leiden, monitoren die volgen, de zorgende monitoren, monitoren die het best werken als ze een aantal taken toegewezen krijgen en monitoren die goed functioneren wanneer ze zelf hun

taken bepalen. Uiteraard zijn er vele andere types, maar we gaan er slechts op enkele in als voorbeeldje.

Het is niet altijd gemakkelijk, voor geen enkele persoonlijkheid, om met al de andere types op een goede manier samen te werken. Om als groep goed te kunnen functioneren zijn volgende richtlijnen van belang:

Wees bewust van je eigen type en waarop jij best let om de samenwerking met andere types te vergemakkelijken. Wat is (een sterkte van) bepaalde types en waarop let je best?

- Als duidelijk leiderstype is het goed wanneer je de leiding neemt en je de groep op sleeptouw neemt. Aan de andere kant moet je voldoende ruimte laten aan je medemonitoren, zodat ook de minder luide monitoren aan bod komen en een spel kunnen leiden, de groep kunnen sturen op hun manier.
- Als eerder volgerstype heb je het voordeel dat je aandacht hebt voor de stillere jongeren in de groep die niet zo op de voorgrond treden. Die jongeren voelen zich beter bij een monitor die niet onmiddellijk het grootste leiderstype is. Waarop moet je wel letten? Voor de leiderstypes kan het frustrerend zijn dat zij steeds degene zijn die tot de groep spreken. Zorg dus ervoor dat jij, ook al is het niet je grootste specialiteit, soms tot de groep spreekt en hen hierin aflost.
- Als je eerder een zorgend type bent, zullen jongeren met hun vragen en problemen sneller bij jou komen. Onze jongeren hebben op bepaalde momenten nood aan persoonlijke aandacht en zorg. Daarnaast is het wel belangrijk dat je als zorgende monitor ook aandacht hebt voor het spelelement en voor de ambiance binnen de groep. Als de verantwoordelijkheid voor de activiteiten bij je medemonitoren komt te liggen, zal dit voor hen ook zwaar zijn om te dragen.
- Dan heb je nog de monitor die altijd in de weer is en daartegenover de monitor die uit zichzelf minder initiatief neemt. Hier is de goede raad zeer eenvoudig. Zorg ervoor dat je als monitor die altijd in de weer is ook eens werk aan iemand anders overlaat (vraag bv. aan een andere monitor met minder initiatief "Zou je me kunnen helpen met..." in plaats van te veel alleen aan te pakken). Je waakt er dus best over dat je je energieniveau niet te snel uitput. Aan de andere kant heb je ook de monitor die uit zichzelf minder werk ziet. Als je dit van jezelf weet, is het goed om op voorhand een duidelijke taakverdeling af te spreken met de andere mensen van je groep. Zorg ervoor dat jij goed weet wat jouw taken zijn de volgende dag, zodat niet al het werk terechtkomt bij de andere monitoren van je groepje.

Respecteer elkaars eigenschappen

Het is belangrijk om te weten dat niet iedereen een spontane leider is en dat sommige mensen kritischer zijn dan anderen. Het kan best zijn dat het expliciete leiders- of volgersgedrag van medemonitoren jou stoort. Het is belangrijk dat je hier tijdig over

communiceert (bij voorkeur volgens de regels van feedback zoals beschreven in 8.3.2). Toch is het ook belangrijk dat je altijd eerst de persoonlijkheid van elke medemonitor op kamp respecteert en apprecieert. Want zoals hierboven ook al omschreven staat, heeft elke eigenschap zijn voor- en nadelen.

Daarnaast is ook belangrijk om iedereen de kans te geven om te groeien. Elke monitor heeft zijn eigen persoonlijke manier van handelen en kan daar gedurende de korte duur van een kamp vaak moeilijk ingrijpend in veranderen. Dat betekent echter niet dat niet iedereen in de groep eens het initiatief moet kunnen nemen, zich moet bezighouden met de stillere jongeren of een moeilijke jongere moet begeleiden. Elke monitor moet binnen het team de kans krijgen om te groeien en andere functies op te nemen dan diegene die hij normaal uitvoert. Enkel wanneer elk lid van een team uitgedaagd wordt om eens een andere functie op zich te nemen, zal een monitorenteam goed werken. Zo zullen de taken binnen een monitorenploeg evenwichtig verdeeld zijn en zal iedereen de kans krijgen om in zijn moni- zijn te groeien.

Je staat in je kleine groepje op kamp met vier monitoren. Jij bent in normale omstandigheden een leiderstype, maar omdat een van je medemonitoren nog een veel sterker leiderstype is dan jou, kom je er zelfs niet toe om eens een spel uit te leggen. Je medemonitor neemt altijd onmiddellijk het initiatief. Jij voelt je hier niet goed bij omdat jij als monitor ook graag eens de leiding neemt en het gevoel hebt dat de jongeren die ene monitor een beetje als de belangrijkste monitor van het groepje ervaren. Je brengt dit aan bij je medemonitor of bij je KHL in een gesprek en spreekt een duidelijkere rolverdeling af (wie leidt welk spel, wie zegt wat tegen de jongeren).

8.3 Communicatie binnen een team

De belangrijkste voorwaarde om als monitorenploeg te slagen is door te overleggen met elkaar en feedback te geven en te krijgen. Het doorstromen van informatie is van cruciaal belang, evenals de wijze waarop die wordt doorgegeven.

Eerst beschrijven we even de soorten vergadering die je op kamp zal hebben. Wat is hun doel en hoe kan je best deelnemen hieraan? Daarna gaan we na hoe je als monitor een opmerking of vraag kan communiceren naar een ander lid van je team. Na deze structurele momenten die eerder 's avonds zullen plaatsvinden is er ook steeds de mogelijkheid om de kamp- en hoofdleiding informeel aan te spreken. Zij staan steeds open voor gesprek.

De figuur geeft een overzicht van alle momenten op kamp voor overleg in team of individuele feedback. De evaluatievergadering is elke avond. De activiteitenvergadering is ook dagelijks vaak op een vast moment. Formele individuele gespreksmomenten gebeurt zowel in het midden als op het einde van het kamp. Informele gesprekken kunnen uiteraard op verschillende momenten plaatsvinden.

	Evaluatievergadering	Informele gesprekken	Activiteitenvergadering	Formele gesprekken
WANNEER?	☐ Vast moment	☐ Flexibel	☐ Vast moment	☐ Vast moment
WIE?	☐ TEAM	☐ INDIVIDUEEL / GROEPJE	☐ TEAM	☐ INDIVIDUEEL
HOOFDDOEL?	☐ Evalueren, informeren, probleemoplossend	☐ Probleemoplossend, luisterend oor bieden	☐ Activiteiten voorbereiden, informeren	☐ Feedback

Figuur 35: Overlegmomenten

8.3.1 Overleg met het team: Vergaderen

Doordat we met een grote groep zijn, komt er ook enorm veel informatie binnen. Belangrijke zaken moeten gedeeld worden met elkaar. Dit kan natuurlijk doorheen de dag gebeuren op een informele manier. Maar sommige zaken verdienen extra aandacht: een bespreking met (een groot deel van) het team, feedback of informatie voor het volledige team. Daarom bestaan er ook vaste, gestructureerde overlegmomenten, vergaderingen genoemd.

8.3.1.1 De activiteitenvergadering

Waarom we dit doen. De activiteitenvergadering is er om de activiteiten van de volgende dag voor te bereiden. De spelen worden overlopen, er worden afspraken gemaakt over de spelleiding, het spelverloop, regels, plaats, tijdstip enzovoort. Als je als moni(team) duidelijk weet wat je te wachten staat, zal je met meer vertrouwen aan de volgende dag beginnen. Dit zelfvertrouwen en een goede organisatie kunnen een groot verschil maken voor een aangenaam verloop van de dag. Deze vergadering wordt meestal geleid door de hoofdleider en bijgewoond door de monitoren en regelmatig ook door de econoom om het materiaal te bespreken. Het resultaat is een goed voorbereide volgende dag en een geïnformeerd team.

Jouw rol als moni. Het is belangrijk dat je tijdens deze vergadering aandachtig en betrokken bent, omdat het goede verloop van de volgende dag ervan afhangt. Zit er dus niet mee in om verduidelijking of herhaling te vragen over de dingen waar je niet zeker over bent. Bedenk dat dit vaak een vergadering is waar veel info op een korte tijd moet worden besproken en deze loopt dus ook best vlot en efficiënt. Als moni kan je hieraan bijdragen door te focussen op het doel van de vergadering en te vermijden dat er tijd verloren gaat aan zaken (bv. anekdotes, strubbelingen in de groep) die beter op een ander moment besproken kunnen worden (bv. evaluatievergadering of individueel).

8.3.1.2 De evaluatievergadering

Waarom?

De doelen van deze vergadering zijn de dag *evalueren*, samen zoeken naar *oplossingen voor problemen* (in het team of met de deelnemers) en *informer*en. Vaak neemt iedereen aan deze vergadering deel: de kamp- en hoofdleider, de monitoren, iemand van de keuken, de econoom en de verpleger en wordt deze vergadering geleid door de kamp- (en hoofdleiding). Deze vergadering is in de avond om voldoende tijd te hebben om bepaalde dingen dieper in te gaan.

Hoe komen deze doelen aan bod tijdens de vergadering? Eerst en vooral zullen de kamp- en hoofdleiding de belangrijke momenten van de dag overlopen, vragen wat het kampteam ervan vond, wat de problemen en de positieve momenten waren (*evalueren*). Dit is nuttig om enerzijds te kunnen verbeteren naar toekomstige kampen toe (bv. de afstanden tussen de verschillende locaties van het spel waren te groot of een activiteit die een schot in de roos was en zeker opnieuw moet gedaan worden), maar ook om op het lopende kamp nog aanpassingen te kunnen doen op basis van de feedback (bv. “de jongeren vonden het vissen super tof” is nuttige info om dit eventueel nog eens te organiseren gedurende de rest van het kamp).

Daarna is er ook nog ruimte om alle problemen te bespreken of input te vragen van het team over zaken waar je onzeker over bent of graag even je huidige aanpak/interpretatie aftoetst. Deze vergadering is bijvoorbeeld het uitgelezen moment om problemen of tips over de aanpak voor de kinderen en jongeren te bespreken. Daarnaast is het ook mogelijk om opmerkingen rond een bepaalde actie van een monitor aan te kaarten, een moeilijke beslissing van kamp- en hoofdleiding te bespreken enzovoort (*probleemoplossend*). Bv. je weet niet goed hoe je moet omgaan met het gedrag van een bepaalde jongere en wil hier graag input over; geval van agressie (door jongere of moni); spanning tussen bepaalde deelnemers en hoe te vermijden dat dit uit de hand loopt, ... Uiteraard kan het soms al veel helpen om gewoon je verhaal te doen, zonder met een concreet probleem te zitten. Eerlijkheid is hier je beste vriend en zal ervoor zorgen dat je je zelfzeker blijf voelen op kamp.

Tot slot is dit ook vaak het moment waar er nog een uitwisseling is van praktische info, verzoekjes of opmerkingen (*informer*en) (bv. uitleg over de EHBO-dosjes voor een tweedaagse, verzoek van de econoom om het materiaal te verzamelen op een welbepaalde plaats).

Jouw rol als moni?

Ieders mening respecteren en dus luisteren wanneer anderen aan het woord zijn. Elk lid van het kampteam heeft een even belangrijke stem in de groep en heeft het recht om zijn of

haar mening te uiten. Iedereen heeft dus ook het recht om kritiek te geven op genomen beslissingen, als dit maar op een rustige en constructieve manier kan gebeuren.

De evaluatievergadering is het moment om alle moeilijke, gevoelige dingen te bespreken. Naast problemen met jongeren, mag je hier ook problemen met collega-monitoren en ook met de kamp- en hoofdleiding aankaarten. Iedereen is eerlijk en authentiek tijdens deze vergadering. Wat je zelf voelt, mag je aanbrengen.

Het is belangrijk een constructieve houding aan te nemen en open te staan om naar alternatieven en oplossingen te zoeken. Dit kan soms moeilijk zijn als je een moeilijke dag achter de rug hebt, maar zorgt ervoor dat je als team sterker wordt.

De groep zal soms beslissingen nemen, waar je al dan niet mee eens bent, en het doel is dat deze dan ook de volgende dag onvoorwaardelijk door iedereen gesteund en uitgevoerd worden, ook als dit niet de oplossing is die jij zou verkiezen.

8.3.2 Individuele communicatie: feedback geven en ontvangen

8.3.2.1 Feedback geven

Soms valt het op kamp voor dat je moeilijkheden hebt met het gedrag van een ander teamlid en hierover wilt communiceren. Dit kan gaan over het animator zijn, bijvoorbeeld wanneer je een andere visie hebt over de aanpak van een jongere. Eveneens kan dit ook gaan over tips willen meegeven als je ziet dat er dreigt iets fout te gaan in bepaalde situaties op kamp of over de organisatie van de ECOVER of keuken. Hoewel de inhoud altijd goed bedoeld zal zijn, is het toch zo dat dergelijke opmerkingen soms moeilijk kunnen liggen bij de persoon die ze ontvangt. Heel belangrijk is de manier waarop je de boodschap formuleert en overbrengt naar deze medemonitor. Uiteraard kan je ook feedback geven aan een ander teamlid op het kamp die geen animatorfunctie heeft.

Hieronder geven we een aantal belangrijke punten waarop je moet letten als je een boodschap overbrengt naar iemand van het kampteam:

Veilige sfeer

- Als je van plan bent om feedback te geven aan je teamlid, zorg dan dat je de situatie waarin dit gebeurt, veilig is. Je mag als het ware niet het gevoel geven aan de ander dat je die persoon 'op het matje roept'. Zorg dat je de feedback niet openlijk geeft als er medemonitoren bijstaan of als de deelnemers erbij lopen. Je kan er dan voor zorgen dat de persoon gezichtsverlies zal krijgen tegenover de anderen.
- Geef zeker meteen het doel aan van het gesprek. Door deze zaken al na te komen, zal je merken dat je minder weerstand zult krijgen van de ander.

Over gedrag

- *Objectief:*

Feedback geven zal altijd gaan over het gedrag van de ander. Je moet er dan voor zorgen dat je op basis van feitelijk waargenomen gedrag praat (bv. een moni die heel veel tijd neemt voor het roken) en niet over roddels of interpretaties (bv. "anderen zeggen dat ..." of "jij bent lui want je bent altijd aan het roken"). Je spreek de persoon altijd aan op zijn/haar gedrag en niet op de persoon zelf.

- *Veranderbaar:*

Zorg ervoor dat je nagaat wat de persoon eraan heeft. De persoon moet de mogelijkheid krijgen dat je hem een leermoment aanbiedt. De feedback moet nuttig, belangrijk en bruikbaar zijn voor het verdere kampverloop. Feedback geven waar de persoon weinig mee kan aanvangen is dus niet aangewezen en zal ook weinig veranderen.

- *Specifiek & concreet:*

Draai niet rond de pot en zorg dat het niet abstract is wat je wilt zeggen. Als je dit doet, dan zal de persoon dit heel snel merken en zal hij argwaan ervaren in de situatie. Door juist *to the point* te werken en het verhaal kort te houden, zorg je ervoor dat er minder misverstanden zullen ontstaan.

- *Actueel:*

De tijd tussen het gestelde gedrag en de feedback, moet je proberen zo kort mogelijk te houden. Je zorgt daardoor dat jij en de persoon, het gestelde gedrag veel beter kunnen herinneren en blijft het relevant. Op kamp is er soms niet veel tijd tussendoor en kan het zijn dat de feedback moet wachten tot 's avonds, maar probeer het niet onnodig uit te stellen.

IK-boodschap

- Beschrijf de feedback niet als een mening namens anderen of als in een wij-gevoel. De boodschap moet vanuit je eigen vertrekken, het is je eigen mening maar het is niet de waarheid. Begin bij de boodschap ook niet met "jij ..." dit zal ervoor zorgen dat **je een beschuldigend gevoel geeft aan de ander.**

Welk effect?

- Benadruk het belang van de feedback die je geeft.
Welk effect heeft het gedrag op jou? Welk gevoel heb je erbij? Wat doet dit met jou?
- Doordat je dit ook weergeeft, stel je je zeer open op tegenover de ander en stel je je ook kwetsbaarder op. Dit zorgt ervoor dat je vanuit gelijkwaardigheid vertrekt.

Maak de stap naar de ander

- Als je feedback geeft aan de ander, moet je gaan aftoetsen of de ander je begrepen heeft en hoe hij erover denkt. Zo zorg je ervoor dat er ruimte is voor dialoog en kan je samen zoeken naar alternatieven.
- Wees niet uitsluitend negatief maar haal ook positieve punten aan. Je moet alvorens je de beslissing maakt om feedback te geven aan de ander, er ook bij stilstaan wat de kwaliteiten zijn van de ander. Zet deze dan ook in de kijker. Denk goed na over wat de gevolgen zijn van je feedback en maak de afweging of het iets is wat je beter even zelf kan tolereren of iets wat echt belangrijk is voor het hele team. Doseer ook je feedback (een feedback moment is niet het moment waarop je ineens alles zegt wat je stoort of bezighoudt). Hou rekening met het incasseringsvermogen van de ander.

8.3.2.2 Feedback ontvangen

Het is ook zeker en vast mogelijk dat jij eens apart wordt genomen en dat je feedback ontvangt van iemand op kamp. Wij sommen een paar tips op voor het ontvangen van feedback:

Actief luisteren

- Als je feedback ontvangt van iemand is het heel handig als je actief vraagt om verduidelijking te scheppen waar nodig. Schiet vooral niet in de verdediging.
- Gebruik de methode van LSD: luisteren, samenvatten en doorvragen. Laat weten dat je het gehoord hebt en herformuleer eventueel de feedback zodat je zeker bent dat je het juist gehoord hebt. Bv. "Begrijp ik je goed dat je zegt dat ik me vaak afzonder tijdens de vrije tijd en daardoor de overige moni's soms in de problemen breng?". Dit is niet gemakkelijk omdat je eerste reactie vaak "Ja, maar..." is. Maar even stilstaan bij wat je net gehoord hebt, zorgt ervoor dat de feedback ook echt tot verandering leidt.

Waardering tonen

- Bedank de persoon voor de informatie, zie het als een leerinstrument, een groeikans en een voordeel. Zie het vooral niet als een aanval. Feedback is even belangrijk voor de persoon die het geeft als voor de persoon die het ontvangt. Het geven van feedback kan ervoor zorgen dat een moeilijke situatie aandacht krijgt en dan ook weer kan losgelaten worden.

Feedback beoordelen

- Denk na voor jezelf: Is het terecht? Is het herkenbaar? Wat kan ik er mee doen?
- Zoek naar de achterliggende redenen en naar eventuele alternatieven.

Actie ondernemen

- Bespreek samen wat je kan doen met de feedback.

Samengevat is het heel belangrijk dat je als monitor goed luistert naar wat de ander jou wil vertellen en geen voorbarige conclusies trekt, maar steeds nagaat of je de ander wel goed begrepen hebt. Wanneer je deze regels voor feedback geven en krijgen gebruikt tijdens gesprekken, zal je merken dat de gesprekken veel vlotter en constructiever zullen verlopen en dat je makkelijker tot een oplossing zult komen.

8.3.3 Informele gesprekjes met andere teamleden

Waarom?

Soms kan het gebeuren dat bepaalde problemen binnen een monitoren ploeg zo gevoelig en persoonlijk zijn, dat een groepsgesprek niet aangewezen is. In dat geval is het steeds mogelijk om persoonlijk of met de groep waar zich de problemen voordoen en met de kamp- en hoofd-leider een gesprek te voeren. De hoofd- en/of kamp-leider zullen je met raad en daad bijstaan, wat je problemen ook zijn, samen met hen zal je naar de gepaste oplossing zoeken.

Jouw rol als moni?

In geval van nood, aarzel in elk geval niet om een probleem aan te kaarten. Beter is het om op tijd het conflict aan te gaan en uit te praten, dan te blijven wachten tot de sfeer zodanig verziekt is, dat een goede oplossing voor ieder onmogelijk is geworden. Echter, een beetje relativeringsvermogen en verdraagzaamheid van iedereen in de groep is vaak al voldoende. Even in vertrouwen ventileren bij de KHL kan soms ook al helpen en moeilijke groepsgesprekken overbodig maken.

BRONNEN

Bizon vzw. Beleidsnota 2010-2012 (2008)

Bizon vzw Beleidsnota 2014-2017 (2012)

Bourverne-De Bie, M., Vettenburg, N. & Roose, R. (2003). Jeugdbescherming en bijzondere jeugdbijstand: een sociaal-agogische benadering. Ugent.

Luckasson, R., Borthwick-Duffy, S., Buntinx, W., Coulter, D., Craig, P., Reeve, A., Schalock, R., Snell, M., Spitalnik, D., Spreat, S. & Tassé, M. (2002). Mental Retardation: Definition, Classification and Systems of Supports. Washington: American Association on Mental Retardation.

De Fever, F. (1990). De problematische opvoedingssituatie gedeproblematiseerd?, uit Tijdschrift voor orthopedagogiek en kinderpsychiatrie.

Smis, W. (1997). Tussen één en allen. Residentiële behandeling van het moeilijk opvoedbare kind. Leuven – Apeldoorn: Garant.

Taghon, G. (2008). Loop naar de maan.

Pauwels, M. (2005). Orthopedagogische werkvelden. Hogeschool Gent.

Kind en Gezin (1999). Kansarmoede-atlas van gezinnen met jonge kinderen. Brussel

Laevers, F., Vanhoutte T., Derycke C. (2003). Omgaan met kansarmoede in de basisschool. Leuven: CEGO.

Long e.a. (2003), Praten met kinderen en jongeren in crisissituaties Long e.a.

Frans Gieles. Groepsleider ... een vak apart.

Derluyn, I., Wille, B., De Smet, T., Broekaert, E.: Op weg, psychosociale en therapeutische begeleiding van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen. Uitgeverij: Garant.

BDJ – Jeugd en Vrede. (1996). Pesten in het jeugdwerk. Hoe omgaan met pesterijen? Brussel.

Buddelmijer L. (red.). (1995). Kinderen pesten kinderen. Wat alle kinderen van 8 tot 12 jaar tegen pesten kunnen doen. Utrecht.

KSJ-KSA-VKSJ. (2000). Pesten in de jeugdbeweging. Brussel.

Stevens V. & Van Oost P. (1996). Pesten op school. Een actieprogramma. Leuven.

Van der Meer B. (1997). Pesten op school. Lessuggesties voor leerkrachten. Assen.

Taghon G. (2008). Loop naar de maan. Praktijkgids omgaan met agressie in onderwijs en opvoeding. Uitgeverij Garant. Antwerpen – Apeldoorn

<http://www.vlaams-netwerk-armoede.be>

<http://www.samenlevingsopbouw.be>

<http://www.belgium.be>

<http://www.risovlb.be>

<http://www.vlafo.be>

<http://wvg.vlaanderen.be/jeugdhulp/index.htm>

Bron: <http://www.sporen.be/aanbod/index.html#a>

<http://labspace.open.ac.uk/mod/oucontent/view.php?id=451953§ion=20.4.1>

Ofman, D., 2004, Core Qualities: A Gateway to Human Resources, Cyan Communications, p 183

Nlp-groningen, n.d., Kernkwaliteiten, Retrieved from <https://www.nlp-groningen.com/kernkwaliteiten-van-daniel-offman/> (22/11/2017)

<http://www.kindengezin.be/nieuws-en-actualiteit/2016/20160630-Kansarmoede-index-stijgt-verder-in-2015-tot-12.jsp>. Geraadpleegd op 11 oktober 2017

Pats & co (2010). Interactief spel van Welzijnszorg, Uitgeverij Pelckmans, Indie Education en Cera.

2011 Sensoa. Over de grens? Seksueel opvoeden met het vlaggensysteem: gids voor ouders. Sensoa: Antwerpen

2018 Pimento. (N)iets mis mee: Omgaan met seksueel getinte situaties in het jeugdwerk

De Pril, L. (2009). *De binnenkant van armoede*, Geraadpleegd op 27 juni 2016, <http://ikbeniemandniemand.be>

<http://cachetvzw.be>, Geraadpleegd op 7 april 2018.

Jes : groepen

Rode kruis: activiteiten

<http://www.brainssstorm.com/brainstormen-handleiding/>

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Brainstormen>

<https://www.tumult.nl/werkvormen-2-creatieve-ideeen-verzamelen-brainstormen/>

<https://ambrassade.be/werkvormen>

Taghon, G. (2008). *Loop naar de maan: Praktijkgids omgaan met agressie in onderwijs en opvoeding*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant.

Werken met groep, Dirk Wille

Tumult 2002: pesten

Long e.a. (2003). *Praten met kinderen en jongeren in crisissituaties*. Leuven: LannooCampus.

Omer, H. (2011). *Nieuwe Autoriteit. Samen werken aan een krachtige opvoedingsstijl thuis, op school en in de samenleving*. Amsterdam: Hogrefe & Molemann.

Sensoa Vlaggensysteemreageren op seksueel [grensoverschrijnend] gedrag van kinderen en jongeren Auteur: Erika Frans Thierry Franck Uitgever: Garant - Uitgevers N.V.oktober 2017

<https://www.sensoa.be/vlaggensysteem-hoe-reageren-op-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag>

Buiten de lijnen Erika Frans, Karen De Wilde, Kristin Janssens, Willy Van Berlo & Oka Storms Sensoa Vlaggensysteem voor kinderen en jongeren met speciale behoeften Garant - Uitgevers N.V. 2016

Gesprekken en mailverkeer met Bart Vandenbussche

Frans, E & Franck, T.(2014) Vlaggensysteem. Reageren op seksueel (grensoverschrijdend)gedrag van kinderen en jongeren, Antwerpen/Apeldoorn:Sensoa/Garant, Frans, E., De Wilde, K., Janssens, K., Van Berlo, W., Storms, O.(2016). Buiten de Lijnen. Sensoa Vlaggensysteem voor kinderen en jongeren met bijzondere behoeften, Antwerpen/apeldoorn: Sensoa/Garant

Omer & Von Schlippe, 2010

<http://www.vlaamswoordenboek.be>

www.vandale.nl

